T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU
ANABİLİM DALI

BARIŞ HAREKÂTLARINDA KUVVET KULLANMA

DOKTORA TEZİ

Oğuz ÜSTÜNEL

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Sertaç Hami BAŞEREN

Ankara-2017

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU
ANABİLİM DALI

BARIŞ HAREKATLARINDA KUVVET KULLANMA

Doktora Tezi

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Sertaç Hami BAŞEREN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**.
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi .....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (……/……/2017)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Oğuz ÜSTÜNEL

İmzası

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER i

KISALTMALAR viii

GİRİŞ 1

I. BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA KUVVET KULLANMA VE BARIŞ HAREKÂTLARINA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma 10

1.1.1. Kuvvet Kullanma Yasağı 12

1.1.2. Meşru Müdafaa 13

1.1.3. Önleyici Meşru Müdafaa 14

1.1.4. Uluslararası Kuruluşların Yetkisinde Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması ve Barış Harekâtları 20

1.1.5. Silahlı Çatışma Hukuku 23

1.1.6. Meşru Müdafaa ve Uluslararası Hukuk 27

1.2. Barış Harekâtları Temel Kavramlar 35

1.2.1. Barış Harekâtlarının Tarihsel Gelişimi 36

1.2.2. Barış Harekâtları Kavramı ve Tipolojisi 43

1.2.3. Barış Harekâtları Türleri 51

1.2.3.1. Geleneksel Barışı Koruma Harekâtları 51

1.2.3.2. Geçiş Yönetimi 56

1.2.3.3. Barışa Zorlama Harekâtları 56

1.2.3.4. Barışı Destekleme Harekâtları 56

1.2.3.5. Geniş Barışı Koruma Harekâtları 57

1.2.4. Günümüz Barış Harekâtlarının Kapsamı 60

1.2.4.1. Barışın İnşaa Edilmesi Faaliyetleri 60

1.2.4.2. Silahsızlandırma ve Topluma Kazandırma Faaliyetleri 61

1.2.4.3. Mayın Faaliyetleri 62

1.2.4.4. Güvenli Ortam Oluşturma ve Hukukun Üstünlüğü Faaliyetleri 63

1.2.4.5. İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi 63

1.2.4.6. Devlet Otoritesinin Sağlanması ve Geliştirilmesi 64

1.2.4.7. Seçim Faaliyetleri 64

1.2.5. Günümüz Barış Harekâtlarına İlişkin Eleştiriler ve Değerlendirmeler 67

1.3. Angajman Kuralları-Tanım 72

1.3.1. Tarihsel Gelişim 78

1.3.2. Angajman Kurallarının Kapsamı 80

1.3.3. Angajman Kurallarının Düzenlenme Şekli 85

1.3.4. Angajman Kurallarını Etkileyen Faktörler 91

1.3.4.1. Siyasi Faktörler 92

1.3.4.2. Askeri Faktörler 93

1.3.4.3. Hukuk 96

1.3.5. Kuvvet Kullanma Kararını Etkileyen Diğer Faktörler 101

1.4. Değerlendirme 105

II. BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA BARIŞ HAREKÂTLARI KAPSAMINDA KUVVET KULLANILMASINA DAİR HUKUKSAL ESASLAR

2.1. Barış Harekâtlarının Hukuksal Temelleri 106

2.1.1. Zımni Yetkiler 111

2.1.2. Kesin Harcamalar Davası 115

2.1.3. Barış Harekâtlarında Doğal Yetki 119

2.1.4. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Yetkileri 121

2.1.5. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Yetkileri 129

2.1.6. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Yetkileri 141

2.1.7. Bölgesel Kuruluşların Yetkileri 145

2.2. Birleşmiş Milletler Barış Harekâtları Esnasında Uygulanacak Temel Prensipler 149

2.2.1. Rıza Prensibi 150

2.2.2. Tarafsızlık Prensibi 160

2.2.3. Kuvvet Kullanmaya İlişkin Kısıtlamalar 165

2.2.4. Birleşmiş Milletler Kuvvetlerinin Terkibi 172

2.2.5. Harekâtların Başarısını Etkileyen Diğer Faktörler 175

2.2.5.1. Hukuki Meşruiyet 176

2.2.5.2. İnanılırlık ve Güvenilirlik 177

2.2.5.3. Harekât Alanındaki Yerel Destek 179

2.3. Değerlendirme 181

III. BÖLÜM

BARIŞ HAREKÂTLARI ESNASINDA UYGULANACAK HUKUKSAL ESASLAR:

3.1. Barış Harekâtları ve Hukuksal Sorumluluk 183

3.2. Birleşmiş Milletler ve Silahlı Çatışma Hukuku 185

3.3. Silahlı Çatışma Hukukunun Birleşmiş Milletler Kuvvetlerine Uygulanabilirliği 190

3.3.1. Barış Harekâtlarında Silahlı Çatışma Hukukunun Uygulanmasına dair Kavramsal Sorunlar 193

3.3.2. Silahlı Çatışma Hukukunun Birleşmiş Milletler Barış Harekâtlarında Uygulanması 199

3.3.3. NATO Kapsamında Yürütülen Harekâtlardaki Durum 210

3.4. Askeri Personelin Hukuksal Sorumluluğu 214

3.4.1. B.M. Barış Harekâtlarında Askeri Personelin Hukuksal Sorumluluğu 218

3.4.2. B.M. Barış Harekâtlarında Askeri Personelin Statüsü 223

3.4.3. Kuvvetlerin Statüsü Anlaşmaları ve Katılım Sözleşmeleri 224

3.4.4. Kuvvetlerin Statüsü Anlaşmalarının Kapsamı 226

3.4.5. Yargısal Faaliyetler 230

3.4.6. Barış Harekâtına Katılan Türk Silahlı Kuvvetleri Personelinin Yargılama Usulü 236

3.5. Değerlendirme 239

IV. BÖLÜM

BARIŞ HAREKÂTLARI ESNASINDA KUVVET KULLANILMASI-ANGAJMAN KURALLARI

4.1. Barış Harekâtlarında Angajman Kuralları 242

4.1.1. Barış Harekâtları ve Angajman Kuralları 243

4.1.2. UNEF I- Ortadoğu'da Yürütülen BM Harekâtı 248

4.1.2.1. UNEF I Harekâtında Kuvvet Kullanma Kuralları 251

4.1.2.2. UNEF I Harekâtında Kuvvet Kullanma Esaslarına İlişkin Genel Çerçeve 253

4.1.2.3. UNEF I Harekâtında Kuvvet Kullanmaya Dair Yaşanan Olaylar 254

4.1.2.4. UNEF I Harekâtında Kuvvet Kullanmaya Dair Düzenlemeler 255

4.1.2.5. UNEF I'e dair Değerlendirme 258

4.1.3. ONUC-Kongo'da Yürütülen BM Harekâtı 260

4.1.3.1. ONUC Harekâtı ve UNEF I 260

4.1.3.2. Harekâtın Oluşumu, Görevlendirilmesi ve Konuşlanması 261

4.1.3.3. Kuvvet Kullanmaya İlişkin Politika ve Talimatlar 265

4.1.3.3.1. Kuvvet Kullanmaya İlişkin Temel Dokümanlar 266

4.1.3.3.2. Kuvvet Kullanmaya İlişkin İlk Talimatlar 267

4.1.3.3.3. Harekât Talimatları 268

4.1.3.3.4. Altı Numaralı Harekât Talimatı 269

4.1.3.4. Kuvvet Kullanmaya İlişkin Uygulamalar ve Gelişmeler 271

4.1.3.4.1. ONUC'un Konuşlanmasının ve Harekât Serbestliğinin Sağlanması 272

4.1.3.4.2. Kamu Düzeninin Sağlanması 275

4.1.3.4.3. Kabileler Arası Çatışmaların Önlenmesi 276

4.1.3.4.4. Sivil Savaşın Önlenmesi 277

4.1.3.5. Katanga'da Kuvvet Kullanımı ve Barışa Zorlama 279

4.1.3.6. ONUC'a Dair Değerlendirme 281

4.1.4. UNOSOM II-Somali'de Yürütülen BM Harekâtı 284

4.1.4.1. UNOSOM I ve UNITAF 284

4.1.4.2. UNOSOM II 285

4.1.4.2.1. Görev 286

4.2.4.2.2. Kuvvet Yapısı ve Harekâtın Askeri Konsepti 288

4.1.4.2.3. Kuvvet Kullanma Politikası ve Angajman Kuralları 288

4.1.4.3. UNOSOM II Tarafından Kuvvet Kullanımı-Yaşanan Olaylar 290

4.1.4.4. UNOSOM II'ye Dair Değerlendirme 293

4.2. Angajman Kurallarına İlişkin Güncel Yaklaşımlar 296

4.3. Uygulamada yaşanan Sorunlar ve Çözümler 300

4.4. Barış Harekâtlarında Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kuvvet Kullanma Esasları 311

4.4.1. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Ülke Dışına Gönderilmesine İlişkin Hukuksal Çerçeve 312

4.4.2. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barış Harekâtlarındaki Angajman Kuralları 316

4.4.2.1. İç Hizmet Kanunu 317

4.4.2.2. Türk Ceza Kanunu Kapsamında Meşru Müdafaa ve Zorunluluk Hali 325

4.5. Değerlendirme 330

SONUÇ 334

KAYNAKÇA 350

ÖZET 366

SUMMARY 368

EKLER 369

EK-1: Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Barış Harekâtlarına Katkı Ve Yaklaşımları 368

EK-2:UNOSOM II Harekatına ait Angajman Kuralları 387

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

BM : Birleşmiş Milletler

BMGK : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

EUPOL : AB Polis Misyonu

IFOR/SFOR/EUFOR : Bosna-Hersek'te görev yapan NATO Gücü (Implementation Force- Stabilization Force- European Union Stabilization Force)

ICRC : Uluslararası Kızılhaç Örgütü

ISAF : Afganistan'da bulunan Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (International Security Assistance Force)

KFOR : Kosova gücü (Kosova Force)

KTTHB : Kosova Türk Temsil Heyet Başkanlığı

KTTGK : Kosova Türk Tabur Görev Kuvvet Komutanlığı

NATO : Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization

ONUC	: Kongo'da yürütülen BM Harekâtı (Opération des Nations Unies au Congo)
RoE	: Angajman Kuralları (Rules of Engagement)
RSM	: Afganistan'da yürütülen Kararlı Destek Harekâtı (Resolute Support Mission)
SNA	: Somali Milli İttifakı
SWAPO	: Güneybatı Afrika İnsanları Organizasyonu
SOFA	: Kuvvetlerin Statüsü Sözleşmesi (Status of Forces Agreement)
TAAC-C	: Kabil Eğitim yardım ve Destek komutanlığı (Train, Assist and Advise Command-Capital)
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UGYK	: Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti
UNAMA	: BM Afganistan Yardım Misyonu (United Nations Assistance Mission in Afghanistan
UNAMID	: Darfur'da yürütülen BM ve Afrika Birliği Harekâtı (UN-African Union Mission in Darfur)

UNEF : Birleşmiş Milletler Acil Gücü (United Nations Emergency Force*)*

UNGOMAP : Afganistan ve Pakistan'da bulunan BM İyi Niyet Ofisleri (United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan)

UNIFIL : BM Lübnan Geçici Kuvveti (UN Interim Force in Lebanon)

UNIKOM : BM Irak-Kuveyt Askerî Gözlem Misyonu (UN Iraq – Kuwait Observation Mission)

UNITAF : Somali'de yürütülen BM Harekâtı (United Task Force)

UNMIK : Kosova'da yiritilen BM Harekâtı (United Nation Interim Administration Mission in Kosovo)

UNMIS : Sudan'da yürütülen BM Harekâtı (UN Mission in Sudan)

UNOMIG : BM Gürcistan Gözlem Misyonu (UN Observer Mission in Georgia-

UNOSOM : Somali'de yürütülen BM Harekâtı (United Nations Operation in Somalia*)*

UNPROFOR : Birleşmiş Milletler Koruma Gücü (The United Nations Protection Force)

UNSOM : BM Somali Yardım Misyonu (United Nations Assistance Mission in Somalia -

UNTAET : Doğu Timur'da yürütülen BM Harekâtı *(*United Nations Transitional Administration in East Timor)

GİRİŞ:

Uluslararası hukuk kapsamında geleneksel olarak silahlı kuvvetlerin temel kullanımı ülke savunması kapsamındadır. Nitekim Türk Silahlı Kuvvetleri'nin temel vazifesi de yurt dışından gelecek tehdit ve tehlikelere karşı Türk vatanını savunmak, caydırıcılık sağlayacak şekilde askeri gücün muhafazasını ve güçlendirilmesini sağlamak, TBMM kararıyla yurt dışında verilen görevleri yapmak ve uluslararası barışın sağlanmasına yardımcı olmaktır[1].

Silahlı kuvvetler ülke savunması kapsamında kullanılmak ve muhabere etmek üzere eğitilseler de günümüzün siyasal, ekonomik ve askeri şartları eskinin tehdit kavramını ve savunma yöntemlerini büyük ölçüde değiştirmiştir. Terörizm, büyük göç hareketleri, insani yardım gibi yeni kavram ve gelişmeler karşısında; silahlı kuvvetler, muharebe, savunma gibi temel konuların yanında yeni alanlarda da kendini geliştirme ihtiyacı hissetmeye başlamıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri asli görevi olan vatan savunması yanında gerektiğinde kolluk kuvvetlerini destekleme görevi de bulunmaktadır[2]. Kara sınırlarının korunması ve sınır hattı boyunca tesis edilen birinci derece askeri yasak bölgelerde gerçekleşecek suçlara müdahale etmek gibi görevler Kara Kuvvetleri Komutanlığı'na kanunla tevdi edilmiştir[3].

[1] 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu md. 35.
[2] 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu md.11/D.
[3] 3497 sayılı Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanun'un 2'nci maddesinde bu görev; "Kara sınırlarını korumak ve güvenliğini sağlamak görevi Kara Kuvvetleri Komutanlığına ait olup bu görev sınır birliklerince; 1. Kendi sorumluluğunda olan bölgede sınırı korumak ve güvenliğini sağlamak, 2. Gümrük hattındaki giriş ve çıkış kaçakçılığı ile kara sınırları boyunca tesis edilen birinci derece askeri yasak bölge içerisinde suç teşkil eden eylemleri önlemek, suçluları yakalamak, bu bölgede

Silahlı kuvvetlerin temel görevlerindeki bu gelişmelerin, barışı sağlamak, korumak, desteklemek ve inşa etmek gibi amaçlarla yürütülen barış harekâtlarına olumlu katkı sağladığı söylenebilir. Silahlı kuvvetleri muharebe yeteneğinin ötesinde kazandığı yetenekler (örneğin insani yardım, toplumsal olaylara müdahale vb.) barış harekâtlarında yerine getirilmesi gereken görevler esnasında silahlı kuvvetlere önemli katkı sağlamaktadır.

2. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte devletler silahlı kuvvetlerinin tek taraflı kullanımını sınırlayarak uluslararası kuruluşların yetkisi altında kolektif amaçlar için kullanılmasının yollarını aramaya başlamışlardır. Askeri gücün uluslararası kuruluşların yetkisi altında kullanılması demokratik hesap verilebilirlik açısından önem taşımaktadır. Askeri gücün kullanılmasına ilişkin hukuk önünde hesap verilebilir olmak, bunu oluşturmak ve sürdürebilmek modern demokratik hükümetlerin tarihsel gelişiminde önemli bir beklenti olmuştur[4].

Modern devletlerin oluşumunda zor kullanma tekelinin

---

işlenen meşhut suç faillerini ikinci derece askeri yasak bölgede de takip etmek ve yakalamak, failler hakkında zorunlu yasal işlemleri yapmak, yakalanan kişi ve suç delillerini ilgisine göre mahalli güvenlik kuvvetlerine teslim etmek, 3. Kara sınırlarından iltica amacıyla giren muharip yabancı ordu mensupları hakkında 11.8.1941 tarihli ve 4104 sayılı Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Kanun hükümlerini uygulamak, diğer mültecileri silah, muhimmat ve sair harp araç ve gereçlerinden arıtmak, bu mülteciler ile beraberlerinde getirdikleri malzemeleri ilgili makamlara teslim etmek, şeklinde yerine getirilir. Yukarıda belirtilen görevler askeri hizmetten sayılır. Sınır birlikleri mensupları kendilerine bu Kanun ile verilen görevlerin yapılmasında; diğer kanunların, silah kullanma yetkisi dahil, güvenlik kuvvetlerine tanıdığı bütün hak ve yetkilere sahiptirler. Sınır birliklerinin bu maddede belirtilen görev ve yetkilerine girmeyen konularda, diğer kanunlara göre görevli ve yetkili kılınmış makamların görev ve yetkileri saklıdır. Kara Kuvvetleri Komutanlığı bu Kanunda öngörülen görevlerini gerektiğinde, ilgili bakanlıklar, mülki ve adli makamlar ile güvenlik kuvvetleri ve ilgili kuruluşlarla karşılıklı yardım ve işbirliği yapmak suretiyle yerine getirir." şeklinde düzenlenmiştir.

[4] Charlotte Ku and Harold K. Jacobson, Democratic Accountability and the Use of Force in International Law, Charlotte Ku and Harold K. Jacobson (ed.), **Broaching the Issues**, Cambridge Univercity Press, Cambridge, 2003, s. 3-4.

oluşturulması temel bir faktördür. Devletin silahlı kuvvetlerin kullanılması dahil zor kullanması sonrasında kendi vatandaşına karşı hesap verilebilirliği de modern devletin bir başka olmazsa olmazıdır. Günümüzde askeri gücün ya da silahlı kuvvetlerin kullanılması demokratik devletlerin yanında uluslararası kuruluşların da yetki alanına girmeye başlamıştır. Uluslararası kuruluşlara askeri gücün kullanılması için yetki verilmesi, başta Amerika olmak üzere bir çok devlette yetki verilen hallerde demokratik hesap verilebilirliğin ne şekilde sağlanacağına ilişkin bir çok tartışmayı da beraberinde getirmiştir[5].

Silahlı kuvvetlerin kullanılmaları kapsamında yani uluslararası hukuk kapsamında kuvvet kullanmada, kuvvet kullanmanın hukuka uygunluğu (ius ad bellum) ile kuvvet kullanma esnasında hukuka uygun davranmak (ius in bello) kavramları birbirinden farklı kavramlardır. Kuvvet kullanmanın hukuka uygunluğu yani haklılığı temel olarak BM Anlaşması kapsamında değerlendirilirken, kuvvet kullanma esnasında hukuka uygun davranmak, askeri harekâtın sevk ve idaresi esnasında seçilen hedeflerin, kullanılan araç ve yöntemlerin hukuka uygunluğu kapsamında değerlendirilmektedir.

NATO tarafından Kosova'da 1999 yılında gerçekleştirilen müttefik güçler operasyonu[6] bir çok temel sorunu ortaya çıkarmıştır. Ülke içi silahlı çatışma hallerinde müdahalenin hukuksal temelleri, silahlı kuvvetlerin hukuka uygun kullanılması için BM Güvenlik Konseyi'nin kararının gerekip gerekmediği, Kuzey Atlantik Konseyi gibi bir örgütün kararının harekâta katılan ülkeler için yeterli olup olmayacağı, NATO üyesi olmayan ülkelerin bu konuya

[5] A.g.e. s.4.
[6] NATO's Operation Allied Force (in Kosovo).

yaklaşımları, ülkenin silahlı kuvvetlerinin harekâtta kullanılması için yetkilendirilmelerinde ülkelerin meclislerinin (kanun koyucularının) bir rolünün bulunup bulunmadığı, askeri birlik komutanlarının kime karşı sorumlu olduğu, harekâta katılan askeri personel için hangi hukukun geçerli olduğu, uluslararası kuruluşların yetkisi altında silahlı kuvvetlerin kullanımına ilişkin karar veren subayların ya da harekâta katılan askerlerin bireysel sorumluluğu gibi temel sorunlar gündeme gelmiştir[7].

Silahlı kuvvetlerin kullanılmasına ilişkin temel ilkelerin barış harekâtları için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Barış harekâtlarına ilişkin hukuksal esaslardan bahsederken, harekâta başlayabilmek için başta BM Anlaşması olmak üzere uluslararası hukuk kapsamında hukuki gerekçeler (ius ad peace operations) ile harekâta başlanması sonrasında ve harekât esnasında uyulması gereken hukuksal esaslar (ius in peace operations) ayrı ayrı ancak bir bütün içinde ele alınmalıdır.

Birleşmiş Milletler (BM) barış harekâtları, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından kendilerine verilen görevlerin karışık ve net olmayan değişken politik hedefler olması, BM'den kaynaklı yönetimsel kısıtlamalar ve gelişmemiş BM komuta kontrol yapısı nedenleriyle gri alan olarak da isimlendirilirler[8]. Bir çok BM barış harekâtında gerek BM'nin gerekse üyelerinin harekâta ilişkin ne yapacaklarını açıkça bilmemeleri nedeniyle

[7] Ku-Jacopson, s.4-5.
[8] John Gerard Ruggie, The UN, Peace and Force, ed. Michael PUGH, **The UN and the Collective Use of Force: Whither or Whether**, , Frank Cass&Co.Ltd., London, 1997, s.2

başarısızlık da kaçınılmaz olmuştur[9].

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında barış harekâtlarının hali hazırda çok önemli bir başarısının olduğunu söylemek zor ise de barış harekâtlarının barış ve güvenliğin sağlanmasındaki potansiyelini de göz ardı etmek mümkün değildir.

Barış harekâtlarında başarıya ulaşılabilmesi için en önemli husus harekâtların hukuksal temellerinin sağlam olmasıdır. Bir başka deyişle, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak yani uluslararası hukuk düzenini korumak maksadıyla kullanılan enstrümanın bizatihi kendisinin de hukuki olması gerekmektedir.

Barış harekâtlarının hukuksal temellerinin sağlam olması bir kaç farklı boyutta ele alınabilir ise de hepsi kuvvet kullanma ortak özelliğinde buluşmaktadır.

Çalışmamızın temel varsayımı barış harekâtlarında kuvvet kullanımına ilişkin esaslar, harekâtların hukuki temellerini ve dolayısıyla harekâtların başarıya ulaşmasını doğrudan etkilemektedir. Barış harekâtlarında kapsamında kuvvet kullanımı hukuksal çerçevede gerçekleşmelidir. Uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bir olayı hukuk çerçevesinde bertaraf edecek tedbirler alınmazsa tedbirlerin bizatihi kendileri uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecektir.

Barış harekâtlarında kuvvet kullanımı iki alt başlıkta

[9]A.G.E., s.5.

değerlendirilebilir: Barış harekâtları kapsamında kuvvet kullanımına ilişkin esaslar ve barış harekâtları esnasında kuvvet kullanımı.

Barış harekâtları kapsamında kuvvet kullanımı uluslararası hukukta *Jus ad Bellum* kavramı ile benzer niteliktedir. Harekâtların hangi hallerde konuşlandırılacağı, bir başka deyişle harekâtlara karar verme ve yürütme yetkisinin kimlerde olduğu konusu bu başlığın içeriğini oluşturmaktadır. Bu kısma ilişkin alt varsayımımız uluslararası hukukta barış ve güvenliğin sağlanması için barış harekâtları enstrümanını kullanmak için gerekli yetkilendirmenin harekâtın nev'ine uygun şekilde BM kapsamında yapılması gerekliliğidir. Bu kapsamda harekât ile ulaşılmak istenen temel amaç dikkate alınarak BM Güvenlik Konseyi tarafından gerekli yetkilendirmenin yapılmasının en uygun yol olacağı öngörülmektedir.

Barış harekatlarında yetkilendirmenin BM Güvenlik Konseyi tarafından yapılması dışında harekatlar üzerindeki hukuksal kontrol mekanizmalarının artırılması da önemlidir. Bu kapsamda BM Genel Sekreterine daha etkin rol verilmesi gerekmektedir.

Barış harekâtları esnasında kuvvet kullanımı ise uluslararası hukukta *Jus in Bello* kavramı ile benzer niteliktedir. Harekâtlar esnasında ne şekilde kuvvet kullanılabileceği, kuvvet kullanılmasına ilişkin sınırlamalar ile ne şekilde ve hangi hallerde kuvvet kullanılabileceği hususlarını kapsamaktadır.

Kuvvet kullanılmasına ilişkin sınırlamalar silahlı çatışma hukuku kapsamında değerlendirilmektedir. Silahlı çatışma hukukunun barış harekâtlarında uygulanmasına ilişkin varsayımımız, silahlı çatışma hukukunun

barış harekâtları kapsamında uygulanmasının harekâtların hukuksal temellerine ve başarısına katkı sağlayacağıdır.

Barış harekatlarının konuşlandırıldığı yerlerde ve koşullarda insan hakkı ihlallerinin varlığı kuvvetle muhtemeldir ve harekatların icrası yeni insan hakları ihlallerine sebebiyet vermemelidir. Bir başka deyişle özellikle zor kullanma içeren harekatlar esnasında silahlı çatışma hukukuna mutlak suretle uyulmalı, silahlı çatışma hukuku kuralları asgari standart olmalıdır.

Harekatlar esnasında ne şekilde ve hangi hallerde kuvvet kullanılabileceği, angajman kurallarının barış harekatlarındaki uygulamalarını kapsamaktadır. Barış harekâtları esnasında silah kullanımının hangi hallerde ve ne şekilde olacağı hususunun düzenlenmesi önemlidir. Bu kısma ilişkin alt varsayımımız, harekâtların nev'ine göre silah kullanma yetkisinin düzenlenmesinin harekâtın başarısına doğrudan etki edeceği ve silah kullanma yetkisi düzenlenirken meşru müdafaa halleri hariç yetkinin mümkün olduğunca dar tutulmasının barış harekâtlarının etkinliğine olumlu katkı sağlayacağıdır.

Silah kullanmada, kolluk kuvvetlerinin silah kullanmasına benzer bir yaklaşım gösterilmesi önemlidir. Kural olarak hiçbir kolluk görevlisi suçluyu yakalamak için üçüncü kişilere, masumlara zarar veremez.

Barış harekatlarına katılanların operasyonel ve hukuki çerçevelerinin iyi ve doğru çizilmesi önemlidir. Harekatlar kapsamında, hangi hususların ne şekilde ve hangi hukuksal çerçevede yapılacağının belirli olması önemlidir.

Harekât alanında bulunanlar ile harekât alanına yönelik kuralları koyanlar arasında iletişimin bulunması önemlidir. Masa başında kural koyanlar ile zorlu harekât alanında harekât alanında harekât icra edenler arasındaki bu hassas bağın kopması harekatları temelden etkileyecektir.

Barış harekatları esnasında yaşanan hukuka aykırılıklara yönelik etkin tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirler, harekât öncesinde hukuka aykırılık yaşanmaması için alınan tedbirler olabileceği gibi, karşılaşılan hukuka aykırılıklara yönelik etkin yaptırımlara yönelik tedbirler de olabilir. Ancak harekât esnasında karşılaşılan hukuka aykırılıklara yönelik yaptırımlara ilişkin tedbirler (aksi harekatın başarısına doğrudan etki edeceği için) mutlaka etkin bir şekilde alınmalıdır.

Barış harekatlarının harekât ortamı değişkenlik gösterebilecektir. Bu nedenle değişen barış harekâtını yürüten birlikler harekât ortamına kısa sürede tepki verebilmeli ve uyum sağlamalıdır. Bu uyumun hızlı sağlanmasında, birliğin yapısı ve eğitimi kadar birliğin uygulaması gereken başta angajman kuralları olmak üzere hukuk düzenlemelerinin de uyuma imkân verir nitelikte olması önemlidir. Uyum kapsamında harekata katılan ülkelerin angajman kuralları arasındaki uyum da harekatın başarısı için hayati öneme haizdir.

Barış harekâtlarında kuvvet kullanma esasları incelenirken öncelikle harekâtlara dair temel kavramlar açıklanacak, sonrasında temel kavramlar çerçevesinde harekâta başlayabilmek için başta BM Anlaşması olmak üzere uluslararası hukuk kapsamında hukuki gerekçeler (jus ad peace

operations) ile harekâta başlanması sonrasında ve harekât esnasında uyulması gereken hukuksal esaslar (jus in peace operations) incelenecektir.

I. BÖLÜM
ULUSLARARASI HUKUKTA KUVVET KULLANMA VE BARIŞ HAREKÂTLARINA İLİŞİN TEMEL KAVRAMLAR

1.1. ULUSLARARASI HUKUKTA KUVVET KULLANMA

Uluslararası hukukta kuvvet kullanma kavramını çok geniş ve kapsamlı bir kavramdır. Kavramın değil kendisi alt başlıkları dahi ayrı ayrı bir çok çalışmaya konu olmuştur. Burada bu kavramı ayrıntılı açıklamaktan ziyade çalışmamızın çerçevesini çizebilmek maksadıyla ayrıntılara girilmeksizin temel kavramlar izah edilecektir.

BM'nin ilgili organları tarafından bir yetki verilmeksizin devletlerin kendi sınırları dışında münferiden kuvvet kullanmaları çok önemli bir mesele olmakla beraber, hukukiliğine ilişin tartışmalar bir türlü istenen açıklığa kavuşamamıştır. BM Antlaşmasının kabulünden bu yana geçen süre içinde berraklaşma yerine, birbirinin tam tersi fikirlerin yarattığı bir karmaşa, giderek konuya hâkim olmuştur[10].

20. yüzyıl devlet adamları, kuvvet kullanmaya yönelik merkezi bir karar alma mekanizması kurulması, anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi için bir sistem oluşturulması ve üzerinde anlaşılmış statüko ve düzeni tehdit eden faaliyetleri engelleyebilecek bir askeri birlik havuzunun oluşturulması için çaba

[10] Sertaç H. Başeren, **Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, s. 1.

göstermişlerdir[11].

Uluslararası güvenliğin desteklemesi konusunda, milli karar verme mekanizmalarında yaşanan tereddütler askeri güçlerin anayasal kontrol altına alınabilmesine ilişkin yüzlerce yıllık yaşanan gelişmelerin doğal bir neticesidir. Demokrasilerde, asker üzerindeki sivil kontrolü ile anayasal süreç ve sivil özgürlüklerinin korunmasına ilişkin düzenlemeler arasında doğrudan ama bir o kadar da karışık bir ilişki vardır[12].

Milli silahlı kuvvetlere ilişkin düzenlemeler konusunda anayasal bir sistemin oluşturulmasının yanında, milli anayasalar uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımı ya da kuvvet kullanma tehdidinde bulunulmasının uluslararası hukukta yasaklanmasına ilişkin gelişmelere de katkıda bulunmuştur. Bu konudaki mihenk taşları; fetih maksatlı savaşları reddeden 1791 tarihli Fransız Anayasası ile ikinci dünya savaşı sonrası başta Almanya ve Japon Anayasaları olmak üzere savaşın yasaklanmasına ilişkin diğer devletlerin anayasalarıdır. Bu anayasal düzenlemeler, BM Anlaşması'nın 2/4'üncü maddesinde düzenlenen uluslararası hukukta kuvvet kullanma yasağının temelinin oluşmasına önemli rol oynamışlardır. Aynı şekilde ülkelerin anayasalarındaki düzenlemeler uluslararası kuruluşlar çerçevesinde kolektif güvenliğe katkı sağlama konusundaki gelişmelere de yön vermiştir[13].

[11] Broaching the Issues, s. 13.
[12] Lori Fisler Damrosch, **The Interface of National Constitutional Systems with Internatıonal Law and Institutions on Using Military Forces: Chancing Trends in Executive and Legislative Powers**, Democratic Accountability and the Use of Force in International Law, Charlotte Ku and Harold K. Jacobson (ed.), Cambridge Univercity Press, Cambridge, 2003, s. 39.
[13] A.G.E. s.39-40.

1.1.1. KUVVET KULLANMA YASAĞI:

BM Andlaşmasıyla birlikte ise; kuvvet kullanımı konusunda önemli yenilikler getiren bir andlaşma uluslararası hukukta yerini almış oldu. Andlaşma, sadece kuvvet kullanımını değil kuvvet kullanma tehdidini de genel olarak yasaklamakla birlikte hangi şartlar altında devletlerin kuvvet kullanabileceğini de belirtmektedir[14].

BM Andlaşması'nın klasik yorumuna göre; söz konusu yasak, kapsayıcı ve geniş kapsamlı bir yasaktır. Maddede yer alan ifadeler genel yasağı sınırlandırmak için değil, tam aksine güçlendirmek için konulmuştur. Andlaşma'nın hazırlık çalışmaları da bu görüşü desteklemektedir. Bu hükümler, San Francisco Konferansı'nda, ülkesel bütünlüğün korunmasına ilişkin normların metne işlenmesi gerektiğini düşünen küçük devletlerin talepleri üzerine eklenmiştir ki, bu devletler siyasal bağımsızlığın en önemli değerlerin başında geldiğinin antlaşma metninde bulunmasını özellikle talep etmiştir[15]. BM Andlaşması'nın kabulüyle birlikte bir devletin diğer bir devlete karşı tek taraflı askeri müdahalede bulunması açık şekilde hukuka aykırı bir tutum olarak tanımlanmıştır. Kuvvet kullanımının yasaklanması hususundaki yoğun ısrara karşın askeri müdahale olgusu uluslararası ilişkilerin temel hareket sahalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır ki, BM teşkilatı, Milletler Cemiyeti ve Briand-Kellog Paktı'ndan farklı olarak, kuvvet kullanımına belirli hallerde izin vermeyi sistemin tıkanmaması ve nefes alabilmesi için uygun

[14] Seha Meray, **Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler**, 2. B., Ankara, A.Ü. SBF Yayınları 1979, s. 232 – 234.
[15] Ruth Russell, **A History of the United Nations Charter: The Role of the United States 1940- 45**, The Brookings Institution, Washington D.C, 1958, ss. 672-674

görmüştür[16]. BM Andlaşması kapsamında kuvvet kullanılabilmesi 4 halde mümkündür ki, bunlardan son ikisi teşkilatın kuruluş dönemine ilişkindir: - Meşru müdafaa halinde kuvvet kullanımı (Madde 51) - Güvenlik Konseyi kararıyla kuvvet kullanımı (VII. Bölüm) - Güvenlik Konseyi faaliyete geçmeden önce beş sürekli üyenin kuvvet kullanımları. (Madde 106). - İkinci Dünya Savaşı boyunca "düşman" güçlere karşı kuvvet kullanımı. (Madde 107) Dolayısıyla, meşru müdafaa ve Güvenlik Konseyi kararıyla uygulanan zorlama önlemleri olmak üzere geçerliliğini sürdüren ve günümüzde uygulama sahası bulan, uluslararası hukuka uygun bir şekilde iki kuvvet kullanma şekli bulunmaktadır. Bunlardan birincisi devletler tarafından tek taraflı olarak kuvvet kullanılması, ikincisi ise uluslararası toplum adına yetkili bir merci tarafından kuvvet kullanılması niteliğindedir. Birinci yol istisnai ve geçici niteliktedir, yetkili organ olan Güvenlik Konseyi olaya el koyana kadar devam eder; ikinci yol ise kurumsal bir karar alma sürecinin ardından merkezi olarak kuvvet kullanılması durumudur[17].

1.1.2. MEŞRU MÜDAFAA

Meşru Müdafaa Hakkı kuvvet kullanma yasağının günümüzde geçerliliğini sürdüren tek istisnasını oluşturmaktadır. BM Antlaşması'nın 51. maddesinde düzenlenen ve ortak güvenlik sisteminin bir parçası olan meşru müdafaa hakkı, BM üyesi bir devlete karşı silahlı saldırıda bulunulduğunda, uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla Güvenlik Konseyi gerekli

[16] Enver Bozkurt, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı**, 3.Baskı, Ankara 2007, s.23.
[17] Ahmet Hamdi Topal, **Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı**, Beta Yayınları, İstanbul, 2005, s. 103.

tedbirleri alana kadar saldırıya uğrayan devletin tek başına veya müştereken kuvvet kullanımına başvurabileceğini öngörmektedir.

Uluslararası örf ve âdet hukukunun "gereklilik ve ölçülülük" kıstaslarına[18] ek olarak bu istisnaya "sadece silahlı bir saldırıya maruz kalma durumunda meşru müdafaa hakkına başvurulabileceği" şeklinde üçüncü bir kısıtlama daha getirilmiştir[19].

Meşru müdafaa hakkı, BM Antlaşması'nın öngördüğü ortak güvenlik sistemi harekete geçene kadar başvurulacak bir yol olarak istisnai bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla bireysel veya ortak meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için Güvenlik Konseyi'nin karar alması gerekmemektedir[20].

Klasik görüşe göre, bir devlet doğrudan silahlı saldırıyla karşı karşıya kalmadıkça ülkesi dışında tek taraflı olarak silahlı kuvvet kullanma imkânına hiçbir şekilde sahip değildir. Ancak Klasik görüş içerisindeki yazarlardan bir kısmı vatandaşlarını dışarıda korumak için devletlerin meşru müdafaa şeklinde ya da silahlı saldırı seviyesine varmayan saldırgan fiiller karşında münferit olarak karşı tedbirler alarak kuvvet kullanabileceğini kabul etmektedirler[21].

1.1.3. ÖNLEYİCİ MEŞRU MÜDAFAA

51. maddede de "antlaşmadaki hiçbir hüküm örgüte üye bir devletin silahlı saldırıya uğraması halinde bu üyenin doğal bireysel veya müşterek

[18] Robert Y. Jennings, "Caroline Case", **American Journal of International Law**, 1938, Cilt 32, s. 82.
[19] Enver Bozkurt, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s. 56.
[20] Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1998, s. 44, 45.
[21] Başeren, s. 14 –15.

meşru müdafaa hakkına engel olmaz" demek suretiyle yazarlar arasında iki farklı yoruma neden olmaktadır. Bir takım yazarlar, devletlerin yalnızca silahlı saldırıya karşı kuvvet kullanabileceklerini düşünmektedir. Bu yorum, 51. madde yoluyla antlaşmadan önceki uluslararası örf–adet hukuku çerçevesinde var olan meşru müdafaa hakkını sınırlama amacına yöneliktir. 51. maddeye göre, devlet önce bir silahlı saldırının olmasını beklemek, daha sonra şartlar gerçekleştiğinde savunmada bulunmak imkânına sahiptir. Öte yandan diğer bir takım yazarlar ise, madde metnindeki 'doğal' kelimesine yoğunlaşarak 51. maddenin BM Antlaşmasından önce de örfi hukukta var olan geniş bir meşru müdafaaya onay verdiğini iddia etmektedir[22].

Neorealistlere göre, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana, uluslararası politikada olağanüstü değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, 1945'de BM Antlaşması hazırlanırken esas alınan düşünceler, artık geçerli değildir. Bu durum da, BM kolektif güvenlik sisteminin çökmesine neden olmuştur. Neorealist anlayışa göre, kolektif güvenlik sistemi veto nedeniyle çalışmıyorsa, BM Antlaşması madde 2/4'ün getirdiği kuvvet kullanma yasağının da anlamı kalmamaktadır[23].

Önleyici vuruş (pre-emptive attack) ve önleyici savaşı (preemptive war) aynı anlamda kullanarak kavramı saldırı fiili daha gerçekleşmeksizin, saldırının gerçekleşmesi büyük bir ihtimal olması nedeniyle saldırıya maruz kalacak olan devletin önceden önlem amaçlı kuvvet kullanması olarak tanımlayanlar olsa

[22] Anthony Clarck Arend, Robert J. Beck, **International Law and The Use of Force Beyond the United Nations Charter Paradigm**, London, Routledge, 1993, s.72 –73.
[23] W.Michael Reisman "Coercion and Self-determination: Construing Charter Article 2/4", **American Journal of International Law**, 78, 1984, s.642.

da[24] bu iki kavram birbirinden farklıdır. Önleyici vuruş (pre-emptive attack) düşman saldırısının mutlak olduğuna dair açık delillerin bulunduğu hallere karşın başlatılan saldırıyı ifade ederken [25] önleyici savaş (preemptive war) silahlı saldırının çok yakın olmasa da kaçınılmaz olduğu ve gecikmenin çok daha büyük risk oluşturacağı hallerdeki saldırıyı ifade etmektedir[26]. Buradaki kuvvet kullanılmasındaki amaç, devletin kendi çıkarlarına, ulusal bağımsızlığına ve bütünlüğüne saldırıda bulunulma olasılığı çok yüksek olması halinde ve bu saldırıyı barışçı çözüm yollarıyla veya kuvvet kullanımı dışında başka türlü bertaraf edememesi halinde meydana çıkmasıdır[27].

Bir devlet meşru savunma hakkını kullanırken, gereklilik, orantılılık ve ölçülülük şartlarına uygun davranmak zorundadır. Fakat terörist saldırısının ne kadar ağır, güçlü ve yıkıcı olduğu gözlemlendiğinde, uygulamada önleyici meşru savunma hakkının saldırı ile orantılı olması beklenemez. Devlet mevcut durumunu korumak ve bu durumu tekrar oluşturmak şartıyla savunmada bulunabilir[28].

Standart önleyici saldırı, 1837'deki Kanada kuvvetlerinin Kanadalı asiler çetesine yardım götüren Amerikan gemisi Caroline'ı batırması olan Caroline olayından köken almaktadır.125 Eyalet Sekreteri Daniel Webster protesto etmiş (İngilizler daha sonra kabul etmiştir) ve öncelikli saldırı eğer tehdit ani, aşırı ve başka seçenek bırakmayan şekilde ve düşünüp taşınmaya

[24] Topal, s. 166.
[25] U.S. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms (2003)
[26] Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms
[27] Bozkurt, Kuvvet Kullanımı, s. 59.
[28] Topal, s. 166.

zaman olmadığı durumlarda izin verilebilir olduğunu yazmıştır[29].

Önleyici meşru müdafaa hakkını kabul eden yazarlar arasında "pre-emptive" ve "preventive" kuvvet kullanma konusunda bir ayırım bulunmaktadır. Önalıcı veya ön alarak (pre-emptive) kuvvet kullanma, vukuu muhakkak bir tehdide karşı kuvvet kullanılmasını öngörmekte ve meşru kabul edilmektedir. Önleyici (preventive) kuvvet kullanma ise, vukuu muhakkak bir tehditten ziyade, "vukuu muhtemel" yani varsayılan potansiyel tehditlere ve risklere karşı kuvvet kullanmayı ifade etmekte olup meşru kabul edilmemektedir. Bu görüşe göre, devletler, potansiyel tehditlere; kuvvet kullanma yanında, kuvvet kullanmasını gerektirmeyen alternatif tedbirlerle de yanıt verme imkânına sahiptir[30].

Ön alıcı kuvvet kullanmanın en önemli karakteristiği, yakın zamanda bir saldırının yani diğer devlet tarafından kuvvet kullanmanın muhakkak olmasıdır. Yani saldırı kesin olduğu için ilk vuruşun yapılması kaçınılmazdır[31]. Önleyici kuvvet kullanmada ise yaşanacak silahlı çatışmanın yakın zamanda olmasa da kaçınılmaz olduğu öngörülmekte, askeri fayda elde edebilmek için önce davranılmaktadır[32].

Bush Doktrini olarak da bilinen önleyici savaş doktrini (doctrine of preventive war), 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika'nın New York şehrindeki

[29] John L. Hammond, "The Bush Doctrine, Preventive War and International Law", **The Philosophical Forum**, Volume XXXVI, No. 1, Spring 2005, s. 106.
[30] Chris Brown, "Self-defence in an Imperfect World", **Ethics and International Affair**s, Vol. 17, No 1, 2003, s. 2-3.
[31] Nilüfer Karacasulu GÖKSEL, **From Deterrence to Pre-Emption,** Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 9, Sayı: 2, 2007, s.186-200, s.190.
[32] A.g.m., s.190.

Dünya Ticaret Merkezi'ne (ikiz kuleler) ve Washington şehrindeki Pentagon'a yapılan terörist (El Kaide) saldırıları sonucunda ortaya çıkmış ve bunun sonucunda Amerika'nın sert bir güvenlik anlayışı içine girmesini sağlamıştır[33].

Doktrine göre önleyici meşru müdafaa bir strateji olarak kabul edildiğinden ABD, ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit algıladığı takdirde, tehdit tam manasıyla oluşmadan, önceden davranarak tehdidi bertaraf edebilecektir[34].

Bush Doktrinini Reagan Doktrininden ayıran en temel farklılık; Reagan Doktirininde vukuu muhakkak bir silahlı saldırı tehdidine karşı önleyici meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanılırken Bush Doktrininde saldırı varsayımı, potansiyel bir tehdit yani vukuu muhtemel bir saldırı kuvvet kullanma için yeterli görülmektedir[35].

BM Antlaşması'nda silahlı saldırıya karşı meşru müdafaa hakkı, örf ve âdet hukukundaki gelişmelere paralel olarak, kuvvet kullanma yasağının istisnası olarak düzenlenmiştir. Bu konumuna bağlı olarak, dar yorumlanması gerekir. 51. maddede meşru müdafaa hakkından doğal hak olarak söz edilmesi, BM Antlaşması'ndan önce örf ve âdet hukukundaki meşru müdafaa hakkının saklı tutulduğu anlamına gelmez. Böyle düşünülse bile, BM Antlaşması'ndan hemen önce örf ve âdet hukukundaki meşru müdafaa hakkı,

[33] Enver Bozkurt - Selin Kanat, **Uluslararası Toplumun Paradoksu: Terörizm, İnsan Hakları, Güvenlik ve 11 Eylül Sonrası Meydana Gelen Değişiklikler**, Asil Yayın, 2007, s.105.
[34] Ahmet Cural, **Bush Doktrini ve Askeri Gücün Önalıcı Ve Önleyici Savaş Kapsamında Kullanılması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2011, S.155.
[35] Fatma Taşdemir, Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi, USAK Yayınları, Ankara, 2006, s. 270.

BM Antlaşması'nda düzenlenen meşru müdafaa hakkından farklı değildir[36].

Kuvvet kullanma yasağı geniş ve kapsayıcı, istisnalarını dar ve geçici yorumlamanın isabetli olduğu görülmektedir. Nitekim doktrinde de hâkim olan görüş, yasağı geniş ve kapsayıcı, istisnalarını dar yorumlayan görüştür. Devletlerin çoğunluğu da geniş yorumu benimsememektedir. Çünkü kuvvet kullanma yasağını 2/4. maddede kullanılan terimlerle sınırlı, istisnalarını BM Antlaşması'nın yanı sıra örf ve âdet hukukunu da kapsayacak bir şekilde geniş yorumlanması güçlü devletlerin işine yarayan bir durumdur. Uluslararası Adalet Divanının Korfu Boğazı Davası[37] ile Nikaragua Davası'nda[38] verdiği kararlar da bu görüşü desteklemektedir[39]. Ayrıca Güvenlik Konseyi de Korfu Boğazı, Entebbe Baskını ve Osirak Saldırısı ile ilgili olarak İngiltere ve İsrail'in BM Antlaşması'nın 2/4. maddesini dar yorumlayan savunmalarını kabul etmemiştir[40].

Çalışma esnasında uluslararası hukukta kuvvet kullanmaya ilişkin, kuvvet kullanma yasağının geniş, meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanmanın dar kapsamda değerlendirilmesi gerektiği yaklaşımı esas alınmıştır.

[36] Başeren, s.109
[37] Uluslararası Adalet Divanı'nın Korfu Boğazı Davası'nın ayrıntıları için; http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=cd&case=1&code=cc&p3=0
[38] Uluslararası Adalet Divanı'nın Nikaragua Davası'nın ayrıntıları için; http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=66&case=70&code=nus&p3=0
[39] Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma, s.41
[40] Topal, s.91.

1.1.4. ULUSLARARASI KURULUŞLARIN YETKİSİNDE SİLAHLI KUVVETLERİN KULLANILMASI VE BARIŞ HAREKÂTLARI:

Uluslararası kuruluşların yetkisinde silahlı kuvvetlerin kullanılmasının kaynağını temel olarak BM Anlaşması oluşturmaktadır. Bu kapsamda kuvvet kullanımı için temel yetkili organ BM Güvenlik Konseyi'dir. Silahlı kuvvetlerin BM çatısında ve yetkisinde kullanımı barış harekâtlarının hukuksal temellerinden en önde gelenidir[41].

Aristo'dan bu yana siyaset teorisyenleri demokratik idealler hakkında ayrıntılı bir şekilde çalışmış ve geliştirmek için de çeşitli kuruluşlar dizayn etmişlerdir. Devletler de bu amaçla bir çok kuruluş geliştirmeye çalışmıştır. Demokratik ideallerin gerçekleşmesi için günümüze kadar bir çok adım atılmıştır[42]. BM Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948'de kabul ettiği İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile demokratik ideallerin gerçekleştirilme çabaları hız kazanmıştır. Beyanname'de, insanların eşitliğinden ayrımcılığın yasaklanmasına, düşünce özgürlüğünden sivil haklara kadar bir çok konu düzenlenmiştir. Burada düzenlenen haklar daha sonra 16 Kasım 1966 tarihli Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ile hukuki bağlayıcılık kazanmıştır[43].

---

[41] Barışa katkı sağlamak (ortam hazırlamak, oluşturmak, desteklemek, zorlamak vb.) için yapılan barış harekâtlarının her bir farklı türünün ortak karakteristikleri yanında farklılıkları, farklı hukuksal temelleri her bir harekâta ilişkin kendi bölümlerinde anlatılacaktır.

[42] Magna Karta (1215)'dan başlayarak Petition of Rights (1628), U.S. Bill of Rights (1789) ve Fransa Millet Meclisi'nin İnsan ve Vatandaş Hakları bildirisi (1789) bu temel gelişmelere örnek olarak verilebilir.

[43] Anlaşmayı Türkiye 15 Ağustos 2000 tarihinde çekince koyarak imzalamıştır. Anlaşmaya 2015 tarihi

2. Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler'in yanında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokolleri, Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi gibi dünyanın çeşitli yerlerindeki bölgesel birlikler de demokratik ideallerin gerçekleştirilmesi için önemli adımlar atmışlardır.

Devletlerin demokratik ideale ulaşmak için attıkları adımların yanında; tarihsel olarak uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukukun demokratik olmayan bir yapıda olması uluslararası kuruluşlarda -devletlerin kendi iç düzenlerindeki uygulamalarının aksine- çoğulculuk kuralının anlaşılmasını ve uygulanmasını zorlaştırmıştır. Uluslararası hukuk; devletin yöneticilerinin (başkan, başbakan vb.) devletlerin uluslararası sorumluluklarını yönlendirebileceğini, ülke içi demokratik süreçlerden kaynaklanan nedenlerin uluslararası yükümlülüklere uymama gerekçesi olmayacağını, hükümetlerin devletleri geleceğe yönelik bağlayıcı anlaşma yapma yetkilerinin sınırlandırılamayacağını temel olarak varsaymaktadır[44]. Uluslararası organizasyonlar ve onların oluşturdukları hukuk normlarının temel amacının devletlerin eylemlerini koordine etmek olduğu ve bunun da bireysel olarak vatandaşları düşük seviyede etkilediği zamanlarda demokratik hesap verilebilirliğe ilişkin çok fazla sorun ortaya çıkmazken; uluslararası hukukun ve kuruluşlarının yetkinliğinin artması ile birlikte devletlerin uluslararası alanda vermiş oldukları kararları yerine getirmelerine ilişkin yükümlülükleri ve bunun

itibariyle 175 ülke taraf olmuştur. Anlaşmaya ve imzalayan ülkelere dair ayrıntılı bilgiye ulaşmak için; https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?chapter=4&src=treaty&mtdsg_no=iv-4&lang=en

[44] James Crawford, "Democracy and International Law", **British Yearbook of International Law**, 1993, Sayı:64-1, s.113-133.

vatandaşlara etkisi artmıştır[45].

Bütün siyasal sistemlerde, silahlı kuvvetlerin konuşlandırılması ve kullanılması, verilmesi gereken en önemli kararlar arasında yer almaktadır. Demokrasiler, bu kararlara ilişkin demokratik hesap verilebilirliği sağlayabilmek için önemli adımlar atmışlardır. Bu kapsamda ülkelerin anayasalarında silahlı kuvvetlerin kimin tarafından ve nasıl kullanılabileceğine ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır[46]. T.C. Anayasa'sında Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanımına ilişkin yetki kural olarak TBMM'ye istisnai hallerde de cumhurbaşkanına verilmiştir[47].

Devletler tarafından kuvvete başvurulmasının yanı sıra, bölgesel veya evrensel uluslararası örgütler de kuvvet kullanabilmektedirler. Bu tür kuvvet kullanmaya hangi durumlarda başvurulabileceği her örgütün kurucu antlaşmasında belirlenmiştir. Böyle bir olasılık, BM Antlaşması'ndan önce düşünülmüş değildir. İlk kez BM'ye belirli durumlarda kuvvet kullanma yetkisi tanınmıştır. Yani devletlere meşru savunma bir yana hiçbir durumda kuvvet kullanma yetkisi tanınmamış olmasına karşılık, bir uluslararası örgüt olan BM gerekli gördüğü durumlarda bir yaptırım yolu olarak kuvvete

[45] Ku ve Jacobson, s. 9.
[46] A.G.E. s.12.
[47] 1982 tarihli T.C. Anayasa'sının 92'nci maddesinde bu husus; "Milletlerarası hukukun meşrû saydığı hallerde savaş hali ilânına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir." şeklinde düzenlenmiştir.

başvurabilmektedir[48].

İkinci Dünya Savaşı'ndan bugüne uluslararası kuruluşların yetkisinde silahlı kuvvetlerin kullanılması; operasyonun amacı, askeri birliklere verilen silah kullanma yetkisi, harekâtın icra edileceği bölgeye giriş konusunda (harekât icra edilecek) ülkenin rızası ve harekâta katılacak askeri personelin sayısı ve niteliği gibi konular temel alınarak beş temel kategoride değerlendirilebilir. Görevler, silahlı kuvvetlerin gözlem yapmalarından tam kapsamlı bir kuvvet kullanımına kadar geniş bir çerçeveyi kapsayabilir. Bu beş temel kategori, izleme ve gözlem, geleneksel barışı koruma harekâtı, barışı koruma ve ülke inşası, uluslararası yaptırımlara uyulması için kuvvet kullanımı ve barışa zorlama harekâtları olarak değerlendirilmektedir[49].

Çalışma kapsamında BM Anlaşması'nın VII'nci bölümü kapsamında BM Güvenlik Konseyi'nin kuvvet kullanmaya dair doğrudan yetki verdiği haller haricinde barış harekâtları bir bütün olarak incelenecektir.

1.1.5. SİLAHLI ÇATIŞMA HUKUKU:

Uluslararası kamu hukuku kuvvet kullanmaya ilişkin konuları iki ayrı alanda değerlendirmektedir. İlki, BM Anlaşması'nın VII'nci bölümü kapsamında uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanmamayı temel alan ve aksi durumlarda da uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için (barış harekâtlarının da içinde değerlendirildiği) gerekli tedbirlerin alınmasını öngören *jus ad bellum'dur.* Bir

[48] Funda KESKİN, "BM ve Kuvvet Kullanma", **Avrasya Dosyası**, BM Özel, Cilt: 8, Sayı: 1, İlkbahar–2002, s. 150.
[49] Ku ve Jacopson, s. 25.

diğer alan ise meydana gelen çatışmalarda, düşmanlıkları ve mağdurların görebileceği zararları azaltmayı hedefleyen *jus in bello*'dur[50].

Jus in bello, Uluslararası İnsancıl Hukuk, Silahlı Çatışma Hukuku ve Savaş Hukuku terimleri eşdeğer görülür. Uluslararası kuruluşlar, üniversiteler ve hatta devletler Uluslararası İnsancıl Hukuk (veya İnsancıl Hukuk) terimini kullanmayı tercih ederken Silahlı Çatışma Hukuku ve Savaş Hukuku terimleri daha yaygın olarak silahlı kuvvetler tarafından kullanılmaktadır[51].

Silahlı çatışma hukukunun iki ayrı dalı vardır. Bunlar: "Cenevre Hukuku" savaşa katılmayan veya savaş dışı kalmış askeri personeli ve siviller gibi muhasamata (savaşa) aktif olarak dahil olmayan kişileri korumak için oluşturulmuştur. "Lahey Hukuku" askeri operasyonların yönetiminde muhariplerin (savaşanların) hak ve yükümlülüklerini belirlemesinin yanında düşmana zarar verme yöntemlerini sınırlandırır[52].

Uluslararası Kızılhaç'ın Cenevre Hukuku ve Lahey Hukuku olarak iki dalda ifade ettiği silahlı çatışma hukukunun Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı kapsamında kabul edilen sözleşmelerden oluşan üçüncü bir dalının daha bulunduğu söylenebilir: Karışık tip sözleşmeler olarak da adlandırılan New York tipi sözleşmeler[53].

---

[50] Sanremo Angajman Kuralları El Kitabı, Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü, 2009, Sanremo, s.5, El Kitabı'nın tam metni için; http://www.iihl.org/sanremo-handbook-on-roe (18.08.2015).
[51] Uluslararası İnsancıl Hukuk, Sorularınıza Cevaplar, Türk Kızılayı ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi, s.9, internetten erişim için; https://www.icrc.org/eng/home/languages/turkish/files/uluslararasi-insancil-hukuk-sorulariniza-cevaplar-ihl-answers.pdf (14.07.2016)
[52] A.G.E. s.8
[53] Abdullah Kaya ve Rıdvan Dağ, Silahlı Çatışmalar Hukuku ile İlgili Barış Döneminde Yapılması Gereken Çalışmalar, **Askeri Adalet Dergisi**, Yıl 28, Mayıs 2000, Sayı 108, s. 95.

Günümüzde savaş hukuku kurallarını içeren üç sözleşme grubundan; La Haye sözleşmelerin kural olarak, silahlı çatışmaların sevk ve idaresi, işgal ve tarafsızlık hukuku kurallarına ilişkin sözleşmeler olduğu, Cenevre sözleşmelerde silahlı çatışmalar nedeniyle savaş esirleri, yaralı ve deniz kazazedeleri, ölüler, sağlık ve din personeli gibi savaş mağdurları ile ilgili hususların düzenlenmiş olduğu, Karışık tip sözleşmeler olarak da adlandırılan New York tipi sözleşmelerin ise Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı kapsamında kabul edilen sözleşmelerden oluştuğu söylenebilir[54].

Silahlı çatışmaları çeşitli kıstaslara göre sınıflandırmak mümkündür. Silahlı çatışmaya katılan tarafların hukuksal kişilikleri esas alındığında silahlı çatışmalar şöyle sınıflandırılabilir[55]: 1. Devletler arasındaki silahlı çatışmalar, 2. Taraflardan birinin uluslararası örgüt olduğu silahlı çatışmalar, 3. Bir devletin hükümet kuvvetleri ile hükümete karşı gelen silahlı gruplar arasındaki silahlı çatışmalar, 4. Bir devlet içerisinde değişik silahlı gruplar arasındaki silahlı çatışmalar.

Bu şekilde yapılan ayrıma rağmen, kural olarak, uluslararası örgütler silahlı çatışmaların tarafı sayılmamaktadır. Uluslararası örgütlerin silahlı çatışmaların tarafı olarak kabul edilmemesi neticesinde, silahlı çatışmada birbiriyle çatışan amaçların kuvvet kullanmak suretiyle kabul ettirilmesinin söz konusu olması sebebiyle, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacıyla,

[54] M.Yasin Aslan, Savaş Hukukunun Temel Prensipleri, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı:79, 2008, s. 245.
[55] Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, IV. Kitap, Ankara, Turhan Kitabevi, 2000, s. 137.

“bir uluslararası yaptırım uygulamak üzere” uluslararası örgütlerin katıldığı silahlı çatışmalar, hukuksal bakımdan taraflar arasındaki silahlı çatışmalar kapsamına girmediği öne sürülmüştür[56].

Savaş hukuku kuralları incelendiğinde, bunların 4 temel ilkeye dayandığı görülmektedir. Bu ilkeler sırasıyla; askeri gereklilik, ayırt etme, gereksiz acı ve ıstırabın önlenmesi ve orantı ilkeleridir. Askeri gereklilik ilkesi; uluslararası hukukun yasaklayıcı hükümlerine uygun olmak şartıyla, düşmanın en kısa sürede teslim olmasını sağlamak için gerekli askeri önlemlerin alınması şeklinde tanımlanmaktadır[57]. Bu ilke savaşan tarafın düşmanın kısmen veya tamamen boyun eğmesini sağlamaya yetecek derecede kuvvet kullanılmasına imkân vermektedir[58]. Ayırt etme ilkesi, sivillerin korunması maksadıyla askerlerin ve sivillerin ayırt edilmesi, harekâtların askeri hedeflere yönelik yürütülmesi ve sivillere zarar verilmemesini ifade etmektedir[59]. Gereksiz acı ve ıstıraba sebep olmama ilkesi ise, savaşta insancıl davranış kurallarına uyulmasını gerektirmektedir. Buna göre, savaşta acı veren silahlar ve mermiler ile malzemelerin kullanılması yasaktır[60]. Orantılılık ilkesi, savaşanların salt askeri gereklilik nedeni ile savaş hukuku kurallarını ihlal edemeyeceklerini, askeri gereklilik ve sivillerin zarar görme ihtimali arasında

[56] Pazarcı, 3. Kitap, s.211-212.
[57] Richard P. Dimeglio, Sean M. Condron, Owen B. Bishop, Gregory S. Musselman, Todd L. Lindquist, Andrew D. Gillman, William J. Johnson, Daniel E. Stigall, **Law of Armed Conflict Deskbook**, (ed.) William J. Johnson & Andrew D. Gillman, International and Operational Law Department The Judge Advocate General’s Legal Center and School, U.S. Army Charlottesville, Virginia, 2012, s.137; Kara Harp Hukuku, İstanbul: Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yayını, 1981, s. 5.
[58] Pazarcı, IV. Kitap, s. 261.
[59] Law of Armed Conflict Deskbook, s, 148.
[60] A.G.E. s.151.

makul ve kabul edilebilir bir oran olması gerektiğini ifade etmektedir[61].

Uluslararası örgütlerin ve özellikle Birleşmiş Milletler'in silahlı çatışmalar kapsamındaki konumu barış harekâtları ve silahlı çatışma hukuku ilişkisini doğrudan etkilemektedir. Bu kısımda silahlı çatışma hukukuna ilişkin temel bilgilerden bahsetmekte yetiniyoruz. Bu konu, yani barış harekâtları ve silahlı çatışma hukuku ilişkisi çalışmanın III. Bölümünde incelenecektir.

1.1.6. MEŞRU MÜDAFAA VE ULUSLARARASI HUKUK:

Barış Harekatları esnasında kuvvet kullanmanın temelini oluşturan angajman kuralları ve meşru müdafaa arasındaki ilişkinin önemine binaen angajman kuralları ve meşru müdafaa ilişkisi uluslararası hukuk kapsamında ayrıca değerlendirilmelidir. Devletlerin meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanmaları ile bireylerin ya da birliklerin meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanmaları birbirleri ile ilişkili olsa da birbirlerinden farklı kavramlardır. Silahlı saldırı hallerinde kendini savunmak için kuvvet kullanma uluslararası hukukta meşru müdafaa hakkı kapsamında, bireylerin ya da birlikleri taarruza uğramaları halinde bireylerin ya da birliklerin kendini savunmak için kuvvet kullanmaları devletlerin kendi iç hukuklarında meşru müdafaa hakkı olarak açık bir şekilde düzenlenmiştir. Devletlerin iç hukuklarında meşru müdafaa hakkının kapsamı ve tanımı konusunda farklılıklar gösterebilmektedir[62]. İç hukuklarda görülen bu farklılık uluslararası hukukta da görülmektedir. Kavram

[61] A.G.E. s.149.

[62] Örneğin İngiltere'de 1967 tarihli Criminal Law Act düzenlemesinin 3'üncü maddesinde suçun önlenmesi için kuvvet kullanılabileceği düzenlenmişken malvarlığına yönelik meşru müdafaa halleri düzenlenmemiştir. Ayrıntılar için; http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1967/58/contents. Türk Ceza Kanunu'nda ise malvarlığına ilişkin meşru müdafaa hali düzenlenmiş iken suçun önlenmesine yönelik meşru müdafaa halleri ''tekrarı/geröekleşmesi muhakkak''haller ile sınırlandırılmıştır.

bazı devletler tarafından geniş bazıları tarafından da dar yorumlanmaktadır. Genel olarak özellikle Amerika'nın Bush ve Reagan doktrinleri ile meşru müdafaa hakkını diğer devletlere nazaran geniş yorumladığı söylenebilir.

Meşru müdafaa kavramının içinde, bireysel meşru müdafaa, birlik meşru müdafaası, başkalarının korunması ve devletin meşru müdafaası bulunmaktadır.

Bireysel meşru müdafaa, bireylerin kendilerini yönelik bir taarruza ya da mutlak taarruz tehdidine yönelik kuvvet kullanmasını ifade ederken birlik meşru müdafaası birliğine kendisine ya da kendi ülkesine ait başka bir birliğe yönelik taarruz ya da mutlak taarruz tehditlerine yönelik kuvvet kullanılmasını ifade eder[63]. Bireysel ya da birlik meşru müdafaası kapsamında kuvvet kullanmaya ilişkin ülke uygulamaları da farklılıklar gösterebilir. Kimi ülkeler bu kapsamda kuvvet kullanmayı bir hak olarak düzenlemiş iken kimi ülkeler de bu durumu bir yükümlülük olarak düzenlemişlerdir. Hak ya da yükümlülük olarak düzenlenmesinin uygulamaya olan temel etkisi, kuvvet kullanmanın yükümlülük olarak düzenlendiği hallerde meşru müdafaa hali oluşmasına rağmen kuvvet kullanılmaması halinde kuvvet kullanılmamasından sorumlu kişilerin bir müeyyide (ceza ya da disiplin veya her ikisi) ile karşılaşacak olmalarıdır[64].

1837'de gerçekleşen Caroline olayı sonrasında olayın meşru müdafaa kapsamında gerçekleştirildiği iddiası sonrasında, meşru müdafaaya

[63] Sanremo El Kitabı, s.3.
[64] İç Hizmet Kanunu'nun 87-90'ıncı maddeleri kapsamında Türk Silahlı Kuvvetleri açısından meşru müdafaa kapsamında silah kullanılmasının bir hak ve aynı zamanda bir yükümlülük olduğu söylenebilir.

ilişkin bazı temel şartların oluşması gerektiği değerlendirilmiştir: Yakın bir tehdit bulunmalı, kullanılacak kuvvet bu tehdidi karşılamaya yönelik olmalı ve kullanılacak kuvvet ve tehdit arasında orantı bulunmalıdır[65].

Angajman kuralları da belirtilen bu üç koşulu karşılayacak şekilde formüle edilmelidir. BM Anlaşması'nda da meşru müdafaa halinin oluştuğu durumu yani meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanılabilen yegâne durumu silahlı saldırı gerçekleşmesi hali olarak düzenlemiştir. Ancak silahlarda yaşanan gelişmeler ve özellikle nükleer teknolojinin silah olarak kullanılabilmesi sonrasında ilk saldırıyı karşılamanın askeri ve siyasi maliyeti artık kabul edilebilir olmaktan çıkmıştır. Bu kapsamda saldırı gerçekleşmeden meşru müdafaa halinin oluşabileceği yani önleyici meşru müdafaa kavramının BM Anlaşması kapsamı dışında olmadığı değerlendirilmektedir[66].

Önleyici meşru müdafaayı içeren angajman kuralları Amerika tarafından uzunca bir süredir kabul edilen ve uygulanan bir hususdur. II. Dünya Savaşı'na girmeden önce denizaltıların beklenmeyen saldırı ihtimaline karşı önceden Amerikan gemilerine saldırı yetkisi verilmişti[67].

Önleyici meşru müdafaa kapsamında ne zaman kuvvet kullanılabileceği konusu kapsamlı bir tartışma konusudur ve angajman kurallarının sınırları içindedir. Askeri birimlerin kuvvet kullanması öncesinde

[65] Caroline vakasına ilişkin ayrıntılı bilgili ve karşılıklı yazışmalar için;http://avalon.law.yale.edu/ 19th_century/br-1842d.asp
[66] Anthony Clark Arend, International Law and the Preemptive Use of Military Force, **The Washington Quarterly** Sayı:26:2, Spring 2003 s. 89–103. s.89-90; Daniel Bethlehem, Principles Relevant to the Scope of a State's Right of Self-Defense Against an Imminent or Actual Armed Attack by Nonstate Actor, **The American Journal of International Law**, Sayı:106, 2012, s.1-8, s.3.
[67] C. Brad Hayes, **Naval Rules of Engagement: Management Tools for Crisis**, RAND Corparation, Santa Monica, 1989, s.19.

karşı taraf tarafından düşmanca bir davranış (hostile act) gösterilmesi siyasi anlamda pratik bir çözüm gibi görünse de düşmanca davranış sonrası birliğin zayiat vermesi durumu siyasi fayda yerine siyasi sorunlara yol açabilecektir. Bu konuda net bir ayrım yapmak zordur. Komutanların bu konularda karar vermelerini kolaylaştırabilmek maksadıyla angajman kuralları düşmanca davranışa ilişkin tanımlar içerir. Bir savaş gemisinin ya da bir birliğin ya da münferit bir askerin hangi davranışlarının düşmanca davranış olarak değerlendirilebileceği konuları angajman kurallarında düzenlenir. Barış zamanında ölümcül olmayan ancak potansiyel olarak saldırganlık içeren bazı hareketlerin toplamı bir bütün olarak düşmanca hareket olarak değerlendirilebilir[68] ancak savaş ya da çatışma riskinin yüksek olduğu hallerde düşmanca davranışa ilişkin kriterlerin eşiği oldukça düşebilir.

BM kapsamında yapılan harekâtlara katılan birliklerin, genel meşru müdafaa hakkı bulunduğu BM'nin kendi kuruluş felsefesi ve uluslararası diğer uygulamalarla uyumlu ve tutarlı bir şekilde kabul edilmektedir. Meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanma "düşmanca hareket" ya da "düşmanca tavır gösterilmesi" hallerinde gerçekleşebilir[69]. Bu kapsamda BM'nin harekatlara ilişkin angajman kurallarını oluşturmadaki yaklaşımının bir çok ülkenin kendi angajman kurallarını oluştururken kullandığı standart meşru müdafaa formülü ile de uyumlu olduğu söylenebilir[70]. BM angajman kuralları bazı hallerde

[68] A.G.E., s.19.

[69] **Annotated Supplement to the Commander's Handbook on The Law of Naval Operations** (NWP 1-14M), reproduced in A.R. Thomas and James C. Duncan (eds), International Law Studies ('Bluebook Series'), Vol.73, 1999, s.259.

[70] Dale Stephens, The Lawful Use of Force by Peacekeeping Forces: The Tactical Imperative, **International Peacekeeping**, Vol.12, No.2, Summer 2005, s.157–172, s. 163.

hareket özgürlüğünün sağlanması ya da görevin korunması[71] maksadıyla ölümcül kuvvet kullanmayı da kapsayacak seviyede kuvvet kullanma hakkının bulunduğunu belirtebilir. Bünyesinde problem barındırma ihtimali yüksek olan ve geleneksel meşru müdafaa sınırlamalarının dışında değerlendirilebilecek bu tür geniş bir yetkilendirme içeren kuvvet kullanma yetkisine, Kongo örneğinde olduğu gibi bir çok BM harekâtında rastlanmıştır[72]. Görevin korunması ya da yerine getirilmesi için öldürücü seviyede kuvvet kullanılmasına izin verilmesi hallerinde kuvvet kullanmaya ilişkin diğer tüm kısıtlamalar anlamsız hale gelecektir. Kuvvet kullanmaya ilişkin geniş yetkiler verilmese de uygulamada alandaki komutanlar bu yetkilerini dar değerlendirmekte ve sınırlandırmaktadır[73].

Alandaki komutanların bu şekilde hareket etmelerinin bir kaç farklı nedeni olabilir. Bunların başında kuvvet kullanmadaki sınırların aşılması neticesinde herhangi bir hukuksal sorumlulukla karşılaşmak istememeleri gelebilir. Hukuksal sorumluluk kapsamında birliğin korunması için kuvvet kullanma bir komutan için ne kadar az riskli ise, görevin ifası için ölümcül seviyede kuvvet kullanılması bir o kadar çok risklidir. Bir diğer neden birliğin kendisini korumak için kuvvet kullanması doğal ve beklenen bir davranıştır. Aksi halde bizzat birliğin kendisi zarar görecektir. Görev için kuvvet kullanmada ise, birlik görevin ifası için kendisini risk altına sokacak, görevin ifası için kuvvet

[71] Hareket özgürlüğünün sağlanması görevin yerine getirilebilmesi için birliklerin hareket serbestilerine yönelik iken görevin korunması görevin yerine getirilmesine engel olan tüm halleri içerir. Bu kapsamda görevin korunması hallerinin genellikle hareket özgürlüğünün korunması hallerini de içerdiği söylenebilir.
[72] Marrack Goulding, The Evolution of United Nations Peacekeeping, **International Affairs**, Vol.69, 1993, s.8.
[73] A.G.E., s.8.

kullanması nedeniyle diğer tarafın açık ve doğrudan hedefi haline gelebilecektir.

Kuvvet kullanmanın dar bir meşru müdafaa kapsamında kısıtlanması ile görevin korunması ya da yerine getirilmesi için öldürücü seviyede kuvvet kullanılmasına izin verilmesi halleri arasında makul bir denge bulunmalıdır. Çok kısıtlı ve sert bir şekilde düzenlenmiş meşru müdafaa hallerinde birlik ölümcül bir tehdit ile karşılaşması sonrasında kuvvet kullanma yetkisi doğacaktır[74]. Bu hallerde birliğin kuvvet kullanması için çok geç kalınmış olabilir. Birliğin herhangi bir zarar görmeden kendisini savunma hakkı kapsamında kuvvet kullanma yetkisi bulunmaktadır. Aksinin kabulü halinde, birlik ölümcül bir tehdit ile karşılaşacak ve yeterli reaksiyon gösterememesi sebebi ile ciddi zayiat verecektir. Görevin korunması ya da özellikle görevin yerine getirilmesi için öldürücü seviyede kuvvet kullanılmasına izin verildiği hallerde, gerek açık ve net bir görev tanımının yapıl(a)maması gerekse görevin ifası için kullanılabilecek kuvvetin hangi seviyede olacağına ilişkin tereddütler yaşanabilecek olması nedenleriyle birliğin ve birlik komutanlarının hukuki sorumluluk altına kalabileceği durumlarla karşılaşma ihtimalleri yüksektir.

Angajman kuralları bu kapsamda muhtemel şiddetin azaltılması ya da artması, taraflar arasındaki çatışma ihtimalinin artması ya da azalması gibi hususlarda doğrudan etkilidirler. Esasen angajman kuralları, çatışma ortamından ve ihtimalinden etkilendikleri gibi kuralların kendisi de bizzat bu duruma etki ederler. Angajman kuralları ve kuvvet kullanımı arasında karşılıklı

[74] Stephens, s. 163.

ve devamlı bir etkileşim vardır.

Düşmanca niyet ile düşmanca hareket arasındaki ayrım da çok ince bir çizgidir. Bu ayrımın çok iyi ve belirgin bir şekilde yapılması önemlidir. Düşmanca davranışın düşmanca niyetten ayrılması potansiyel saldırganlara saldırı konusunda bir öncelik verilmemesini sağlar[75]. Bir askeri birliğin bir yere intikali ya da bir yerde mevzi işgali düşmanca davranış ya da düşmanca niyet olarak nitelendirilebilir. Angajman kurallarının hal ve şartlara göre bu ayrımı net bir şekilde düzenlemesi önemlidir. Düşmanca davranış kapsamında değerlendirilmesi halinde meşru müdafaa şartları oluşacak ve karşı faaliyette bulunulabilecektir. Aksi takdirde yani düşmanca niyet olarak değerlendirildiğinde ve hareketsiz kalındığında bir saldırıya maruz kalınarak ciddi zayiatlar vermek de olasıdır. Bu konuda değerlendirme yapmak için tüm siyasi ve askeri faktörler bir bütün olarak kapsamlı bir şekilde değerlendirilmelidir. Doğru bir değerlendirme yapılmadığı takdirde ortada düşmanca bir davranış yokken meşru müdafaa kapsamında hareket edilmesi halinde karşı tarafın kuvvet kullanması için gerekli şartların oluşabileceği söylenebilir.

Kuvvet kullanma ölçütünün temel noktası olan meşru müdafaa kavramı esnek ve değişken bir kavramdır. Barışı koruma harekâtı rızaya dayanan bir harekât ise meşru müdafaa kavramına ilişkin değişkenliğin harekâtı etkiler bir önemi yoktur ancak rızanın olmadığı harekâtlarda meşru müdafaa kavramının açık ve net olması gerekir. Uygulamada BM angajman

[75] Hayes, s.19.

kuralları ile kendi angajman kuralları arasındaki eşgüdümü sağlamak üzere devletlerin yoğun çabası olmasına rağmen milli hukuk sistemlerinde, harekata katılan askerlere yeterli korumayı sağlayabilecek ne meşru müdafaanın geniş yorumlanmasına izin veren bir düzenleme ya da usul hükümleri kapsamında soruşturma başlatmamaya yönelik takdir yetkisini içeren bir düzenleme bulunmamaktadır[76].

25 Ekim 1999 tarihli 1272 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı[77] doğrultusunda Doğu Timur'da yürütülen UNTAET harekâtında, BM angajman kuralları ve milli angajman kuralları arasında yaşanan sorunlar yanında, BM angajman kurallarının BM yetkilileri tarafından taktik seviyede harekât alanında uygulanmasındaki yorum farklılıkları yüzünden de sorunlar yaşanmıştır[78]. BM Güvenlik Konseyi kararı doğrultusunda UNTAET, mutlak bir yürütme yetkisi ve yasama gücü ile donatılmıştı. Harekâtın icrası esnasında, birliklere uygulanabilecek Birliklerin Statüsüne İlişkin Anlaşma (SOFA-Status of Force Agreement) bulunmamasından dolayı sivil yönetim ve askeri karargâh arasında birliklere uygulanacak hukuki düzenlemeler konusunda fikir ayrılıkları olmuştur. UNTEAT hukuk müşavirliği, BM'nin kendi kendine bir anlaşma yapamayacağını savunuyordu[79]. Bu yaklaşım neticesinde, askerlerin mutlak şekilde karşı çıkmalarına karşın UNTEAT'ın sivil yönetimi, askeri birlikleri kontrol altına alabilmek için yerel cezai sorumluluk doğuran bir çok yerel

[76] Stephens, s. 167.
[77] Karar metni için; http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/etimor/docs/9931277E.htm
[78] http://members.pcug.org.au/~wildwood/01decpkf.htm
[79] Michael G. Smith ve Moreen Dee, **Peacekeeping in East Timor, the Path to Independence**, Lynne Rienner Publications, 2003, s.140.

düzenlemeler yapmaya çalışmışlardır[80]. Bu tür bir yaklaşımın temel nedeninin; cezai sorumluluğa dair belirsizliğin bulunduğu hallerde, sivil yaklaşımın mümkün olduğu kadar temel insan haklarının korunması bakış açısına, askeri yaklaşımın ise birliğin herhangi bir zarar görmeksizin en etkin bir şekilde görev yapabilmesi bakış açısına sahip olduğu söylenebilir. Bu kapsamda en iyi çözümün, askerlerin yetkisinin kendilerini korumada hiçbir zafiyet yaşamamaları alt sınır olmak üzere harekât ile ulaşılmak istenen amaçların sivil yönetimin kontrolünde olmak üzere makul bir denge sağlanmasıdır.

1.2. BARIŞ HAREKÂTLARI- TEMEL KAVRAMLAR:

Farklı türdeki çatışmalara verilecek tepkiye göre yani uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden her ayrı duruma karşı uluslararası hukuk sisteminde farklı enstrümanların bulunması nedeniyle uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden hallerde BM barışı harekâtlarına yüklenen görevlerin sınırları da zaman içinde genişlemiştir. Kuvvet kullanmama temelinde rıza esaslı barışı koruma harekâtları kavramı ile başlayan süreç karşılaşılan olaylar ve sorunlar karşısında evrilerek gelişmiş ve zor kullanmayı kapsayan barışa zorlama harekâtlarını da kapsayacak şekilde genişlemiştir. Kavram karmaşası yaşanmaması açısında tüm harekât türleri tek bir barış harekâtı kavramı içerisinde değerlendirilmiş, harekât türlerine özgü hususlar ayrıca açıklanmaya çalışılmıştır.

[80] A.G.E., s.83.

Her bir BM barış harekâtı birbirinden farklı nitelik taşımakta ise de her bir harekâtta Güvenlik Konseyi tarafından yerine getirilmesi istenen görevler anlamlı bir şekilde benzerlik de taşmaktadır[81].

1.2.1. BARIŞ HAREKÂTLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ:

1945 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler sistemi devletlerin uyuşmazlıklarını barışçıl yollarla çözümlemeleri ve kendini savunma hariç asla kuvvet kullanmamaları gerektiği ilkelerine dayanmaktaydı. Birleşmiş Milletler dünyanın tek kolluk gücü olarak faaliyette bulunacaktı. Bu tarihe kadar uluslararası ilişkilerin geleneksel özelliğini oluşturan kendine yardım ilkesi ortadan kalkmış ve zorlayıcı müdahale ile ilgili yetkiler Birleşmiş Milletler Teşkilatına verilmiştir. Hem sistemin içindeki kusurlardan hem de sistemin dışında gelişen siyasal olaylardan sistemin barış ve güvenliğin sağlanmasında etkili olamadığı kısa sürede ortaya çıkmıştır[82].

1939-1945 yılları arasında dünyadaki olağanüstü şiddetin sonrasında bile barışın sağlanması için açık bir anlaşma hatta bir düşünce yoktu. BM Anlaşmasında olmamasına rağmen, Barış Harekâtları konsepti bu ortamda kendiliğinden zamanla gelişmiştir.

BM Anlaşması'nın çizdiği kolektif güvenlik sistemi Soğuk Savaş

---

[81] **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtları, Prensipler ve Kılavuzlar**, Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtları Departmanı-Harekât Sahası Destek Bölümü, BM Sekreterliği, New York, 2008, s.16.

[82] Orhan Nalcıoğlu, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtının Hukuksal Esasları**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997, s.12

koşulları altında işlemez duruma gelmesi sonrasında ortaya çıkan boşluğu doldurmak üzere ilk olarak BM Gözlemci Heyetleri oluşturulmuştur. 1946-1956 yılları arasında oluşturulan dört Gözlemci Heyetin, UNEF I ile başlayan BM Barış Güçlerinin adeta kuluçka dönenimin özelliklerini taşıdığı söylenebilir[83].

Barışı Koruma Harekâtları Bölümünün önceki Genel Sekreterlerinden Jean-Marie Guehenno 2002 yılında, hala ne bu harekâtların içeriğine, ne zaman düzenleneceğine, ne şekilde yürütüleceği ve planlanacağına dair bir tanım, ölçü ya da bir rehberin bulunmadığını belirtmiştir[84]. BM Anlaşmasında da bu hususa ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Soğuk Savaş yıllarında, savaşmak için değil, taraflar arasındaki savaşı önlemek maksadıyla askeri personelin kullanımı ihtiyacı ile sıra dışı bir şekilde gelişmiştir. Bununla birlikte BM Barış Harekâtları her biri ayrı karakteristik özellik taşıyan 4 aşama geçirmiştir[85].

Geleneksel Barışı Koruma Harekâtları olarak adlandırılan ilk aşamada, harekâtların temel işlevi, Soğuk Savaş zamanında müdahaleci olmayan tampon bölge oluşturmaktı. Birinci nesil barış harekâtları olarak da tanımlayabileceğimiz bu harekâtlar genellikle devletlerarası çatışma ortamlarında barışı sağlamaya yönelik klasik işlevleri üstlenmişlerdir. Bu işlevler başta askerden arındırılmış belli sınır bölgelerini gözlemek olmak üzere, ateşkesin devamını sağlamak, tampon bölgeler oluşturmak, tarafların

---

[83] Henry Wiseman, **UN Peacekeeping: An Historical Overview, Peacekeeping Appraisals and Proposals, Pergamon**, New York, 1983, s.21

[84] Jean-Marie Guehenno, 'On the Challenges and Achievements of Reforming the UN Peace Operations', in Edward Newman and Albrecht Schnabel (eds), **International Peacekeeping (Special Issue: Recovering from Civil Conflict)**, Vol.9, No.2, Summer 2002, s.69.

[85] Dıpankar Banerjee, Current Trends in UN Peacekeeping:A Perspective from Asia **International Peacekeeping**, Vol.12, No.1, Spring 2005, s..18–33, s.19

silahsızlandırılması ve sınırların denetimini gerçekleştirmektir. Bu dönemde gerçekleşen BM operasyonlarının büyük bir kısmının varlık nedeni ABD ve Sovyetler Birliği'nin Üçüncü Dünya ülkelerinde yer alan uyuşmazlıklarda karşı karşıya gelmelerini önlemek olmuştur[86].

Bu dönemde korunması gereken bir barışın olduğu durumlarda, savaşan tarafların kabul ettiği bir ateşkes anlaşması sonrasında barış harekâtları yürütülmekteydi. BM. Güvenlik Konseyi ve savaşan tüm tarafları düşman bölgede serbestçe hareket edebilecek uluslararası oluşumlu bir güç konusunda anlaşıyorlardı[87]. Bu tarafsız bir şekilde hareket etmek ve sadece meşru müdafaa halinde silah kullanmak anlamına gelmekteydi[88]. BM. Anlaşması 7. Bölümü kapsamında tek uygulama Güvenlik Konseyi'nin onayı ile büyük güçlerce Kore'de güç kullanımıydı. Kullanılan güç büyük ülkelerin kendi emir komutasındaydı ve Mavi Bere[89] operasyonu kapsamında değildi. Bu iki harekât arasında açık farklılıklar vardı. İlki, politik, tarafsız ve rızaya dayalı bir nitelikte iken ikincisinde tarafsız olması gerekmeyen hatta bazı durulmada ayrıma dayalı cezalandırma amaçlı bir askeri operasyon niteliği taşımaktaydı[90].

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile Birleşmiş Milletler barış harekâtlarının stratejik içeriği dramatik bir şekilde değişmiştir. Güvenlik Konseyi, bölgesel

---

[86] Nalcıoğlu, s.15.
[87] Banerjee S.19-20.
[88] Sandra Cummer, 'The Challenges Faced by the Military in Adapting to Peacekeeping Missions', **Peacekeeping and International Relations**, Vol.27, No.1, Jan/Feb 1998, S.13.
[89] Blue Helmet (Mavi Bere); Barışı Koruma Harekâtlarına katılan personelin mavi başlık taşımalarından dolayı bu operasyonlara katılanlara Mavi Bereliler denilmekte, yürütülen operasyonlar da Mavi Bere operasyonları olarak adlandırılmaktadır.
[90] Cummer, s. 20.

çatışmaların barışçı çözümü ve kontrol altında tutulması hususlarına yönelik daha çok çaba göstermeye başlamıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesi ile dünyadaki çatışmalarda azalma olmuş ve ülke içi silahlı çatışmalar dünyadaki çatışmaların çoğunluğunu oluşturmuştur[91]. Bu çatışmaların çoğu, yönetimin zayıf olduğu, ideolojiden ve geçmişteki sorunlardan olduğu kadar ekonomik gelirlerden güdülenen çatışmacıların bulunduğu dünyadaki en fakir-gelişmemiş ülkelerde yaşanmaktadır. Yaşanan tecrübeler, çatışmayı izleyen ilk 5-10 yıl içinde yeniden çatışma ortamına dönülmesi riskinin yüksek olduğunu ve bunun da iç savaşların bir çoğunun nedeni olduğunu göstermiştir[92].

Sonraki aşama Soğuk Savaş yıllarının bitiminde ortaya çıkmış ve İkinci Nesil Barışı Koruma Harekâtları olarak adlandırılmıştır. Bu harekâtlar daha karmaşık yapıdadır. Bu dönemde barışın sağlanması için Birleşmiş Milletler önem kazanmıştır ve Birleşmiş Milletler'in barışı koruma faaliyetlerine dair beklentiler oldukça yüksektir.

Çatışmalar, her ne kadar bazı hallerde komşu ülkeler tarafından desteklense de uluslararası olmaktan çok ulus içi olmaya başlamıştı. Çatışmaların nedeni, yeni kimliklerin birden bire fark edilmesinden kaynaklanan etnik rahatsızlıklardı. Nadiren korunması gereken bir barış ortamı vardı ve BM güçlerinin varlığının barışı bir şekilde yeniden getireceğine dair çok güçlü bir inanç vardı.

İkinci nesil barış harekâtlarının en önemli hedefi başarısız devletlere

[91] BM Barışı Koruma Harekâtları Prensipler ve Kılavuzlar, s.21.
[92] A.g.e., s.21-22.

yardım etmek olsa da, bu tür devletlere yönelik operasyonlarda iç çatışmaların genellikle uzun süre devam etmeye yatkın olması, iç savaşta savaşan tarafların liderlerine ilişkin belirsizlikler, sivillerin korunmasında yaşanan zorluklar ve iç çatışmalarda kullanılan silahların denetiminin zorluğu gibi çeşitli güçlüklerle karşı karşıya gelinmiştir[93]. Harekâtlar esnasında kendi başına bağımsız hareket edebilen paramiliter gruplar, milisler ve denetlenemeyen unsurlarla baş etmek zorunda kalınmakta, Somali örneğinde olduğu gibi merkezi otoritenin tamamen çöktüğü kaygan ve tehlikeli zeminlerde bir çok grupla uğraşılmak durumunda kalınmaktadır[94].

Bir çatışmada, Güvenlik Konseyinin daimi üyeleri farklı bakış açıları taşıması ya da farklı beklentileri olmasından dolayı sıklıkla aksi yönde hareket ediyorlardı. Gelişmiş batılı ülkelerde harekâtlara katılımda büyük bir isteksizlik söz konusuydu. Harekâta dair bir gücün toplanması (oluşumu) çok uzun sürüyor ve gücün yapısı, kaynakları, ekipmanı ve silahları, güce verilen görev için yetersiz kalıyordu. Çatışmaya müdahale ederken aynı zamanda insani boyuta da dikkat edilmesi gerekiyordu[95].

1990'lı yılların ortalarına doğru, BM Barış Harekâtlarının geçici başarıları sona ermeye başlamıştır. Somali, Ruanda, Bosna Hersek ve Angola deneyimleri ciddi bir etki yaratmıştı. Bu deneyimler öncelikle her bir çatışmanın kendine özel karakteristik taşıdığını ve her durumda geçerli olan tek bir yöntemin bulunmadığını göstermiştir. Barışın korunması için, her iki tarafın da

[93] Adam Roberts, Survival, **The United Nations and International Security**, vol. 35, no. 2, Sumrner, 1993, s. 10-11.
[94] Mats R. Berdal, **Whither UN Peacekeeping**, Adelphi Paper, 281, Brasseys, London, 1993, s.10-12
[95] Cummer, S.13.

çatışmaktan yorulması nedeniyle çatışmaya son vermeye dair ciddi isteklerinin olduğu durumların yanında geçici olarak çatışmaya ara verilen ancak tarafların yeniden çatışma konusunda hevesli olduğu durumlarda söz konusuydu. Bu deneyimlerde öğrenilen bir diğer husus, devletin kontrolü dışındaki silahlı faktörlerin uluslararası kuralları hiçe saymaları ve bu hallerde geleneksel barışı koruma harekâtlarının etkili olmamasıydı. Büyük ülkelerin ilgilendikleri alanların farklı olması nedeniyle onların kendi aralarındaki anlaşmaları da çok farklı olabilmekteydi. Sonuç olarak, gelişmiş ülkelerin harekâtlarda rol almakta giderek daha isteksiz olmalarından dolayı yük gelişmekte olan ülkelerin üzerine kalmıştı ve bu ülkeler de harekâtı yürütecek güçlere, yeterli silah, kaynak ve eğitimi sağlamakta güçlük yaşıyorlardı[96].

İkinci nesil BM harekâtlarında yaşanan yetersizlikler ve başarısızlıklar sonrasında üçüncü nesil barış harekâtlarından bahsedilebilir. Sert önlemler içerdikleri için ayrıca değerlendirilmesi gereken bu harekâtlar başta kuvvet kullanmama ilkesi olmak üzere, geleneksel barışı koruma ilkelerinden büyük ölçüde uzaklaşmış faaliyetleri içermektedirler.

1995 yılında yaşanan Srebrenica katliamında BM Barış Harekâtlarının durumu iç açıcı bir görünüm sergilemiyordu. Bu katliamla birlikte barışı koruma harekâtlarının bölgeselleştirilmesine yönelik ciddi atılımları yapıldığı üçüncü aşama olarak da kabul edilen döneme girildi. Yerel uzmanları ile birlikte bölgesel organizasyonların sorumlu oldukları bölgelerdeki barışın temini konusunda daha başarılı olacaklarına dair beklentiler vardı. Avrupa'da NATO,

[96] Jean-Marie Guehenno, 'On the Challenges and Achievements of Reforming the UN Peace Operations', S.70.

Kafkaslar'da Bağımsız Devletler Topluluğu, Afrika'da Afrika'nın bölgesel organizasyonlarının daha çok sorumluluk alarak daha başarılı olacağı düşünülüyordu. Bu dönemde dünyada harekâtların sayısı ve bütçesi 1990 yılına kadar yapılanlarla kıyaslandığında 1/3'üne kadar düşmüştür[97]. Bölgesel ve yerel organizasyonlar, NATO kadar yeterli altyapı ve kaynaklara sahip olmamaları ve BM.'ye nazaran daha kötü bir örgüt yapısına sahip olmaları nedenleriyle bir çözüm olamamışlardır. Başarısızlıklarının bir diğer nedeni, bölgedeki ülkelerin çoğunlukla çatışmanın dolaylı bir tarafı olmaları, çatışmadan bir türlü menfaatlerinin etkilenmesinden dolayı böyle bir görev için uygun olmamalarıydı. Çatışmanın önlenmesine ilişkin bir diğer önemli mahsur, az gelişmiş bölgesel organizasyonların BM.'ye nazaran ahlaki yükümlülüklere daha az önem vermesiydi[98].

1999 yılından itibaren başarısız devlet oluşumlarından kaynaklanan insani gerekçelerle, barışı koruma harekâtlarının sayısında hızlı bir artış olmuştur. Harekâtların dördüncü aşaması olarak kabul edilen bu dönemde Kosova, Doğu Timor, Sierra Leone, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Eritre/Etiyopya'da büyük harekâtlar yürütülmüştür. Bu aşamadaki en önemli gelişme, harekâtlara dair önceki yaklaşımlardaki kısıtlamaları anlayarak bunları giderecek ve BM Barış Harekâtlarını güçlendirecek ve geliştirecek çabaların olmasıydı[99].

Uluslararası ortamda yaşanan değişim Birleşmiş Milletler barışı koruma

[97] A.G.E, S.71.
[98] BANERJEE, s.21.
[99] A.G.E., s.21.

harekâtlarının çok boyutlu bir hale gelmesine neden olmuştur. Bu harekâtlar tipik olarak şiddetli bir iç çatışma sonrası kötü ve tehlikeli ortamlarda yürütülmekte ve bu harekâtlarda kapsamlı bir barış anlaşmasının uygulanmasını desteklemek için asker, polis ve siviller birlikte çalışmaktadır[100].

Günümüzde Arap Baharı olarak isimlendirilen gelişmeler neticesinde gelişmeler boyunca ve gelişmelerin hemen sonrasında değişimden etkilenmesi beklenen ülkelere dair Birleşmiş Milletler'in, Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin, komşularındaki, bölgelerindeki ya da dünyadaki gelişmeleri etkileyebilecek, yön verebilecek devletler başta olmak üzere diğer uluslararası aktörlerin beklentileri ve düşünceleri BM. Barış Harekâtlarının bir sonraki aşamasında en belirleyici öğelerden biri olacaktır.

1.2.2. BARIŞ HAREKÂTLARI KAVRAMI VE TİPOLOJİSİ:

Barışı koruma harekâtları kavramı, barışı koruma, klasik barışı koruma, genişletilmiş barışı koruma, insani harekâtlar ya da barışa zorlama harekâtları şeklinde isimlendirilmiş olsa bile askeri personelin katıldığı şemsiye niteliğinde tüm Birleşmiş Milletler harekâtları için kullanılan bir tanımdır. Bu geniş tanımda genellikle belirli bir harekâtın, klasik barışı koruma harekâtı mı, klasik olmayan bir harekât mı, kazara ya da bilinçli bir şekilde barışa zorlama harekâtına dönüşmüş bir harekât mı olduğu konusunda kesin bir yargıya varmaktan kaçınılır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin görevlendirmesi ile yapılmış olmasına bakılmaksızın NATO ya da diğer uluslararası topluluklar tarafından yürütülen diğer BM dışı harekâtlar için de

[100] BM Barışı koruma Harekâtları Prensipler ve Kılavuzlar, s. 22.

aynı terminoloji kullanılmaktadır[101].

Barış harekâtları, genel olarak tüm harekâtlar için kullanılan ortak bir terim de olsa bazı hallerde barışı koruma harekâtı terimi diğer harekât türlerini de kapsayan genel terim olarak kullanılmaktadır. Barışı koruma harekâtı kavramının genel terim olarak kullanıldığı hallerde harekât türleri arasındaki ayrım geleneksel (klasik) barışı koruma harekâtları, geniş barışı koruma harekâtları, barışa zorlama harekâtları gibi isimlerle yapılmaktadır. Türkiye ve Birleşik Krallık gibi devletler pratik uygulamalarında barışı destekleme harekâtı gibi tek bir tanım kullanırken, Fransızlar daha çok barışa zorlama harekâtlarını içeren barışı restore operasyonları ismini kullanmaktadır[102].

Barış harekâtları, Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası aktörler tarafından uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için yürütülen bir çok faaliyetten bir tanesidir. Barış harekâtları ile çatışma önleme, barış yapma (peacemaking), barışa zorlama (peace enforcement) ve barışı inşa etme (peace building) arasındaki benzerlikler ve farklılıkların da bilinmesi önemlidir. Günümüzde barışa zorlama harekâtları da genellikle barış harekâtları içinde değerlendirilmektedir.

Çatışma önleme; uluslararası ya da ulus sınırları içerisindeki gerilimi ve anlaşmazlıkları azaltmak ve bunların şiddetli bir çatışmaya

---

[101] Trevor Findley, **The Use of Force in UN Peace Operations**, Oxford University Press, New York, 2002, s. 3.

[102] Mats Berdal, **Lessons not Learned: The Use of Force in Peace Operations in the 1990's**, Managing Armed Conflicts in the 21st Century, (ed.) ADEBAJO Adekeye, SRIRAM, Chndra Lekha, Frank Cass Publishers, Wiltshire, 2001, s.55-74, s.56.

dönüşmemesi için yapısal ve diplomatik tedbirlerin alınmasını içermektedir. İdeal olarak, düzenli bir erken uyarı sistemine, bilgi toplamaya ve çatışmaya neden olan faktörlerin ayrıntılı bir analizine dayanır. Çatışma önleme faaliyetleri, BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet çalışmalarını, önleyici kuvvet yerleştirmelerini veya güven inşa edici tedbirleri içerebilir.

Barış yapma (peacemaking) genellikle devam eden çatışmalardaki tedbirleri içerir ve çatışmanın taraflarının pazarlık ve anlaşmaya getirilebilmeleri için yapılan diplomatik faaliyetleri kapsar. BM Genel Sekreteri, Güvenlik Konseyi'nin veya Genel Kurul'un istemi üzerine veya kendi istemi ile çatışmanın çözümünde çalışmak üzere iyi niyet elçilerini gönderebilir. Barış yapma görevlileri (peacemakers) elçiler, hükümetler, devlet grupları, bölgesel kuruluşlar veya Birleşmiş Milletler de olabilir. Barış yapma çabaları resmi olmayan hükümet dışı gruplar veya bağımsız çalışan ve öne çıkmış kişiler tarafından da yürütülebilir[103].

Barış harekâtları (barışı koruma harekâtları vb.), hangi şekilde isimlendirilirlerse isimlendirilsinler, değişen politik ortamda savaşın ortaya çıkardığı felaketleri önlemeye ya da azaltmaya çalışır. Barış harekâtlarının amacının ne olduğu, harekâta katılanların hangi stratejileri kullanacakları uluslararası topluluğun çatışmanın çözümüne ilişkin politik isteğine ve çatışmaların nedenlerine ilişkin faklı yaklaşımlara göre değişmektedir. Bu nedenle barış harekâtları her bir somut soruna özgü o ana özgü ad hoc bir çözüm olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle tarihsel süreç boyunca

[103] BM Barışı koruma Harekâtları Prensipler ve Kılavuzlar, s.17-18.

harekâta katılanların görev tanımları yeniden yapılmaya çalışılmış, harekâtların küresel politika içindeki yeri sürekli tartışılmıştır. Barışı koruma harekatlarına ilişkin farklı konularda yazılan bir çok farklı şeye rağmen, barışı koruma harekatlarının global politikada barış için kullanılan en önemli enstrümanlardan biri olduğu üzerinde uzlaşılan en temel konudur[104].

Barış harekâtlarında faaliyetler, destek ihtiyacına ve gerekli hallerde milli kapasitenin inşasına yönelmelidir. Milli veya yerel kapasitedeki oluşabilecek olası zafiyetlere dikkat edilmelidir. Barışı harekâtlarında normalde devlet tarafından yürütülmesi gereken kamu düzeninin sağlanması ya da güvenlik önlemlerinin alınması gibi bazı faaliyetleri kısa vade için devlet adına yürütmek zorunda kalınabilir. Kısa vadede bu sorumluluklar üstlenilse de her zaman temel amaç, en kısa zamanda devlet otoritesinin ve kurumlarının etkin hale getirilerek uluslararası kabul edilen norm ve standartlarda görevlerini ifa etmelerinin sağlanması olmalıdır. Milli kapasitenin inşasında kadın ve erkeklere eğitimde fırsat eşitliği sağlanmalı, cinsiyet eşitsizliklerini gidermeye yönelik çaba sarf edilmelidir[105].

Barış harekâtları, BM kapsamında yapılanlar ve BM haricinde yapılanlar olarak da alt kategorilere ayrılabilir. BM harici yapılanlar genellikle bölgesel kuruluşların kararı ile bölgesel yürütülen harekâtlardır. Bu harekâtlar barış ve güvenliğin yeniden sağlanması maksatları olmadığı için (ve BM Anlaşması'nın VIII Bölümü uygulamasının da zaten olmadığından) BM

[104] Alex Bellamy, J., Paul Williams, Stuart Griffin, **Understanding Peacekeeping**, Polity Press with Blackwell Publishing Ltd., Cambridge, 2004, s. 4.
[105] BM Barışı Koruma Harekâtları Prensipler ve Kılavuzlar, s.40.

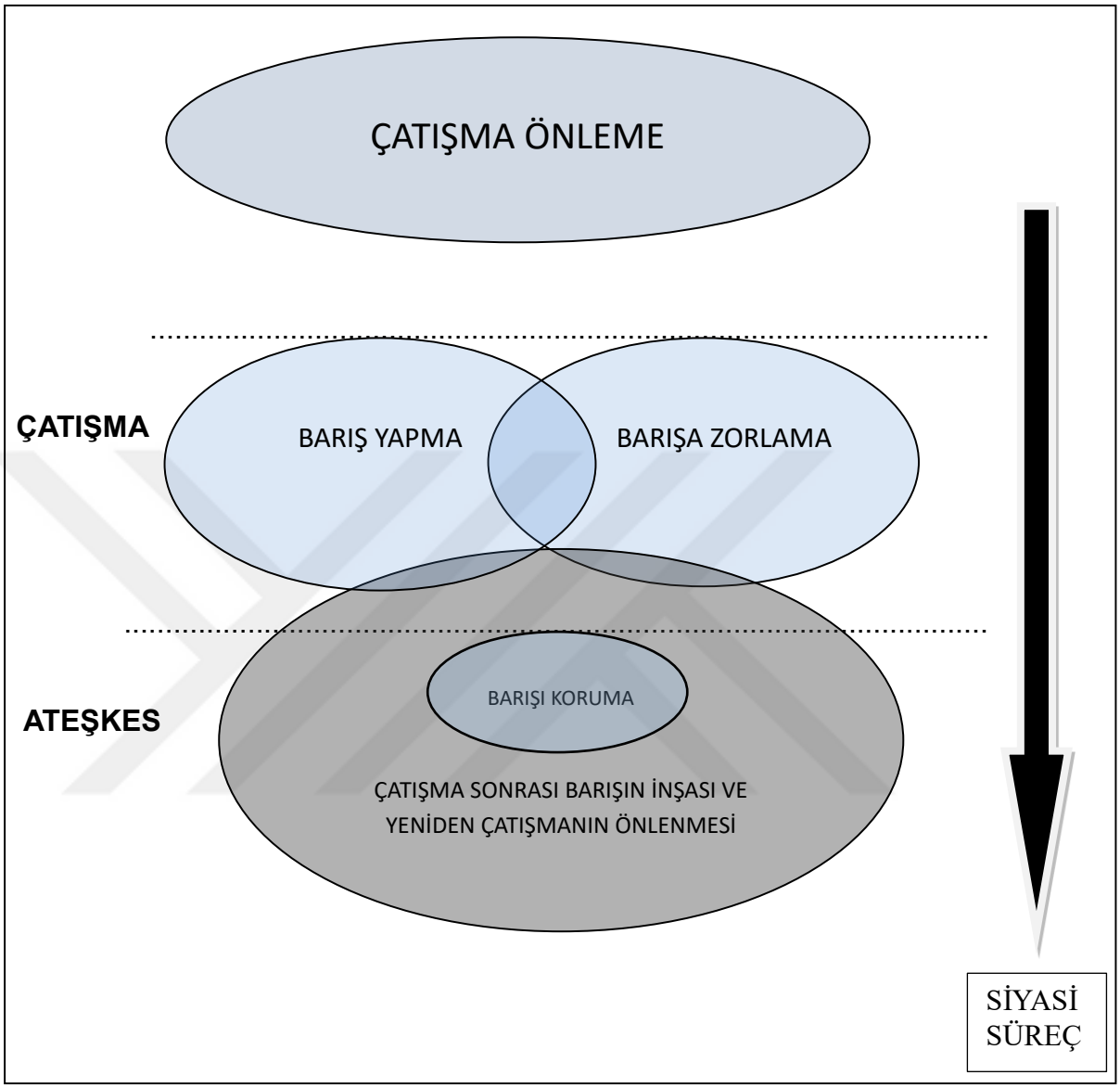
Güvenlik Konseyi kararına ihtiyaç duymazlar. Barışı koruma harekâtlarında temel özellikler olarak, tarafların rızası, meşru müdafaa harici kuvvet kullanmama ve tarafsızlık belirtilebilir. Barışa zorlama harekâtları, BM Anlaşması'nın VII'nci bölümü kapsamında yürütülen harekâtlardır. Her zaman için BM Güvenlik Konseyi kararı gerektirirler. Barışı koruma harekâtlarına nazaran bu harekâtlarda meşru müdafaa halleri dışında da kuvvet kullanılabilir[106].

Çatışma önleme, barış yapma, barışı koruma, barışı inşa etme ve barışa zorlama arasındaki sınırlar iç içe geçmiştir. İster Birleşmiş Milletler tarafından, isterse Birleşmiş Milletler dışındaki aktörler tarafından düzenlensin, Barış operasyonları, nadiren tek bir harekât tarzı ile sınırlandırılırlar. Birleşmiş Milletler'in kendi değerlendirmesine göre bu kavramlar arasındaki ilişki Şekil 1'de gösterilmektedir[107].

Birleşmiş Milletler barış harekâtları, prensip olarak barış anlaşmasını veya ateşkesi desteklemek için gerçekleştirilmeleri yanında, sıklıkla barış yapma çabalarında da etkin bir rol oynarlar ve barışı inşa etme faaliyetlerinin ilk aşamalarına da katkı sağlayabilirler. Birleşmiş Milletler barışı koruma harekâtlarında, özellikle güvenlik ve kamu düzeninin yerel hükümet tarafından sağlanamadığı durumlarda Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi ile taktik seviyede kuvvet kullanılabilir.

[106] SIEKMAN Robert, C.R., The Legal Responsibility of Military Personel, Democratic Accountability and the Use of Force in International Law, Ed. Charlotte Ku ve Harold K. Jakobson, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, s.104.
[107] BM Barışı koruma Harekatları Prensipler ve Klavuzlar, s.17-18

ŞEKİL 1: KAVRAMLARIN BAĞLANTILARI VE GRİ BÖLGELER

Barışı koruma ve barışa zorlamayı birbirinden ayıran çizgi bazen çok belirgin olmasa da her ikisi arasında önemli farklılıklar vardır. Güçlü ve başarılı bir Birleşmiş Milletler barışı koruma harekâtında yerel otoritelerin ve/veya çatışmanın taraflarının rızası ile taktik seviyede kuvvet kullanılırken,

barışa zorlama harekâtlarında, normalde Birleşmiş milletler Anlaşması'nın 2/4. Maddesi uyarınca Güvenlik Konseyi yetki vermedikçe üye devletlerce yasaklanmış olan kuvvet kullanımı, stratejik veya uluslararası seviyede kullanılabilir[108].

Çatışma önleme, barış yapma, barışı koruma ve barışa zorlama nadiren doğrusal ya da birbiri ardına gerçekleştirilir. Gerçekte tecrübeler, hepsinin karşılıklı birbirlerini destekler mahiyette olduğunu göstermiştir. Her birinin parça parça veya tek başına uygulanması halinde, çatışmanın temel sorunlarını kapsamlı bir şekilde belirleyerek çatışmanın yeniden çıkması riskini azaltmada başarısız olunacaktır. Bununla birlikte uluslararası toplumun tüm bu harekâtları etkin bir şekilde birlikte yürütme kapasitesi sınırlıdır ve bu da bazı olaylarda uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bazı krizlere, uluslararası tepki verilmesinde kritik gecikmelere neden olmuştur[109].

Çok farklı şekilde sınıflandırmalar yapılmakla birlikte ulaşılmak istenen hedefe göre harekâtlar beş farklı tipte sınıflandırılabilir. Bir başka deyişle beş çeşit barışı koruma harekâtı arasındaki temel farklılık, hedefe ulaşmak için kullandıkları araçlardan çok ulaşılmak istenen nihai sonuç olarak söylenebilir. Bu beş farklı harekât; geleneksel barışı koruma harekâtları, geçiş yönetimi, geniş barış koruma harekâtları, barışa zorlama harekâtları ve barışı destekleme harekâtları olarak adlandırılabilir[110]. Barışı koruma harekâtları konseptini anlayabilme konusunda çok farklı çalışmalar yapılmış ise de

[108] BM Barışı Koruma Harekâtları Prensipler ve Kılavuzlar, s. 19.
[109] A.G.E., s. 20.
[110] Bellamy ve diğerleri, A.G.E. s.5.

tarihsel ve pratik gerçeği ortaya koyabilecek bir çalışma yapmak çok kolay değildir. Tek ve standart bir harekât tipi olmadığı gibi yürütülen harekâtlar harekât boyunca birden fazla harekât çeşidine dönüşebilir. Barışı koruma harekâtlarının uluslararası alanda kolluk/polis görevini yerine getiren çok uluslu bir hukuk uygulayıcısı olduğu da değerlendirilmektedir[111].

Bütün barış harekâtlarının aynı çerçevede değerlendirmek doğru değildir. Çünkü her bir barış harekâtının kendine has bir karakteristiği vardır. O kadar farklı türde barış harekâtı yürütülmektedir ki birisi hakkında yapılacak bir genelleme diğerine uygulanamayacaktır. Harekâtlara yönelik bir eğitim programının da bütün farklı harekât türleri için yeterli olacağını söylemek de zordur. Akademisyenler, tüm harekât türleri için geçerli olabilecek tutarlı bir teorik çerçeve çizememektedirler[112].

Barış harekâtlarını sınıflandırabilmek için yapılan çalışmalar çoğunlukla tanımsal ağırlıklı olmuştur. Diehl[113], Gözlemci grup faaliyetleri ve geleneksel barışı koruma harekâtı şeklinde bir ayrıma; Ratner[114], çatışma öncesi ve ateşkes sonrası barışı koruma harekâtları şeklinde bir ayrıma; Thurman[115], harekâta katılanların bölgeye ne zaman hareket ettiklerine göre (düşük yoğunluklu çatışma, savaş ve silahlı çatışma sonrası) bir ayrıma;

[111] Mary Kaldor, **New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era**, Polity Press., Cambridge, 1999, s. 10-11.
[112] Paul F. Diehl, Daniel Druckman, James Wall, International Peacekeeping and Conflict Resolution, **Journal of Conflict Resolution**, Vol.42, No.1, February, 1988, s.33-55
[113] Paul Diehl, **International Peacekeeping**, Baltimore, John Hopkins University Press, 1994, s.69
[114] Steven Ratner, **The New UN Peacekeeping: Building Peace in Lands of Conflict After the Cold War**, New York, San Martines, 1996, s. 36
[115] Edward E.Thurman, Shaping an Army for Peace, Crisis and War, **Military Review**, April, 1992, s.27-35

Gali[116], barışı yapma, barışı koruma, barışı inşa etme ve barışa zorlama şeklinde bir sınıflandırmaya gitmiş olsa da tüm bu sınıflandırma çabalarının yeterli olduğunu söyleyebilmek zordur. Her bir sınıflandırma kendi içinde eksiklikler içermektedir ve çeşitli türler arasında esnek değillerdir. Çatışma ve çözüm yönetimine ilişkin temel teorik çatı altında yapılacak bir sınıflandırma daha açıklayıcı olabilir. Çünkü her bir barış harekâtı bir tür çatışma ve çatışmanın çözümlenmesi yöntemi olarak değerlendirilebilir.

Barış harekâtı kavramı, silahlı bir çatışmanın ya da uzun süreli uyuşmazlıkların çözümü için operasyonal faaliyete katılan herhangi bir uluslararası çaba anlamında da kullanılmaktadır. Askeri güçlerin geleneksel yöntemlerin dışında farklı şekillerde kullanılması bu güçlerin yapısını ve rolünü de etkilemektedir. Geniş bir bakış açısıyla bakıldığında her bir barış harekâtının kendine özgü ayrı bir tür olduğu söylenebilir.

1.2.3. BARIŞ HAREKÂTLARI TÜRLERİ:

1.2.3.1. GELENEKSEL BARIŞI KORUMA HAREKÂTLARI:

Birleşmiş Milletler, barışı koruma harekâtlarını, çatışma alanlarında uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve inşası için Birleşmiş Milletler tarafından barışa zorlama yetkisi olmaksızın askeri personelin katılımıyla yapılan harekâtlar olarak tanımlamaktadır[117]. Daha açık bir tanımının yapılması için yapılan çalışmalar harekâtların farklı yapısı nedeniyle hep

[116] Boutros Boutros GALİ, **An Agenda for Peace**, New York, United Nations, 1992, s.49-53.
[117] United Nations, **The Blue Helmets: A Review of United Nations Peace-keeping**, 2'nci Baskı, (United Nations: New York, 1990), s. 4.

zorlukla karşılaşmıştır. BM Anlaşması'nda barışı koruma harekâtlarından bahsedilmediği gibi harekâtların uygulanmaya başlanması öncesinde yönlendirici bir teori ya da doktrin de olmamıştır. Doktrinel tanımı,1956'daki Süveyş deneyimine dayanan uygulamayla oluşmuş bir harekât türüdür[118].

Barışı koruma harekâtı terimi harekâtlar pratikte uygulanmaya başladıktan çok sonrasında kullanılmaya başlamış, harekâtları zaman içindeki evrimi tanımı şekillendirmiştir. BM üyeleri de, esnek yapıda olmaları nedeniyle dünyada düzenin sağlanması için kullanılabilecek en etkin enstrümanlardan bir tanesini dar bir tanımın içine sokmamak için harekâtların açık bir tanımını yapmaktan kaçınmışlardır. Bu yaklaşım BM barışı koruma harekâtları esnasında kuvvet kullanmaya ilişkin yaygın tartışmaları da kısmen açıklamaktadır[119].

Her ne kadar Birleşmiş Milletler Şartı'nda düzenlenmemiş ise de barışı koruma harekâtlarının uygulamaları 1948'de Birleşmiş Milletler askeri gözlemcilerinin Ortadoğu'ya gönderildiği zaman başlamıştır. Soğuk Savaş dönemini izleyen yıllarda Birleşmiş Milletler barışı koruma harekâtlarının amacı ateşkesi sağlamak ve olayları hemen başında kontrol altında tutmakla sınırlandırılmıştı. Bu şekilde çatışmanın barışçı yollarla çözümü için siyasi düzeyde çaba gösterilebilecekti. Birleşmiş Milletler'in uzun süreli bir çok barışı koruma harekâtı bu "geleneksel" modele uymaktadır[120].

Barışı koruma harekâtlarının 3 temel özelliği olarak; tüm tarafların

[118] Ruggie, s.5.
[119] Findley, Use of Force, s.3-4.
[120] BM Barışı Koruma Harekâtları Prensipler ve Kılavuzlar, s.20.

yürütülen harekâtlara ilişkin rızası, harekâtı yürütenlerin taraflar ile olan ilişkilerinde tarafsızlığı ve meşru müdafaa halleri dışında kuvvet kullanmama ya da kuvvet kullanmaktan kaçınma söylenebilir. Tüm harekât türleri için önem arz eden bu temel özellikler geleneksel barışı koruma harekâtları için olmazsa olmaz niteliktedir.

Barışı koruma harekâtları, çatışmaların önlenmesi, yönetimi ve çözümlenmesi için kullanılan bir araçtır. Bu nedenle harekâta katılanların zorlayıcı olmaktan çok kolaylaştırıcı nitelikte olması gerekmektedir. Onların bir düşmanları ve kazanmaları gereken bir savaşları yoktur. Etkileri gönüllü işbirliğine dayanmaktadır. Tarafsız hareket ettikleri için tehdit edecekleri kimse de yoktur. Tarafların herhangi birinin başarısı onların ilgi sahasında değildir. Barışı koruma harekâtına katılanların tarafsızlığı harekâtın başarısı için en önemli faktörlerden biridir. Bu sayede tarafların güvenini kazanırlar. Faaliyetlerini şeffaf biçimde yürüterek taraflarla aralarındaki haberleşme kanallarını açık tutabilirler. Tarafsızlığın kasten ya da kazara yitirilmesi barış gücünün taraflardan birinin ya da bir kaçının düşmanı olmasına sebebiyet verebilir[121].

Tarafların rızası, harekâtı yürütenlerin önemli bir askeri kapasiteye ihtiyaç duymaksızın görev yerlerine gitmelerine ve görevlerini ifa etmelerine imkân sağlar. Harekâta katılanlar, hafif silahlarla tarafsızlıklarını gösterir şekilde donatılmalarının hareket serbestisi ve tarafsızca müzakere imkânı sağlayabilecek olması nedeniyle, sadece meşru müdafa için gerekebilecek

[121] Findley, Use of Force, s.4.

şekilde donatılırlar. Barışı koruma harekâtlarının etkinliği için kuvvet kullanma kapasitesinin çokluğundan ziyade, kuvvet kullanmayıp çatışmaların dışında kalarak misyonun özel tarafsız durumunu ve prestijini koruması daha önem arz etmektedir[122].

Geleneksel Birleşmiş Milletler barışı koruma harekâtlarının amacı, çatışmanın kontrol altına alınması ve kalıcı çözüm için görüşmelerin yürütülebileceği koşulları sağlamaktır. Geleneksel Birleşmiş Milletler barışı koruma harekâtlarına Güvenlik Konseyi tarafından verilen görevler çoğunlukla askeri temellidir ve aşağıdaki hususları içerebilir[123]:

- Tarafların rızası ile sabit noktalar, devriyeler, uçuşlar ve diğer teknik yöntemleri kullanarak izlemek, gözlemlemek ve raporlamak,

- Ateşkesin ve ateşkesi doğrulama mekanizmalarının gözlemlenmesi ve desteklenmesi,

- Tampon gibi taraflar arasına yerleşmek ve güven inşa etmek.

Çatışmanın taraflarının ateşkese veya silahsız bölgeye ilişkin anlaşmaya bağlı kalıp kalmadıklarının gözlemlenmesi ve raporlanması ve ihlallere ilişkin şikâyetlerin incelenmesi ile geleneksel barışı koruma harekâtları, her iki tarafa da diğer tarafın askeri üstünlük sağlamak için ateşkesi bozmayacağına dair güvence sağlamaktadır[124].

[122] A.G.E. s.4.
[123] BM Barışı koruma Harekâtları Prensipler ve Kılavuzlar, s.21.
[124] A.G.E., s.21.

Geleneksel barışı koruma harekâtlarının, çatışmanın çözümü için yapılan siyasi çabalarda genellikle doğrudan bir rolleri yoktur. Çatışan tarafların karşılıklı destekçileri, bölgesel organizasyonlar ve hatta Birleşmiş Milletler temsilcileri gibi diğer aktörler barış harekâtının geri çekilmesini sağlamak için uzun dönemli siyasi çözüm için çalışabilirler. Bu nedenle UNOMIG[125] gibi bazı barış harekâtları taraflar arasında siyasi bir çözüme ulaşana kadar onlarca yıl devam etmiş[126] bazıları ise ilk konuşlanmasının üzerinden uzun yıllar geçmesine hala devam etmektedir[127].

Bu tip barışı koruma harekâtlarında Westfalyan yaklaşımı ile devletler arasında liberal ve barışçıl ilişkilerin geliştirilmesinin sağlanması temel amaçtır. Uygulamada, harekâtların amacı çatışan taraflar arasında anlaşmaya varılabilmesi için siyasi bir alan yaratmaktır. Geleneksel barışı koruma harekâtları, devletler arasında bir barış anlaşması imzalanması ile siyasi düzenin sağlanması arasındaki süreçte kullanılmışlardır. Geleneksel barışı koruma harekâtları, siyasi çözüm için bir zorlayıcı harekette bulunmadıkları gibi bir çözüm önerisi de getirmezler. Harekâtlarda, çatışan taraflar arasındaki siyasi diyaloğun geliştirilmesi için güven ortamı inşaası için çaba gösterilir[128].

[125] Gürcistan'da yürütülen UNOMIG barış harekatı 1993-2009 yılları arasında devam etmiştir. Harekat hakkında daha ayrıntılı bilgi almak için; http://www.un.org/en/peacekeeping/ missions/past/unomig/
[126] A.G.E. S.21.
[127] Örneğin Kuzey Kıbrıs ve Güney Kıbrıs arasında konuşlandırılmış UNFICYP ilk kez 1964 yılında oluşturulmuş ve halen görevine devam etmektedir. Harekat hakkında daha ayrıntılı bilgi almak için; http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unficyp/
[128] Findlay, Use of Force, s.5.

1.2.3.2. GEÇİŞ YÖNETİMİ:

Bu harekâtların temel amacı, çatışan tarafların anlaşabilmeleri için kolaylaştırıcı bir rol oynamak, tarafların anlaşmaları sonrasında da anlaşmanın uygulanmasını sağlamaktır. Bu harekâtlar devletler arasında değil ateşkesi ve siyasi bir anlaşmayı kabul eden devletlerin içinde konuşlanırlar. Çatışan tarafların üzerinde anlaştıkları anlaşmanın uygulanmasına yardım ederler. Çatışan tarafların rızası ile harekâtlar icra edilir ancak geleneksel barışı koruma harekâtlarının aksine üzerinde anlaşılmış siyasi bir çözümün uygulanması ile ilgilenirler[129].

1.2.3.3. BARIŞA ZORLAMA HAREKÂTLARI:

Bu harekâtların amacı, BM Güvenlik Konseyi kararlarının, çatışan taraflara uygulanmasıdır. Barışa zorlama harekâtları, BM Anlaşması'nda kuruluş aşamasında öngörülen ancak gerçek manada hayata geçirilemeyen BM'nin kolektif güvenlik sistemine en yakın uygulamalardır[130]. Bu harekâtları diğerlerinden ayıran en temel özellik, harekâtların zor kullanmayı içermeleri ve bu harekâtlara ilişkin yetkinin BM Güvenlik Konseyi'nin tekelinde olmasıdır.

1.2.3.4. BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTLARI:

Post-Westfalyan yaklaşımı ile liberal ve demokratik barışın inşası için geliştirilmiş harekât tipidir. Uluslararası barış ve güvenliği sağlamanın en etkin yollarından biri olarak değerlendirilen, devletlerin içinde liberal-

[129] A.G.E. s.6.
[130] A.G.E. s.6.

demokratik toplumlar inşa etmek bu harekât tiplerinin temel amacıdır[131]. Bu tip harekâtlarda, ateşkesin bozulması ihtimaline karşılık sınırlı barışa zorlama yetkisi de bulunan askeri yapıya sivil yönetim, insani unsurları da kapsayan güçlü bir sivil yapı eşlik eder. Barışı destekleme harekâtları içeriği müdahaleyi yapanlar tarafından belirlenecek siyasi bir anlaşma imzalanması için çaba göstererek, liberal bir demokrasinin inşasını destekler[132].

1.2.3.5. GENİŞ BARIŞI KORUMA HAREKÂTLARI:

Bu tip harekâtlar geleneksel barışı koruma harekâtlarının amaçlarını yerine getirirken devam eden çatışma ortamına ilişkin ilave görevler de üstlenir. Bu harekâtlar genellikle ateşkesin ya da siyasi anlaşmanın bozulduğu hallerde *ad hoc* bir çözüm olarak gelişmiştir. Geleneksel barışı koruma harekâtının ya da geçiş yönetimine ilişkin bir harekâtın konuşlandığı ortamlarda, ateşkes bozulduğunda çatışma ortamında -özellikle insani konulardaki- faaliyetlerin devam edebilmesi için kullanılan harekât türleridir[133].

Geniş barış koruma harekâtları Birleşmiş Milletler tarafından çok boyutlu Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtları olarak da adlandırılmaktadır. Bazı çok boyutlu Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtları, resmi bir barış anlaşmasının yokluğunda meşru ve yasal bir yönetime geçişin desteklenmesi amacıyla yerel otoritelerin talebi üzerine yürütülmüştür. Bazı istisnai durumlarda Güvenlik Konseyi de, çok boyutlu

[131] Findlay, Use of Force, s.6.
[132] A.g.e., s.6.
[133] A.g.e. s.6.

Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtları'nı, özerk bir bölgeden diğerine otoritenin geçirilmesinin desteklenmesi, özerklikle ilgili sorunlar tamamıyla çözülmesi (geçiş dönemi yönetimlerinde olduğu gibi) veya devletin daha önce bulunmayan idari yapısının oluşturulmasına yardım edilmesi için, geçici olarak devletin hukuki ve idari fonksiyonlarının üstlenilmesi hususunda yetkilendirmiştir[134].

İç çatışmanın kötü sonuçları sonrasında yürütülen çok boyutlu Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtları, meydan okuyucu bir ortam ile karşılaşırlar. Somali'de yürütülen UNOSOM I ve UNOSOM II harekatlarında da karşılaşıldığı gibi, devletin, vatandaşlarının güvenliğini ve kamu düzenini sağlama kapasitesi genellikle zayıftır ve şiddet ülkenin çeşitli bölgelerinde halen devam ediyor olabilir. Temel altyapı çökmüştür ve nüfusun büyük kısmı yer değiştirmiştir. Çatışmalar esnasında toplum etnik, dini veya bölgesel nedenlerle bölünmüş ve ciddi insan hakları ihlalleri gerçekleştirilmiş olabilir. Bunun ötesinde ulusal barışı sağlamak için yürütülen bazı çabalar da durumu daha karışık hale getirmiş olabilir[135].

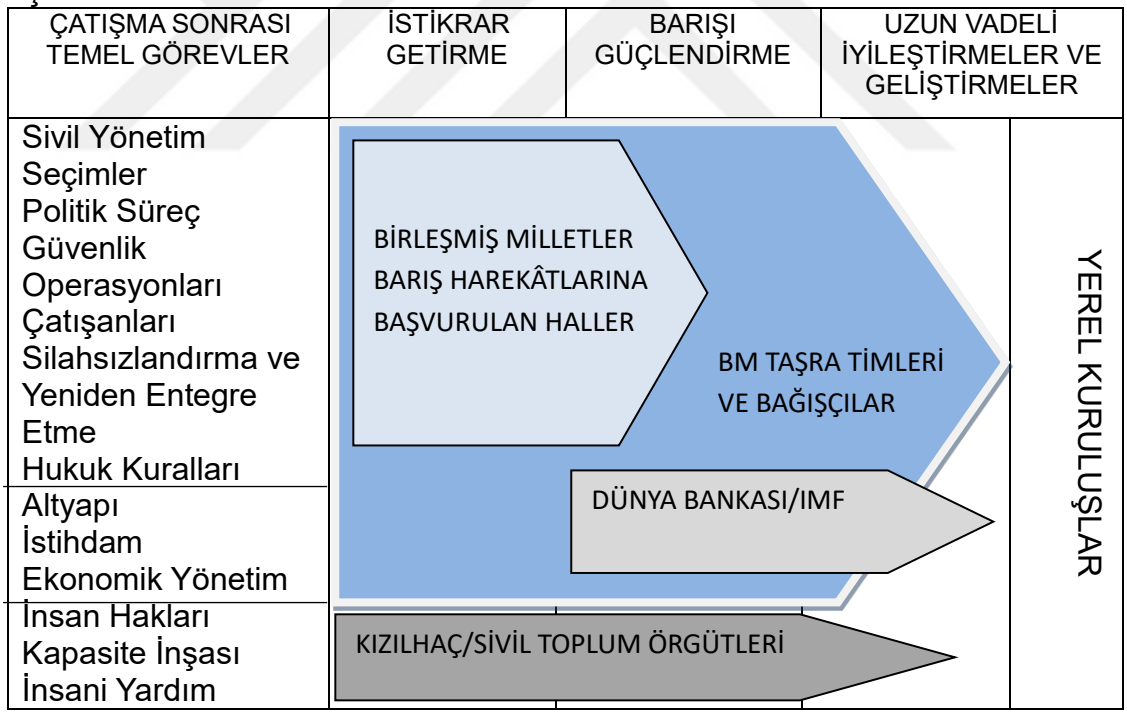
Çok boyutlu Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtları, çatışma ortamından kurtularak kalıcı bir barış ortamına ulaşmak isteyen ülkelere yardımda geniş kapsamlı bir uluslararası çabanın bir parçasıdırlar[136]. Şekil 2'de gösterildiği gibi bu çaba bir çok aşamadan oluşur. Uzmanlık alanları ve görevleri bazı hallerde çakışan ve bir düzen içerisinde bulunan farklı aktörleri

[134] BM Barışı Koruma Harekâtları Prensipler ve Kılavuzlar, s. 22.
[135] A.G.E., s. 22.
[136] A.G.E., s. 22-23.

içerir[137].

Bu geniş yaklaşımda çok boyutlu BM Barışı Koruma Harekatlarının temel fonksiyonları; hukuk kurallarına ve insan haklarına saygılı bir şekilde devletin güvenliği sağlama kapasitesinin güçlendirilebilmesi için güvenli ve istikrarlı bir ortam sağlamak, hukuka dayalı ve etkin devlet kurumlarının oluşturulmasını desteklemek, diyalog ve iyileştirme çabalarına destekleyerek siyasi sürece katkı sağlamak, Birleşmiş Milletler dahil tüm Uluslararası aktörlerin görevlerini etkin ve koordineli bir şekilde yürütebilmeleri için uygun ortam hazırlamak olarak belirtilebilir[138].

ŞEKİL 2: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ HAREKÂTLARI'NIN TEMEL İŞLEVLERİ[139]

[137] A.g.e., s. 23.
[138] A.g.e. s.23.
[139] A.g.e., s.23.

Ateşkesin izlenmesi ve gözlenmesi dışında bu harekâtlar milli/yerel kolluk güçlerine kritik hükümet tesislerinin, limanların, havaalanlarının, diğer kritik altyapı tesislerinin korunması, insani yardımın ulaştırılması, mayın harekâtları gibi konularda operasyonel destek verme görevi için de kullanılırlar. Çatışma sonrası ortamlarda kamu düzeni ve güvenliğine dair boşluğu doldurarak insani yardımların yapılabilmesi için güvenli bir çalışma ortamı sağlarlar[140].

1.2.4. GÜNÜMÜZ BARIŞ HAREKÂTLARININ KAPSAMI:

Çok boyutlu Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtları olarak da adlandırılan günümüz barış harekâtları; barışın inşa edilmesi, silahsızlanma ve topluma kazandırma faaliyetleri, mayın faaliyetleri, güvenli ortam oluşturma ve hukukun üstünlüğü faaliyetleri, insan hakları, devlet otoritesinin sağlanması ve geliştirilmesi ve seçim faaliyetleri gibi temel konularda faaliyet gösterirler.

1.2.4.1. BARIŞIN İNŞAA EDİLMESİ FAALİYETLERİ:

Barış Harekâtları kısa vadede şiddetin azalmasına katkıda bulunursa da kalıcı bir barışı ortamının sağlanabilmesi için harekâtın çatışmaların tekrarlamasını önleyici programlarla desteklenmesi gerekir. Her bir harekât ortamı kendine has özellikler gösterse de tecrübeler kalıcı barışın sağlanabilmesi için 4 temel alanda ilerleme kaydedilmesi gerektiğini

[140] A.G.E. s.23-24.

göstermektedir[141]:

a. Kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanabilmesi için devletin kendi yeteneklerinin geliştirilmesi,

b. Hukukun üstünlüğü ile insan haklarına saygının geliştirilmesi,

c. Hukuki siyaset kurumlarının ve katılım süreçlerinin desteklenmesi,

ç. Çatışmalar nedeniyle yerlerinden edilmiş insanların ve mültecilerin yeniden dönmelerini de kapsayacak şekilde ekonomik ve sosyal gelişimin desteklenmesi.

BM Barış Harekâtları, kapsamlı bir barışın inşaa edilmesi faaliyeti için genellikle gerekli bütçeden ve teknik kapasiteden yoksun olsalar da BM Güvenlik Konseyi tarafından; çatışanların silahsızlandırılması ve topluma kazandırılması, mayın temizleme faaliyetleri, güvenli ortam oluşturulması, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, seçim faaliyetleri, devlet otoritesinin geliştirilmesi ve desteklenmesi gibi konularda aktif bir şekilde görevlendirilirler[142].

1.2.4.2. SİLAHSIZLANDIRMA VE TOPLUMA KAZANDIRMA FAALİYETLERİ:

Silahsızlandırma ve topluma kazandırma faaliyetleri, çatışma

[141] A.G.E. s.25-26.
[142] A.G.E. s.26.

ortamından düzelme sürecinin başlayabileceği güvenli ve istikrarlı bir çevreye geçilebilmesi için önemli bir rol oynar. Harekâtlar genellikle bu faaliyetlerin uygulanması ve geliştirilmesine yardımcı olurlar. Bu kapsamda teknik destek sağlama, silahsızlanma için güvenli alanlar oluşturma, teslim edilen silah, mühimmat, patlayıcı gibi malzemeleri imha etme gibi görevler yerine getirilebilir. Diğer yerel ya da uluslararası kuruluşlar, silahsızlandırılarak terhis edilmiş çatışanların topluma yeniden kazandırılarak normal bir yaşam sürdürebilmeleri için gerekli ortamın sağlanmasına katkıda bulunmaya çalışırlar[143].

1.2.4.3. MAYIN FAALİYETLERİ:

Bir çok çatışma sonrası bölgede kara mayınları ve diğer patlayıcı maddeler, sivillerin güvenliğine ciddi bir tehdit oluşturmaları nedeniyle çatışma sonrasındaki gelişme ve düzelme faaliyetlerinin önünde ciddi bir engel teşkil ederler. Bu nedenle normal bir yaşama ve düzene dönülmesi için güvenli ortamın oluşturulmasında mayın faaliyetleri önemlidir. Harekâtlar, mayın temizleme faaliyetlerine doğrudan katkıda bulunmak üzere faaliyet gösterebileceği gibi orta ve uzun dönemli mayın faaliyetleri konusunda yerel yetkililere yardım etmek üzere de faaliyet gösterebilir.

İnsani yardımlar konusunda barışı koruma harekâtlarının yanında esas olarak Birleşmiş Milletler'in sivil kuruluşları, fonları ve programları ile bağımsız, uluslararası ve yerel bir çok sivil toplum örgütü faaliyet göstermektedir. Barış harekâtlarının bu konudaki en önemli görevi insani

[143] A.G.E. s.26.

yardım faaliyetlerini yürüten bu kuruluşlara güvenle görevlerini yerine getirebilecekleri bir ortam sağlamaktır[144].

1.2.4.4. GÜVENLİ ORTAM OLUŞTURMA VE HUKUKUN ÜSTÜNLÜĞÜ FAALİYETLERİ:

Hukukun üstünlüğünün sağlanabilmesi ve güçlendirilmesi için en önemli gerekliliklerden biri güvenli bir ortam oluşturulmasıdır. Bu ortamın oluşturulabilmesi harekâtların başarısı için önemli bir ölçüttür. Aynı zamanda milli güvenlik kuruluş aktörlerinin etkin bir şekilde faaliyet göstermeye başlaması sonrasında, harekâtların sona erdirilmesi ve bir çıkış strateji oluşturulmasında da etkin bir rolü vardır. Bu kapsamda harekâtlar, yerel polis ve ordu birliklerinin yeniden oluşturulması, eğitilmesi ve geliştirmesi gibi görevleri yerine getirir. Gerekli hukuksal gelişimin sağlanması ya da hukuki ve yargısal reformların yapılabilmesi için BM Güvenlik Konseyi tarafından görevlendirilerek milli hukuk ve yargı sisteminin güçlendirilmesi için önemli bir görevi de yerine getirirler[145].

1.2.4.5. İNSAN HAKLARININ KORUNMASI VE GELİŞTİRİLMESİ:

İnsan hakları istismarları ve ihlalleri çoğu çatışmanın tam merkezinde yer alır ve çoğu halde çatışmaların mutlak bir sonucudur. Çatışmalar esnasında çok ağır insan hakları ihlalleri gerçekleşebilir ve harekâtların temel amaçlarından biri de bu ihlalleri önlemektir. Bütün BM kuruluşları, sorumluluk sahalarındaki insan haklarının geliştirilip korunmaya

[144] A.G.E. s.26.
[145] A.G.E. s.27.

çalışılmasından sorumludur. Bu nedenle harekâtlar insan hakları ihlallerinin gözlenmesi, soruşturulması ya da yerel kurum ve kuruluşların buna ilişkin kendi kapasitelerinin geliştirilmesi konularında görevlendirilirler. İnsan hakları ile kalıcı insan hakları programlarının entegrasyonu harekâtların planlanması esnasında temel faktörlerden biri olmuştur[146].

1.2.4.6. DEVLET OTORİTESİNİN SAĞLANMASI VE GELİŞTİRİLMESİ:

BM Barış Harekâtları, kaybolmuş ya da azalmış devlet otoritesinin yeniden sağlanması ve geliştirilmesi için sıklıkla kullanılırlar. Gelir elde etmek ve topluma hizmet götürebilmek için devletler milli sınırları içinde kontrolü sağlamak zorundadır. Harekâtlar, güvenli bir ortam oluşturup politik liderlere destek vererek ve uluslararası aktörlerin çabalarını koordine ederek, devlet otoritesinin yeniden sağlanması ve geliştirilmesine katkıda bulunurlar[147].

1.2.4.7. SEÇİM FAALİYETLERİ:

BM Barış Harekâtlarının görevlendirilmesini içeren barış anlaşmalarında, hukuki bir devlet oluşturmanın temel taşı olarak kabul edilen özgür ve adil seçimler sıklıkla belirtilir. Harekâtlar, seçimlerin adil ve özgür bir şekilde yapılabilmesi için seçimlerin organizasyonu, izlenmesi, gerekli güvenliğin sağlanması, teknik ve lojistik destek verilmesi vb. konularda doğrudan görev alırlar. Bu desteklerin etkin bir şekilde verilebilmesi için harekâtların seçimlerle ilgili görevleri yürüten bölümünde BM Seçimlere

[146] A.G.E. s.27.
[147] A.G.E. s.27-28.

Yardım Kısmı'nın önerdiği uzmanlar görevlendirilir[148].

Her ne kadar barış harekâtları barışın inşaası faaliyetleri içinde bulunsa da esas olarak bu tür faaliyetler için dizayn edilmedikleri gibi uzun dönem kapasite geliştirme ya da kurumsal gelişim gibi konular için yeterli ekipmana da sahip değildir. Barışın inşası genel olarak uzun dönem kapasite geliştirme ya da kurumsal gelişim gibi konularda gerekli ekipman ve teknik uzmana sahip diğer uluslararası aktörlerin görevi olsa da, tecrübeler bu tür faaliyetlerin diğer aktörlerin başlangıç aşamasında etkin olamamaları nedeniyle barışı koruma harekatlarının öncülük etmesiyle başlayabileceğini göstermiştir. Bir harekâttan kurumsal ya da kapasite geliştirme faaliyetleri içinde bulunması isteniyorsa, harekâtlar gerekli kaynaklar ve uzmanlar ile mutlaka desteklenmelidir. Bu hallerde harekâtların temel ilgi alanı, uzun dönem barışın inşası faaliyetlerini yerini getirebilecek BM sistemi içindeki ve dışındaki aktörlere uygun zemin hazırlamaktır[149].

BM Barış Harekâtları, barışın inşasında genellikle çabuk etki edecek kısa süreli istihdam yaratma ve altyapıya yardım gibi projeler yürütürler. Bu projeler, insan hakları ya da ülkenin gelişimi konularında yürütülen diğer faaliyetlerin yerini almazlar ancak barış sürecine ve harekâtın güvenilirliğine olumlu katkıda bulunurlar. İnsani konularda faaliyet gösteren diğer aktörlerle koordineli bir şekilde faaliyet gösterirler[150].

Bu geniş yaklaşımda BM Barış Harekâtlarının temel fonksiyonları;

[148] A.G.E. s.28.
[149] A.G.E. 28-29.
[150] A.G.E. s.30.

hukuk kurallarına ve insan haklarına saygılı bir şekilde devletin güvenliği sağlama kapasitesinin güçlendirilebilmesi için güvenli ve istikrarlı bir ortam sağlamak, hukuka dayalı ve etkin devlet kurumlarının oluşturulmasını desteklemek, diyalog ve iyileştirme çabalarına destekleyerek siyasi sürece katkı sağlamak, Birleşmiş Milletler dâhil tüm Uluslararası aktörlerin görevlerini etkin ve koordineli bir şekilde yürütebilmeleri için uygun ortam hazırlamak olarak belirtilebilir[151].

İç çatışma hallerinde siviller kayıpların çoğunu oluşturmaktadır. Bir çok sivil kendi ülkelerinden uzaklaştırılmakta ve yer değiştirme nedeniyle bir çok sıkıntılarla karşılaşmaktadır. Bu nedenle BM Güvenlik Konseyi harekâtları bu durumdaki sivillerin karşı karşıya olduğu açık fiziksel tehlikelerden koruma amaçlı da görevlendirmektedir. Çatışma ortamındaki sivillerin korunması asker, polis ve sivil görevliler ile harekâta katılanların birlikte çalışmalarını ve yakın bir koordinasyonunu gerektirmektedir. BM'nin insani kuruluşları ve sivil toplum örgütleri de sivillerin korunması için bu ortamda bir çok faaliyet yürütebilirler. Bu aktörlerle de yakın bir koordinasyon içinde olunmalıdır[152].

Geleneksel BM barışı koruma harekâtlarının aksine BM Barış Harekâtları, BM Güvenlik Konseyi tarafından yerel siyasi diyaloğun geliştirilmesi ya da iyi niyet ofisleri kurulması için görevlendirilerek çatışmanın çözümünde doğrudan rol alırlar. Uluslararası alanda hukuksal bir temelinin olması ve uluslararası toplumun kolektif isteğini yansıtması harekâtlar için

[151] A.G.E. s.23.
[152] A.G.E. s.24.

önemli bir çarpan etkisi yaratmaktadır. Bu etki, barışı sağlama sürecine dair ortak siyasi yaklaşımın oluşturulmasında ve temel reformların yapılması için yerel hükümete baskı yapılabilmesinde önem kazanmaktadır[153].

BM Barış Harekatları, BM'nin ve diğer Uluslararası aktörlerin ortak bir stratejik vizyon ile hareket etmelerinde de önemli bir rol oynamaktadır. Çatışmadan çıkmış ülkelere verilen desteğin etkisinin artırılması için kapsamlı bir yaklaşım geliştirilebilmesi konusunda BM'nin eşsiz bir imkân kaabiliyeti bulunmaktadır. Bu maksatla kapsamlı harekâtlar konseptini geliştirmiştir. Tüm bu imkân kabiliyetlerin birlikte kullanılabilmesi ve BM tarafından yürütülen faaliyetlerin koordineli yürütülebilmesi maksadıyla harekâtların başında genellikle BM'nin tüm faaliyetleri üzerinde yetkisi bulunan BM Özel Temsilcisi görevlendirilir[154].

1.2.5. GÜNÜMÜZ BARIŞ HAREKÂTLARINA İLİŞKİN ELEŞTİRİLER VE DEĞERLENDİRMELER:

Barış harekâtlarının özellikle son zamanlarda barışı inşa temel görevi ile icra edilmeleri nedeniyle oldukça karmaşık operasyonlara dönüştüğü ve çatışmaların çözümüne her zaman yardımcı olamayacağına dair olan inanış giderek kuvvetlenmektedir[155]. Haiti, Kosova, Ruanda, Sri Lanka ve Somali'deki faaliyetlerde başarıdan söz etmek oldukça zordur. Bu yerlerdeki bir çok bölgede şiddet devam etmiş hatta bazı zamanlarda barış

[153] A.G.E. s.24.
[154] A.G.E. s.24-25.
[155] Alynna J. Lyon, Beyond Rwanda and Kosovo: The Interactive Dynamics of International Peacekeeping and Ethnic Mobilization, **Global Society**, Vol.19, No.3, July, 2005, s.267-288, s.270.

harekâtına rağmen şiddet artmıştır. Gerçekte, bazı durumlarda barış harekâtlarının etkisiz olmasının yanı sıra gerilimi tırmandırdığı durumlar olduğuna dair deliller de vardır[156]. 2004-2005 yıllarında Bosna'da İngiliz Birlikleri'nin yaptığı bazı operasyonlar sonucunda bölgede gerilimin yükseldiği de gözlemlenmiştir.

Barış harekâtları eğer çatışmanın çözümüne hizmet ediyorsa anlamlıdır yönündeki görüş hala geçerliliğini korumaktadır[157]. Brahmi Raporu olarak da bilinen Birleşmiş Milletler Barış Harekâtları hakkında düzenlenen panelin raporunda da ısrarla ifade edildiği üzere barış harekâtlarının son on yılının başarısız olduğunu kabul ederek, operasyonlarda yönetsel anlamda değişiklik yapılması gerekliliği vurgulanmıştır[158].

Barış harekâtlarının iç çatışmanın sona erdirilmesindeki potansiyeli hakkında bir görüş birliği mevcut değildir[159]. Barış harekâtlarının işe yaradığına dair çok açık bir kanıtın olmadığını[160], kalıcı barışın sağlanmasında önemli bir rolünün olmadığını[161] söyleyen yazarlar olduğu gibi bazı yazarlar da özellikle Birleşmiş Milletler çatısı altında yapılan çok taraflı operasyonların kalıcı barışın sağlanmasında olumlu bir rolünün olduğu

---

[156] Ibrahim A.Elbadawi and Nicholas Sambanis, **External Interventions and the Duration of Civil Wars**, Washington DC: World Bank, 2000, s.1-19, s.16.
[157] A.J.Groom, Peacekeeping: Perspectives and Progress, **International Affairs**, Vol.47, No.2, 1971, s.340-352,
[158]Brahimi Raporunun ayrıntıları hakkında bilgi almak ve rapora ulaşabilmek için; www.un.org/en/ events/ pastevents/brahimi_report.shtml.
[159] Chaim Kaufmann, Posibble and Impossible Solutions to Ethnic Civil Wars, **International Security**, Vol.20, No.4, Spring 1996, 136-175.
[160] Virginia Page Fortna, ''Inside and Out: Peacekeeping and the Duration of Peace After Civil War'', **International Studies Review**, Vol.5, No.4, 2003, s.97-114.
[161] Alynna J.Lyon, Beyond Rwanda and Kosovo: The Interactive Dynamics of International Peacekeeping and Ethnic Mobilization, **Global Society**, Vol.19, No.3, July, 2005, s.267-288, s.274.

görüşündedir[162].

Barış harekâtlarının neden başarısız olduğu dış faktörlere (özellikle harekâtın tipi ve motivasyonu) ve yerel, iç faktörlere bağlanabilir. Dışarıdan bir müdahale olarak nitelendirilebilecek barış harekâtları ülkenin kendi isteğinden ya da daha tarafsız durumlarda insani yardım amaçlarıyla gerçekleştirilebilir[163].

Yetersiz birlik gücü, ani reaksiyon verme kapasitesinin yetersizliği, yapılan antlaşmalara uzun süre bağlı kalınamama, eksik ve parça parça eğitim, komuta birliğinde ve koordinasyonda yaşanan sorunlar, yetersiz bütçe, yetersiz personel görevlendirme ve örgütsel öğrenmenin eksikliği harekâtların başarısızlığına sebebiyet veren faktörler olarak görünmektedir. Bu açıdan bakıldığında barış harekâtlarında temel sorunlar; siyasi iradenin eksikliği, yetersiz insan gücü, yetersiz bütçe ve uzun vadede anlaşmanın belirsiz olmasıdır. Siyasi ve akademik camia başarı için, ani müdahale birliklerinin artırılması, ülkeler arasında antlaşmaların yapılması, daha çok insan gücü kullanılması ve birimler arasından koordinasyonun artırılması gerekliliğini desteklemektedir[164].

Dış faktörlere önem veren yaklaşım, genel olarak yerel koşulları, daha açık bir ifadeyle, harekâta katılanlar, bölgede yaşayanlar ve çatışan

---

[162] Barbara Walter, The Critical Barrier to Civil War Settlement, **International Organization**, Vol.51, No.3, 1997, s.335-364.
[163] Robert Cooper ve Mats Berdal, Outside Intervention in Ethnic Conflict, **Survival**, Vol.35, No.1, 1993, s.118-142, s.125.
[164] United Nations, **Implementation of the Recommandations of the Special Committee on Peacekeeping Operations and the Panel on United Nations Peace Operations**, 21 Aralık 2001, A/56/732, s.1-17.

taraflar arasındaki ilişkiyi göz ardı etmekte sonuç olarak da yerel bir çatışmaya yapılan uluslararası müdahalenin başarısızlığı anlaşılmaz bir görünüme bürünmektedir. Yeterli kaynaklarla ve bazı yönetsel değişikliklerle barışa erişilebilir[165].

Araştırmacılar, barış harekâtlarının, hem makro hem de mikro seviyede değerlendirilmesi gerekliliğini fark etmişlerdir. Barış harekâtlarının başarısı üç temel faktöre dayanmaktadır: Düşmanlıkların yerel kaynakları, değişim için yerel ortam ve uluslararası toplumun iradesi[166]. Bu temel faktörler de düzenin sağlanmasında, kolaylaştırıcı ya da zorlaştırıcı faktörlerin ayrıntılı analizinde yeterli olmayabilir. Çatışmanın sona erdirilmesinin başarısının ya da başarısızlığının hangi siyasi durumlardan ya da faaliyetlerden etkilendiğini anlayabilmek için iç çevrenin yani yerel koşullardan oluşan kara kutunun daha da açılması gereklidir. Harekâtın planlanmasında belli politikaların etkileşimli ve karşılıklı etkilerinin detaylı bir şekilde analiz edilmesi ve araştırılması harekâtın başarısı için gereklidir[167].

Barış harekâtlarının planlanmasında, azınlık gruplar arasındaki ülke içi ve dışı müttefikliklerin ve siyasal desteklerin mutlaka göz önünde tutulması gerekmektedir. Barış harekâtı kapsamında herhangi bir bölgede harekât icra etmek üzere bulunan uluslararası güçler mutlak bir şekilde tarafsız davranmalıdır. Tarafsızlık konusunda kusursuz bir davranış sergilemesi gerekliliği doğal olarak çatışmanın herhangi bir şekildeki tarafının kendileri

[165] Lyon, s.280.
[166] Michael W.Doyle ve Nicholas Sambanis, International Peacebuilding: A Theoretical and Quantitive Analysis, **American Political Science Review**, Vol.94, No.4, 2000, s.779
[167] Lyon, s.282.

için yürütülecek bir barış harekâtına herhangi bir şekilde katılamayacağı sonucunu doğurur.

Barış harekâtına katılanların, iç savaş yüzünden parçalanmış toplumlara düzen getirmek için bir çok sorunla karşılaştıkları aşikârdır. Barışı ve düzeni sağlamak için bir yere gittiklerinde, o bölgede sosyal, fiziksel ve ekonomik olarak bir yıkım söz konusudur ve bu yıkımın uzun dönemde tamiratında barışı koruma harekâtına katılan birliklerin bir kontrolü söz konusu değildir. Görev yapacakları yerlerdeki temel dinamikler büyük ölçüde kontrol dışındadır. Genel bir bakış açısıyla güvenlik, ekonomik durum, yerel altyapı, sınırların güvenliği gibi faktörlere bağlıdır ve bu faktörler düzene katkıda bulunabileceği gibi şiddetin sürmesine ya da artmasına da sebebiyet verebilir. Örnek vermek gerekirse; işsizlik oranının yüksek olması etnik kökenli gerilimler için elverişli bir ortam yaratır ki bu durum ne NATO ne de Birleşmiş Milletler tarafından kontrol altına alınabilecek bir durum değildir[168].

Harekâta katılanların kontrol edebilecekleri durumların dışına taşan bu gibi faktörlerin yanında, harekâta katılanlar çatışmaların azaltılması şansını doğuracak bazı faaliyetler de yürütebilirler. Uluslararası çabaların belirgin bir etkisi vardır. Bu çabalar tarafları ve yapıları etkileyebilseler de her zaman bir sonuç vermezler. Gerekli olan ve istenen her zaman yapılması mümkün olan değildir.

Uluslararası barışı koruma harekâtının devam edegelen bu zayıflığının çeşitli sonuçları vardır: Çatışmaların uzayarak devam etmesi

[168] A.G.M., s.280.

neticesinde çok sayıda insanın ölmesine sebebiyet verilmesi, ekonomik sistemlerin zarar görmesi, ülke içinde yer değiştiren insanlar ve mültecilerin olması, toplumsal sağlık krizleri ve devam eden şiddetle toplumsallaşan topluluklar. Bu şiddet ortamı, bölgesel ve uluslararası güvenliği de önemli ölçüde tehdit etmektedir. Çatışmalar, şiddetin bölgeye yayılmasını tetikleyebilir, terörist faaliyetler için uygun bir zemin oluşturabilir, zayıf devletlerin oluşmasına sebep olabilir. Barış harekâtını düzenleyen, katılan ve kaynak verenlerin saygınlıklarının ve uluslararası alanda hukuksal varlıklarının zedelenmesini de barış harekâtının olası başarısızlığının bir sonucu olarak değerlendirebiliriz.

Barış harekâtlarında dikkat edilmesi gereken hususlar ile yapılması ve yapılmaması gereken hususlar hakkında bir çok akademik çalışma yapılmıştır[169]. Sosyal değişimle birlikte barış harekâtlarının yapısı da buna paralel olarak değişmelidir. Teorinin uygulamaya aktarımının doğal bir sonucu olarak; barış harekâtlarındaki mevcut değişim ve gelişmeler, akademisyenlerin barış harekâtlarının değişimine ilişkin düşünce ve değerlendirmelerini tam olarak karşılamamaktadır[170].

1.3. ANGAJMAN KURALLARI-TANIM:

Angajman Kuralları (Rules of Engagement-RoE), NATO'nun tanımlar sözlüğünde, bir devletin kendi kuvvetlerinin (kara, hava ve deniz) hangi

[169] William J.Durch, **The Evalution of UN Peacekeeping: Case Studies and Comparative Analysis**, New York, NY: San Martines Press, 1994, s. 36.
[170] Paul Diehl, Daniel Druckman ve Wall James, International Peacekeeping and Conflict Resolution: A Taxonomic Analysis with Implications**, The Journal of Conflict Resolution**, Vol.42, No.1, 1998, s.33-55, s.53.

hallerde ve hangi sınırlamalarla düşman kuvvetlerine karşı kuvvet kullanacağını göstermek için oluşturduğu talimatlar olarak açıklanmıştır[171]. Aynı tanım Amerikan ordusunun talimnamelerinde kullandığı tanım ile aynıdır[172]. Komutanların, milli hedefler doğrultusunda harekatları icra etmelerini sağlamak maksadıyla, siyasi liderler, askeri planlayıcılar ve hukuk uzmanlarının formüle ettikleri devamlı emirler angajman kuralları olarak bilinir. Angajman kuralları, siyasi ve askeri hedeflere ulaşabilmek için hangi şartlarda kuvvet kullanılacağını belirler[173].

Angajman kuralları, komuta yetkisine sahip milli yetkililer ve askeri emir komuta zinciri tarafından alt komutanların askeri güçlerini ne şekilde kullanabileceklerinin gösterilmesi olarak da tanımlanabilir[174]. Ne şekilde kullanılacağı hususu doğal olarak hangi hallerde ve hangi miktarda kuvvet kullanılabileceğini içermektedir.

Afganistan, Irak ve Suriye başta olmak üzere dünyanın bir çok yerinde mevcut olan silahlı çatışma ortamları nedeniyle, askerler ve liderler bu ortamlardan kaynaklanan, kuvvet kullanılmasına ilişkin bir çok hukuki ve etik sorunlarla karşılaşmaktadır. Çatışma alanlarında iletişim imkânları teknolojinin gelişimine bağlı olarak inanılmaz bir şekilde artmıştır. Günümüz harekât alanlarına kameraların erişimi artmıştır. Harekât alanlarından neredeyse anlık

---

[171] **NATO Glossary of Terms and Definitions** (NATO document AAP-6(2006)), internetten erişim için; https://nso.nato.int/natoterm/Web.mvc.
[172] JCS PUB No:1-02, **Dictionary of Military and Associated Terms**, Office of the Secretary of Defense, 2001, s.317.
[173] Hayes, s.1.
[174] F. M. Lorenz (Col), Law and anarchy in Somalia, Parameters, **US Army War College Quarterly**, vol. 23, no. 4 (winter 1993/94), s. 29, internetten erişim için; http://strategicstudiesinstitute. army.mil/ pubs/parameters/Articles/1993/1993%20lorenz.pdf

bir iletişim ve bilgi akışı sağlanmaktadır. İletişim imkânlarındaki bu gelişme ve esneklik harekât alanındaki herkesi doğrudan etkilemektedir. Daha önceden tek bir askerin bireysel sorumluluğunu gerektiren ve yanlışı yapan askere gerekli yaptırımların yapılması ile sona eren hatalı kuvvet kullanımları iletişim imkânlarının asimetrik etkisi ile bütün harekâtı, bütün orduyu hatta bütün bir ülkeyi etkiler hale gelebilmektedir. Harekât alanları giderek karmaşık bir hal almaktadır. Sadece konvansiyonal silahların kullanıldığı ve sadece karşılıklı askerlerin/orduların bulunduğu bir nevi steril harekat alanları artık "Eskiden savaşlar bu şekilde yapılırdı" cümlesinin nesnesi haline gelmiştir[175].

Birleşmiş Milletler belgelerinde angajman kuralları; BM Güvenlik Konseyi tarafından askeri unsurlara verilen görevlerin yerine getirilebilmesi için kuvvet (silahlı ya da silahsız) kullanılması gereken zamanlarda, unsurların ne şekilde kuvvet kullanabileceklerini gösteren ve BM karargahı tarafından yayınlanan teknik bir direktif olarak tanımlanmaktadır[176].

Angajman kurallarının tanımları aralarında küçük farklar bulunsa da tanımların ortak noktaları yani kesişim kümeleri genellikle aynıdır. Bir çok ülke ve uluslararası örgüt uygulamalarının incelenmesi neticesinde hazırlanmış olması ve çalışmaya katılmış olan bir çok ülkenin kavrama ilişkin yaklaşımlarını ve askeri doktrinlerini temsil etmesi nedeniyle Sanremo Uluslararası İnsancıl

---

[175] Col. Kevin J. McCLUNG, **Law of Land Warfare and Rules of Engagement: A Review of Army Doctrine and Training Methodologies**, U.S. Army War College (research paper), s.1, internetten erişim için http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA423617 (14 Temmuz 2015)

[176] Policy Paper on Authority, Command and Control in United Nations Peacekeeping Operations, Ref. 2008.4, United Nations Department of Peacekeeping Operations Department of Field Support , 2008. Belgeye internetten erişim için bknz. http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/PBPS/Library/Authority,%20Command%20and%20Control%20in%20UN%20PKOs%20FINAL%20SIGNED%2015%20Feb%2008.pdf (10 Temmuz 2014).

Hukuk Enstitüsü tarafından hazırlanan Angajman Kurallarına dair Sanremo El Kitabı'ndaki tanım nispeten ortak bir tanım olarak kullanılabilir.

Angajman kuralları konusunda Sanremo Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü[177] tarafından hazırlanan Sanremo Angajman Kuralları El Kitabı[178]'na ayrı bir paragraf açmak gerekmektedir.

Sanremo Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü, uluslararası insancıl hukuk, insan hakları, mülteciler hukuku ve ilgili meselelerini desteklemek ve bu konuların değerini arttırmak maksadıyla 1970 yılında İtalya'nın Sanremo şehrinde kurulmuş bağımsız, ticari bir amacı bulunmayan bir organizasyondur.

Sanremo Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü, uluslararası harekatlarda, özellikle barış harekatlarındaki önemi nedeniyle angajman kuralları hakkında kapsamlı bir çalışma yapmıştır. Çalışmada, 12 farklı ülkeden 18 farklı akademisyen ve uygulayıcı görev almıştır. Görev alanların arasında akademik personelin yanında Kızılhaç çalışanları, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde görev yapmış hâkimler, diplomatlar, NATO'da görev yapmış Adli Müşavirler gibi bizzat uygulamanın içinde bulunan kişilerin de bu çalışma içinde bulunması, bu kişilerin farklı ülke ve uygulamaları temsil etmeleri çalışmanın önemini artırmakta ve çalışmayı bu alanda eşsiz bir konuma koymaktadır.

[177] Sanremo Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü hakkında daha ayrıntılı bilgi almak için enstitünün resmi web sitesi; http://www.iihl.org/Default.aspx?pageid=page1 (18.08.2015).
[178] Sanremo Angajman Kuralları El Kitabı'nın tam metni için; http://www.iihl.org/sanremo-handbook-on-roe (18.08.2015).

Sanremo El Kitabı'na göre angajman kuralları; yetkili mercilerce yayımlanan ve amaçlarını gerçekleştirmek için askeri gücün kullanılabileceği durumların ve sınırlamaların net bir şekilde belirlenmesinde yardımcı olan bir enstrümandır[179].

Bu kapsamda angajman kuralları günümüzde giderek artan bir önem kazanmıştır. Angajman kuralları temellerini askeri ve politik gereksinimlerden alır ancak kuralların sınırlandırılması mutlak surette mevcut ulusal ve uluslararası hukuk parametreleri ile yapılmalıdır[180]. Bir başka deyişle, askeri ve politik gereksinimlerle şekillenen kurallar milli ve uluslararası hukuk ile sınırlandırılır.

Angajman kurallarında, (genelde kurallara dahil edildikleri haller olsa da) belirli taktikler, özel sistem harekatlarına ilişkin kısıtlamalar, güvenlikle ilgili tedbirler, birliğin doktrin, taktik ve usullerine ilişkin hususlar bulunmaz. Birliğin taktik ya da stratejik kullanımına ilişkin planlamaların yerini de asla almamalıdır[181]. Angajman kuralları, silah/kuvvet kullanmanın seviyesi ile hal ve şartlarını açıklarken birliklerin kullanım amaçlarını, taktik ve stratejik planlarını içermemelidir.

Angajman kuralları tanımlarında yer alan ortak noktalar ise şunlardır[182]:

---

[179] Sanremo Handbook on Rules of Engagement, Sanremo, November 2009, s. 1; kitapçığın tamamına erişim için, http://www.iihl. org/ wp-content/uploads/2015/12/ROE-HANDBOOK-ENGLISH.pdf

[180] Sanremo Handbook on Rules of Engagement, Sanremo, s. ii;

[181] Ashley J. Roach (Capt.),Rules of Engagement, **Naval War College Review**, Vol. 36, No.1 (January/February 1983), s.1.

[182] İsmail Pamuk, Angajman Kuralları: Tanımı, Kapsamı Ve Uygulanmasına İlişkin Bir

-Angajman kuralları, yetkili mercilerce onaylanır ve yayımlanır.

-Angajman kuralları, devletlerin veya uluslararası örgütlerin kontrolünde harekât icra eden silahlı unsurlara yönelik direktifler veya emirlerdir.

-Angajman kuralları, silahlı unsurların kuvvet kullanmasına ilişkin sınırlamalar getirirler.

-Angajman kuralları bu sınırlamayı silahlı kuvvet kullanabilecek (veya bazen karşı tarafça kışkırtma/tahrik olarak algılanabilecek hareketlerin yapılabileceği) durumları, kullanılacak kuvvetin şartlarını, derecesini ve usulünü belirlemek suretiyle yapar.

-Angajman kurallarının politik organlarca belirlenen politikalar, hukuk kuralları ve askeri amaçlarla uyumlu olması gereklidir.

-Angajman kuralları meşru müdafaa hakkının kullanımına sınırlama getirmezler.

Harekâtın türü ne olursa olsun harekât alanındaki tek erden harekâtı yöneten en üst komutana kadar harekât esnasında ne şekilde kuvvet kullanılabileceğine ilişkin esaslar mutlaka şekilde en iyi şekilde bilinmelidir. Bu esasların ne olduğunun bilinmesi yanında, harekât ortamındaki yoğun stres ortamı ve harekâtın değişkenliği dikkate alınarak bu esasların bir refleks haline

---

İnceleme, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB)**, Yıl 32, Sayı 2, 2012, s.105-145, s.114-115.

dönüşmesini sağlayacak şekilde eğitim verilmelidir.

Amerikan ordusunun kara savaşlarındaki hukuki konuları açıklayan bir yönergesinde etkin angajman kuralları; uygulanabilir, anlaşılabilir, taktik açıdan anlam ifade eden ve hukuki olarak yeterli nitelikte olması gerektiğine işaret edilmiştir. Bu belirtilen hususların yanında yürütülen somut harekâta ve birliklerin ihtiyaçlarına uyumlu olması gerekmektedir[183].

1.3.1. TARİHSEL GELİŞİM:

Tarihsel gelişimi incelendiğinde günümüzde kullanılan manası ile **angajman kuralları** kavramı ilk olarak ABD askeri literatüründe ortaya çıkmıştır[184]. Angajman kuralları kavramının kullanımı ilk kez ABD Genelkurmay Başkanlığınca 23 Kasım 1954 tarihli "Önleme ve Angajman Talimatları (*Intercept and Engagement Instructions*)" ile olmuş ve ABD Donanması ve Hava Kuvvetleri için yayımlanan bu talimatta kavram bu iki kuvvet karargahlarının mensuplarınca angajman kuralları olarak adlandırılmıştır[185]. Angajman kuralları kavramı resmi olarak ilk kez 1958 yılında ABD Genelkurmay Başkanlığının şu anda yürürlükte olan JCS PUB No:1-02 kodlu yayının öncüsü olan ve aynı adı taşıyan "Askeri ve Ortak Terimler Sözlüğü" içerisinde tanımlanmıştır[186].

---

[183] Department of the Army, Legal Support to Operations, Field Manual No. 27-100 (Washington, D.C.: U.S. Department of the Army, 1 March 2000), 8.2.3.
[184] Findlay, s. 14.
[185] Mark. S. Martins, Rules of Engagement for Land Forces: A Matter of Training, Not Lawyering, **Military Law Review**, Vol. 143, Winter 1994, s. 3-160, s.36. internetten erişim için:https://www.jagcnet.army.mil/DOCLIBS/MILITARYLAW REVIEW.NSF/20a66345129fe3d885256e5b00571830/9efcb669c9aff55185256e5b00579183/$FILE/ MLR% 2027-100-43% 2019940101.pdf
[186] A.G.E. s.36.

ABD ordusunda angajman kurallarına ilişkin uygulamaların yaygınlaşması neticesinde, angajman kurallarının belirlenmesi, uygulanması ve eğitimi ile ilgili doktrinler geliştirilmeye başlanmıştır. Özellikle kuralların hukuk sınırları içerisinde uygulanmasını güvence altına almak için karargâh adli müşavirleri sürece daha aktif katılmaya başlamıştır. 1986 yılında kavram ve uygulama birliği amacıyla tüm ABD Silahlı Kuvvetlerini kapsayan barış zamanı angajman kuralları (*peacetime rules of engagement*) yayımlanmış[187] barış zamanı kavramının kavram karmaşasına neden olmasından dolayı bu kurallar,1994 yılında halen günümüzde de geçerli olan devamlı angajman kuralları (*standing rules of engagement*) olarak yeniden düzenlenmiştir[188].

1990 öncesinde nispeten daha az iken 1990'lı yıllarla birlikte silahlı kuvvet uygulamalarını bünyesinde barındıran BM barış harekâtlarının sayısında bir artış olmuştur. Bu kapsamda BM Güvenlik Konseyi kararları amaçlanan hedefe yönelik verilen yetkiler kapsamında daha karakteristik ve daha hedef odaklı bir hal almaya başlamıştır[189]. Bu dönemde farklı harekât ortamlarında kuvvetlere, insani yardım dağıtımının sağlanması, seçim güvenliğinin sağlanması, silahsızlanma, belli insanların ya da grupların korunması ve genel olarak harekât alanında barış ve güvenliğin sağlanması ve güvenliğin korunması gibi görevler verilmiştir[190]. Görevlerin bu şekilde

---

[187] A.G.E., s.42.

[188] Richard Grunawalt, The JCS Standing Rules of Engagement: A Judge Advocate's Primer, **Airforce Law Review**, Vol.42, 1997, s. 245.

[189] Stephens, s. 164.

[190] Barış harekatları kapsamında yürütülen bu görevlere örnek olarak; BM Güvenlik Konseyi'nin 776 sayılı kararı ile 1992 yılında UNPROFOR harekatı kapsamında Bosna'da yürütülen insani yardım faaliyetlerini, BM Güvenlik Konseyi'nin 766 sayılı kararı ile 1992 yılında UNTAC harekatı kapsamında Kamboçya'da yürütülen seçimlerin güvenli bir ortamda yapılabilmesi faaliyetlerini, BM Güvenlik Konseyi'nin 1270 sayılı kararı ile 1999 yılında UNAMSIL harekatı kapsamında Sierra Leone'de yürütülen silahsızlandırma ve bazı kişi/grupların korunması faaliyetlerini ve BM Güvenlik Konseyi'nin

çeşitlenmelerinin doğal sonucu olarak görev esnasında ve görevin icrası için ne şekilde kuvvet kullanılabileceği hususu önem kazanmıştır.

BM Anlaşması'nın VII'nci bölümü kapsamında alınan kararların etkin bir şekilde yerine getirilmesi tüm devletlere sorumluluk yüklese de bu yükümlülük ile harekât alanında BM hedeflerinin aksini amaçlayan kişi ve grupların olumsuz faaliyetleri çatışmaktadır. Bu değişen süreçte gelişmelerle bağlantılı olarak BM angajman kurallarının yapısı ve içeriğinde de değişiklik olması gerekmektedir. Yerine getirilecek göreve yönelik BM Güvenlik Konseyi kararı ne olursa olsun BM Barışı Koruma Harekatları Departmanı angajman kurallarına dair standart formunu uygulamaya devam etmiştir. Bu nedenle Doğu Timur'da yürütülen UNTAET harekatında yaşandığı gibi BM Güvenlik Konseyi'nin vermiş olduğu hedefler ile hedeflerin yerine getirilmesi esnasında uygulanacak angajman kuralları arasında tehlikeli bir boşluk ortaya çıkmıştır[191]. İcra edilecek görevler ile bu görevi ifasında kullanılabilecek güç arasındaki uyumsuzluk harekatlar esnasında ciddi sorunlara yol açmış ve angajman kuralları bir nevi zorunlu bir şekilde evrilmiştir[192].

1.3.2. ANGAJMAN KURALLARININ KAPSAMI:

Angajman kuralları komutanın kendiliğinden hareket edebileceği alanın sınırlarını belirler. Angajman kurallarında genel olarak iki tip emir yer alır: Üst otoriteler tarafından aksi belirtilmedikçe komutana geniş bir hareket

1272 sayılı kararı ile 1999 yılında UNTAET harekatı kapsamında Doğu Timur'da yürütülen harekat alanında barış ve güvenliğin sağlanması ve güvenliğin korunması faaliyetlerini verebiliriz.

[191] Smith-Dee, s.71.

[192] BM barış harekatlarında angajman kurallarının uygulanması ve gelişimi "Barış Harekatlarında Angajman Kuralları" kısmında ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

alanı veren emirler ve üst otoriteler tarafından yetkilendirilmesi halinde komutanın kullanabileceği yetkileri düzenleyen emirler. Angajman kuralları bütüncül olarak kuvvet kullanmayı düzenleyebildiği gibi belirli silah sistemlerine yönelik düzenlemeler de içerebilir. Kimyasal ve nükleer silahlar gibi ağır sonuçlar doğuracak ve gerek uluslararası hukuk gerekse uluslararası siyasette önemli etkiler yaratacak kitle imha silahlarının kullanımına yönelik düzenlemeler her zaman siyasi otoritelerin yetkisindedir.

Angajman kuralları, çok çeşitli haller için düzenlenebilir. Günlük harekâtlarda, komutanların kendi birliğini koruyabilmesi için kullanabileceği daimi yetkileri meşru müdafaadır. Komutanların sıklıkla başvurduğu bu temel yetkiden angajman kuralları türetilmiştir. Angajman kuralları, her bir durum için değişen hedeflere ya da neticeye ulaşabilmek için kullanılan bir vasıtadır. Angajman kurallarının düzenlediği ve aynı zamanda etkilendiği konular başlıca[193];

- Meşru müdafaa,

- Çatışmanın önlenmesi,

- Kriz ve çatışma arasındaki geçiş dönemi,

- Çatışmanın yönetimi,

- Sivil liderler ve askeri komutanlar arasındaki gerilimin yönetilmesi,

[193] Roach, s.5-6.

- Merkezi ve taşra yönetimi arasındaki gerilimin yönetilmesi,

- Politik, askeri ve hukuki gereksinimler arasındaki dengenin sağlanması konularıdır.

Angajman kuralları da hedefini oluşturan bu alanlar gibi çatışmanın niteliğine göre değişir. Barış zamanında temel amaç kuvvet koruma ve bir kriz ortamı oluşturabilecek istemsiz silah kullanılmasının önlenmesi temel amaçtır. Kriz zamanlarında, angajman kuralları meşru müdafaaya ilişkin düzenlemelerin yanında milli ilgi alanlarını koruyup geliştirirken yükselen gerilim ortamını engellemeye ve kontrol etmeye yönelik düzenlemeler içerir. Çatışma zamanında ise, uluslararası hukuk kuralları sınırları içinde etkin bir şekilde kuvvet kullanılmasını amaçlar[194].

Angajman kurallarının hem savunmaya yönelik hem de durumsal, olay temelli olmaları nedenleriyle siyasi kararlar, harekat emirleri ve angajman kuralları arasındaki ayrım bazı hallerde zorlaşır. Siyasi kararlar, ne, nerede, ne zaman ve neden kuvvet kullanacak sorularıyla ilgilenirken, harekât emirleri nasıl, ne zaman ve nerede kuvvet kullanılacak sorularıyla ilgilenir. Angajman kuralları ise öncelikle ne zaman kuvvet kullanılabilir sorusuna cevap ararken ancak bu sorunun olumlu cevabı sonrasında hangi seviyede, hangi sınırda kuvvet kullanılacağı ile ilgilenir. Karışıklığın temel sebebi, "ne zaman" kuvvet kullanılacak sorusu ile hem siyasi kararların, hem harekat emirlerinin hem de angajman kurallarının ilgilenmesidir. Angajman kuralları her zaman harekâtı yöneten komutanlara (ve sıklıkla astlarına) meşru müdafaa için ne zaman

[194] A.G.E. s.6.

kuvvet kullanılabileceğini belirleme yetkisini verir ancak bu amaç için kullanılabilecek kuvvet miktarını sınırlamaya yönelik düzenlemeler içerir. Bu kapsamda angajman kuralları tehdidi bertaraf edebilecek minimum kuvvet kullanmayı düzenler. Örneğin, eğer tehdit uyarı ateşi açılarak bertaraf edilebiliyorsa öldürücü ateş etme yetkisi kullanılmaz[195].

Siyasi kararlar yetkili merciiler tarafından uygun formata dönüştürülerek onaylanmadıkça kendiliğinden angajman kuralına dönüşmezler. Bunun en temel sebebi siyasi kararların angajman kurallarına göre daha muğlak anlam ifade etmelidir. Bir başka deyişle angajman kurallarının belirliliği siyasi kararlar için aynı anlamı ifade etmez. Yetkililer tarafından görevin ifası için mevcut angajman kurallarının yeterli olduğu değerlendiriliyorsa görev mevcut kurallar çerçevesinde icra edilir. Aksi değerlendiriliyorsa yani mevcut kuralların yetersiz kalacağı düşünülüyorsa yeni angajman kuralları oluşturulur ve onaylanır. Angajman kurallarına ilişkin değişiklik her seviyedeki komutanlar tarafından teklif edilebilir ancak karar merci üst komutanlıktır. Şartların uygun olduğu hallerde, yürütülen harekat boyunca angajman kurallarının harekatın icrası için yeterli olup olmadığı harekat emirleri kapsamında bir bütün olarak da yeniden gözden geçirilebilir.

Angajman kurallarının ne olduğuna ilişkin yanlış anlamalar yıllar boyunca taktisyenler ve siyaset üreticilerinin angajman kurallarının taktik, doktrin ve uygulamalarını yanlış belirlemelerine neden olmuştur. Bu nedenle, angajman kurallarının ne olmadığının bilinmesi onların ne anlama geldiği

[195] A.G.E. s.7-8.

kadar önemlidir. Sıklıkla angajman kurallarına ilişkin dokümanlarda yer alsalar da, belirli taktikleri açıklamak, özel ekipmanların kullanılacağı harekatlardaki kısıtlamaları belirtmek, doktrini, taktikleri ve usulleri belirlemek angajman kuralları kapsamında değerlendirilmemelidir[196]. Ancak bu yaklaşımın özellikle özel ekipmanların kullanılacağı harekatlara ilişkin kısmı tartışmaya açıktır. Çünkü kullanılacak özel ekipmanın nevine göre kimin yetkisinde, ne zaman, hangi şartlarda ve ne şekilde kullanılacağı gibi sorular doğrudan angajman kurallarının konusu olabilir. Angajman kuralları, konuşlanmış kuvvetlerin ne şekilde kullanılacağına ilişkin stratejilerin yerini alan bir tür uygulama emri ya da harekat emri şekline dönüşmemelidir.

Harekat emirleri, harekatı yöneten komutanın yetki alanındadır. Bu emirler, angajman kurallarının uygulanma şeklini de içermekle birlikte aynı zamanda taktikleri, silahları, askeri harekatın zamanını belirler. Harekat emirleri, angajman kuralları ile aynı hukuki kısıtlamalara uymak zorundadır ancak harekat emirleri angajman kurallarından ayrıdır ve daha kapsamlıdır. Harekat emirleri ve angajman kurallarının her ikisi de üst komutanlık tarafından hazırlanan harekat planlarının içinde yer alır. Daha basit bir anlatımla; üst komutanlık angajman kuralları ve harekat emirlerini ayrı ayrı belirten harekat planını hazırlar. Harekatı icra edecek komutan tarafından harekatın nasıl icra edileceği ve belirlenmiş angajman kurallarının nasıl uygulanacağını belirten harekat emri hazırlanır.

[196] A.G.E. s.9.

1.3.3. ANGAJMAN KURALLARININ DÜZENLENME ŞEKLİ:

Angajman kurallarının, çatışmanın tüm süreçlerinde uygulanabilir olması ve her seviyedeki kuvvetleri kapsaması nedenleriyle bu kurallar genellikle savunma bakanlığı ile koordine edilerek en üst askeri komutanlık tarafından düzenlenir. Ana ast komutanlar harekat ve ihtimalat planları gibi angajman kuralları konularında da ana fikirlerini beyan ederler. Harekatı icra edecek komutanlar ise belirlenen angajman kuralları konusundaki fikirlerini ve değişiklik tekliflerini emir komuta zinciri içinde bildirirler. Angajman kuralları genellikle her harekât planının ekinde yer alır. Kuralları belirten düzenlemelerde genellikle angajman kurallarını etkileyen, belirleyen üst normlar ve direktifler de referans olarak belirtilir[197].

BM Güvenlik Konseyi'nin bazı kararlarında ayrıntılı düzenlemeler yer alırken bir çoğunda ayrıntılı bir düzenleme bulunmamaktadır. BM Güvenlik Konseyi tarafından verilen görevler çoğu zaman ne kadar kuvvet kullanılacağını açık bir şekilde düzenlememektedir. Kuvvet kullanımına ilişkin kararlarda bulunmayan hususlar angajman kuralları ile düzenlenmektedir[198]. Örneğin, Doğu Timur'da yürütülen UNTAET harekatında, 25 Ekim 1999 tarihli 1272 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararındaki geniş yetkilendirmeye rağmen harekatı icra edecek birlik için düzenlenmiş angajman kurallarının herhangi bir başka görevden kopyalandığı, somut göreve yönelik özel bir düzenleme içermediği UNTEAT komutan yardımcısı tarafından da açıkça ifade

[197] A.G.E. s.10-11.
[198] Peter Rowe, 'The United Nations Rules of Engagement and the British Soldier in Bosnia', **International and Comparative Law Quarterly**, Vol.43, 1994, s.947.

edilmiştir[199].

UNTEAT harekatında, harekat alanındaki milislerin profesyonel askeri taktiklere ve silahlara sahip olmasına rağmen oldukça kısıtlı düzenlenmiş angajman kuralları olması nedeniyle çok güçlü ve ölümcül bir milis tehditi bulunmaktaydı. Harekat esnasında milislerin açtığı ateş sonucu bir çok UNTEAT personelinin ölmesi ya da yaralanması sonrasında UNTEAT'ın birlik komutanı angajman kurallarına yönelik acil bir düzenleme yapılmasını talep etmiştir. Kısa zamanda yeniden düzenlenen angajman kuralları, UNTEAT harekatının hedeflerine ulaşmasını ve birliklerin kendilerini daha iyi korumalarına imkan sağlayan meşru müdafaaya yönelik değişiklikler içermekteydi. Yeni angajman kuralları sonrasında UNTEAT birlikleri milislerin elde etmiş oldukları kazanımları kendi lehine çevirmiş ve kısa sürede yerel halkın güvenini kazanmıştır[200].

Bizzat harekat alanında yaşanan tecrübelerin ışığında, angajman kurallarının düzenlenme şeklinin çok önemli olduğu tartışmasızdır.

Angajman kuralları düzenlenirken, harekât planının uygulanacağı zamanki genel durum tahayyül edilerek belirtilir. Angajman kurallarının uygulanmasına ilişkin tüm olası durumlar ve gerekli bilgiler düzenlemelerde yer almalıdır. Harekâtı icra eden komutanlara siyasi hedefler konusunda da genel bir bilgi verilmelidir. Bu tür bilgiler kuralların uygulanması esnasındaki yanlış değerlendirmeleri de engelleyebilecektir. Angajman kurallarında düşman

[199] Smith and Dee, s.71.
[200] A.G.E., s.71.

durumu ve dost durumuna ilişkin bilgilerin verilmesi önemlidir. Belirtilmesi gereken bir başka husus yerine getirilmesi istenen görevdir. Görev belirtilirken, eğer askeri bir harekat yürütülüyorsa angajman kuralları silahlı çatışma hukukuna, eğer barış harekatı yürütülüyorsa angajman kuralları uluslararası hukuka uygun düzenlenmelidir[201].

Angajman kurallarının uygulanmasına ilişkin olarak harekâtın konsepti belirtilmelidir. Yerine getirilecek görevlere ilişkin ana maksat belirtilmeli, düşmanca hareket[202], düşmanca niyet[203] gibi doğrudan meşru müdafaa hallerini etkileyecek durumlar açıkça belirtilmelidir[204]. Hangi hallerin kuvvet kullanma olarak değerlendirileceği sorusunun cevabı düşmanca hareket tanımı ile aranmaktadır. Bir askerin mevzi alması, silahını içinde bulunduğu kılıfından çıkarması düşmanca niyete, silahı ile askeri birliğe nişan alması ise düşmanca harekete örnek olarak verilebilir. Düşmanca niyet ve hareket kavramları birbirlerinin devamı niteliğinde ve bir çok durumda birbiri ile içiçe geçmiş de olabilir. Eksik, muğlak ya da yanlış anlamalara sebebiyet verebilecek tanımlamalar uygulamada ciddi sorunlara yol açabilir. Durumun yanlış değerlendirilmesi nedeniyle kuvvet kullanılmasını gerektirir bir durumda kuvvet kullanılmayarak bireysel olarak askeri personelin yanında birliğin ve harekâtın başarısı tehlikeye düşürülebileceği gibi aşırı ya da gereksiz kuvvet

[201] Rowe s.11.
[202] Düşmanca hareket (Hostile act); bir devlete, bir devlete ait askeri birliğe ya da korunan başka bir kişi veya malzemeye yönelik taarruz ya da herhangi bir şekilde kuvvet kullanılmasını ifade eder. https://www.militarydictionary.org/term/hostile-act Hangi hallerin kuvvet kullanma olarak değerlendirileceği sorusunun cevabı düşmanca hareket tanımı ile aranmaktadır. Düşmanca hareket, düşmanca davranış olarak da ifade edilmektedir.
[203] Düşmanca niyet (hostile intent); bir devlete, bir devlete ait askeri birliğe ya da korunan başka bir kişi veya malzemeye yönelik yakın kuvvet kullanma tehditi olarak tanımlanabilir. https://www.militarydictionary.org/term/hostile-intent
[204] A.G.E. s.12.

kullanmadan dolayı askeri personelin cezai ve disiplin sorumluluğu doğabilir. Gereksiz kuvvet kullanmanın bir diğer olumsuz etkisi de yürütülen harekâtın meşruluğunu tartışmaya açar.

Angajman kurallarına ilişkin düzenlemeler, devletin siyasi yaklaşımını, silahlı çatışma hukuku dahil uluslararası hukuka ilişkin dokümanları, bir koalisyon ile harekat yürütülecek ise diğer uluslararası aktörlere ait angajman kurallarını da içerebilir. Düzenlemelerde vurulmaması gereken hedefler ya da uluslararası hukuk tarafından özel koruma altına alınmış tesisler de ayrı bir ek ile belirtilebilir[205]. Eklenecek ilave bilgiler hukuka uygun kuvvet kullanımı için olumlu nitelikte ise de bilgiler çoğaldıkça bilgilere hâkimiyet azalabileceğinden ilave bilgiler konusunda makul bir dengenin kurulması önemlidir. Angajman kurallarında stratejik seviyeden taktik seviyeye doğru gidildikçe, kuralları uygulayacak olanların da stratejik seviyede yeterlilikten taktik seviyedeki yeterliliğe sahip olacakları dikkate alınarak kurallar basitleşmeli ve sadeleşmelidir.

Angajman kuralları, mutlak surette komşu komutanlıklarla, dost kuvvetlerle, harekât alanındaki diğer devletlerle, tarafsız güçlerle ve uygun sivil kuruluşlarla mutlaka koordine edilmeli ve gerekli seviyede yeterli bilgi paylaşımı mutlaka yapılmalıdır[206]. Angajman kurallarının harekât planı ya da harekât emri niteliğinde olmaması nedeniyle, bu kurallara ilişkin koordinasyon ve bilgi paylaşımı harekâtın gizliliğini tehlikeye düşürmeyecektir. Bilakis özellikle harekât alanındaki siviller ve dost kuvvetlerin bu konularda bilgi sahibi

[205] A.G.E. s.12.
[206] A.G.E. s.12.

olmaları yanlış anlaşılmalar nedeniyle hatalı kuvvet kullanımı nedeniyle zarar görmelerini engelleyecektir.

Angajman kurallarının hazırlanması için 6 temel basamaktan bahsedilebilir[207]: Harekatın analizi, harekat emri kapsamında görevlerin belirlenmesi, mevcut angajman kurallarının belirlenmesi, angajman kurallarının hazırlanması, hazırlanan angajman kurallarının verilen görevlerle karşılaştırılması ve kurallara ilişkin gerekli onayların alınması.

Harekatın analizi aşamasında, üst yetkililerin maksadını da kapsayacak şekilde angajman kurallarına etki edebilecek siyasi, hukuki ve askeri konular ve bu kapsamda uygulanabilecek kurallar değerlendirilir. Harekât emri kapsamında görevlerin belirlenmesi aşamasında harekâtın başarıya ulaşabilmesi için ulaşılması gerekli ara ve ana hedefler belirlenir. Mevcut angajman kurallarının belirlenmesi aşamasında (varsa) mevcut angajman kurallarının yürütülecek harekat için yeterli olup olmadığı, yeni angajman kuralları düzenlemesine ihtiyaç bulunup bulunmadığı hususları incelenir. Sonrasında yeni düzenlemelere ihtiyaç var ise angajman kuralları hazırlanır ve hazırlanan angajman kuralları verilen görevlerle karşılaştırılarak ihtiyaca karşılık verip vermeyeceği değerlendirilir. İhtiyacı karşılayacağı değerlendirilen kurallara ilişkin gerekli onayların alınması son aşamadır[208].

Bu aşamalar içinde doğal olarak en önemli ve ayrıntılı çalışılması gereken aşama ihtiyacın ve sınırlamaların analizi sonrasında angajman

[207] Sanremo Handbook on Rules of Engagement (bundan sonra Sanremo El Kitabı), International Institute of Humanitarian Law, Sanremo, 2009, s. 28.
[208] A.G.E., s.28-29.

kurallarının hazırlanması aşamasıdır.

Angajman kurallarının hazırlanması aşaması, zorunlu kuralların belirlenmesi aşamasından başlayarak üst makamların yetkisinde olan kuralların belirlenmesi ile sona eren aşamalardan oluşur. Öncelikle, meşru müdafaa ile harekâtın icrası kapsamında mutlak surette ihtiyaç duyulacak kurallar belirlenir. Bu kurallar angajman kurallarının bir nevi zorunlu kurallarıdır. Sonrasında, harekâtın niteliğine has kurallar belirlenir. Harekâtın niteliğinden kasıt, harekâtın icra edileceği harekât sahasıdır. Harekât sahaları kara, deniz, hava ve uzay olabileceği gibi siber uzay da olabilir. Görevin özelliğine yönelik kuralların belirlenmesi bir sonraki aşamadır. Burada harekâtın türü (barış harekâtı, insani yardım vb.) görevin özelliğini etkileyen en önemli faktördür. Kuralların belirlendiği bu aşamada kurallar yeniden gözden geçirilerek eksik olan ya da boşta kalan bir husus olup olmadığı incelenerek ihtiyaç varsa yeni kurallar düzenlenir. Sonrasında hazırlanan tüm kurallar belli bir sıra dâhilinde listelenir. Yeni bir angajman kuralı düzenlenme ihtiyacının oluşması ihtimaline karşılık hazırlanan listede boş kurallar da bırakılır. En son aşamada angajman kurallarının hangilerinin üst makamların yetkisinde olduğu konusu belirlenir[209].

Angajman kurallarının hazırlanması sonrasında, yukarıda açıklandığı şekilde mevcut görevin ifası için yeterli olup olmadığı yeniden gözden geçirilir ve angajman kurallarının onaylanması aşamasına geçilir.

[209] A.G.E., s.28-29.

1.3.4. ANGAJMAN KURALLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER:

Angajman kurallarının düzenlenme şekli önemli olmakla birlikte esas önemli olan içeriğidir. Politika yapıcıların zihinlerinde insanı ve ahlaki kıstaslar önemli yer tutsa da kuvvet kullanımına ilişkin kararlarda ve birliklerin konuşlanmalarında insani ve ahlaki kıstasların ötesinde bir çok etken ve kısıtlama bulunmaktadır. Prestij ve güvenilirliğe ilişkin hususlar, ulusal hedeflere ilişkin farklı bakış açıları, tarihsel hatıralar ya da korkular, siyasi bürokrasi ve belki de hepsinden önemlisi karar vericilerin kişilik yapıları ve olaylara bakış açıları kuvvet kullanımına ilişkin kararlarda önemli rol oynamaktadır[210].

Askeri harekâtlar, başta silahlı çatışma hukuku ve uluslararası insan hakları hukuku olmak üzere uluslararası hukuk kapsamında icra edilmektedir. Hem devletler hem de bireyler silahlı çatışma hukukuna uymak zorundadır. Devletler kendi birliklerini silahlı çatışma hukuku ve harekâtları etkileyebilecek diğer uluslararası hukuk kuralları konusunda eğitmek zorundadır. Devletlerin farklı uluslararası yükümlülükleri ya da uluslararası hukuk kurallarına ilişkin farklı yorumları harekâtlar esnasında dikkat edilmesi gereken bir başka önemli konudur[211].

Sanremo Angajman Kuralları El Kitabı'nda angajman kuralları düzenlenirken dikkate alınması gereken temel faktörler; uluslararası hukuk,

---

[210] Mats Berdal, **Lessons not Learned: The Use of Force in Peace Operations in the 1990's, Managing Armed Conflicts in the 21st Century**, (ed.) ADEBAJO Adekeye, SRIRAM, Chndra Lekha, Frank Cass Publishers, Wiltshire, 2001, s.55-74, s.56.
[211] Sanremo El Kitabı, s. 2.

milli hukuk, milli politika ve çok uluslu harekatlar olarak düzenlenmiştir[212]. Çok uluslu harekatlardaki angajman kuralları koordine açısından çok önemli olmakla birlikte angajman kuralları üç temel alan dikkate alınarak düzenlenir: Siyasi faktörler, askeri faktörler ve hukuk[213].

1.3.4.1. SİYASİ FAKTÖRLER:

Her ülkenin silahlı kuvvetleri o ülkenin milli politikası ve milli gücünün en önemli unsuru ve uygulama aracıdır. Silahlı kuvvetler üzerinde kontrol ise ülkeyi yöneten, silahlı kuvvetlerin görevlerini belirten ve silahlı kuvvetlere emir verme yetkisine sahip olan siyasi yetkililerdedir. Bu yetkinin düzenlenmesi, genellikle ülkelerin temel yasaları ile yapılmaktadır. Devlet başkanları ve savunma bakanları genellikle bu hususstaki yetkili siyasi mercilerdir.

Ülkelerin harekâta yönelik milli politikaları da dikkate alınması gereken bir başka önemli faktördür. Bazı durumlarda uluslararası hukuk ve devletin kendi iç hukuku izin verse de devletler milli politikaları gereğince bazı askeri faaliyetleri ya da belli operasyonları yerine getirmekten kaçınabilirler[214]. Milli hukuk kurallarında olduğu gibi devletlerin milli politikalarının da harekâta katılan diğer devletler tarafından bilinmesi önemlidir. Doğal olarak diğer devletler ile paylaşılacak siyasi/politik konular devletlerin angajman kurallarını ve harekatı etkileyecek olan hususlardır.

Hükümetler, siyasi hedeflerini açıkça tespit etmedikleri sürece açık ve

[212] A.G.E., s. 2.
[213] Roach, A.G.E. s.12.
[214] Sanremo El Kitabı, s.2.

net bir şekilde angajman kurallarının düzenlenmesi mümkün değildir. Angajman kurallarının belirlenmesinde en temel hususlardan bir tanesi iktidar yetkisini elinde bulunduran siyasi aktörlerin yani hükümetin ulaşmak istediği siyasi hedeftir.

Ayrıntılı bir düşünme ve yeterli teorik hazırlık yapılmadığı takdirde, angajman kuralları askeri uygulamalar için gerekli olan güncel siyasi tahditleri kapsayan ayrıntılı kontrol mekanizmalarını yeterli bir şekilde ifade edemez[215]. Bir başka deyişle, angajman kuralları kendini kısıtlayan siyasi tahditleri mutlaka açık ve net ifade edebilecek şekilde ayrıntılı ve düzgün planlanarak düzenlenmelidir. Angajman kurallarının planlanması safhası için ayrıntılı düşünme ve yeterli teorik hazırlık yapılması kadar kuralların uygulanmak üzere gönderilmesi öncesinde siyasi ve askeri liderlerin faaliyetleri anlaması ve onaylaması da önemlidir. Teorik olarak yeterli hazırlık yapılan ve üzerinde ayrıntılı düşünülmüş ve iyi planlanmış olsa da siyasi ve askeri liderlerin anlayıp benimsemediği angajman kurallarının uygulanabilirliğinden söz edilemez.

Siyasi ve askeri hedeflerin açıkça belirlenmesi önemlidir. Bu hedeflerin açıkça belirlenmediği hallerde harekâtı icra eden komutan harekâtın siyasi kapsamını değerlendirmekte zorluk yaşayabilir ve gerçek siyasi ve askeri hedefler yerine kendi hedeflerine yönelebilir.

1.3.4.2. ASKERİ FAKTÖRLER:

Harekatın başarıya ulaşması ve meşru müdafaa konuları angajman

[215] Roach, s.13.

kurallarını etkileyen en temel askeri faktörlerdir. Harekâtın başarıya ulaşması ulaşılmak istenen siyasi hedeflerden ayrı düşünülemez. Angajman kuralları askeri gücün kullanımına sınırlandırmalar getirmekle birlikte kuralların temel amacı askeri harekâtın başarıya ulaşmasıdır. Kurallar askeri harekâtta kuvvet kullanmayı her türlü sınırlandırmak maksadıyla değil harekâtın başarısına olumlu etki edecek şekilde sınırlandırmayı hedeflerler.

Angajman kuralları kapsamında, askeri gerekler, harekât alanındaki komutanın kendisine verilen görevin emrinde bulunan birlikleri ile yerine getirilmesinde kullanabileceği kuvvete ilişkin kısıtlamalar olarak değerlendirilebilir. Bir başka deyişle komutanın askerlerini kullanmasında sahip olduğu özgürlüğün üst sınırının belirlenmesidir[216].

Angajman kuralları taktik komutanları herhangi bir faaliyet göstermekten alıkoyacak kadar sert ya da sıkı düzenlenebilir. Sıkı düzenlemelerin nedeni genellikle harekâtlar esnasındaki komuta ve kontrolün elde tutulması düşüncesidir. Komuta ve kontrolü elde tutmak için yapılan bu sıkı düzenlemeler, harekat alanındaki komutanları hareketsiz bırakarak inisiyatif almaları gereken hallerde üstlerinden emir bekler bir duruma sokabilir[217]. Değişken harekât ortamında emir komuta zincirini ve kuvvet kullanımına ilişkin belirliliği sağlamak önemliyse de harekât alanındaki komutanların hareket serbestilerini kısıtlayacak, değişen harekât ortamına uymalarında onlara engel teşkil edebilecek şekilde sert ve katı düzenlemeler yapılmamalıdır. Angajman kuralları düzenlenirken emir komuta zinciri ve

[216] Pamuk, s.133.
[217] Roach, s.15-16.

belirlilik konuları ile komutanın harekat alanındaki inisiyatif kullanabilme yetkisi arasında makul bir denge kurulmalıdır.

Harekât alanındaki komutan için en önemli konu birliklerinin savunması ve güvenliğidir. Komutanların kendi birliklerini ve personelini koruma sorumluluğu bulunmaktadır. Bu kapsamda meşru müdafaa kavramının ne olduğu ve nasıl anlaşılacağı çok önemlidir. Meşru müdafaa kapsamına girmese de meşru müdafaa adı altında kuvvet kullanımı hukuka aykırı bir kuvvet kullanımıdır[218]. Hemen hemen bütün angajman kurallarının başlangıcında meşru müdafaaya ilişkin düzenlemeler yer alır ancak meşru müdafaa uygulamalarına ilişkin farklı uygulamalar ve farklı anlamalar her zaman mevcuttur. Tartışma alanlarının en başında ise önleyici meşru müdafaa kavramı yer alır. Meşru müdafaaya ilişkin düzenlemelerde genelde "taarruza uğranması ya da açık bir taarruz tehdidi altında kalınması" ibaresi kullanılır. Meşru müdafaa kapsamında, taarruza uğranması ibaresi için uygulamada tereddütler ve farklılıklarla fazla karşılaşılmasa da açık bir taarruz tehdidi ibaresi için farklı uygulamalar ve değerlendirmeler yapılmaktadır. Açık bir taarruz tehdidine ilişkin değerlendirmelerde en önemli konu harekât alanındaki komutanın tecrübesi ve öngörüsüdür. Bu konuda yapılacak yanlış bir değerlendirme meşru müdafaa sınırlarının aşılmasına neden olabileceği gibi verilen tepkinin bizatihi kendisinin de hukuka aykırı bir taarruz niteliğini kazanmasına neden olabilir.

Angajman kurallarını etkileyen bir başka askeri faktör harekât

[218] A.G.E. S.16.

doktrinidir. Harekat esnasında görmeyerek ateş eden destek silahlarının kullanılmasına ilişkin düzenlemeler angajman kuralları içinde yer alması bu konuya ilişkin örnek olarak verilebilir. Görmeyerek ateş eden destek silah sistemlerinin kullanılması yanlış hedeflerin vurulmasına neden olarak vahim siyasi neticelerin doğmasına neden olabilir. Harekât doktrini, dost ve düşmanların tespit edilmesine ilişkin usulleri de düzenler. Dost ateşi neticesinde zayiat verilmesi harekat alanındaki en istenmeyen hallerden biridir ve harekat doktrini atışa yasak bölgeler tespit ederek angajman kurallarını bu alanlar için sınırlandırır. Atışa yasak bölgelere ilişkin düzenlemelerin angajman kurallarına dahil edilmesi bu kuralların ateş kontrol mekanizmaları konusunda temel düzenleme olmalarını sağlar. Milli angajman kuralları ateş etme yetkisi verse de harekat alanındaki komutan sağduyulu bir hareket tarzı ile görevini etkin bir şekilde yerine getirirken, dost kuvvetleri ya da çatışmaya taraf olmayan diğerlerini tehlike altına sokmamak için kendi ateş kontrol mekanizmalarını oluşturabilir. Askeri ve siyasi olarak harekat alanında tedbirli olmaya ilişkin makul gerekçeler olsa da harekat doktrinlerine ve angajman kurallarına ilişkin (daha geniş değerlendirmeye yönelik) muhafazakar yaklaşımlar birliklere etkin bir hareket alanı sağlamaktan ziyade onlara daha büyük bir risk altında bırakmaktadır[219].

1.3.4.3. HUKUK:

BM Barış Harekatlarına askeri katılım sağlayan devletler başka coğrafi bölgelere konuşlansalar da kendi iç hukuklarına bağlı olmaları nedeniyle,

[219] A.G.E. s.17.

ülkelerin kuvvet kullanma kurallarını BM tarafından oluşturulan angajman kurallarından ziyade ülkelerin kendi iç hukuk kuralları etkiler. Bu gerçek karşısında BM, yürüteceği harekatlar öncesinde ülkelerle angajman kuralları arasındaki karşılıklı uyumun sağlanması maksadıyla harekata katılım sağlayan devletlerle karşılıklı özel anlaşmalar yapmaktadır[220].

Her devletin silahlı birliği kendi milli hukuk kurallarına uymak zorundadır. Devletlerin kuvvet kullanımına ilişkin iç hukuk kuralları farklılık gösterebilir. Örneğin ölümcül kuvvet kullanma koşulları ya da meşru müdafaaya ilişkin devletlerin kendi iç hukuklarındaki düzenlemelerde farklılıklar bulunabilir. Bu farklılıklar harekâtların etkinliğini ve güvenliğini doğrudan etkileyeceğinden harekât öncesinde mümkün olduğunca kapsamlı bir şekilde devletler arasında bilgi paylaşımı yapılmalıdır[221]. Uygulamada devletler harekâtlar öncesinde bu hususları paylaşmakta ve ülkelere ilişkin uygulamalar bir çizelgeye dökülerek harekâtın komuta kademesi tarafından harekâta katılan tüm ülkelere gönderilmektedir.

Uluslararası hukukun temel amaçlarından bir tanesi, devletlerin hukuka aykırı kuvvet kullanmalarını engellemektir. Devletler de sadece siyasi açıdan faydalı olduğu için değil aynı zamanda uluslararası işbirliğinin devam edebilmesi için uluslararası hukuka uyarlar. Uluslararası karmaşanın önlenebilmesi için devletlerin uluslararası hukuk açısından en azından temel standartlara uymaları, bu devletlerin refahını doğrudan etkilemektedir.

[220] Frederick Rawski, ‘'To Waive or Not To Waive: Immunity and Accountability in U.N.Peacekeeping Operations’', **Connecticut Journal of International Law**, Vol.18, 2002, s.103-108, s.108.
[221] Sanremo El Kitabı, s.2.

Uluslararası hukukun uygulanmasına ilişkin zorlayıcı bir mekanizmanın olmaması nedeniyle devletlerin kurallara uymasında asli aktörler çoğu durumda bizatihi devletin kendisidir. Angajman kuralları, zorunlu olarak uluslararası hukuk konseptlerine (sıcak takip, sivillerin zarar görmemesi, meşru müdafaa vb.) atıfta bulunur[222].

Birleşmiş Milletler tarafından, harekatlar öncesinde ve harekata yönelik angajman kuralları (BM Angajman Kuralları) düzenlenmektedir. Harekata katılan ülkelerin askerleri kendi milli hukuki kısıtlamaları yansıtan milli angajman kuralları kapsamında harekat icra ederlerken aynı zamanda BM angajman kuralları kapsamında da görevlerini yerine getireceklerdir. BM angajman kurallarının hukuki statüsüne ilişkin sorular cevaplanması zor sorulardandır. Dualist uluslararası hukuk yapılanmalarında, angajman kurallarının iç hukukta etki doğurabilmesi için bu kuralların milli hukuk sistemlerine usulüne uygun bir şekilde ithal edilmesi gerekmektedir. Bunun yapılabilmesinin ön şartı ise BM angajman kurallarının açık bir hukuki statüye kavuşmasıdır[223].

BM angajman kurallarının bir kısmı uluslararası örf ve adet hukukunu yansıtması nedeniyle milli hukuk sistemleri ile de uyumludur. Angajman kurallarının milli hukuku nasıl etkilediği harekatların tarihsel süreci ve bu süreçte uluslararası örf ve adet hukukunun ne şekilde geliştiği incelenerek bir değerlendirme yapılabilir ancak bu tarz bir değerlendirme zor ve zaman alıcı bir süreci gerektirir. Angajman kurallarının etkisi ve milli hukukla birlikte

[222] Roach, s.17.
[223] Stephens, s. 165.

değerlendirilmesinin en iyi yolu bir çok durumda bizatihi harekâta ilişkin BM Güvenlik Konseyi kararıdır. Bu yaklaşımın en önemli kısıtlaması ise BM Güvenlik Konseyi kararları çok ayrıntılı düzenlenmezken angajman kuralları genellikle çok ayrıntılı ve detaylı düzenlenmektedir[224].

BM angajman kurallarının milli hukuka etkisinin sınırlı olduğu hallerde dahi; bir askerin meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanması halinde, askerin durumu hem BM harekatlarına katılan personel statüsü ile BM angajman kuralları kapsamında New York'taki BM karargahında hem de milli angajman kuralları kapsamında kendi ülkesinde değerlendirilecektir. BM'nin bu konudaki yaklaşımına göre; bir askerin BM angajman kurallarına aykırı hareket ettiği tespit edildiğinde bu hareketinin farklı neticeleri olabilir. Bu neticeler arasında, bu askerin birlik komutanı tarafından idari yaptırıma tabii tutulması, askerin milli hukukuna göre disiplin cezası alması için tavsiyede bulunulması, durumun askerin diplomatik temsilcilerine bildirilmesi, gerçekleşen olayla ilgili maddi sorumluluk yüklenmesi ve en ileri aşamada askerin harekât alanından çekilmesi için talepte bulunulması seçenekleri bulunmaktadır[225].

BM angajman kuralları ile milli angajman kuralları arasında, özellikle her bir harekatta kuvvet kullanmanın temel prensiplerini ihtiva eden meşru müdafaa gibi hemen her zaman her ikisinin de düzenleme yaptığı konularda farklı standartlar bulunması halinde her iki kural arasında çatışma potansiyeli bulunmaktadır. İnisiyatif, geri çekilme, kolluk faaliyetleri, makullük/uygunluk gibi angajman kurallarının bir çok temel konusunda milli tanımlar farklılık

[224] A.G.E., s. 165.
[225] A.G.E., s. 166.

gösterebilir. Milli tanımlardaki bu farklılıklar, ülkelerin yürütülen harekâta yönelik siyasi yaklaşımlarından, harekâta katılan birliklerin yeteneklerine kadar farklı gerekçelerden kaynaklanabilir.

Uluslararası hukuk konseptlerinin teknik hukuki yapısı ve angajman kurallarının kapsamlı yapısı nedenleriyle savunma bakanlıklarından harekatı yerinde icra eden komutana kadar her seviyede adli müşavir ya da hukuk müşavirlerinin görevlendirilmesi önemlidir. Uygulamada, harekâtı icra eden komutan seviyesinde adli müşavir görevlendirilmektedir. Bu seviye Amerikan uygulamasında tabur seviyesine kadar inebilmektedir. Afganistan'da Amerikan Özel Kuvvetlerine ait birliklerde tabur seviyesinde adli müşavir/hukuk danışmanı bulunmaktadır. Ülkemiz uygulamalarında mevzuat hükümlerinin yorumlanmasından kaynaklanan nedenlerle asgari tugay seviyesinde adli müşavirler görevlendirilmektedir[226]. Askeri hâkim statüsünde olmaksızın hukuk danışmanlığı konusunda yeterli eğitimi almış hukukçuların, hukuk müşaviri olarak görevlendirilmelerinde mevzuatta bir engel olmadığı değerlendirilmektedir. Bu şekilde görevlendirilecek hukuk müşavirleri, gerek görülen her birlik komutanlığı seviyesinde görev alabileceklerdir.

Görevlendirilen adli müşavirlerin uluslararası hukuk yanında angajman kurallarına ilişkin de bilgi sahibi olması gerekmektedir. Angajman kurallarının hukuk kuralları çerçevesinde değerlendirilmesi bu hukuk uzmanlarının harekât alanındaki en temel görevlerinden bir tanesidir. Bu

[226] 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu'nun 8'inci maddesinin 2'nci fıkrasında "Nezdinde askeri mahkeme mahkeme kurulan kıta komutan veya askeri kurum amirlerinin refakatlerindeki adli müşavirler.." ibaresi bulunmaktadır. Uygulamada asgari Tugay seviyesinde mahkeme kurulması nedeniyle adli müşavirler de tugay seviyesinde görevlendirilmektedir.

görevin icrası esnasında, angajman kurallarının sıklıkla kısıtlayıcı kurallar olarak değerlendirilmeleri nedeniyle, adli müşavirler sıklıkla angajman kurallarının neyi yasakladığından ziyade neye izin verdiği sorusuna cevap vermeye çalışırlar. Tecrübeli ve iyi bir adli müşavir angajman kurallarını siyasi, askeri ve hukuki anlamda bir bütün olarak değerlendirebilmeli, hukuk kuralı ile harekat alanındaki somut durumu bağdaştırabilmeli, neyin yapılamayacağına ilişkin hukuki mütalaa vermekten ziyade neyin hukuk sınırlarında nasıl yapılabileceğine ilişkin değerlendirme yapmalıdır. Değerlendirmeleri esnasında komutanın yerine geçmemeli, nihai karar merciinin harekât alanındaki komutan olduğunu unutmamalıdır.

1.3.5. KUVVET KULLANMA KARARINI ETKİLEYEN DİĞER FAKTÖRLER:

Angajman kurallarının oluşturulmasında ve uygulanmasında siyasi kararlar, askeri öncelikler ve uluslararası hukuk kuralları temel faktörler olmakla birlikte harekât alanındaki komutanların kararlarını etkileyen bazı faktörler vardır. Kuvvet kullanılmasını gerektiren kritik anlarda komutanın kararını tarihsel konular, mevcut yaşanmış olaylar, uluslararası gerilim, siyasi baskılar, güvenilir bilgi, alına dersler ve şahsi önyargılar gibi konular doğrudan etkileyebilir[227].

Eğer birlik ya da komutan geçmişte benzeri bir durumla karşılaşmış ise karşılaştıkları durumu değerlendirerek mevcut duruma uyarlayabilirler. 1981 yılında Amerikan uçaklarına Libya'da Libya uçakları tarafından ateş

[227] A.G.E., S.31.

edilmiş, isabet kaydedemeyen Libya uçakları Amerikan uçakları tarafından vurularak imha edilmiştir. 1989 yılında benzer olayla yeniden karşılaşılmış ancak bu kez Amerikan uçakları Libya uçaklarından bir saldırı beklemeksizin ilk ateşten zarar görmemek için önleyici meşru müdafa kapsamında uçakları düşürmüşlerdir[228].

Harekâtın gerçekleştiği ortamda düşmanca bir yaklaşım hâkim ise, bütün faaliyetler bu durumdan etkilenebilir. Eğer barışçıl bir ortam var ise kuvvet kullanma konusunda komutanlar daha ihtiyatlı davranır. Uluslararası ortam da bu durumu etkiler. Eğer uluslararası siyasi bir gerilim ya da rekabet ortamı yoksa komutanlar da kuvvet kullanmak suretiyle gerilimi yükseltmek istemezler[229]. 2015 yılında Türkiye sınırlarında gerçekleşen Rus uçağının vurularak düşürülmesi olayı bu duruma örnek olarak verilebilir. Suriye krizinin tırmanması, bölgede hakimiyet ya da etkinlik kurmak isteyen ülkelerin artması, Suriye devletinin öncesinde Türk uçağını düşürmüş olması, Türkiye'nin angajman kurallarını değiştirdiğini ilan etmesi gibi etkenlerin olayda etkili olduğu ifade edilebilir. Benzer olaylar ve ihlaller Ege'de yaşanmasına rağmen bu tarz bir kriz yaşanmamasının en önemli sebeplerinden bir tanesi o bölgede genel olarak düşmanca bir ortam bulunmaması, uluslararası siyasi bir gerilim bulunmamasıdır.

Toplumsal baskı ya da milli kamuoyu baskısı da harekât alanındaki komutanların davranışlarını etkileyebilir. Siyasi baskı ya da etkiler de komutanların davranışlarını etkileyebilecek bir başka hususdur. Özellikle terfi

[228] A.G.E., s.31.
[229] A.G.E., s.31.

ve atamaların etkin bir şekilde sivil siyasetçilerin elinde olduğu hallerde her ne kadar komutanın askeri kararlarını etkilememesi gerektiği düşünülse de geleceğe yönelik bir terfi ya da görevlendirme beklentisinde olan komutanların kararları siyasi baskıdan etkilenebilir. 1962 Küba füze krizinde Amerika'nın yürüttüğü deniz harekâtının komutanı George Anderson ile Amerika Savunma Bakanlığı Sekreteri Robert Mcnamara arasında harekâtın askeri ve siyasi hedeflerine ilişkin tartışma bu duruma örnek olarak verilebilir. Harekâtın komutanı savunma bakanlığı sekreteri ile yaşadığı fikir ayrılığı sonrasında bir yıldan kısa bir süre içinde görevinden alınmıştır. Yaşanan bu durumun, sonraki olaylarda komutanların hareket tarzlarına olası etkilerini açıktır[230].

Siyasi baskı ya da etkilerin benzeri bir durum emir komuta zincirinden de kaynaklanabilir. Üst komutanların yaklaşımları, terfi beklentileri gibi hususlar da harekât alanındaki komutanların kararlarını etkiler[231]. Terfi ve atama gibi konularda üst komutanlıkların ya da askeri kurulların etkin olduğu hallerde harekât alanındaki komutanların muhtemel kararlarına olası etkilerin daha çok olabileceği değerlendirilebilir.

Komutanlar harekâtları her zaman gerekli tüm bilgilere erişebilmiş bir şekilde yürütememektedirler. Bilgiye dayalı aksaklıklar uyumsuz istihbarat, yanlış alarm, eksik çalışan uyarı sistemi ya da fazla bilgi yüklemeden kaynaklanabilir. Komutanın harekât alanındaki kararlarını doğrudan etkileyecek olan bilgilerdeki hatalar ya da eksiklikler komutanın kararlarını

[230] Roach, s.23-24.
[231] Hayes, s.32.

doğrudan etkileyecektir[232].

Önceki yaşanmış krizlerden, savaş oyunlarından ya da uygulamalı eğitimlerden alınan derslerden sonraki harekâtlar için taktik ve eğitimler oluşturulur. Harekât alanında bir çok faktör komutan kararlarını etkileyebildiğinden, bu duruma ilişkin eğitimler gerçek harekâtta komutanın etkin bir şekilde tüm faktörleri göz önünde bulundurarak kararlar vermesine yardımcı olur. Bu eğitimler, komutanların kararlarında, harekâtlara ilişkin almış oldukları (genellikle askeri okullarda) standart eğitimler kadar etkilidirler[233].

Herkes gibi askerlerin de çeşitli hırsları ve değerleri gibi farklı kişilik yapıları vardır. Görevleri esnasında kendi mizaçlarını, kendi liderlik tarzlarını ve farklı yaklaşımlarını sergilerler. Saldırgan ya da daha sakin bir yapıda olabilirler. Toplumların geneli gibi askerler için de standart bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Her bir komutanın stresli ortamlardaki tahammül derecesi, yaşadığı olaylardan elde ettiği tecrübe ve genel kişilik yapısı farklı olmasının bir bütün olarak kararlarını etkilediğini söyleyebiliriz[234]. Tüm bu farklı faktörler arasında kriz ortamında sakin kalmayı sağlayabilecek soğukkanlılık, özellikle kritik kararların doğru ve hızlı alınmasına katkıda bulunacağından önemli bir askeri komutanlık özelliği olduğu söylenebilir.

Kuvvet kullanma kararını verecek olan harekât alanındaki komutanı etkileyebilecek tüm faktörler aslında kuvvet kullanma kararını doğrudan etkiler. Tüm bu faktörleri bir bütün olarak değerlendirerek harekât alanında

[232] A.G.E., s.32.
[233] A.G.E., s.32.
[234] A.G.E., s.32.

kuvvet kullanımı konusunda doğru zamanda doğru kararı verebilmek önemli bir komutanlık ve liderlik özelliğidir.

1.4. DEĞERLENDİRME:

Devletlerin, uluslararası hukuk kapsamında kuvvet kullanma yasağına, meşru müdafaa hakkına, silahlı çatışma hukukuna olan yaklaşımları ile angajman kurallarına ilişkin düzenlemeleri barış harekatlarına olan bakış açılarını doğrudan etkilemektedir.

Barış harekatları her ne kadar uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için önemli bir enstrüman olsa da devletlerin harekatlara yönelik siyasal beklentileri de harekatları ve harekatlardan beklenen başarıları doğrudan etkilemektedir.

II. BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA BARIŞ HAREKÂTLARI KAPSAMINDA KUVVET KULLANILMASINA DAİR HUKUKSAL ESASLAR

2.1. BARIŞ HAREKÂTLARININ HUKUKSAL TEMELLERİ:

Barış gücü operasyonlarının, bir B.M. Andlaşması sonrası gelişme olarak ortaya çıkması hukuksallığına ilişkin bazı sorunlara da neden olmuştur. Bu operasyonların B.M. Antlaşması'nın hangi maddesine dayanılarak gerçekleştirildiği bir sorun olarak ortaya çıkmıştır.

Barış harekâtlarının ilk adımı olan barışı koruma harekâtları, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin bir uygulaması olarak ortaya çıkması bir planlama sonucu değil bir ihtiyaç neticesinde olmuştur. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 42nci maddesi her ne kadar uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve yeniden inşa edilmesi için güç kullanılabileceğine işaret etse de antlaşmanın kurucu üyelerinin antlaşmada öngördükleri sürekli ve kalıcı Birleşmiş Milletler ordusu hiç bir zaman hayata geçirilememiştir. Barışı koruma harekâtı bu durum karşısında Birleşmiş Milletler'in çatışmalara müdahale edebileceği bir araç olarak ortaya çıkmıştır[235].

[235] David M. Malone, Karin Wermester, Boom and Bust? Changing Nature of UN Peacekeeping, **International Peacekeeping**, Winter, 2000, Vol. 7, Issue 4, s.37.

Uluslararası barış ve güvenliğin korunması, bu konuya ilişkin bir ihlalin varlığının tespiti ve bu kapsamda gerekli tedbirlerin alınması kural olarak B.M. Güvenlik Konseyi'ne aittir[236]. B.M. Güvenlik Konseyi ekonomik ilişkilerin, kara, deniz, hava posta, telgraf, telsiz ve diğer iletişim bağlantılarının tamamen veya kısmen kesilmesi veya diplomatik ilişkilerin kesilmesi gibi yaptırımlara karar verebilir[237]. B.M. Güvenlik Konseyi Irak'ın 1990 yılında Kuveyt'i işgal etmesini uluslararası barış ve güvenliğin ihlali olarak nitelendirmiş[238] üzerine Irak'a karşı ambargo[239] uygulanmasına karar vermiştir.

B.M. Güvenlik Konseyi bu önlemlerin uluslararası barış ve güvenliğin tesisinde yetersiz kalacağını değerlendirirse, barış ve güvenliğin tesisi için kuvvet kullanılmasına da karar verebilecektir.

26 Haziran 1945'te imzalanan Birleşmiş Milletler Andlaşması, bütün Birleşmiş Milletler çalışmalarının temel dokümanıdır. Yeni nesilleri savaşın tüm olumsuzluklarından korumak üzere kurulan Birleşmiş Milletlerin en temel amaçlarından bir tanesi uluslararası barış ve güvenliği tesis etmektir. Barış Harekâtları her ne kadar Birleşmiş Milletler Andlaşmasında açıkça belirtilmemişse de zamanla, uluslararası barış ve güvenliği tesis etmek amacına ulaşabilmek için Birleşmiş Milletler'in temel araçlarından biri haline gelmiştir.

Birleşmiş Milletler Barış Harekâtları, BM ile birlikte gelişmiş ise de

[236] BM Antlaşması md. 39.
[237] BM Antlaşması md. 41.
[238] BM Güvenlik Konseyi'nin 6 Ağustos 1990 tarih ve 660 sayılı kararı.
[239] BM Güvenlik Konseyi'nin 6 Ağustos 1990 tarih ve 661 sayılı kararı.

Barış Harekâtları BM sisteminin kuruluşunda öngörülmemiştir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde BM'nin güvenlik fonksiyonunu icra edebilmesi için başlangıçta faydalı sonrasında da mutlak ihtiyaç haline gelen bir enstrümana dönüşmüştür. Her ne kadar Uluslararası Adalet Divanı'nın 1960'lı yıllarda verdiği "Expenses" kararı sonrasında hukuki temellerinin BM Andlaşması'nda bulunduğu konusunda bir tereddüt bulunmamakta ise de bu harekâtların hukuksal temelleri hala çeşitli açılardan tartışılmaktadır[240].

BM Andlaşması, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ile ilgili temel sorumluluğu BM Güvenlik Konseyine vermektedir. Bu sorumluluğu yerine getirmek üzere Güvenlik Konseyi, BM Barış Harekâtlarını da kapsayan bir dizi tedbir alabilmektedir. Böyle bir harekâtın hukuksal temelleri BM Andlaşmasının VI ve VII. bölümlerinde bulunmaktadır. VI. Bölüm uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözümünü düzenlerken, VII. Bölüm barışa saygıyı sağlamak için, barış ihlalleri ve saldırı fiillerine karşı hareket tarzlarını düzenlemektedir. VIII. bölüm BM Andlaşmasının birinci bölümünde belirtilen prensipler ve amaçlarla uyumlu olmak koşuluyla, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için bölgesel kuruluş ve örgütlerin de müdahil olabileceğini düzenlemektedir[241].

BM'nin barış harekâtlarını yürütebileceğine ilişkin bir şüphe bulunmamakta ise de BM içinde Güvenlik Konseyi, Genel Kurul ve Genel

[240] Nigel D. White, The UN, Peace and Force, ed. Michael PUGH, **The UN Charter and Peacekeeping Forces: Constitutional Issues**, , Frank Cass&Co.Ltd., London, 1997, s.44.
[241] **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekatları, Prensipler ve Kılavuzlar**, (Bundan sonrasında BM Barışı Koruma Harekatları Prensipler ve Kılavuzlar) Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekatları Departmanı-Harekat Sahası Destek Bölümü, BM Sekreterliği, New York, 2008, s.13

Sekreterlik gibi temel organların bulunduğu göz önünde tutulduğunda hangisinin bu harekâtlar için gerekli gücü oluşturabileceği, oluşturulan kuvvetlerin komutasına ilişkin hususların nasıl olacağı, hangi organın ne şekilde ve hangi hallerde yetkili oldukları konuları BM Anlaşması'nda tartışmaya mahal vermeyecek açıklıkta düzenlenmemiştir.

Birleşmiş Milletler barış harekâtlarının ilk uygulamalarını geleneksel olarak BM Andlaşmasının VI. Bölümü altında değerlendirilmiştir[242]. Bununla birlikte BM Güvenlik Konseyi, BM barış harekâtına yetki veren bir kararın geçmesi esnasında BM Andlaşmasının belirli bir bölümüne atıfta bulunma ihtiyacı duymamış ve VI. Bölüme hiçbir zaman başvurmamıştır. Son yıllarda BM Güvenlik Konseyi, devletin barış ve güvenliği sağlayamadığı, çatışma sonrası istikrarsız ortamlar için BM barış harekâtlarına yetki verirken, BM Andlaşmasının VII. Bölümüne başvurmaya başlamıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin bu durumlarda BM Andlaşmasının VII. Bölümüne başvurması, harekâtın hukuksal temellerini belirtmenin yanında, politik çözüm için kesin bir ifade, çatışmanın önlenmesi için taraflara bir uyarı ve BM üyesi olarak BM Güvenlik Konseyi kararlarına daha güçlü bir destek vermeye zorlamak anlamına da gelmektedir.

B.M. Andlaşmasında, barış güçleri için doğrudan ve açık bir düzenleme bulunmaması nedeniyle barış harekâtını icra edecek barış güçlerinin kurulmasında dair Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi kararlarında belli bir maddeye dayanmaksızın yalnızca Andlaşma hüküm ve ilkelerine genel

[242] A.G.E. s.13

bir atıf yapmakla yetinilmektedir. Açıkça dayanılan bir madde olmayışı bu konuda değişik görüşlerin ileri sürülmesine neden olmuştur[243].

İlk bakış açısı başka hiç bir hüküm ya da düzenlemeye gerek kalmadan Birleşmiş Milletler'in bu tür operasyonları yapabileceği yönündedir. Her iki organ için de yetki sorununu açıklayan bu görüşün temelinde, uluslararası barış ve güvenliği korumanın B.M.'nin temel kuruluş amacı olduğu ve bu nedenle örgütün bunu gerçekleştirmek için gerekli her türlü yetkiye de sahip olduğu yaklaşımı vardır. Bu görevi yerine getirmek için B.M. organları belirli bir hükme gerek kalmaksızın yetkilerini kullanabilirler. Bu çerçevede eğer buna gerek duyarlarsa barış gücü de kurabilirler[244].

Bir diğer yaklaşım Güvenlik Konseyi'nin yetki sorununu açıklamaktadır. VII. Bölüm'deki durumlardan birisinin varlığı halinde durumun daha kötüye gitmesini önlemek için geçici önlemler alma yetkisi tanıyan 40. maddenin barış harekâtlarının da temeli olduğu ileri sürülmektedir[245]. Barış gücü bir uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözümü yolu olduğu ve bu yüzden VI. Bölüm içinde değerlendirilmesi gerektiği ya da 36. maddenin Güvenlik Konseyi'nin yetkisinin temeli olduğu, 36. madde kapsamında Güvenlik Konseyi'ne bir sorunun herhangi bir aşamasında uygun prosedür veya yöntemlerin uygulanması için tavsiyede bulunma yetkisinin tanındığı şeklindeki yaklaşımlar da diğer yaklaşımları ifade etmektedir[246].

---

[243] Orhan Nalcıoğlu, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekatının Hukuksal Esasları**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997, s.45.
[244] Nalcıoğlu, s.45.
[245] A.g.e., s.45.
[246] A.g.e., s.45.

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda, barış harekâtları için gerekli ve tatminkâr hukuksal dayanak sağlayabilecek bir çok hükmün yer aldığını belirtilmiştir. Buna göre, durumun özellikleri de dikkate alınarak, yetkili Birleşmiş Milletler organları tarafından bu hükümlerden bir veya bir kaçı çerçevesinde barış kuvveti oluşturulabilecektir[247].

Barış harekâtlarının BM Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilmediği hallerde dahi harekâtlar kapsamında icra edilmesi gereken faaliyetler, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın kendilerine verdikleri yetki ve görev sınırları içerisinde icra edilmiştir[248]. Uygulamadaki bu yaklaşımlar nedeniyle de Birleşmiş Milletler barış harekâtlarının temellerinin esas olarak Birleşmiş Milletler Antlaşması'na dayandığı söylenebilir[249].

Tüm bu farklı yaklaşımların hepsinin ayrı ayrı doğru ya da en azından üzerinde tartışılmaya değer olduğunu ifade etmekle birlikte barış harekâtlarına ilişkin yetki konusunda en tartışmasız durumun, BM Anlaşmasının özellikle VII Bölümü kapsamında BM Güvenlik Konseyi'nin yetkileri olduğu ifade edilebilir.

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda, barış harekâtları için gerekli ve tatminkâr hukuksal dayanak sağlayabilecek bir çok hükmün yer aldığını belirtilebilir. Buna göre, durumun özellikleri ve harekâtın türü de dikkate alınarak, yetkili Birleşmiş Milletler organları tarafından bu hükümlerden bir

[247] John W Halderman, Legal Basis for United Nations Armed Forces, **American Journal of International Law**, vol. 56, 1962, s. 972,
[248] James M. Boyn, **United Nations Peace Keeping Operations, A Military and Political Appraisal**, New York, Washington/London, Praeger Publichers, 1971, s. 71
[249] N. Sybesma-Knol, "UN Peace-Keeping. Why Not?", **Netherlands International Law**, vol xxxv, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1988, s. 324

veya bir kaçı çerçevesinde barış harekâtları icra edilebilecektir[250].

Barış harekâtlarının hukuksal temelleri incelenirken öncelikle kuruluş anlaşmasında açıkça belirtilmemiş olsa da görevlerine yerine getirmek için mutlaka gerekli olan yetkilere sahip olmayı ifade eden zımni yetki kavramı açıklanmaya çalışılacak, sonrasında hukuksal temeller konusunda önemli bir yargı kararı olan Uluslararası Adalet Divanı'nın "Harcamalar[251]" davası değerlendirilecektir. Harekâtlar konusunda Birleşmiş Milletler organlarının yetkileri incelenecek ve bölgesel kuruluşların barış harekâtları ile ilişkisi anlatılmaya çalışılacaktır.

2.1.1. ZIMNİ YETKİLER:

Uluslararası organizasyonlar, fonksiyonlarını etkin bir şekilde yerine getirebilmek için gelişen olaylara karşı tepki verebilmelidir. 1945'de BM sistemi kurulurken sonraki yıllardaki değişimi öngörmek ve tahmin etmek mümkün değildir. Kaldı ki 1980'li yıllardan günümüze kadar olan gelişmeleri dahi öngörmek çok mümkün değildir.

Uluslararası organizasyonları, kuruluş anlaşmalarındaki metinleri dar yorumlayarak ve sonraki zamanlarındaki gelişmeleri dikkate almayarak değerlendirmek, bu kuruluşların uluslararası ilişkilerdeki rolünü oldukça kısıtlayacaktır. Bir çok organizasyon kuruluş belgelerinde sahip oldukları güçlerin belirli bir esneklikte yorumlanabilmesine imkân veren hukuki kişiliğe

[250] Halderman, s. 972,
[251] Uluslararası Adalet Divanı'nın 20 Temmuz 1962 tarihli “Certain Expenses of The United Nations” kararının tam metni için; http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&k=4a&case=49&code=ceun&p3=9

ve özerkliğe sahiptir. Organizasyonların gerçekleştirdikleri faaliyetlerde kuruluş anlaşmalarından ne kadar uzaklaşabilecekleri ve bu durumun uluslararası hukuktaki diğer kuruluşlar tarafından ne şekilde kabul edileceği, uluslararası hukukçuların karşılaştığı bir sorundur.

Uluslararası kuruluşlar uygulamalarında, yargı kararları, diğer kuruluşların uygulamaları ve doktrinden etkilenmektedir. BM'nin ilk yıllarında Uluslararası Adalet Divanı "Reperations" davasında, "Uluslararası hukukta bir kuruluş anlaşmasında açıkça belirtilmemiş olsa da görevlerine yerine getirmek için mutlaka gerekli olan yetkilere sahip olduğu kabul edilmelidir" şeklindeki değerlendirmesi ile doktrine yön vermiştir[252]. Mahkeme uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması amaçlayan BM'in doğal yapısı ve amaçları gereği kuruluş anlaşmasında açıkça belirtilmese bile personelini tehlikeli durumlarda kullanabileceğini ifade etmiştir[253]. Mahkemenin görüşünün aksi yönünde düşünen ve karşı oy kullanan Hâkim Hackworth, anlaşmada açıkça belirtilmeyen yetkilerin yorum yoluyla ortaya çıkarılamayacağı, yorum yoluyla varlığı kabul edilebilecek yetkilerin ancak anlaşmada açıkça var olan yetkilere dayanması gerektiğini, mevcut olayda kuruluşun kendi çalışanlarına yönelik iddiaları organizasyon olarak üstlenebilmesine imkân sağlayan bir durum olmadığını savunmuştur[254].

Her iki görüş arasındaki temel farklılık, anlaşmada açıkça

[252] Uluslararası Adalet Divanı'nın 11 Nisan 1949 tarihli "Reperations for Injuries Suffered in the Service of The United Nations" görüşünün ve karşı görüşlerin tam metni ve ayrıntıları için http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=4&p3=4

[253] Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations, Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1949, p. 183.

[254] Reparation for injuries suffered in the service of the United Nations, Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1949, p. 197-198.

belirtilmeyen ancak yorum yoluyla var olduğu kabul edilen yetkilere yani dolaylı yetkilere ilişkindir[255]. Uluslararası Adalet Divanı dolaylı yetkilere ilişkin "Reperations" dışında "Expenses" ve "Namibia[256]" davalarında da görüş belirtmiştir. Namibia davasında; her ne kadar BM Anlaşması'nda Genel Kurul'a bu yönde açık bir yetki verilmese de, Güney Afrika'nın Güney Batı Afrika üzerindeki manda yönetiminin Genel Kurul tarafından sona erdirilmesinin Genel Kurul'un yetkisinde olduğunu belirtmiştir. Daha sonra çıkan 276 sayılı Güvenlik Konseyi Kararı (1970) da Genel Kurul kararını desteklemiştir.

Uluslararası Adalet Divanı; BM Anlaşması'nın 24'ncü maddesinin mevcut olayda gerekli tedbirlerin alınması için Güvenlik Konseyi'ne yetki verdiğini, maddenin ikinci paragrafında Güvenlik Konseyi'ne anlaşmanın diğer bölümlerinde verilmiş olan belirli yetkilerin birinci paragrafta belirtilmiş olan genel sorumlulukları dışlamayacağını belirtmiştir[257]. Güvenlik Konseyi'nin 24'üncü maddede belirtilen yetkilerinin 6, 7, 8 ve 12. bölümlerdeki yetkileri ile sınırlı olmadığını, BM üyelerinin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusunda Güvenlik Konseyi'ni yetkilendirdiğini, Güvenlik Konseyi'nin bu yetkilerinin sadece anlaşmanın birinci bölümünde belirtilen temel amaç ve ilkeler ile sınırlandırıldığını belirtmiştir[258].

---

[255] White, A.G.E. s.44-45.

[256] Uluslararası Adalet Divanı'nın 21 Haziran 1971 tarihli "Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)" görüşü tam metni ve detaylar için; http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3 &p2=4&code=nam&case =53 &k=a7&p3=0

[257] Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1971, p. 69.

[258] Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion: I.C.J. Reports 1971, p. 110.

BM barış harekâtlarını BM Andlaşmasının belirli bir bölümü ile ilişkilendirmek operasyonun planı, eğitimi ve uygulanması amaçlarında yanıltıcı olabilir. Her bir barışı koruma harekâtının yapısının ve harekâtı destekleme imkânlarının değerlendirilmesinde, harekâta asker ya da polis desteği sağlayan devletlere, BM. Güvenlik Konseyi kararı, harekatın konsepti, askeri unsurlar için angajman kuralları, polis unsurlar için de kuvvet kullanma direktifleri rehberlik eder[259]

Divanın; BM Anlaşması'nda belirtilmiş amaç ve fonksiyonlarla ilgili yetkiler anlaşmada açıkça düzenlenmemiş olsa dahi dolaylı olarak kullanılabilir, şeklindeki yaklaşımı fonksiyonel ve yenilikçidir[260].

Uluslararası Adalet Divanı bu kararındaki görüşleri ile Birleşmiş Milletler'in fonksiyonlarını daha etkin bir şekilde yerine getirmek için kuruluş anlaşmasında yer almasa da dolaylı yetkileri olduğunu ve bu yetkilerini kullanabileceğini açıkça belirtmiştir. Divan'ın bu değerlendirmesi, temel amacı kollektif güvenlik olan Birleşmiş Milletler'in bir ateşkesi ya da geri çekilmeyi destekleyen barış harekâtlarında yetkili olduğu anlamını taşımaktadır[261].

2.1.2. KESİN HARCAMALAR DAVASI:

Birleşmiş Milletler'in Orta Doğu (UNEF I) ve Kongo'da (ONUC) yürüttüğü barış harekâtları esnasında yapması gereken ödemelere ilişkin finansal kriz çıkması üzerine BM Genel Kurulu, Uluslararası Adalet

[259] BM Barışı Koruma Harekatları Prensipler ve Kılavuzlar, S.14.
[260] White, a.g.e., s.45.
[261] a.g.e. s.45.

Divanı'ndan yapılan bu harcamaların BM Anlaşması'nın 17/2'nci maddesinde düzenlenen "Kuruluş Harcamaları" kapsamında kalıp kalmadığına ilişkin görüş sormuştur.

Harcamalar[262] (Expenses) davasının konusunu oluşturan bu olayda; Genel Kurul'un barışı koruma harekâtı için yetki verme görevinin olup olmadığı, barış ve güvenlik alanlarında mutlak yetkili merciin Güvenlik Konseyi olup olmadığı hususları, Genel Kurul'un oluşturduğu UNEF I ve Güvenlik Konseyi'nin kilitlenmesi neticesinde Genel Kurul'un sorumluluk alarak görevlendirdiği ONUC misyonları değerlendirilmiştir.

Birleşmiş Milletler'in iki temel organının yapısını ve yetkisini inceleyen mahkeme Genel Kurul'un barışı koruma harekâtlarını oluşturma ve görevlendirme yetkisinin bulunduğunu mütalaa etmekle birlikte harekâtlar esnasındaki harcamaların BM'nin amaçları ile uyumlu olup olmadığı konusunu değerlendirmiştir[263]. Mahkeme BM Anlaşması'nın 1'inci maddesindeki geniş amaçlara atıfta bulunarak, her ne kadar amaçlar geniş ise de amaçlar ve bunları gerçekleştirecek yetkilerin sınırsız olmadığını vurgulamıştır. Bu amaçları gerçekleştirmek üzere üye devletlerin sınırsız bir özgürlüğünün olmadığını belirtmiş, ancak BM'nin amaçları doğrultusunda kuruluşun kendisini yetkili görerek harekete geçtiği hallerde kuruluşun aldığı tedbirlerin karine olarak kuruluşun yetkisi dâhilinde olduğunun kabul edilmesi gerektiğini

[262] Uluslararası Adalet Divanı'nın 20 Temmuz 1962 tarihli görüşü ile karşı ve ayrışık görüşlerin tam metni ve ayrıntıları için; http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&k=4a&case=49&code=ceun&p3=4

[263] Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion of 20 Temmuz 1962, I.C.J. Reports 1962, p. 164.

değerlendirmiştir[264].

Mahkeme, BM tarafından alınan tedbirin yetki dâhilinde olduğu kabul etmekle birlikte çeşitli hallerde gelecekteki faaliyetlerin yetki aşımı niteliğinde olabileceği seçeneğini de göz ardı etmemiştir[265]. Bu yaklaşımın güvenlik sisteminin yeterliliğine doğrudan etki edeceği, Güvenlik Konseyi ya da Genel Kurul'dan alınan barış harekâtları ya da diğer konulardaki kararların hukukiliği üzerinde sürekli bir soru işareti oluşturabileceği aşikârdır[266]. Expenses krizinde Fransa ve Sovyetler Birliği, BM tarafından alınan kararların hukuki olmadığını iddia ederek BM'ye karşı sorumluluklarını yerine getirmekten kaçınmak istemişlerdir[267]. Diğer devletlerin de benzer yaklaşımlar göstererek sorumluluktan kaçmak istemeleri her zaman ihtimal dahilindedir. Bununla birlikte alınan kararların aksi öne sürülmedikçe hukuki olduğunun kabul edildiği hallerde devletler BM kararlarına uymakla yükümlü olacaklardır [268].

"Expenses" davasında Divan; -Genel Kurul'un politik gücünden etkilenmeksizin- Genel Kurul'un faaliyetlerinin hukuksal altyapısının BM Anlaşması ile uyumlu olup olmadığını değerlendirmeye çalışmış bu kapsamda BM Anlaşması'nın yorumlanmasında yenilikçi bir yaklaşım getirmiş ve Genel Kurul'un bu konuda yetkisi olduğu neticesine ulaşmıştır[269]. Kararda, Genel

[264] Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion of 20 Temmuz 1962, I.C.J. Reports 1962, p. 168.
[265] Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion of 20 Temmuz 1962, I.C.J. Reports 1962, p. 168.
[266] White, s.46.
[267] Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion of 20 Temmuz 1962, I.C.J. Reports 1962, p. 204 ve p. 270.
[268] White, a.g.e., s.46.
[269] Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion of 20 Temmuz 1962, I.C.J. Reports 1962, p.156.

Kurul tarafından barış harekâtı oluşturmak şeklinde kullanılan yetkinin BM Anlaşması'nda barış ve güvenliğin temini için gerekli tedbirler kapsamında olup olmadığı sınırlaması ile bağlı kalınmamış[270], anlaşmada Genel Kurul ile Güvenlik Konseyi'nin yetki ve sorumluluklarını düzenleyen maddelerin, Genel Kurul'un barış ve güvenliğin tesis edilmesi için tedbir alma yetkisini elinden alamayacağını belirtilmiştir[271].

Kararda esas itibariyle tartışılan harekâtlar geleneksel barışı koruma harekâtlarıdır. Barışa zorlama yeteneği bulunan barış harekâtları Genel Kurul yetkisinde değildir. Genel Kurul'un barış ve güvenlik alanındaki yetkilerinin yegâne istisnası zor kullanımını içeren tedbirlerdir. Genel Kurul'un anlaşmada aksi açıkça düzenlemediği hallerde yetkili olduğu değerlendirilmekle birlikte anlaşmanın 7. bölümünde zor kullanımını içeren yetkilerin açıkça Güvenlik Konseyi'ne verilmesi karşısında bu hallerde Genel Kurul'un yetkisinin bulunmadığı söylenebilecektir[272]. Divan, Güvenlik Konseyi tarafından Kongo'da oluşturulan gücü (ONUC) tartışırken barış harekâtlarının BM Anlaşması'nın hangi maddesi uyarınca yapılabileceğini tartışmamış, anlaşmanın barış ve güvenliğin sağlanması için Güvenlik Konseyi'nin hangi enstrümanın kullanılacağına ilişkin bir sınırlama olmadığını, "ONUC"un önleyici (preventive) ya da zorlayıcı (enforcement) bir harekât olmaması nedeniyle bu harekâta ilişkin yetkinin münhasıran Güvenlik Konseyi'nde olmadığı, Genel Kurul tarafından da bu yetkinin kullanılabileceğini

[270] White, a.g.e., s.46.
[271] Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion of 20 Temmuz 1962, I.C.J. Reports 1962, p.177.
[272] Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion of 20 Temmuz 1962, I.C.J. Reports 1962, p.163.

belirtmiştir[273].

2.1.3. BARIŞ HAREKÂTLARINDA DOĞAL YETKİ:

Harcamalar (Expences) davasında UNEF'in oluşturulmasında Sovyetler Birliği, herhangi bir silahlı güç oluşturulabilmesi için BM Anlaşması'nın 7'nci bölümü uyarınca sadece Güvenlik Konseyi'nin yetkili olduğu şeklinde anlaşmayı dar yorumlayan bir yaklaşımda bulunmuş ancak Uluslararası Adalet Divanı, bu yaklaşımı benimsememiş ve İngiliz'lerin bakış açısı doğrultusunda BM Anlaşması'nda yasaklanmadıkça Genel Kurul'un yetkili olduğunu değerlendirmiştir[274]. Divan bu yaklaşımı ile dolaylı yetki doktrininden doğal yetki doktrinine geçiş yapmıştır[275].

Uluslararası kuruluşlar kendi kuruluş anlaşmaları kısıtlamadığı müddetçe devletler gibi uluslararası hukuk çerçevesinde serbestçe hareket etme imkânına sahiptirler. Ancak devletlerin aksine uluslararası kuruluşlar kendi kuruluş gayelerine ilişkin kuruluş anlaşmaları ile sınırlıdırlar[276]. Uluslararası kuruluşların gerçekleştirmek istedikleri hedeflerin, bu kuruluşların kendi kuruluş anlaşmalarında bulunan hedefleri arasında olup olmadığı tartışma konusu olabilir ancak hedeflerin kuruluş anlaşmasında bulunduğunun kabulü sonrasında bu hedeflere ulaşmak için kullanılan vasıtaların artık kuruluş anlaşmasında olup olmadığının tartışılmasına gerek

[273] Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion of 20 Temmuz 1962, I.C.J. Reports 1962, p.163-164..
[274] Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion of 20 Temmuz 1962, I.C.J. Reports 1962, p.164-165.
[275] White, a.g.e., s.47-48.
[276] a.g.e., s.48.

bulunmamaktadır[277]. Amaç ya da hedefin uluslararası kuruluşun kuruluş anlaşmasında bulunduğu hallerde uluslararası kuruluşun faaliyetlerine hukuksallık kazandırmak için artık anlaşmada özel bir hüküm araştırmaya, anlaşma metnini ya da gerekçelerini incelemeye, örnek olay ya da yorum araştırmaya gerek olmayacaktır. Uluslararası bir kuruluş olarak bu tür faaliyetlerin gerçekleştirilmesi konusunda doğal bir yetkinin var olduğundan söz edilebilecektir[278].

Bu yaklaşım, her ne kadar daha çok kabul edilen geleneksel dolaylı yetki ibaresini kullansa da Uluslararası Adalet Divanı tarafından özellikle "Expences" davasında desteklenmiştir. Bu yaklaşım, özellikle barışı koruma harekâtlarının oluşturulmasında -oluşturulacak bu tür bir kuvvetin Birleşmiş Milletler'in amaçları için gerekli olması nedeniyle- BM anlaşmasında bu tür bir hareket tarzının bulunup bulunmadığı tartışmalarını da sona erdirecektir[279].

Genel olarak doğal yetki doktrininin dolaylı yetki doktrinine göre iki açık avantajı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, uluslararası kuruluşun kendi kuruluş anlaşmasında belirsizce düzenlenmiş hükümler nedeniyle hukukun ince ayrıntılarında kaybolmamasını ve kuruluş gayesindeki amaçlara ulaşabilmesidir[280]. Diğer önemli avantajı ise; değerlendirilmesi gereken iki hukuki kriterin sorgulanan faaliyetin kuruluş amaçları ile uyumlu olmadığı ve bu faaliyetin kuruluş anlaşmasında açıkça yasaklanıp yasaklanmadığı hususları olması nedeniyle, uluslararası kuruluşların faaliyetlerini inceleyen,

[277] a.g.e., s.48.
[278] a.g.e., s.48.
[279] a.g.e., s.48.
[280] a.g.e., s.48.

değerlendiren mahkemelerin ve diğer yorumlayanların daha hızlı ve kesin değerlendirme yapabilmesine imkân tanımasıdır. Bu iki hukuki ölçütün olmadığı hallerde uluslararası mahkeme ya da herhangi bir devlet faaliyetin uluslararası kuruluşun yetkisinin ötesinde olduğunu iddia edebilir[281].

Bu hususlar barış harekâtları özelinde değerlendirildiğinde, harekâtların BM yetkisi altında olduğu ve hukuksallığı konusunda hiçbir şüphe bulunmadığı aşikârdır.

2.1.4. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL KURULU'NUN YETKİLERİ:

Birleşmiş Milletler Antlaşması kapsamında uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında asıl sorumluluğu Güvenlik Konseyi'nde ise de BM Genel Kurulu'nun da, uluslararası barış ve güvenliğin korunması hususunda işbirliğinin genel prensiplerini tetkik etme ve bu prensipler hakkında önerilerde bulunma yetkisi vardır[282].

Birleşmiş Milletler komutasına verilen herhangi bir kuvvetin kullanılması, komutası, kuruluş ve eğitimine hâkim olacak ilkeler BM Genel Kurulu tarafından belirlenebilir. Genel Kurul, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında 10, 11 ve 14'ncü maddelerde belirtilen geniş yetki ve inisiyatif çerçevesinde, belirlediği ilkelerin uygulanması yönünde gerekli adımların atılması için, Birleşmiş Milletler, üyelerine önerilerde bulunur[283].

---

[281] A.G.E. s.48-49.
[282] Birleşmiş Milletler Antlaşması m. 11/1
[283] Sohn, s.231

Uluslararası Adalet Divanı "Expenses" davasında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun geleneksel barışı koruma harekâtları şeklindeki barış harekâtlarını oluşturma konusunda yetkisinin bulunduğunu açıkça belirtmiştir[284]. Divan, doğal yetki doktrini doğrultusunda Genel Kurul'un yetkisini değerlendirerek anlaşmanın herhangi bir maddesine atıfta bulunma ihtiyacını duymamıştır. Bununla birlikte Genel Kurul'un kollektif güvenliğin sağlanmasında barış güçlerinin oluşturulmasını da kapsayan ikincil yetkilerini düzenleyen maddelerin bulunduğu açıktır. BM Anlaşması'nın 10'uncu maddesi[285] Genel Kurul'un anlaşma kapsamındaki konularda tavsiye yetkisi bulunduğunu belirtmektedir. Bu maddenin yeterli olmadığı hallerde 14'üncü madde, açıkça uluslararası güvenliğe atıfta bulunarak, devletler arasındaki dostane ilişkilerin ya da genel düzenin bozulabileceği hallerde Genel Kurul'un gerekli tedbirlere yönelik tavsiyelerde bulunabileceğini düzenlemektedir[286].

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında temel organ olan Güvenlik Konseyi'nin[287] yetkileri ile Genel Kurul'un 10 ve 14'üncü maddelerde düzenlenen yetkilerinin çatışması anlaşmanın 12'nci maddesi ile engellenmiştir. Bu maddeye göre, Güvenlik Konseyi anlaşmada belirtilen

[284] Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion of 20 Temmuz 1962, I.C.J. Reports 1962, p.164-165.
[285] BM Andlaşmasının 10'uncu maddesi; "Genel Kurul, işbu Antlaşma kapsamına giren ya da iş bu Andlaşmada öngörülmüş organlardan herhangi birinin yetki ve görevlerine ilişkin bütün sorunları ya da işleri görüşebilir ve 12. madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla, bu tür sorun ya da işler konusunda Birleşmiş Milletler üyelerine veya Güvenlik Konseyíne veya hem örgüt üyelerine, hem de Güvenlik Konseyine tavsiyelerde bulunabilir." şeklindedir.
[286] BM Andlaşmasının 14'üncü maddesi; "12. Madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla, Genel Kurul, Birleşmiş Milletleríin Amaç ve İlkelerini belirten işbu Andlaşma hükümlerinin çiğnenmesinden doğan durumlar da dahil olmak üzere kamu esenliğine zarar verecek, uluslar arasındaki dostça ilişkileri tehlikeye sokacak nitelikte gördüğü herhangi bir durumun, kökenine bakılmaksızın barışçı yollarla düzeltilmesi için gerekli önlemler alınmasını tavsiye edebilir." şeklindedir.
[287] Birleşmiş Milletler Anlaşması md. 24.

görevlerine yönelik herhangi bir sorun ya da olay üzerinde çalışma yaparken Güvenlik Konseyi'nin kendisi tarafından talep edilmedikçe Genel Kurul tarafından bu konuya ilişkin herhangi bir tavsiyede bulunulmayacaktır.

Genel Kurul'un, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında Güvenlik Konseyi'nin boşluğunu tamamlayıcı nitelikte ikincil bir sorumluluğu vardır. Genel Kurul'un barış harekâtının teşkili açısından tavsiyeleri bağlayıcı nitelikte değildir. Üye devletler; kuvvetin teşkili için personel, silâh, üs ve teçhizat vermeyi reddedebilmekle birlikte üyeler BM Genel Kurulu'nun önerilerinin neden yerine getirilemeyeceğini açıklamalıdırlar. Bu kapsamda gerekçesiz bir reddetme hali, antlaşma hükümlerinin üyeler tarafından iyi niyetle yerine getirilme zorunluluğunun[288] ihlâli anlamına geleceğini ileri sürülebilir[289].

BM Genel Kurulu'nun uygulamaları karşısında BM Anlaşması'nın 12'nci maddesi, temel kuruluş anlaşması kapsamında en zor maddelerden bir tanesidir. Genel Kurul genellikle sorun Güvenlik Konseyi tarafından tartışılırken o konu hakkında kararlar alabilmektedir. Genellikle 12'nci maddeye çok fazla dikkat edilmemesine rağmen, barış harekâtları alanında, Genel Kurul tarafından kuvvet oluştururken Güvenlik Konseyi'nin bu konuyla ilgilenmemesi ya da konuya ilişkin kasıtlı bir çaba harcamayarak konuyu Genel Kurula devretmesi nedenleriyle 12'nci madde ihlal edilmemektedir[290]. Anlaşmanın 12/1'inci maddesindeki, Genel Kurul'un hangi faaliyetin gerekli olduğu

[288] Birleşmiş Milletler Antlaşması m. 2/2
[289] Sohn, s.231
[290] White. s.49-50.

konusunda Güvenlik Konseyi'ne olayın tartışılması öncesinde ya da sonrasında görüş bildireceğine dair düzenlemenin bu kapsamda ihlal edilmediği değerlendirilebilir. Uluslararası Adalet Divanı'nın "Expenses" davasında da belirttiği üzere, anlaşmanın 12/1'inci maddesi; Genel Kurulun, ister ekonomik ister askeri olsun herhangi bir şekilde zorlayıcı tedbir almasını yasaklamaktadır. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 10ncu maddesine göre Genel Kurul, antlaşma çerçevesine giren her türlü sorun hakkında üye devletlere tavsiyelerde bulunmak yetkisine sahiptir. Bu yetki antlaşmanın 12'nci maddesinin 1'nci fıkrasındaki durum ile sınırlanmıştır. Buna göre Güvenlik Konseyi, bir uyuşmazlık hakkında antlaşmanın kendine yüklediği görevleri yaptığı müddetçe Genel Kurul bu uyuşmazlık hakkında hiçbir öneride bulunamayacaktır[291]. Genel Kurul'un, antlaşmanın 10ncu maddesinde kendisine tanınan oldukça geniş bu yetki çerçevesinde, bir kuvvetin kurulmasını destekleyebileceği ifade edilmektedir[292]. Genel Kurul'un bu yetkisi sadece tavsiyedir, üye devletlerin böyle bir kuvvete birlik katkısında bulunma zorunluluğu yoktur. Bu kapsamda Genel Kurul'un zorlayıcı tedbir konusunda tavsiyede bulunması hususunun da anlaşmanın 12/1'inci maddesini ihlal etmediği söylenebilirse de bu husus nispeten tartışmalıdır[293].

BM Anlaşması'nın bu şekildeki yorumu, Genel Kurul'un barışa zorlama tipindeki barış harekâtlarındaki sınırlı uygulaması ile uyumludur. Genel Kurul, devletlere karşı sadece ekonomik yaptırım kararı alınmasına yönelik tavsiyelerde bulunmamış, 1950 yılındaki Barış İçin Birlik (Uniting for

[291] Birleşmiş Milletler Antlaşması, m. 12/1
[292] Bowett, s.287
[293] White, A.G.E. s.50.

Peace) kararında olduğu gibi, üyelerine barışın ihlali, saldırı hallerinde gerekiyorsa silahlı kuvvet kullanmayı da içeren kolektif tedbirler alınması yönünde de bir karar vermiştir[294].

Genel Kurul'un 1950 yılında aldığı Barış İçin Birlik kararı Sovyetler Birliği tarafından, bu yetkinin sadece Güvenlik Konseyi'ne ait olduğu gerekçesi ile yetki aşımı olarak değerlendirilmiştir. Ancak Genel kurul kararında öncelikli yetkinin Güvenlik Konseyi'nde olduğu belirtilmiş ve Genel Kurul kolektif güvenlik konusunda doğrudan bir faaliyet icra etmek yerine tavsiyelerde bulunmuştur. Bu hareket tarzını, Genel Kurul'un yetkisi aşması olarak değerlendirmekten ziyade Genel Kurul'un barışı koruma harekâtlarındaki yetkisinin barışı politik koşullar elverdiğinde 1993 yılında Somali'de olduğu gibi zorlama içeren barış harekâtları hakkında tavsiyede bulunmak şeklinde genişletilmesi olarak değerlendirilebilir[295].

Barış İçin Birlik kararı, pratikte olayları Güvenlik Konseyi'nin gündeminden Genel Kurul'un gündemine kaydırma usulü olarak ortaya çıksa da gerçek anlamda kolektif güvenliğin sağlanmasında istenen etkiyi sağlayamamıştır. 1950 yılındaki karar, 1956 yılında ilk BM barışı koruma harekâtı olan Sina'daki BM Acil Gücü (UNEF I)'nün yetkilendirilmesinde kullanılmasına rağmen sonrasında zorlama içeren BM barış harekâtı kararı bu kapsamda hiç alınmamıştır[296].

BM Genel Kurulu, UNEF I'in oluşturulması dışında barış harekâtı

[294] A.G.E. s.50.
[295] A.G.E. s.50.
[296] A.G.E. s.50.

oluşturma yetkisini nadiren kullanmıştır. 1962 yılında UNTEA'nın oluşturulması ile Hollanda ve Endonezya arasında bölgedeki çatışmanın sona erdirilmesi için yapılan anlaşmanın bir parçası olan BM güvenlik gücünü (UNSF) onaylamıştır. 1960 yılında dönemin süper güçleri arasındaki anlaşmazlık nedeniyle kilitlenen ve bu nedenle Güvenlik Konseyi'nin çatışma ile ilgilenmeyi bıraktığı Kongo'da bulunan ONUC'un kontrolü, Amerika Birleşik Devletleri'nin Güvenlik Konseyi'ndeki, sorumluluğun Barış İçin Birlik kararı doğrultusunda Genel Kurul tarafından alınması, önerisi üzerine Genel Kurul tarafından devralınmıştır[297].

Doğu blokunun karşı çıkmasına rağmen Genel Kurul'un 16 Eylül 1960 yılında yaptığı olağanüstü oturumda aldığı kararda, uluslararası barışın korunması için BM'nin Kongo Merkezi Hükümeti'ne yardım etmesi gerektiği belirtilerek hukuki düzenin sağlanması, Kongo'nun birlik ve bütünlüğü ile bağımsızlığının korunması maksadıyla Genel Sekreter'in gerekli sert tedbirleri alması istenmektedir[298]. Her ne kadar Uluslararası Adalet Divanı Kongo'da ONUC'un faaliyetlerini barışa zorlama harekâtı içinde değerlendirmemiş ise de Genel Kurul'un sert tedbirler alınmasını tavsiye etmesinin barışı koruma harekâtlarının ötesinde barışa zorlama harekâtına yakın bir yaklaşımda olduğunu söylemek mümkündür.

Antlaşmanın 11/2'nci maddesi Genel Kurul'a, Güvenlik Konseyi'nin sorunla ilgilendiği haller hariç olmak üzere, uluslararası barış ve güvenliğin

[297] BM Güvenlik Konseyi'nin 17 Eylül 1960 tarih ve 157 sayılı kararı, kararın tam metni için; http://unscr.com/en/resolutions/157 (17.09.2015)
[298] Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 16 Eylül 1960 tarih ve 1474 sayılı kararı, kararın tam metni için; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1474(ES-IV) (17.09.2015)

korunmasını ilgilendiren her türlü sorunu tartışma ve tavsiyelerde bulunma yetkisi vermektedir[299]. Fakat maddenin, bir harekâtı (teşebbüsü) gerektiren her türlü sorunun Güvenlik Konseyi'ne havale edilmesi gerekmediğine dair son cümlesi tartışmaya açıktır. Bu durumda Genel Kurul'ca yapılacak tavsiyelerin, bir kuvvetin kuruluşuna yönelik olması hâlinin, "harekâtı gerektiren bir durum" olup olmadığı dolayısıyla Genel Kurul tarafından sorunun Güvenlik Konseyi'ne havale edilmesinin gerekip gerekmediği sorusu akla gelmektedir. Sovyetler Birliği, söz konusu bu durumun "harekâtı gerektiren bir durum" olduğu görüşünden hareketle, Güvenlik Konseyi'ne havale edilmesi gerektiği görüşünü savunmuştur[300]. Konu önceki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde açıklanan Uluslararası Adalet Divanı'nda "Harcamalar" davasına konu olmuştur.

Uluslararası Adalet Divanı kararında, antlaşmanın 24'ncü maddesi uyarınca uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında asıl sorumluluğun; Güvenlik Konseyi'ne ait olmakla birlikte, münhasır bir sorumluluk değil aslî bir sorumluluk olduğunu belirtmiş ve Genel Kurul'un da uluslararası barış ve güvenlikle ilgilenmek zorunda olduğunu eklemiştir. Kararda, antlaşmanın 11'nci maddesinin 2'nci fıkrasında yer alan ve Güvenlik Konseyi'ne havale edilmesi gereken "harekâtı (teşebbüsü) gerektiren durumun" zorlama, muharebe amaçlı bir harekât olduğu, maddenin Genel Kurul'a tavsiye yolu ile uyuşmazlığa taraf olan devletlerin davet veya rızası ile barışı koruma harekâtı organize etme yetkisi verdiği, harekâtın zorlama gerektirmediği, rızaya

[299] Birleşmiş Milletler Antlaşması, m. 11/2 ve 12/1
[300] http://www.icj-cij.org/docket/files/49/11781.pdf

dayandığı durumlarda Genel Kurul'un havale etmek zorunda olmadığı belirtilmiştir[301].

BM Genel Kurulu'nun, uluslararası dostluk ilişkilerini tehlikeye koyabilecek nitelikte bulunan, kökeni ne olursa olsun, herhangi bir durumun barış yoluyla düzeltilmesini sağlayacak tedbirlerin alınması konusunda tavsiyelerde bulunma yetkisi vardır[302]. Genel Kurul'a, uluslararası güvenliği ve barışı sağlamak için verilen bu yetkinin tek sınırı Güvenlik Konseyi'nin sorunu ele alması hâlidir. Uluslararası Adalet Divanı, dolaylı da olsa kararında UNEF'in antlaşmanın 14'ncü maddesi uyarınca kurulduğunu belirtmektedir. Ayrıca Genel Kurul'a, görevlerini yerine getirebilmesi için gerekli gördüğü tali uzuvları kurabilme yetkisi veren 22'nci maddenin de dinamik bir yorumla, gözlemci ve tampon bölge oluşturma görevi alacak barışı koruma faaliyetleri için hukuksal zemin oluşturabileceği ifade edilmektedir. Ancak, söz konusu 22'nci maddenin, 29'ncu madde için söylendiği gibi daha çok komisyon şeklinde küçük çaplı oluşumlara olanak tanıdığı söylenebilir[303].

Her ne kadar Genel Kurul'un barış harekâtı alanındaki uygulamaları sınırlı ise de harekâtlara belirgin şekilde katkıları olmuştur. UNEF I ile devlet içi barışı koruma harekâtı kavramını geliştirmiş, ONUC'un kontrolünün devralınmasıyla sivil savaşlarda barışa zorlama harekâtının barışı koruma harekâtı kuvvetleri tarafından yapılması konseptine katkıda bulunmuş, UNTEA ve UNSF harekâtlarının oluşturulmasındaki rolü ile Soğuk Savaş sonrası

[301] Certain Expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion of 20 Temmuz 1962, I.C.J. Reports 1962, p.164-165, aynı yönde bkz. Bhutto, s.51.
[302] Birleşmiş Milletler Antlaşması, m. 14.
[303] Nalcıoğlu, s. 46.

Güvenlik Konseyi tarafından başarı ile uygulanan barışı koruma ile ve barışçıl çözümlerin birlikte uygulamanın öncüsü olmuştur. BM'nin barışın sağlanmasında asli organı olan Güvenlik Konseyi'nin yanında Genel Kurul, veto tarafından sınırlandırılmamış olmasının da yardımıyla barış harekâtları alanında bir çok konuda öncülük etmiştir[304].

Genel Kurul, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında alınabilecek önlemler açısından tali bir sorumluluğa sahiptir. Güvenlik Konseyi'nin söz konusu sorunları çözmek üzere hareket ettiği durumlarda yetkisi sınırlıdır. Güvenlik Konseyi'nin sessiz kalması veya veto sebebiyle işlemez hâle gelmesi durumunda, antlaşmada yer alan özel hükümlere[305] dayanarak oldukça geniş bir yetki veya inisiyatife sahiptir. Bu yetki sorunu görüşme ve tavsiyelerde bulunma yetkisidir. İşte Genel Kurul bu yetkisi çerçevesinde, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bir uyuşmazlık durumunda barış kuvvetinin teşkilini kararlaştırabilir[306].

2.1.5. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ'NİN YETKİLERİ:

BM Anlaşması'nda her ne kadar bu konuda açık bir düzenleme bulunmasa da, Genel Kurul'un yetkilerine nazaran Güvenlik Konseyi'nin barış harekâtlarına ilişkin doğrudan ya da dolaylı yetkileri daha açık ve daha az tartışmalıdır.

[304] A.G.E. s.51.
[305] Birleşmiş Milletler Antlaşması, m. 1/1, 10, 11/2, 14, 22
[306] Knol, s.323

Birleşmiş Milletler Andlaşması, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında asıl sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne vermiştir[307]. Güvenlik Konseyi bu sorumluluğunu yerine getirirken Birleşmiş Milletler amaç ve prensiplerine uygun olarak hareket etmek zorunluluğundadır[308]. Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için özel ve belirli yetkileri, antlaşmanın altıncı ve yedinci bölümlerinde gösterilmiştir[309]. Antlaşma, Güvenlik Konseyi'ne uluslararası barış ve güvenliği korumak veya yeniden tesis etmek için atabileceği adımlar hususunda geniş bir inisiyatif vermiştir[310]. Bu inisiyatif, antlaşmanın amaç ve prensiplerine dair genel hükümler ile uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözümlenmesi ve barışın tehdidi, bozulması veya saldırı eylemi hâlinde, yapılacak hareketleri içeren zorlayıcı önlemlere ilişkin özel bölüm hükümlerinden doğmaktadır.

BM barış harekâtında yerine getirilecek görevlerin Güvenlik Konseyi kararında belirtildiği harekâtlarda BM barış harekâtlarının temeli, BM Güvenlik Konseyi'nin kararlarıdır. Güvenlik Konseyi'nin kararının içeriği, çatışmanın yapısı ve yerine getirilmesi gereken özel durumlara göre, her bir olaya ilişkin değişkenlik gösterir. Özellikle BM barışı koruma harekâtları tipindeki harekâtların genellikle ateşkes uygulamasını veya kapsamlı barış anlaşmasını desteklemek için yürütüldüklerinden dolayı, çatışmanın tarafları tarafından yapılan anlaşmanın içeriği ve doğası, Güvenlik konseyi kararlarını

[307] Birleşmiş Milletler Antlaşması; mad. 24/1
[308] Birleşmiş Milletler Antlaşması; mad. 24/2
[309] Birleşmiş Milletler Antlaşması; mad. 24/2
[310] Louis B. Sohn, The Authority of the United Nations to Establish and Maintain A Permanent United Nations Force, **The American Journal of International Law**, Vol. 52, 1958, s. 229.

etkilemektedir[311].

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne barış harekâtları konusunda yetki verebilecek nitelikteki önemli hükümlerden birisi, BM Anlaşması'nın 1'nci maddesinin ilk bendidir. Bu düzenlemede, Birleşmiş Milletler teşkilâtının en önemli amacının, uluslararası barış ve güvenliği korumak olduğunu belirtilerek, teşkilâta bu amaçla barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve uzaklaştırmak üzere, etkili kolektif önlemler almasını görev olarak yüklemektedir[312]. Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasındaki asli sorumluluk Güvenlik Konseyi'ndedir. BM Anlaşması'ndaki diğer maddeler dikkate alınmasa dahi tek başına bu maddenin, UNEF ve ONUC tipindeki barışı koruma faaliyetlerine yetki verebileceğini ifade edilmektedir[313]. Ancak, teşkilâtın amaçlarını gerçekleştirecek usul ve esasların ilgili bölümlerde özel olarak açıklanması karşısında, söz konusu maddenin gücü zayıflamaktadır[314]. Bununla birlikte, bu güne kadar Birleşmiş Milletler barışı koruma harekâtlarının, bunalım bölgelerinde genellikle çatışma çıktıktan sonra başladığı, bu nedenle barışı koruma kuvvetlerinin önleyici konuşlandırılmasının gerekliliğinin konuşulduğu günümüzde[315], maddenin öneminin artmakta olduğu değerlendirilmektedir[316]. Uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözümlenmesi veya zorlama önlemlerine ilişkin bölümlerde yer alan hükümler çerçevesinde, önleyici konuşlandırmanın zamanında yapılmasının mümkün olamayacağı düşünülmektedir.

---

[311] BM Barışı Koruma Harekatları Prensipler ve Kılavuzlar, S.15.
[312] Nalcıoğlu, s.26.
[313] Halderman, s.973
[314] A.G.E., s.973
[315] B.Bhutros Gali, **Bir Barış Gündemi: Önleyici Diplomasi, Barış Sağlama ve Barış Koruma**, Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi, Ankara, 1993, s.16
[316] Nalcıoğlu, s.26.

Ulusal ve uluslararası bir bunalım durumunda, uyuşmazlığa taraf olanların isteği üzerine, önleyici konuşlandırma görevi üstlenebilecek bir barışı koruma kuvvetinin, antlaşmanın 1/1 maddesi temel alınarak kurulması mümkün ise de bu kuvvet ancak kolektif bir tedbir niteliği taşıyan bir kuvvet olabilecektir. Söz konusu kolektif tedbirin üç koşulu bulunmaktadır: Önlemin bizzat Birleşmiş Milletler tarafından alınması; uluslararası durumda tedbirin moral olmayan, somut bir baskı oluşturması ve içinde bulunulan durumun en azından barışı tehdit eder nitelikte bulunmasıdır[317].

BM Güvenlik Konseyi, BM Anlaşması'nın 24'üncü maddesi ile uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve düzeltilmesi için genel yetkilerle donatılmıştır. Güvenlik Konseyi'ne verilen yetkiler incelendiğinde, harekâtın nevine göre barış harekâtları, anlaşmazlıkların barışçıl çözümünü düzenleyen VI'ncı bölümü ile barışın bozulması ile barışın tehdit edilmesi ve saldırı fillerini düzenleyen VII'nci bölümü kapsamında değerlendirilebilir. Örneğin barışı koruma harekâtları, meşru müdafaa gibi bazı hallerde askeri güç kullanmayı içermeleri nedeniyle Anlaşma'nın VI'ncı bölümü kapsamında kalmadıkları gibi, salt askeri güç kullanımını gerektiren barışa zorlama harekâtı olmamaları nedeniyle Anlaşma'nın VII'nci bölümü kapsamında da değerlendirilemezler. Bu tür barış harekâtları barışçıl çözüm yöntemlerine daha yakın olmaları nedeniyle VI'ncı bölümde bulunan 36/1'inci maddeye yakın değerlendirilebilirler. Barış harekâtları bazı hallerde ise ateşkes ve geri çekilme gibi durumların gözlemlenmesi görevini yürütürler. Bu durumlarda Anlaşma'nın

[317] Halderman, s.280-281

40'ıncı maddesine daha yakın oldukları değerlendirilebilir. Ateşkes ve geri çekilmenin gözlemlenmesi konuları için konuşlandırılmaları öncesinde genellikle çatışmanın taraflarının harekâta dair rızası bulunur.

Güvenlik Konseyi'nin yetkisi açısından, barış harekâtlarına hukuksal temel teşkil edebilecek diğer bir hüküm 36'ncı maddede yer almaktadır. Bu maddeye göre Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehdit edebilecek nitelikteki uyuşmazlık veya durumun barışçı bir şekilde çözümlenmesi için gerekli tavsiyelerde bulunma yetkisine sahiptir. Kıbrıs olayı üzerine kurulan Birleşmiş Milletler Kuvvetinin (UNFICYP) hukuksal dayanağının 36'ncı maddenin 1'inci fıkrası olduğu belirtilmektedir[318]. UNFICYP, Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964 tarihli ve 186 sayılı kararında da bahsedildiği üzere[319], durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek nitelikte görülmesi üzerine kurulmuştur. O hâlde, altıncı bölüm hükümleri ve 33'ncü maddeye göre bir tespit söz konusudur. Bu nedenle, yukarıda değinilen 36'ncı maddenin, IMFICYP'ın hukuksal temeli olarak benimsenmesi uygun düşmektedir.

Barış harekâtlarına dair BM Güvenlik Konseyi'ne yetki veren bir diğer bir hüküm, antlaşmanın 39'ncu maddesidir. Madde Güvenlik Konseyi'ne; barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya bir saldırı eyleminin vuku bulduğunu tespit ettikten sonra uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunma yetkisi vermektedir. Maddenin lafzından

[318] İnan, s.267
[319] The Blue Helmets; **A Review of United Nations Peace-keeping**, 2nd edition, United Nations, 1990, s.285

Güvenlik Konseyi'nin bu hallerdeki tavsiye yetkisinin geniş olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle Güvenlik Konseyi, 41 ve 42'nci maddelerde belirtilen tedbirlere başvurmadan, 39ncu maddede söz edilen bu tavsiye yetkisine dayanarak, zor kullanma yetkisine sahip olmayan geleneksel barışı koruma kuvvetinin kurulmasını önerebilir. Maddenin yazılış tarzında bu önerinin kime yönelik olacağı belirtilmemiş ise de antlaşmanın bütününde tanınan geniş inisiyatif dikkate alınarak Güvenlik Konseyi'nin bu maddeye dayanarak gerek uyuşmazlıkta taraf olanlara, gerek Birleşmiş Milletler üyelerine bu şekilde önerilerde bulunma yetkisine sahip olduğu sonucunu çıkarılabilir[320]. Bu maddenin uygulanmasına dair Birleşmiş Milletler Kore Harekâtı öncesinde yaşananlar verilebilir. Güvenlik Konseyi, Kore'de barışın bozulduğunu saptadıktan sonra saldırgana karşı harekete geçecek ve zorlama harekâtı icra edecek şekilde kuvvet oluşturmaya yönelik karar almamış, Birleşmiş Milletler kuvveti kurulmasını tavsiye kararı almıştır[321].

Güvenlik Konseyi, geleneksel barışı koruma harekâtlarının kuvvet kullanmayı içermeyen yapısına rağmen 1960'daki Kongo uygulamasından itibaren barışı koruma güçlerini gerekli tedbirlerin alınması için zor kullanmak konularında da sıklıkla kullanmıştır. Barış harekâtlarının zaman içindeki gelişiminin en önemli aşamalarından biri olan Kongo'da yürütülen harekâtta, Güvenlik Konseyi'nin gerekli tedbirlere uyulmaması hallerinde tedbir almasını düzenleyen BM Anlaşması'nın 40'ncı maddesi kapsamında hareket edildiği değerlendirilebilir. Bu hallerde barış harekâtlarının Anlaşma'nın 42'nci maddesi

[320] Bowett, s.276
[321] Bowett, s.276

kapsamında zorlayıcı faaliyetlerde bulunmadığı, tedbirlerin uygulanması konusunda tarafları zorlayarak Anlaşma'nın VII'nci bölümüne yaklaştığı söylenebilse de bu yaklaşım tartışmaya açıktır. Daha çok soğuk savaş sonrası dönemde yapılan bu tür harekâtlara Somali, Haiti ve Ruanda'da yapılan harekâtlar örnek olarak verilebilir[322].

Kongo'da olduğu gibi ulusal bütünlüğün sağlanması için çok kapsamlı tedbirlerin alınmasının düzenlendiği harekâtlar ya da insani yardımın yapılabilmesi için gerekli güvenli ortamı sağlamak üzere gerekli tüm tedbirlerin alınmasının istendiği Somali örneğindeki gibi alınan tedbirlerin uygulanması için zorlayıcı faaliyetlerde bulunulması, bir çok yönden BM Anlaşması'nın 42'nci maddesinde düzenlenen barışa zorlama harekâtı ile benzerlik göstermektedir. Bu nedenle ONUC'un hukuksal temelinin BM Anlaşması'nın 40'ıncı maddesinin ötesine geçtiği, Anlaşma'nın 40'ıncı maddesi düzenlemeleri ile Anlaşma'nın 39'ncu maddesinde düzenlenen Güvenlik Konseyi'nin yetkileri ile uyumlu olduğu müddetçe bu amaçlar için zor kullanabilen bir güç olduğu değerlendirilmiştir. Bu kapsamda ONUC'un BM Anlaşması'nın 40'ıncı maddesinin ötesine geçtiği ancak 42'nci maddesi sınırlarına ulaşmadığı, bu uygulama ile 39'ncu maddesinde Güvenlik Konseyi'ne verilen yetkilerin etkin bir şekilde kullanılmış olduğu değerlendirilmiştir[323].

Birleşmiş Milletler'in, devletlerin egemen eşitliği prensibi[324] üzerine kurulmuş olmasının doğal bir sonucu olan iç işlerine karışmama ilkesi, özü

[322] White, s.52.
[323] D.W. BOWETT, **United Nations Forces**, New York, Frederick A. Praeger Publishers, 1964, s. 180.
[324] Birleşmiş Milletler Antlaşması; m. 2/1

itibarıyla bir devletin ulusal yetkisi içinde bulunan işlere Birleşmiş Milletler'in karışmasını engellemekte[325] ise de bu ilke mutlak olmayıp zorlama tedbirlerinin uygulanmasına engel oluşturmamaktadır[326]. Bu durum bir barış harekâtında harekât icra edilen devletin iç işlerine sınırsız müdahale edilebileceği anlamına gelmemelidir. İç işlere müdahaleyi içeren bir zorlama harekâtının Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda yer alan uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik amaç ve ilkelerin sınırını aşmaması gerekmektedir. Bu nedenle, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi veya ulusallaştırılması veya yerel halkın belli bir siyasi görüşü desteklemeye zorlanması içişlere karışmama ilkesinin ihlâli olacaktır[327].

Barış harekâtları için hukuksal temel teşkil edebilecek hükümlerden birisi de BM Anlaşması'nın 40'ncı maddesidir[328]. Madde Güvenlik Konseyi'ne, durumun kötüleşmesine engel olmak üzere ilgili tarafları gerekli veya öğütlemeye değer gördüğü geçici tedbirlere davet etmek yetkisi vermektedir. Birleşmiş Milletler uygulamalarında Güvenlik Konseyi geçici tedbir olarak, olayların niteliğine göre çatışmanın durdurulması, mütareke yapılması, birliklerin geri çekilmesi gibi önlemlere başvurmuştur. İşte bu geçici tedbirlerin alınmasını sağlamak, bunlara uyulmasını denetlemek, antlaşmaların uygulanmasına nezaret etmek gibi faaliyetler sebebiyle, gözlemci grupların ve hafif silâhlı barışı koruma birliklerinin görevlendirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedende Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 40'ncı maddesi uyarınca geçici

[325] Birleşmiş Milletler Antlaşması; m. 2/7
[326] Birleşmiş Milletler Antlaşması; m. 2/7
[327] D.W. BOWETT, **United Nations Force: A Legal Study of United Nations Practice**, London, 1969, s. 282-283,
[328] Bowett, Legal Study, s.280

önlemler kapsamında bu tür barış kuvvetlerinin oluşturulması mümkündür[329].

Güvenlik Konseyi'nin 40'ncı madde gereğince geçici önlemlere başvurabilmesi için doğal olarak 39'ncu madde uyarınca barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya bir saldırı fiilinin vuku bulduğunu saptamış olması şarttır. 40'ncı maddenin özellikle gözlemci gruplar için hukuksal temel teşkil etmeye uygun bir madde olduğu söylenebilir. Nitekim pek çok gözlemci faaliyetlerinde Birleşmiş Milletler'in bu madde uyarınca hareket ettiği görülmüştür.

BM Anlaşması'nın 39 ve 40'ıncı maddeleri kapsamında ONUC harekâtı değerlendirildiğinde; ONUC harekâtının hukuksal temelinin önleyici tedbirlerin BM Anlaşması'nın 40'ıncı maddesi kapsamında uygulanması için zor kullanılması olarak özetlenebilir ise de uygulanması istenen tedbirlerin kapsamının çok geniş olması nedeniyle Uluslararası Adalet Divanı'nın "Expences" davasındaki yaklaşımın aksine harekâtın en azından de facto bir barışa zorlama harekâtı olduğu söylenebilir[330]. ONUC'un kendi amaçlarını savunmak için hareket ettiği bu nedenle meşru müdafaa kapsamında hareket ettiği iddia edilebilse de bu yaklaşımın kendilerine saldırı olduğunda meşru müdafaa hakkının doğduğu diğer barışı koruma harekâtları uygulamalarının çok ötesinde bir değerlendirme ve yaklaşım olduğu söylenebilir. Barış harekâtına katılan kuvvete kendi hedeflerinin gerçekleştirilmesi için aktif bir harekette bulunma yetkisi ise barışa zorlama harekâtlarında verilen yetki

[329] Everyone's United Nations**, A Handbook on the Work of the United Nations**, New York, United Nations Department of Public Information, July, 1986, tenth edition, s. 97
[330] A.G.E. s.53.

arasında çok az bir fark bulunmaktadır. 1993'de Somali'de yürütülen UNOSOM II harekâtının amacının ve harekât esnasında yerine getirilen görevlerin savunmadan ziyade doğrudan zorlama harekâtı içeren görevler olduğu söylenebilir[331].

1960'lardaki Kongo denemesi sonrasında, barışı koruma harekâtlarının rızaya dayalı, kuvvet kullanma içermeyen ve Güvenlik Konseyi tarafından kontrol edilen bir yapıda olması gerektiği düşüncesi ağır basmaya başlamıştır. Bu yaklaşım soğuk savaş sonrasında da devam etmiştir[332].

Daha saldırgan yapıdaki barış harekâtlarına kuvvet veren devletler, bu harekâtlardaki faaliyetlerinin BM gözleminde olmasına çok sıcak bakmamaktadırlar. Özellikle Amerika, katıldığı askeri faaliyetler için BM tarafından yetkilendirilmiş olmayı isterken, bu faaliyetlerin BM kontrol ve gözetiminde olmasını istememektedir[333]. Genel olarak bir BM yaptırımının askeri muhteviyatı ne kadar fazla ise BM'nin kontrolünün o derece daha az olduğu söylenebilir[334].

1994 yılında BM Güvenlik Konseyi Haiti'deki askeri yönetimin görevden uzaklaşması için aldığı kararda[335], üye devletleri konuya dair tüm gerekli tedbirleri almak üzere çok uluslu bir güç oluşturmak üzere yetkilendirmiştir. Karar doğrultusunda yetkisi 6 aylık süreçlerle uzatılmak üzere genişletilmiş ve güçlendirilmiş bir yapıdaki UNMIH oluşturulmuştur. Güvenlik

[331] Paul F Diehl, **International Peacekeeping**, Baltimore, John Hopkins University Press, 1994, s.188.
[332] White, s.53.
[333] a.g.e., s.53.
[334] a.g.e.,.53.
[335] 31 Temmuz 1994 tarihli ve 940 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararının ayrıntıları için; http://www.un.org/Docs/scres/1994/scres94.htm.

Konseyi'nin daha sıkı denetimine tabi olan geleneksel barışı koruma harekâtları yanında oluşturulan çok uluslu bu gücün gerekli gördüğü her türlü alabilecek esnek bir yapıda olduğu söylenebilir. Oluşturulan bu güce katkı sağlayan devletler ile BM Genel Sekreteri'nin yegâne yükümlülüğü, harekâttaki gelişmelere dair BM Güvenlik Konseyi'ne bilgi vermektir. BM Güvenlik Konseyi'nin görevin tamamlanması sonrasında ya da görev sınırlarının aşılması halinde harekâtı sonlandırma yetkisi olduğu teorik olarak varsa da, harekâta en çok kuvvet sağlayan ve harekâtın komutasını elinde bulunduran devletin Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinden birisi olan Amerika olması nedeniyle harekâta ilişkin inisiyatifin pratikte Amerika'da olduğu söylenebilir[336].

Barış harekâtları kapsamında BM Güvenlik Konseyi'ne yetki veren bir başka düzenleme BM Anlaşması'nın 41'inci maddesidir. Bu madde Güvenlik Konseyi'ne kararlarını yürütmek için, silâhlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen önlemleri alma, uygulama ve Birleşmiş Milletler üyelerini bu önlemlere uymaya davet yetkisi vermektedir. Bunlar zorlayıcı askerî harekâtı içermeyen önlemlerdir. Dolayısıyla zorlayıcı görev içermeyen barış harekâtlarının madde kapsamında değerlendirilmesi mümkün görülebilmektedir[337]. Bu kapsamda sınır devriyesi veya tampon görevleri durumu stabilize edecek bir önlem olarak düşünülebilir. Böyle bir görev üstlenmiş bir kuvvetin, kendini savunma amacıyla sınırlı olarak silâh kullanması onun muharip bir kuvvet haline getirmeyecektir[338]. Bu kapsamda görev yapan kuvvetler, antlaşmanın 41nci maddesi kapsamında, silâhlı kuvvet

[336] White s.54.
[337] Bowett, s.279.
[338] a.g.e., s.279

kullanılmasını gerektirmeyen önlemler olarak değerlendirilebilir[339].

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın altıncı bölümünün 34'ncü maddesi, Güvenlik Konseyi'ne uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözülmesine ilişkin görevleri açısından; uyuşmazlığın veya durumun uzamasının uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehdit edebilecek nitelikte olup olmadığını saptama yetkisi vermektedir. Güvenlik Konseyi bu araştırma yetkisini 29'ncu madde uyarınca oluşturabileceği tali organlar eliyle yerine getirebilir.

BM Anlaşması'nın VII'nci bölümündeki 43'üncü ve devamı maddelerdeki oluşturulmak istenen sistemin oluşturulmasındaki başarısız nedeniyle barışa zorlama harekâtlarında komuta ve kontrol Askeri Kurmay Komitesi yerine devletlerin kendisine geçmiştir. Bunun en önemli neticesi de bu tür askeri harekâtlarda BM'nin yetki ve kontrolünün azalarak devletlerin etkinliğinin artması olmuştur. Bu durum Ruanda, Haiti ve Somali'deki harekâtlarda yarı barışı zorlama harekâtı şeklinde, Kore ve Irak'ta ise tam bir barışa zorlama harekâtı şeklinde neticelenmiştir[340].

Güvenlik Konseyi ile çok uluslu güç arasındaki bağlantıda BM Genel Sekreteri, Haiti ve Ruanda[341] harekâtlarında olduğu gibi, harekâtlara ilişkin detaylı ve objektif raporlar hazırlayarak taraflar arasında koordineyi güçlendirici bir rol oynayabilir. Ancak her ne kadar rapor yükümlülüğü Genel Sekreter'de olsa da, diğer bir çok durumda Dayton Barış Anlaşması

[339] Sohn, s.230
[340] A.G.E. s.54.
[341] 22 Haziran 1994 tarih ve 929 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararının ayrıntıları için; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/929(1994)

sonrasında Bosna'da[342] IFOR Harekâtında olduğu gibi bu yükümlülük harekâta katılan devletlere bırakılmaktadır.

Güvenlik Konseyi kararları, uluslararası kamuoyunu oluşturan geniş normatif tartışmaları da yansıtmaktadır. Bu bağlamda BM barış harekâtlarında görevin yerine getirilmesi ile ilgili çok yönlü olarak dikkat edilmesi gereken bir çok husus; Kadın, Barış ve Güvenlik üzerine 1325 (2000) sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı, Çocuklar ve Silahlı Çatışma üzerine 1612 (2005) sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı ve Silahlı Çatışmalarda Sivillerin Korunması Üzerine 1674 (2006) sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı'nda belirtilmiştir.

2.1.6. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL SEKRETERİNİN YETKİLERİ:

BM Anlaşması'nda Genel Sekreterliğin görev ve yetkilerine yönelik nispeten az düzenleme bulunsa da zaman içinde bu görevi yürütenler tarafından, anlaşmazlıkların ve olayların barışçıl bir şekilde çözülebilmesine yönelik bir çok etkin yetki geliştirilmiştir[343].

Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi' nin tavsiyesi üzerine Genel Kurulca atanan, BM'nin en yüksek memurudur [344]. Genel Sekreter, Genel Kurul'un, Güvenlik Konseyi'nin, Ekonomik ve Sosyal Konsey'in ve Vesayet Meclisi'nin bütün toplantılarında bu sıfatla hareket eder. Bu organlar tarafından kendisine verilen bütün öteki görevleri de yerine getirir[345]. Bu

[342] 15 Aralık 1995 tarih ve 1031 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararının ayrıntıları için; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1031(1995)
[343] White s.55.
[344] BM Anlaşması md.97.
[345] BM Anlaşması md. 98.

kapsamda Güvenlik Konseyi ya da Genel Kurul tarafından Genel Sekretere herhangi bir anlaşmazlığa dair inceleme yaptırmak, iyi niyet elçisi göndermek, barış harekâtının oluşturulmasını sağlamak gibi görevler verilebilir.

Genel Sekreter'in kendisine müstakilen verilmiş tek yetki, herhangi bir konunun uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebileceğini düşündüğü hallerde konuyu Güvenlik Konseyi'nin dikkatine sunmaktır[346]. Özellikle Güvenlik Konseyi'nin barışa yönelik tehdit kavramına atfettiği önem ve iç çatışmalar dikkate alındığında Genel Sekretere verilen bu yetki çok önem kazanmakla birlikte BM Genel Sekreteri Hammarskjöld'ün 1960'da Kongo'da yaşanan olayları Güvenlik Konseyi'nin dikkate sunması dışında bu yetkinin genel sekreterler tarafından sıklıkla kullanılan bir yetki olduğu söylenemez[347].

BM Anlaşması'nda, Genel Sekreter'e müstakilen kullanabildiği tek yetki olarak bu belirtilmişse de zaman içinde bu görevi yerine getirenler tarafından iyi niyet ofisleri, arabuluculuk, müzakereler gibi anlaşmada açıkça düzenlenmemiş bir çok yetki geliştirilmiştir. Bu yetkiler Güvenlik Konseyi'nin ve Genel Kurul'un zımni kabulüyle geliştiği gibi kimi hallerde Genel Sekreter'in anlaşmada düzenlenmese bile anlaşmadan kaynaklanan doğal yetkilerinin bulunduğunun kabulü ile Güvenlik Konseyi ya da Genel Kurul tarafından bizzat desteklenmiştir[348].

---

[346] BM Anlaşması md.99.
[347] White A.G.E. s.55.
[348] Bu yönde BM Genel Kurulu'nun örnek kararı için; GA Res. 43/51 (5 Ekim 1988) "Declaration on the Prevention and Removal of Disputes and Situations Which May Threaten International Peace and Security and on the Role of the United Nations in this Field", http://www.un.org/documents/ga/res/43/a43r051.htm

Genel Sekreter olaylara ilişkin değerlendirmelerinde özel temsilcilerinden ya da danışmanlarından bilgi alabilir. Karışık sorunlarda ya da beklenmedik gelişmelerde ne şekilde hareket edeceğine dair bir bilgi ve tavsiye arayışında olabilir. Bu tür bilgi ve tavsiyeleri değerlendirirken veriyi iletene ilişkin politik faktörleri, taraflar arasındaki menfaat ilişkisini ya da veriyi iletenin objektiflikten uzaklaştırabilecek herhangi bir olasılığı da mutlaka dikkate almak zorundadır[349].

Genel Sekreter'in kendi yetkisi dahilinde bir çatışmanın nedenlerine ilişkin bir misyon oluşturması doğal yetkileri kapsamında değerlendirilse bile bu yetkileri gözlemci güç ya da barışı koruma harekatı oluşturma sınırına varmamaktadır. Bu konulardaki asli yetkili organ Güvenlik Konseyi'dir[350]. Bununla birlikte soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte 1988'deki Cenevre Anlaşması sonrasında UNGOMAP'ın Afganistan'a ilk konuşlanmasındaki olağanüstü koşullar esnasında, Güvenlik Konseyi'nin desteklemesi ile Genel Sekreter'in yetkilerinin en azından gözlemci gücün konuşlanması ve buna ilişkin müzakereler yapması konusunda genişletildiği söylenebilir[351]. Genellikle Genel Sekreter muhtemel bir barış harekâtının müzakerelerinde aktif bir rol alarak doğrudan müzakerelerin içinde yer alsa da askeri kuvvetin konuşlandırılması öncesinde Güvenlik Konseyi'nin, istisnai olarak da Genel Kurul'un yetkilendirmesine ihtiyaç bulunmaktadır[352].

---

[349] Arnold J.Meltsner, **Rules for RULERS**, Temple University Press, Philedelphia, 1990, s.7-8.
[350] See R.LAVALLE, The Inherent Powers of the UN Secretary General in the Politic Sphere: A Legal Analysis, **Netherlands International Law Review**, Vol:37, 1990, s.22.
[351] 31 Ekim 1988 tarih ve 622 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararının ayrıntıları için; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/622(1988)
[352] WHITE, A.G.E. s.56.

Barış harekâtları alanında Genel Sekreter'in yetkileri yıllar içinde, harekâtları yürüten kuvvetlerin idareciliğini yürüten bir ofis olmaktan, Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesi çerçevesinde bu güçleri harekâta ilişkin teşvik edecek ve komuta yetkisini üstlenecek bir şekilde genişlemiştir[353]. Genel Sekreterin yetkilerinin geleneksel barışı koruma harekâtları ile Namibya ve Kamboçya'daki gibi barışçıl çözümü içeren misyonlarda geçerli olduğunu unutmamak gerekir. Haiti, Ruanda ve Somali'de yürütülen harekâtlarda ya da Bosna'da yürütülen IFOR harekâtı gibi barışa zorlama harekâtı niteliğindeki harekâtlarda Genel Sekreter'in herhangi bir politik kontrolü bulunmamaktadır. Genellikle bu tür harekâtlar politik ve askeri olarak Güvenlik Konseyi'nin görevlendirdiği ve yakından takip ettiği bir devlet ya da bir grup devlet tarafından komuta edilirler. Bu hallerde dahi Güvenlik Konseyi tarafından Genel Sekreter'den rızaya dayalı barışı koruma harekâtlarında olduğu gibi harekâtın gelişimine dair düzenli rapor hazırlaması istenebilir.[354]

Afganistan'da yürütülen ISAF harekâtı 2014 yılı sonrasında daha az kuvvet kullanmayı içeren Kararlı Destek Harekâtı'na (Resolution Support-RS) dönüşmüştür. Gerek ISAF gerekse RS harekâtları döneminde harekâtı yürüten kuvvetlerin komutası ağırlıklı olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde olmuştur. Harekâtların gelişimi ve devamı konusunda, asli yetki BM Güvenlik Konseyi'nde ya da onun yetkilendirdiği NATO gibi uluslararası örgütlerde dahi olsa, gerek BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olması gerekse harekâtların

[353] BM Genel Sekreterliği'nin bu konuya ilişkin ayrıntılı değerlendirmesi için;Supplement to An Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary Of The United Nations http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/622(1988)
[354] White, A.G.E. s.56.

komutasını yürütmesi nedeniyle kritik kararlarda Amerikan Hükümeti ve Kongresi'nin önemli ağırlığı olmuştur[355].

Genel Sekreterin nispeten tarafsız statüde bulunması uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözülmesinde ona büyük bir avantaj sağlamaktadır[356]. Bu nedenle özellikle zor kullanma içermeyen barış harekatlarında genel sekreterin daha etkin bir hale getirilmesi, harekatın başarısını olumlu etkileyecektir.

2.1.7. BÖLGESEL ORGANİZASYONLARIN YETKİLERİ:

Uluslararası bir organizasyon tarafından Birleşmiş Milletler dışında yapılan rızaya dayalı bir barışı koruma harekâtında Birleşmiş Milletlerden izin alma zorunluluğu bulunmamaktadır. Birleşmiş Milletler ve diğer örgütler arasındaki hukuksal bağ BM Anlaşması'nın VIII'inci bölümünde bulunmaktadır. Anlaşmanın 52'nci maddesi, BM Anlaşması'nın amaç ve prensipleri ile uyumlu olduğu müddetçe, bölgesel anlaşmazlıkların barışçıl bir şekilde çözülebilmesi için bölgesel kuruluşların ve toplulukların her türlü çaba göstermesini desteklemektedir. Rızaya dayalı ve tarafsız nitelikteki barışı koruma harekâtları anlaşmazlıkların çözümünü kolaylaştıran bir mekanizma olarak BM Anlaşması ile uyumludur.

BM dışında, uluslararası bir kuruluş tarafından yürütülen barışı koruma harekâtlarının en klasik örneklerinden bir tanesi 15 Kasım 1979 yılında

[355] 2015 yılında Afganistan'da yürütülen Kararlı Destek Misyonu(Resolution Support-RS) 2016 yılında sona ererek başka bir yapıda bir misyona dönüşmesi kararlaştırılmış iken Amerikan Kongresi ile Amerikan Başkanı'nın kararı ile Kararlı Destek Misyonu'nun süresi uzatılmıştır.
[356] Canan ATEŞ EKŞİ, **Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasındaki Rolü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 1997, S.627.

Lancaster House Anlaşması sonrası Güney Rodezya oluşturulan İngiliz Gözlemci Gücü (Commonwealth Monitoring Force-CMF)'dür. Çatışmanın tarafları arasındaki ateşkes anlaşmasına göre, Bölge Yöneticisinin askeri danışmanının komutası altında, çatışan güçler arasındaki ateşkesin başlamasının ve devamının tarafsız bir şekilde gözlenerek değerlendirilmesi için bir gözlemci gücü oluşturulmuştur[357].

Oluşturulan gücün faaliyetleri ya da amacı zorlama harekâtı içerdiğinde hukuki durum değişmekte ve faaliyetlerin BM Anlaşması'nın 53'üncü maddesi kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Güvenlik Konseyi, gerekirse kendi yetkisi altında alınan zorlayıcı önlemlerin uygulanması için bölgesel anlaşma ya da kuruluşlardan yararlanabilir. Bununla birlikte, Güvenlik Konseyi'nin izni olmaksızın bölgesel anlaşmalar uyarınca ya da bölgesel kuruluşlar tarafından hiçbir zorlama eylemi yapılamaz[358].

Barışı zorlama harekâtlarına ilişkin bu düzenleme, bütün devletlerin BM üyesi olması, bölgesel kuruluşların kuruluş anlaşmalarında kendilerinin BM'den üstün olduğuna dair bir hüküm bulunmaması hatta bir çok durumda BM'nin daha yetkin bir kuruluş olduğunun kabul edilmesi nedeniyle etkin bir düzenlemedir. BM Anlaşması'nın kendisi de, devletlerin BM kapsamındaki yükümlülüklerinin diğer anlaşmalardaki yükümlülüklerinden daha önce geldiğini belirtmektedir[359].

BM Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilmedikçe barışa zorlama

[357] White, A.G.E. s.56-57.
[358] BM Anlaşması md.53.
[359] BM Anlaşması md.103.

harekâtı yapamayacak olmalarına rağmen, uygulamada bölgesel kuruluşların barışı koruma harekâtı adı altında barışa zorlama harekâtı icra ettikleri görülebilmektedir. Lübnan'daki sivil savaşa yönelik Arap Ligi'nin 1976 yılında kurduğu Arap Caydırıcı Gücü (Arap Deterrence Force-ADF) bu duruma bir örnek olarak verilebilir[360].

Bazı hallerde BM Güvenlik Konseyi, bölgesel bir organizasyonu kısmı kuvvet kullanma içeren zorlama harekâtlarında da görevlendirebilir. Liberya'da 1990 sonrasında bulunan ECOWAS Gözlemci Grubu (ECOMOG), Güvenlik Konseyi tarafından 1992 yılı sonrasında bölgede gözlemci olarak görev yapan UNOMIL misyonunda görev yapan personeli korumak üzere görevlendirilmiştir. Güvenlik Konseyi'nin geçmişe yönelik faaliyetleri de kapsayan bu yetkilendirmesi bölgesel güçlerin kuvvetlerini kötüye kullanması gibi bir riski ortaya çıkarmış ise de Güvenlik Konseyi benzeri bir örnek uygulamaya gitmemiş ve sonraki olaylarda BM Anlaşması'ndaki 53'üncü madde düzenlemesine uygun hareket etmiştir[361].

Bölgesel organizasyonların bir nevi taşeron olarak kullanılması, soğuk savaş sonrası geleneksel barışı koruma harekâtlarının kuvvet kullanmayı içeren barış harekâtlarına dönüşmesi sonrasında ortaya çıkan bir ihtiyaçtır. Soğuk savaş sonrası bir diğer gelişme olan, NATO'nun savunma paktı olmaktan kolektif güvenlik yapısına doğru değişen rolü ile bu ihtiyaç aynı zamanlarda ortaya çıkmıştır. 1949 yılındaki kuruluş anlaşmasında NATO'nun bu yeni rolüne dair bir değişiklik olmamasına rağmen, BM Güvenlik Konseyi

[360] White, A.G.E. s.57.
[361] A.G.E. s.57.

NATO'dan Bosna'da kuvvet kullanma içeren görevler üstlenmesini istemiştir[362].

BM Güvenlik Konseyi, NATO'yu BM Anlaşması'nın 53'üncü maddesindeki bölgesel organizasyonlar olarak değerlendirmiştir. NATO'nun kuruluş anlaşması örgütün zorlama harekâtı yani kuvvet kullanmayı içeren harekât yapmasına izin vermemekte ise de bu husus BM Güvenlik Konseyi'nin NATO'nun kendisini değil de bireysel olarak üyelerini yetkilendirmiş olduğu yaklaşımıyla aşılmıştır. Bu yaklaşımın Amerika ve diğer devletlerin Haiti'deki demokrasinin yeniden inşası için çok uluslu bir güç oluşturmak üzere yetkilendirilmesinden bir farkı bulunmamaktadır[363].

BM Güvenlik Konseyi, zorlayıcı tedbirleri yerine getirmek konusunda üyelerinin istekli olduğu hallerde NATO'yu kullanabilmektedir. BM Anlaşması'nın 53'üncü maddesi, hukuki olarak NATO'nun, kolektif meşru müdafaa dışında, kendiliğinden zorlama harekâtını gerçekleştiremeyeceğini düzenlemektedir. Bosna'da IFOR harekatına katılan NATO üyesi devletler dahil tüm devletler, meşru müdafaa kapsamında hareket etmedikleri için, BM Güvenlik Konseyi tarafından BM Anlaşması'nın VII'nci bölümündeki 36 ve 42'nci maddeler kapsamında yetkilendirilmeyi istemişlerdir[364]. Bununla birlikte, her ne kadar BM Güvenlik Konseyi şemsiyesi altında yapılan bir NATO operasyonu olsa da IFOR harekâtının komuta ve kontrolü Birleşmiş Milletler'de

[362] 13 Ağustos 1992 tarih ve 770 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararının ayrıntıları için; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/770(1992). 816 sayılı (1993) Güvenlik Konseyi Kararının ayrıntıları için; http://daccess-ods.un.org/TMP/4640913.30766678.html
[363] White, s.58.
[364] a.g.e., s.58.

değil NATO liderlerinde olmuştur. Ad hoc bir askeri koalisyon niteliğinde olan barışa zorlama harekâtlarına karar verme yetkisi açıkça BM Güvenlik Konseyi'nde ise de uygulamada harekâtın kontrolü harekâta katılan ülkelerde olmaktadır[365].

2.2. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ HAREKÂTLARI ESNASINDA UYGULANACAK HUKUKSAL PRENSİPLER:

Birleşmiş Milletler Andlaşması'nda açıkça düzenlenmemesine karşın uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması maksadıyla uygulamada oldukça sıklıkla başvurulan barış harekatlarının hangi prensipler çerçevesinde yürütüleceğine ilişkin BM kaspsamında çalışmalar yapılmış ise de günümüzde üzerinde anlaşılmış kapsamlı ve bağlayıcı bir metin bulunmamaktadır[366].

Barış harekâtları esnasında harekâtların hukuksallığını ve başarısını doğrudan etkileyen bu prensipler esasen geleneksel barışı koruma harekâtlarının icraları esnasında yaşanan tecrübelerden zaman içinde gelişmişlerdir. Nispeten geleneksel barışı koruma harekâtlarında birebir dikkat edilmesi gereken hususlar olsa da, bu prensipler her bir barış harekâtının için de harekâtın niteliğine dikkat edilmesi koşuluyla uyarlanabilir bir nitelik taşımaktadırlar. Zaman içindeki yaşananların dolaylı bir yansıması olarak da değerlendirilebilen bu prensipler; tarafsızlık, işbirliği, sınırlı meşru müdafaa (ya da kuvvet kullanma yasağı), gönüllü katılım, rıza olarak sayılabilir.

---

[365] a.g.e., s.59-60.

[366] Canan ATEŞ EKŞİ, **Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasındaki Rolü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 1997, S.311.

Birleşmiş Milletler Barış Harekâtlarına dair uygulamalar her ne kadar son altmış yıl içinde gelişmiş olsa da özellikle barışı koruma harekâtlarının karakteristiğini oluşturan 3 temel prensip uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında bu harekâtların geleneksel olarak ayrı bir konumda olmasını sağlamıştır: Tarafların rızası, tarafsızlık ve meşru müdafaa hariç kuvvet kullanmama. Bu üç prensip birbiri ile yakından ilişkilidir ve her biri diğerini güçlendirir niteliktedir. Etkin uygulanabilmeleri için, her bir prensibin anlamının ve diğerleriyle bağlantısının, harekâtı planlayanlar ve icra edenler tarafından bilinmesi önemlidir. Bu prensipler harekâtların planlanması ve uygulanmasında gerek BM ana karargâhına gerekse alanda uygulayıcılara yol gösterici bir pusula niteliğindedir[367].

2.2.1. RIZA PRENSİBİ:

Geleneksel barışı koruma harekâtları, genellikle çatışmaların bir ateşkes ya da geri çekilme ile sonuçlanması ve harekâtı icra edecek kuvvetlerin çatışma bölgesine gelmelerine rıza gösterilmesi sonrasında harekât alanında konuşlanırlar. BM İran-Irak Askeri Gözlemci Grubu (UNIIMOG) örneğinde olduğu gibi devletlerarası bir çatışma söz konusu olduğunda meşru hükümetin rızası alınır[368]. Bu tür durumlarda rızaya ilişkin çok tartışma ve problem yaşanmaz. Ancak çatışmaların devletler arasında değil de bir devlet içinde yaşanması halinde rızanın kimden alınacağına ilişkin

[367] BM Barışı Koruma Harekatları Prensipler ve Kılavuzlar, s.31.
[368] UNIMOG örneğinde, BM Güvenlik Konseyi'nin taraflara Ateşkes çağrısında bulunması sonrasında 1988 Ağustos ayında İran ve Irak Hükümetleri'nin rızası ile UNIIMOG konuşlanmıştır. UNIIMOG hakkında daha ayrıntılı bilgi için; http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/uniimogbackgr.html

sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu durumlarda varsa meşru hükümetten rıza alınması en uygun çözüm olmakla birlikte uygulamada tarafların kabul ettiği meşru bir hükümetin olmadığı hallerde mevcut hükümetin rızası ile yetinildiği de olmuştur. 1964 yılında mevcut Kıbrıs hükümetinden alınan rıza buna örnek olarak gösterilebilir[369].

Özellikle BM barışı koruma harekâtları, çatışmanın temel taraflarının rızası ile konuşlanırlar. Bu tarafların siyasi sürece ve süreci desteklemek için görevlendirilmiş barışı koruma harekâtına desteği sağlar. Bu sayede barışı koruma harekâtları, kendisine verilen görevleri yerine getirebilmek için fiziki ve siyasi hareket serbestisine sahip olur. Böyle bir rızanın eksikliğinde harekâtın kendisinin çatışmanın bir tarafı olma riski artar ve harekât barışa zorlama harekâtına dönüşebilir. Harekâtların başarıya ulaşabilmesi için, barış süreci için çalışılırken aynı zamanda tarafların rızasının kaybedilmemesi için devamlı bir çaba gösterilmesi gerekir. Bunun sağlanması için harekâta katılan personelin, bölgenin tarihi, gelenek ve görenekleri, tarafların ilgi alanları ve motivasyon kaynakları gibi konularda kapsamlı şekilde bilgi sahibi olmaları gerekmektedir[370].

Çatışma sonrası ortamda tarafların birbirlerine olan güven eksikliği, harekâta ilişkin rızayı belirsiz ve güvenilmez kılabilir. Uluslararası baskı altında gönülsüz bir şekilde verilen rıza, barış sürecine etkin bir katkı verilmez ise çeşitli şekillerde geri çekilebilir. Örneğin, gönülsüz bir şekilde rıza gösterilen bir

[369] Hilaire McCOUBREY, Nigel D. WHITE, **The Blue Helmets: Legal Regulation of United Nations Military Operations**, Darmont Publishing Company, 1996, Vermont, s. 70.
[370] BM Barışı Koruma Harekatları Prensipler ve Kılavuzlar, s.32.

barışı koruma harekâtının harekât serbestisi çeşitli şekillerde kısıtlanarak harekâta ilişkin rıza *de facto* bir şekilde geri çekilebilir. Taraflardan birinin ya da bir kaçının harekâta ilişkin rızasını tamamen geri çekmesi, BM barışı koruma harekâtının temel amacını ortadan kaldırarak uluslararası kamuoyunun barış sürecine ilişkin temel varsayımlarını ve stratejilerini değiştirmelerine neden olabilir[371].

Çatışmaların temel taraflarının barış harekâtına rıza göstermesi, özellikle tarafların çok parçaya bölündüğü ve komuta kontrol ilişkilerinin zayıfladığı hallerde, yerel seviyede herkesin rızası bulunduğu anlamına gelmemektedir. Herhangi bir tarafın kontrolünde olmayan silahlı grupların ya da bozguncu ve yağmacıların bulunduğu ortamlarda genel geçer bir rızanın bulunma ihtimali oldukça düşüktür. Bu nedenle harekâtlarda, harekât ortamının sürekli gözden geçirilerek rızaya ilişkin değişiklikler önceden tahmin edilmeye çalışılmalıdır. Barış harekâtları, yerel rızanın azaldığını ya da bittiğini değerlendirebilecek, değişen durumu yönetebilecek operasyon kaynakları ile analitik ve politik yeteneklere sahip olmalıdır. Bu bazı hallerde son çare olarak kuvvet kullanmayı da gerektirebilir[372].

Mevcut hükümetlerden alınan rıza ile harekâtların icrası pratik bir yöntem olmakla birlikte sorunlara da yol açabilmektedir. Güney Lübnan'da 1978 yılında yürütülen UNIFIL harekâtında, Güney Lübnan'da etkili olan bir çok grup dikkate alınmaksızın sadece zayıf Lübnan Hükümetinin rızasının alınması, basit insanı yardım dışında UNIFIL'in etkisiz kalmasına ve verilen

[371] McCoubrey-White, The Blue Helmets, s.32.
[372] A.G.E. s.33.

görevi yerine getirememesine yol açmıştır[373].

Bir iç çatışma ortamında tüm tarafların rızasını almada başarısız olmanın olumsuz etkilerine bir başka örnek olarak Namibya'da yaşananlar verilebilir. Güneybatı Afrika İnsanları Organizasyonu (SWAPO) Namibya'nın, Güney Afrika'dan ayrılma sürecini gözlemleyecek olan UNTAG'ın oluşturulmasına yönelik 1978 tarihli BM Güvenlik Konseyi kararını kabul etmiş ise de sonrasında Güney Afrika, Küba, Angola, ABD ve Sovyetler Birliği arasında yapılan görüşmelere katılmamıştır. Süreç sonunda, Küba'nın Angola'dan çıkması karşılığında (Namibya'nın bağımsızlık sürecini başlatacak) Güney Afrika Anlaşması geri çekilmiştir. Burada üzerinde durulması gereken bir başka önemli husus tüm tarafların rızasının alınması kadar bu rızaların harekât süreci boyunca varlıklarıdır. Harekât başlangıcında rızanın bulunması çok önemli olmakla birlikte harekât devam ederken tarafların rızalarının değişmesi geri çekilmesi harekâtların başarısını doğrudan etkileyecektir.

Sonraki barış harekâtlarında BM iç savaş ve benzeri durumlarda meşru hükümet ya da hükümet dışı olsun tüm tarafların rızalarını almak için çaba göstermiştir. Yugoslavya ve Kamboçya'daki harekâtlar buna örnek olarak verilebilir. Bununla birlikte harekâtı icra eden kuvvetler yine de bazı tarafların BM'yi kabullenmemelerinden dolayı (ki bir kısmının başlangıçta rızası olmasına rağmen) büyük bir baskı altında kalmışlardır. Çatışma ortamlarında, hükümetler dışındaki faktörlerin herhangi bir hesap verilebilirliklerinin

[373] A.G.E. s. 70-71.

bulunmaması, onların işbirliği içinde olmamalarının en temel nedenidir[374].

Çatışma ortamındaki kaotik ortamdan ve düzensizlikten, bu ortamda bulunan bazı örgütlerin, kişilerin ya da aktörlerin fayda sağlıyor olması da imkan dahilindedir. Menfaat temin ettikleri ya da sosyal manada güçlü oldukları bu ortamın değişmesi, düzene girmesini istememeleri beklenmedik bir husus değildir. Özellikle silahlı çetelerin ve mafya grupları, değil harekâtlara rıza göstermek, harekâtların icra edilememesi, bu ortamların değişmemesi ve düzelmemesi için dahi çaba gösterebilirler.

Meşru hükümetin rızasının olmadığı ya da geri çekildiği hallerde, geleneksel barışı koruma harekâtları BM tarafından görevi ve yetkisi değiştirilmedikçe o devlet sınırlarında icra edilemez. Rızaya ilişkin bu husus geleneksel barışı koruma harekâtları ile çok boyutlu barışı koruma harekâtları, geniş barışı koruma harekâtları ya da barışa zorlama harekâtları arasındaki en önemli ayrımlardan bir tanesidir. Harekâtların icrası esnasında bu tür bir görev değişikliği teorik olarak mümkündür. 1956 yılındaki UNEF I harekâtına ilişkin sonuç raporunda[375] dönemin BM Genel Sekreteri de bu hususu vurgulamıştır. BM Genel Kurulu'nun, kuvvete birlik sağlayan ülkelerin rızası ile kuvveti oluşturma konusunda yetkisi varken, bu kuvvetlerin harekâtın icra edileceği ülkenin hükümetinin rızası olmaksızın o ülkede konuşlanma harekât icra etme yetkileri bulunmamaktadır. Ancak bu durum, BM Güvenlik Konseyi'nin bu kuvveti BM Anlaşması'nın VII'nci bölümü kapsamında daha geniş yetkilerle

[374] a.g.e., s. 71.
[375] http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/3289

görevlendiremeyeceği anlamına gelmemektedir[376].

Taarruz gayesi ve görevi olmayan barışı koruma harekâtı niteliğindeki bir barış harekatının BM Anlaşması'nın 39 ve 42'nci maddeleri kapsamında barışa zorlama harekâtına dönüşmesi ihtimali teoride varsa da uygulamada bu ihtimal bir kaç nedenden dolayı çok düşüktür. Bunlardan ilki; barışı koruma harekâtlarına ülkeler gönüllülük esasına göre birlik göndermektedir. Birliklerinin tamamen farklı bir amaçla kullanılabilmesi, verilen görevlerin köklü bir şekilde değiştirilebilmesi için bu ülkelerin rızasının alınması gerekmektedir. Bir diğer husus, görevleri değişen birliklerin yapılarının da değiştirilmesi gerektiğidir. Görev değişmesi sonrasında, kuvvet kullanma gereksinimleri doğacak birliklerin uygun silahlarla teçhiz edilmeleri ve hatta birlik sayılarının artırılması gerekmektedir. Son husus ise görevde yapılacak bu tür bir değişiklik, daha sonraki zamanlarda birlik gönderen ülkelerde birlik gönderme konusunda bir isteksizliğe neden olabilir. Fiili durum ya da bir nevi emrivaki bir değişikliği o harekât için devletler kabul etmiş olsalar dahi, sonrasında böyle bir durumla karşılaşmamak için devletler barış harekâtlarına en baştan hiç birlik göndermek istemeyebilirler. Bu da barışı koruma harekâtlarına katılımı ve barış harekâtlarının tarafsızlığını olumsuz etkileyebilir[377].

Kuvvetin yapısını değiştirip yeni bir görevlendirme ile barışı koruma

[376] Hammarskjöld'ün UNEF hakkındaki bu raporuna (UN doc A/3289) ilişkin ayrıntılar ve değerlendirmeler için; Stuart S. Malawer, The Withdrawal of UNEF and a New Notion of Consent, **Cornell International Law Journal,** 1970, Sayı: 4/1, s.25-36, http://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1541&context=cilj

[377] McCoubrey-White, The Blue Helmets, s. 72.

harekâtından barışı zorlama harekâtına geçiş pratikte mümkün olmasa da, Soğuk Savaş sonrasında böyle bir değişiklik Somali'de, mevcut kuvvetlerin barışa zorlama harekâtı icra edecek kuvvetlerle tamamen değiştirilmesi suretiyle yapılmıştır. Somali'de Nisan 1992 tarihli anlaşması sonrasında ateşkesi gözlemlemek üzere konuşlanan UNOSOM, UNITAF ile değiştirilmiştir. Amerika'nın emir komutası altında bulunan UNITAF, Somali'de yürütülen insani yardım harekâtlarının güvenli bir ortamda yapılabilmesini sağlamak üzere BM Anlaşması'nın VII'nci bölümü kapsamında BM Güvenlik konseyi tarafından görevlendirilmiştir. UNITAF Mayıs 1993'te UNOSOM II ile değiştirildiğinde de yeni misyonun görevi, rızaya dayalı bir görev değil selefi gibi zorlama harekâtı niteliğinde bir görev olarak belirlenmiştir[378].

UNITAF ve UNOSOM II gibi rızaya dayalı olmayan harekâtlar yapıları gereği ev sahibi ülkenin egemenliğine zarar verirler. BM Güvenlik Konseyi kararı çerçevesinde kalmak koşuluyla harekât alanında bu harekâtlara ilişkin yegâne kısıtlama ülkenin içinde bulunduğu ortamdan kaynaklanan fiziksel imkânsızlıklardır. Somali'de UNOSOM II Mart 1995'te ülkede yerleşebilecek uygun bir yer bulamadığı için geri çekilmek zorunda kalmıştır[379].

Geleneksel barışı koruma harekâtlarında rızanın önemine 1967 yılında UNEF I harekâtı iyi bir örnektir. Dönemin Mısır Cumhurbaşkanı Nasır'ın harekâta ilişkin başlangıçta var olan rızanın geri çekildiğini beyan etmesi

[378] BM Güvenlik Konseyi'nin 1993 tarihli ve 814 sayılı kararı; http://www.un.org/en/ga/search/ view_ doc.asp?symbol=S/RES/814(1993)
[379] McCoubrey-White, The Blue Helmets, s. 73.

üzerine BM Genel Sekreteri tarafından UNEF I harekâtı geri çekilmiştir. Burada UNEF'in görevlerinin BM Genel Kurulu tarafından belirlenmiş olması nedeniyle geri çekilmeye de BM Genel Kurulu tarafından karar verilmesi gerektiği tartışılabilirse de verilen kararın kendisinin mutlak surette doğru ve gerekli olduğu tartışmasızdır[380].

Geleneksel barışı koruma harekâtlarının doğal yapısından kaynaklanan bu kısıtlamalar BM ve evsahibi ülkeler arasında yapılan Kuvvetlerin Statüsü Anlaşmalarında (Status of Forces Agreement-SOFA) da tam olarak dikkate alınmamaktadır. SOFA'larla her ne kadar ev sahibi ülkenin milli egemenliğine bir takım kısıtlamalar getirilse de tek taraflı olarak rızayı geri çekebilme hakkı temel bir egemenlik hakkı olarak SOFA'larda bulunmalıdır.

SOFA'lara ilişkin yaşanan ve sonrasında da yaşanması muhtemel sorunların önlenebilmesi maksadıyla BM tarafından örnek bir SOFA geliştirilmiştir. Bu model anlaşmada, uluslararası kamuoyunun barış harekâtlarına yönelik beklentileri ile ev sahibi ülkenin milli egemenlik hakları arasında makul bir denge sağlanmaya çalışılmıştır. Model SOFA'da her ne kadar rızaya ilişkin açık bir düzenleme bulunmasa da BM barışı koruma harekâtlarının ve personelinin, görevlerinin ifası esnasında uluslararası yapısı ve tarafsızlıkları ile çelişebilecek ya da mevcut anlaşmaların ruhu ile uyumlu olmayan herhangi bir faaliyetten kaçınmaları gerektiği düzenlenmiştir. Bu kapsamda harekâta katılanlar tarafından yerel hukuka ve düzenlemelere saygı gösterilmelidir. Bu hususların kontrol ve gözetimi görevi ise özel temsilci ile

[380] A.G.E., s.73.

harekât alanındaki komutana verilmiştir[381].

Ev sahibi ülke de BM barışı koruma harekâtının uluslararası yapısına saygı göstermelidir. Ev sahibi ülkenin kendi toprakları üzerinde yapılan harekâta izin vermiş olması, anlaşmayı sonlandırarak harekâtı icra eden birlikleri kendi sınırlarından çıkarabilme egemenliğini ortadan kaldırmamaktadır. Bununla birlikte Model SOFA, barışı koruma harekâtına katılan kuvvetlere ev sahibi ülkenin rızası yanında ülke içinde serbestçe hareket edebilme hakkını da vermektedir. Serbest hareket edebilme hakkı uygulamada oldukça kısıtlıdır. Özellikle tüm tarafların rızasının alınamadığı durumlarda, bu grupların rızasını alarak onlarla işbirliği yapılmadığı sürece onların hâkimiyeti altındaki bölgelerde serbestçe ve güvenli bir şekilde hareket edebilmek pek mümkün değildir. Bosna'da 1992-1995 yılları arasında, her ne kadar ortada Bosna Hükümeti ile imzalanmış, UNPROFOR'un hareket serbestliğini garanti eden bir SOFA anlaşması bulunsa da UNPROFOR'un belli bölgelerdeki belli görevlerini icra edebilmesi SOFA'ya taraf olmayan ancak harekât sahasında etkinliği bulunan bir çok farklı grubun işbirliği ve rızaları ile mümkün olabilmiştir[382].

Bosna'da 1995 yılında Dayton Barış Anlaşmaları sonrasında konuşlandırılan ve BM Güvenlik Konseyi tarafından onaylanan NATO öncülüğündeki uygulama gücünde (IFOR) durum çok daha farklıdır. Barış anlaşmasının askeri beklentiler kısmını oluşturan ekinde; uluslararası toplumun isteği ile yaklaşık bir yıl süre ile anlaşmanın uygulanmasına yardım

[381] A.G.E., s.73.
[382] A.G.E., s.74.

edecek bir kuvvetin konuşlandırıldığı, bu harekâta ilişkin Bosna, Hırvat-Boşnak Federasyonu ve Bosna Sırpların da rızalarının bulunduğu belirtilmiştir. Ancak devam eden maddelerinde, anlaşma kapsamında yetkilendirilen IFOR'un, kendini korumak, anlaşmanın uygulanmasını sağlamak maksadıyla gerekli tedbirleri alabileceği ve kuvvet kullanabileceği hususları düzenlenmiştir. Devam eden maddelerde IFOR, Bosna'daki tüm silahlı kuvvetlerin Bosna'nın bölgesel bütünlüğü, egemenliği ve politik bağımsızlığına uygun hareket etmesi kuralından dahi hariç tutulmuştur[383].

BM barış harekâtlarında rıza harekâta göre değişen bir etkiye sahip olmakla birlikte her harekât türü için önemlidir. Rızanın olup olmadığının hukuken önemini yitirdiği harekât türlerinde (barışa zorlama vb.) dahi rıza, harekâtın başarısında önemli rol oynar.

Rızanın harekât başlangıcında verilmesi kadar önemli bir husus rızanın harekât boyunca varlığıdır. Rızanın sonradan ortadan kalkması her durumda barış harekâtının geri çekilmesine neden olmamakla birlikte harekâtın işlevsiz kalmasına da neden olabilir. Hindistan'ın, Hindistan ve Pakistan arasındaki ihtilaflı Jamnu ve Kaşmir bölgesinde konuşlu BM'nin en eski ikinci misyonu olan UNMOGIP'in ateşkesin gözlenmesine ilişkin görevine devam etmesine izin vermemesi sadece misyonun orada bulunmasına müsamaha göstermesi sonrası UNMOGIP Misyonu bölgeyi terk etmemiş ancak faaliyetlerini yürütememiştir[384].

[383] A.G.E., s.74-75.
[384] Banerjee, s.29.

Tarafların rızasına ihtiyaç duyulmayan barışa zorlama harekâtlarında dahi tarafların rızasının olup olmaması harekâtın hukuksallığına etki etmezken rızanın olması harekâtın başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için önemli bir katalizördür. Harekât ortamındaki taraflara "rağmen" harekâtın yürütülmesi yerine harekât ortamındaki taraflarla "birlikte" harekâtın yürütülmesinin yürütülen harekâtın başarısına olacak etkisi izahtan varestedir.

2.2.2. TARAFSIZLIK PRENSİBİ:

BM barış harekâtları, herhangi bir tarafın lehine ya da aleyhine olmaksızın görevlerini yerine getirmelidir. Tarafsızlık, tarafların işbirliğini ve rızalarını sağlamak için çok önemli olmakla birlikte hiçbir şeye karışmamak ya da hareketsiz kalmak ile karıştırılmamalıdır. Harekâtı yürütenler çatışmanın tarafları ile temaslarında tarafsız davranmalıdırlar ancak görevlerini yerine getirirken tarafsız olma çabasıyla görevlerini yerine getirmekten kaçınmamalıdırlar[385].

Ev sahibi ülkenin harekâta rızasının bulunması kadar önemli bir diğer konu harekât süresince ev sahibi ülkenin barış harekâtını icra eden kuvvetlerle işbirliği içinde hareket etmesidir. İsrail'in Golan Tepelerini işgali, 1967 yılından bu yana İsrail ile Suriye arasındaki en temel sorundur. İsrail'in kuruluşundan bu yana karşılıklı düşman olmalarına rağmen her iki ülke de BM Güvenlik Konseyi tarafından oluşturulan UNDOF ile işbirliği içinde hareket etmişlerdir. 1000 civarındaki hafif silahlı askerden oluşan ve bir tampon olarak

[385] BM Barışı koruma Harekatları Prensipler ve Klavuzlar, s.33.

görev yapan UNDOF, her iki devlet arasında bir nispeten barışçıl bir durumun sağlanmasında oldukça başarılı olmuştur. UNDOF'un başarısının en önemli nedenlerinden bir tanesi iki devlet arasındaki anlaşmazlıkta tarafsızlığını korumuş olmasıdır. Tarafsızlık, barış harekâtları kapsamında, barışı koruma harekâtlarını kolektif güvenlik maksadıyla yürütülen zorlama harekâtlarından ayırır[386].

Taraflara yönelik eşit olma ihtiyacından dolayı hiçbir faaliyette bulunmamak açık bir şekilde barış sürecini olumsuz etkiler. İyi bir hakem tarafsız olmalıdır ancak müdahale etmesi gereken bir konu olduğunda gerekeni yapmalıdır. Barışı koruma harekâtları da barış sürecine, uluslararası normlara ve prensiplere zarar veren bir durumla karşılaştığında tarafsızlık gerekçesi ile hareketsiz kalmamalıdır[387].

Kolektif güvenlikte, sonradan zorlama harekâtının hedefini oluşturacak tespit edilebilir bir saldırgan varsayımıyla hareket edilir. Bu kapsamda bir mağdur ve uluslararası hukuk kapsamında bir suçlu tespit edilir. Barışı koruma harekâtlarında, herhangi bir taraf silahlı çatışmanın sorumlusu olarak görülmez ve bu nedenle de herhangi bir taraf lehine ya da aleyhine hareket edilmez. Bu harekâtlar, kolektif güvenlikte olduğu gibi herhangi bir tarafa askeri avantaj sağlamak için de dizayn edilmemişlerdir[388].

BM Güvenlik Konseyi'nin 9 Nisan 1991 tarih ve 689 sayılı kararı ile oluşturulan BM Irak-Kuveyt Gözlemci Misyonu'nda (UNIKOM) BM her ne

[386] McCOUBREY-White, The Blue Helmets, s.76.
[387] BM Barışı Koruma Harekatları Prensipler ve Kılavuzlar, s.33.
[388] Paul F Diehl., **International Peacekeeping**, John Hopkins University Press, 1994, s.7-8.

kadar misyonun oluşturulması öncesinde taraflardan bir tanesine (Irak) karşı bir harekât yürütmüş olmasına rağmen tarafsızlığını koruyarak gözlem misyonunu yerine getirmiştir. BM'nin çatışmanın taraflarından birisi olmasına rağmen çatışma sonrasında Irak ve Kuveyt arasındaki sınırda tarafsız bir şekilde barışı koruma harekâtını yürütebilmesi dikkat çekici bir husustur. Bu durum, BM'nin yürüttüğü barışı koruma harekâtları ile BM tarafından yürütülen zorlama harekâtları arasında çok açık bir hukuki farklılık olması ile açıklanabilir. Hukuki temellerinin farklı olması kadar önemli bir diğer husus ise Irak'ın, kendisine karşı zorlama harekâtı kapsamında BM tarafından değil, Amerika ve yanındaki koalisyon üyeleri tarafından kuvvet kullanıldığı yönündeki siyasi değerlendirmesidir[389]. Irak Devleti Kuveyt'i işgal etmesi nedeniyle kendisine karşı yapılan harekâtı ABD ve koalisyon kuvvetleri tarafından gerçekleştirildiğini değerlendirirken, sınırların korunması için yürütülen UNIKOM harekâtını BM tarafından yürütülen tarafsız bir harekât olarak kabul etmiştir.

Barışı koruma harekâtlarında, rızaya dayalı yeni yaklaşımlar bir çok yönden tarafsızlık ve rızaya ilişkin temel prensipleri temel alır. Bu tip barışı koruma harekâtları genellikle ülke içi çatışmalarda konuşlandırılır. BM, tarafların isteği üzerine ateşkes anlaşmasının gözlemlenmesi için bir barışı koruma harekâtı teşkil edebileceği gibi, barış ortamının oluşmasına yardımcı olmak maksadıyla özgür ve adil bir seçimlerin yapılmasında da destek sağlar. Bu tip harekâtlarda tarafsızlık prensibinin tehlikeye girmesi ve sonrasında

[389] McCOUBREY-White, The Blue Helmets, s.76.

harekâta katılan kuvvetlerin bu nedenle risk altına girmeleri oldukça muhtemeldir[390].

Barışı koruma harekâtlarına çok boyutlu yaklaşımlarda da BM'nin tarafsızlığı önem teşkil etmesine rağmen barışı harekâtlarında kuvvet kullanımının artmasına ilişkin yaklaşımlar harekâtlardaki tarafsızlık ilkesine tehdit eder niteliktedirler. Bu durum Somali'de BM'nin yürüttüğü harekâtların üçüncü aşamasında, UNASOM II'nin UNITAF ile değişimi sonrasında açık bir şekilde tecrübe edilmiştir. UNOSOM I harekâtı, insani yardımı dağıtmak amacıyla tarafsız ve rızaya dayalı bir şekilde görevini icra etmek amacıyla konuşlandırılmış ise de başarısız olmuştu. Yerine 26 Mart 1993 tarihli ve 814 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı ile BM Anlaşması'nın VII'nci bölümü kapsamında yetkilendirilen UNOSOM II yardım dağıtımı görevinde başarılı olmuş ise de sivil savaşa müdahil olmuş ve tarafsızlığını yitirmiştir.

Harekât ortamında taraflarla iyi bir ilişkinin kurulması ve geliştirilmesi ihtiyacı var ise de, harekâta katılanlar tarafsızlıklarına ya da tarafsız görünümlerine zarar verecek herhangi bir durumdan kaçınmaya özen göstermelidir. Harekâtlarda yanlış anlaşılma ya da misillemeye maruz kalma korkularıyla tarafsızlık ilkesinin sert bir şekilde uygulanmamalıdır. Ancak herhangi bir faaliyet icra etmeden önce faaliyetlerin iyi organize edildiğinden ve tarafların faaliyetlerle ilgili eksik bilgilendirilmediklerinden emin olmak gerekir. Tarafları doğru bilgilendirmeksizin ve iyi organize edilmeksizin icra edilecek faaliyetler harekâtın güvenilirliğini ve itibarını zedeleyerek tarafların

[390] A.G.E., s.76-77.

harekâta ilişkin rızalarını geri çekmelerine neden olabilir. Harekâtlar esnasında barış sürecine, uluslararası normlara ve prensiplere zarar veren ve müdahale edilmesi gereken bir durumla karşılaşıldığında saydam, açık ve etkin bir iletişimle verilecek cevabın taraflara iletilmesi önemlidir. Bu harekât tarzı ile tarafların tepkileri azaltılacağı gibi harekâta yönelik olmsuz bir algı oluşturmak isteyenlere de fırsat verilmemiş olacaktır. En iyi ve adil hakem dahi, kararlarından olumsuz etkilenen tarafın eleştirilerini tahmin ederek kararlarını nedenlerini açıklayabilmelidir[391].

UNOSOM II, Somali'de yardım faaliyetlerini dağıtırken Somali'deki çatışmanın taraflarından biri olan Somali Milli İttifak (SNA) Komutanı General Aideed tarafından iç işlere karışmakla suçlanmış ve UNOSOM II'nin sadece yardım faaliyetlerini yürütmesi, Somali'nin iç işlerine karışmaması general tarafından talep edilmiştir. Sonrasında 5 Haziran 1993 tarihinde SNA ile BM kuvvetleri arasında çatışma çıkmış ve Pakistan kökenli 23 BM askeri öldürülmüştür. (SNA) Komutanı General Aideed dahil sorumluların yakalanması ve cezalandırılmasına yönelik 6 Haziran 1993 tarihli ve 837 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı sonrasındaki protesto gösterilerinde Pakistan kökenli BM askerleri göstericilere ateş açarak 20 sivilin ölümüne neden olmuşlardır. Sonrasında yaşanan gelişmeler neticesinde Haziran 1993 sonuna kadar en az 31 BM askeri ve yüzlerce Somalili öldürülmüştür[392]. UNOSOM II'de yaşanan temel problem, barış harekâtlarının en temel unsurlarından biri olan tarafsızlığın yitirilmesidir. Her ne kadar BM kuvvetleri (SNA) Komutanı

[391] BM Barışı koruma Harekatları Prensipler ve Klavuzlar, s.33-34.
[392] McCOUBREY-White, The Blue Helmets, s.79.

General Aideed tarafından saldırıya uğramışsalar da (SNA) Komutanı General Aideed'ın ve diğer sorumluların yakalanmaları için yapılan BM politikasındaki değişiklik BM kuvvetlerinin tarafsız niteliğini ortadan kaldırmıştır[393].

UNOSOM II tecrübesinden alınan en önemli dersler; siyasi uzlaşı ve toplumsal iyileşmenin çatışmanın yaşandığı bölgedeki liderler tarafından yapılması gerektiği, barış harekâtlarının etkin bir şekilde yapılabilmesi için gerekli siyasi durumu ve güvenli koşulları ancak yerel liderlerin gerçek anlamda sağlayabileceği, uluslararası kamuoyunun yardımcı ve kolaylaştırıcı olabileceği ancak barış istemeyen taraflara zorla barışı empoze edemeyeceği hususları olmuştur. Aynı zamanda, barışı koruma harekâtları ile zorlama harekâtları arasındaki çizginin sivil savaş ve kaos ortamlarında çok dikkatli çizilmesi gerektiği anlaşılmıştır[394].

2.2.3. KUVVET KULLANIMINA İLİŞKİN KISITLAMALAR:

Özellikle geleneksel barışı koruma harekâtları için geçerli bir başka hukuksal prensip harekâta katılan kuvvetlerin sadece meşru müdafaa hallerinde kuvvet kullanmak üzere yetkilendirilmiş olmalarıdır. Bu prensip barışı koruma harekâtları ile zorlama harekâtları arasındaki en temel ayrımdır. Kuvvet kullanımına ilişkin bu kısıtlama, daha geniş kapsamlı değerlendirilen devletlerin meşru müdafaa hakkından ziyade bireysel meşru müdafaa yaklaşımına benzemektedir[395]. Barışı koruma harekâtlarının harekâtın icra

[393] Diehl, International Peacekeeping, s.188.
[394] BM Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali'nin 1995 tarihli raporunun ayrıntıları için; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1995/231&referer=http://www.un.org/en/sc/documents/sgreports/1995.shtml&Lang=E
[395] Diehl, International Peacekeeping, s. 7.

edildiği devletin egemenliğine saygılı oldukları düşünüldüğünde, BM Anlaşması'nın 51'inci maddesi kapsamındaki doğrudan devletlere ait olan meşru müdafaa hakkının kullanılamayacağı ortaya çıkmaktadır.

Meşru müdafaa halleri dışında silah kullanmama prensibinin ilk ortaya çıkışı, 1956 yılındaki ilk silahlı BM barışı koruma harekâtlarına kadar gitmektedir. Harekâtlarda, BM Güvenlik Konseyi tarafından verilen görevin ifasının engellendiği hallerde kuvvet kullanma düşüncesi daha sonra gelişmiştir. BM barışı koruma harekâtları temel olarak bir zorlama aracı olmamakla birlikte, harekâtlarda BM Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirilmesi ile meşru müdafaa ya da görevin yerine getirilebilmesi maksadıyla taktik seviyede kuvvet kullanılabilir[396].

Geleneksel barışı koruma harekâtlarında birlikler hafif silahlarla teçhiz edilmişlerdir. Birliklerin temelde ulaşım ihtiyacını sağlayan araçları dışında savaş araçları bulunmamaktadır. Birliklerin konuşlandırıldıkları harekât alanındaki mevcut güç dengesine müdahale etmek gibi bir temel amaçları da bulunmamaktadır. Birliklerin yerel halkı ya da harekât alanındaki tarafları tehdit edecek bir yaklaşımı da bulunmamalıdır. Geleneksel barışı koruma harekâtlarının bu yapısı bulunabilen ve stratejik olarak uygun olan tüm silahlarla teçhiz edilmiş kollektif güvenlik güçlerinin yapısından farklıdır. Barışı koruma harekâtlarına katılan birliklerin teçhiz edilmelerindeki iki temel amaç, kendilerini koruyabilmeleri ve dışarıdan herhangi bir saldırı ihtimaline karşılık en azından caydırıcı görünmeleridir[397]. Geleneksel barışı koruma

[396] BM Barışı Koruma Harekatları Prensipler ve Kılavuzlar, s. 34.
[397] Diehl, International Peacekeeping, s. 7.

harekâtlarınınki bu yaklaşım her durumda aktif ve pasif kendini koruma kapsamında değerlendirilir ve meşru müdafaa sınırlarında kalır.

BM barışı koruma harekâtlarının konuşlandıkları bölgelerde, genellikle sivil topluma ve barış sürecine zarar verebilecek, militanlar, suç çeteleri, yağmacılar bulunmaktadır. Bu hallerde BM Güvenlik Konseyi, politik süreci bozacak, sivillere yönelik yakın tehdidi bertaraf edecek, milli otoritelerin kamu düzenini yeniden sağlamasına imkân verecek şekilde, tüm gerekli faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için harekâtları sert tedbirleri uygulayabilecek şekilde yetkilendirmektedir. Görevin ifası için önleyici bir şekilde kuvvet kullanılması, barışı koruma harekâtlarının güvenlik durumunun iyileştirilmesi ve barışı inşa faaliyetleri için uzun vadede güvenli bir ortam sağlanması konulardaki başarısını artırır[398].

Kuvvet kullanımına ilişkin bu kısıtlamalar her iki devletin de rızasının da bulunduğu devletler arası anlaşmazlıklara için oluşturulan barışı koruma harekâtlarında bir sorun teşkil etmese de, devlet içi çatışmalarda sorun teşkil edebilir. Devlet içi çatışmalar nedeniyle konuşlandırılan barışı koruma harekâtlarına ilişkin rıza genellikle sınırlarında harekât icra edilen devletin meşru yönetiminden alınır. Meşru yönetimin tarafların tamamını temsil etmediği ya da tarafların tamamının rızası alınsa da tarafların kendi güçleri üzerinde etkin bir hakimiyetlerinin bulunmadığı hallerde geleneksel barışı koruma harekâtlarının sınırlı kuvvet kullanımına yönelik bu yapısı sorun

[398] BM Barışı Koruma Harekatları Prensipler ve Kılavuzlar, s.34.

oluşturabilecektir[399].

Bu problem İsrail'in Lübnan'dan kısmi geri çekilmesi üzerine, 1978 Mart'ında Lübnan Hükümeti'nin isteği üzerine oluşturulan UNIFIL'de açıkça yaşanmıştır. BM Genel Sekreteri tarafından UNIFIL'i oluşturan birliklere, açık bir şekilde, meşru müdafaa halleri dışında kuvvet kullanmamaları ve Lübnan Hükümeti tarafından yerine getirilmesi gereken sorumlulukları asla üstlenmemeleri talimatı verilmiştir[400]. UNIFIL'e kuvvet kullanmaması yönünde açıkça talimat verilmesine rağmen UNIFIL'ın harekâtı icra ettiği bölge, Lübnan Hükümeti'nin kontrol alanında bulunmayan, bir çok silahlı grubun faaliyet gösterdiği oldukça tehlikeli bir bölgeydi. 1978-1990 arasında UNIFIL düşmanca hareketler neticesinde 130 askerini kaybetti. Gelişmeler, UNIFIL'in kendisine verilen güneyde Lübnan Hükümeti'nin egemenliğinin etkin bir şekilde restore edilmesinin sağlanması ve İsrail'in Lübnan'dan çekilmesine ilişkin sürecin gözlemlenmesi görevlerini yerine getirme yeteneğine sahip olmadığını açıkça göstermiştir[401].

BM bir çok devlet içi çatışma durumunda, konuşlandırılacak harekâtın, çatışmanın gelişmesini önlemek maksadıyla zorlama harekâtı yürütebilecek bir yapıda mı yoksa geleneksel bir şekilde tarafsız ve meşru müdafaa hariç kuvvet kullanma içermeyen bir yapıda mı olması gerektiği konusunda ikilemde kalmıştır. Bu ikileme eski Yugoslavya'da konuşlanan

[399] McCOUBREY-White, The Blue Helmets, s.85.
[400] BM Genel Sekreteri'nin 1978 tarih ve UN doc. S/12611 sayılı raporunu ayrıntıları için; http://www.security councilreport. org/atf/cf/% 7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9 %7D/Chap%20VII%20S%2012611.pdf
[401] BM Güvenlik Konseyi'nin 19 Mart 1978 tarih ve 425 sayılı kararı için;http://unscol.unmissions.org/ portals/unscol/SC%20Resolutions%20425%20and%20426%20(1978)%20on%20Lebanon-Israel.pdf

UNPROFOR örnek verilebilir. Şubat 1992'de Hırvat ve Sırp hükümetleri ile varılan anlaşma sonrası iki taraf arasındaki ateşkesi gözlemlemek üzere konuşlanan bu harekât, geleneksel barışı koruma harekâtı kapsamında görevini icra etmekteydi. Harekâtın karargâhının Bosna'nın başkenti Saraybosna'da olması neticesinde konuşlanan harekât kaçınılmaz bir şekilde devam eden çatışmalardan etkilendi ve Mayıs 1992'de BM Güvenlik Konseyi tarafından, yardım faaliyetlerinin yürütülmesi için büyük önem taşıyan havaalanının korunabilmesi maksadıyla, harekât sınırlı güç kullanma konusunda yetkilendirilmiştir[402].

Durumun daha da kötüleşmesi üzerine BM Güvenlik Konseyi Kararı[403] ile barışı koruma harekâtından zorlama harekâtına geçiş yapılmış ve Saraybosna dahil tüm Bosna'ya gerekli yardımın ulaştırılabilmesi için gerekli tüm tedbirlerin alınması yetkisi verilmiştir. Verilen bu yetkiye rağmen Temmuz 1995'te yaşanan Srebrenitza katliamı sonrasında geniş kapsamlı bir NATO hava harekâtına ve zorlama harekâtı icra etme yetkisine sahip 12500 ilave personeli kapsayan hızlı tepki gücü oluşturulmuş[404] ve başta icra edilen hava harekâtı ve diğer gelişmeler sonrasında Sırpları Dayton Barış Anlaşmasını imzalamasını sağlamıştır.

UNPROFOR Harekâtı, barışı koruma harekâtlarında verilen görevlerin icrası esnasında meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanırken

[402] BM Güvenlik Konseyi'nin 13 Ağustos 1992 tarih ve 770 sayılı kararının ayrıntıları için; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/758(1992)
[403] BM Güvenlik Konseyi'nin 8 Haziran 1995 tarih ve 758 sayılı kararının ayrıntıları için; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/770(1992)
[404] BM Güvenlik Konseyi'nin 16 Temmuz 1995 tarih ve 998 sayılı kararının ayrıntıları için; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/998(1995)

sınırların çok kolay aşılabileceğini, savunma kapsamında yapılan hareketler ile taarruz kapsamında yapılan hareketler arasındaki ayrımın açık olmadığını göstermiştir. 1993 yılında Somali'deki UNITAF ve UNISOM II harekâtlarındaki belirlenen geniş görev tanımı, kuvvetlerin meşru müdafaa kapsamında mı yoksa amaçlarını gerçekleştirmek için mi hareket ettiklerini tartışılabilir hale getirmiştir.

Geleneksel barışı koruma harekâtlarından bahsedildiği durumlarda, kuvvet kullanımı, personelin kendisini savunmak maksadıyla kuvvet kullanması ile sınırlandırmalıdır. Aksi halde yani kuvvet kullanmanın personelin kendisini koruması sınırlarını aşarak görevin amaçlarının korunması için kuvvet kullanılması seviyesine gelmesi halinde bu harekâtın barışı koruma harekâtı yerine zorlama harekâtı olduğu söylenebilir[405].

Uygulamada benzerlik gösterseler de kuvvet kullanan, sert yapıdaki barışı koruma harekâtlarını BM Anlaşması'nın VII'nci bölümünde düzenlenen barışa zorlama harekâtları ile karıştırmamak gerekir. Barışı koruma harekâtları, BM Güvenli Konseyi'nin onayı ve çatışmanın taraflarının ya da ev sahibi ülkenin rızası ile taktik seviyede kuvvet kullanır. Barışa zorlama harekâtlarında ise, (normalde BM Güvenli Konseyi tarafından yetkilendirilmedikçe BM Anlaşması'nın 2/4'üncü maddesi uyarınca yasak olan) tarafların rızasına ihtiyaç olmaksızın stratejik ya da uluslararası seviyede silahlı kuvvetler kullanılabilir[406].

[405] Diehl, International Peacekeeping, s. 188.
[406] BM Barışı Koruma Harekatları Prensipler ve Kılavuzlar, s. 34-35.

BM barış harekâtlarında kuvvet kullanma diğer tüm ikna çabalarının sonuçsuz kaldığı hallerde başvurulabilecek son çaredir. Bu hallerde dahi kontrollü davranmak esastır. Kuvvet kullanmanın nihai amacı barış sürecine ya da sivillere zarar verenleri askeri ve nihai bir yenilgiye uğratmaktan ziyade etkilemek ya da caydırmaktır. Harekâtlar esnasında, misyonun görevi ve misyona ilişkin tarafların rızasına herhangi bir olumsuz etki yaratmaksızın, istenilen etkiyi oluşturacak asgari güç prensibi doğrultusunda kesin sınırları çizilmiş, orantılı ve uygun bir şekilde kuvvet kullanmak gerekmektedir. Kuvvet kullanımı esnasında kuvvet kullanımı içermeyen ikna yolları ya da kuvvet kullanmanın herhangi bir şekilde azaltılabilmesi ihtimali her zaman göz önünde bulundurulmalıdır[407].

BM barışı koruma harekâtları esnasında kuvvet kullanımının her zaman öngörülmeyen durumlara yol açabilecek siyasi etkileri olmuştur. Harekâtın kapasitesi, toplumsal algı, insani etki, kuvvet koruma, personelin emniyet ve güvenliği ve en önemlisi bu tür bir hareketin milli ve yerel rızaya ilişkin etkileri göz önünde bulundurularak, kuvvet kullanımına ilişkin karar ve değerlendirmeye uygun ve yetkin seviyedeki kişiler tarafından karar verilmelidir[408].

Tüm harekât için askeri birimler için angajman kuralları (Rules of Engagement-RoE), kolluk/polis birimleri için silah kullanma yetkisi (Directives on the Use of Force-DUF) değişen koşullarda hangi birimin kimin emir komutasında silah kullanabileceğini düzenler. Genellikle barışı koruma

[407] a.g.e., s.35.
[408] a.g.e., s.35.

harekâtlarının konuşlandırıldığı değişken ve potansiyel olarak tehlike içeren ortamlarda, silah/kuvvet kullanımına ilişkin bu düzenlemeler, harekâtın görevini icra edebilmesi için gerekli olan hareket serbestliğini ve harekâtın etkinliğini sağlayabilecek ölçüde açık ve sert olmalıdır. Harekâtın yürüten liderler tarafından bu kurallar ilgili tüm personele açıkça anlatılarak resmi olarak uygulanacağı belirtilmelidir[409].

2.2.4. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KUVVETLERİNİN TERKİBİ:

Geleneksel barışı koruma harekâtları başta olmak üzere, barış harekâtlarında büyük önem taşıyan tarafsızlık prensibi, harekâtta icra edilen görevlerin yanında, harekâtın fonksiyonları ve terkibinde de önem taşımaktadır[410]. Tarafsızlık konsepti, birliklerin harekâta yönelik görevlerinin ötesinde birliklerin faaliyetlerini ve terkiplerini de kapsamaktadır. Bir çok BM barışı koruma gücü, Kanada, Fiji ve İsveç gibi nispeten siyasi bir kanada dahil olmayan ülkelerin askerlerinden oluşmaktadır. Büyük güçlerin askerleri ya da çatışmalarda ilgisi/menfaati olan ülkelerin askerleri barış güçlerinin oluşumunda mümkün oldukça kullanılmamaktadır. Kolektif bir güvenlik harekâtında büyük güçlerin harekâta katılımı olmaksızın başarıdan söz edilmesi ne kadar mümkün değilse, büyük güçlerin katılımı ile yürütülecek barışı koruma harekâtlarının da tarafsız olduğundan söz etmek o derece mümkün değildir[411].

1973-1979 yılları arasında İsrail ve Mısır arasında konuşlandırılan

[409] a.g.e., s.35.
[410] McCOUBREY-White, The Blue Helmets, s.81.
[411] Diehl, International Peacekeeping, s. 8.

UNEF II harekâtı, Avustralya, Avusturya, Kanada, Finlandiya, Gana, Endonezya, İrlanda, Nepal, Panama, Peru, Polonya, Senegal ve İsveç'e ait birliklerden oluşmaktaydı. BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri, başta hava ulaşımı olmak üzere destek faaliyetlerinde yer alsalar da barış harekâtlarına genellikle doğrudan katılım sağlamazlar. Bu konudaki istisnalardan bir tanesi 1964 yılında Kıbrıs'ta yürütülen UNFICYP harekâtındaki İngiliz birlikleridir[412]. Bu harekât öncesinde İngilizler birliklerinin garantörlük kapsamında tarafsız bir şekilde görev yapıp yapmadıkları 3 aylık bir süre zarfında gözlenmiştir. Birliklerin tarafsız görev yapabilecekleri değerlendirmesinin adadaki mevcut İngiliz Üssünün BM'nin lojistik desteği için çok önemli olduğu gerçeği ile birleşmesi üzerine İngiliz birlikleri BM emir komutasına dahil edilmiştir[413].

Barış harekâtının tarafsız yapısını gösterecek şekilde terkip edilmesine istisna olarak verilebilecek bir başka örnek de 1994 Şubat ayında Saraybosna'daki ateşkesi gözlemlemek üzere konuşlandırılmış UNPROFOR'u desteklemek üzere 800 kişilik bir Rus birliğinin gönderilmesidir. Rus birliklerinin varlığı, ağırlıklı olarak İngiliz ve Fransız birliklerinden oluşan UNPROFOR'un tarafsız davranamayacağı konusundaki Bosna Sırplarının endişesini gidermek amacını taşımaktaydı[414]. UNPROFOR kapsamında ağırlıklı olarak İngiliz ve Fransız birliklerinin olması harekât tarafsız icra edilebilse dahi harekâtın tarafsızlığına şekli anlamda dahi olsa gölge düşürmesi ihtimal dahilindedir. Bu örnekte büyük güçlerin birliklerinden oluşması nedeniyle tarafsızlığı konusunda tereddüt oluşan bir harekâta başka bir büyük gücün katılım

[412] McCOUBREY-White, The Blue Helmets, s.81.
[413] a.g.e.., s.81.
[414] a.g.e., s.82.

sağlaması neticesinde denge sağlanmaya çalışılmıştır.

BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olan ülkelerinin birlikleri barışı koruma harekâtlarında genellikle görevlendirilmeseler de, BM'nin emir komuta etmesinden ziyade açıkça yetkilendirmesinin gerektiği barışa zorlama harekâtlarında, daimi üyelerden Fransa (örneğin Ruanda'da) ve Amerika Birleşik Devletleri (örneğin Somali ve Haiti'de) birlik sağlama konusunda özellikle gönüllü olmuşlardır. Bu durum, harekâtların zorlama harekâtlarına dönüşmeleri ile birlikte BM merkeziyetçiliğinden ve çoğulculuğundan uzaklaşmalarına örnek teşkil etmektedir. Bu durumun en önemli nedenlerinden bir tanesi günümüzde çok az ülkenin kendiliğinden zorlama harekâtı icra edecek siyasi ve askeri güce sahip olmasıdır[415]. Bir başka değişle, güç kullanmaksızın yardım ve gözlem faaliyetinde bulunmak BM üyesi hemen her devletin iç siyasetinde engellerle karşılaşmaksızın dahil olabileceği zorluk arz etmeyen bir durum iken güç kullanılmasını, askeri risk alınmasını içeren zorlama harekâtlarında hem böyle bir silahlı kuvvete sahip olunması, hem iç siyaset engelinin aşılması hem de harekâtlar esnasında ve sonrasında oluşabilecek uluslararası koşullardan etkilenilmemesi hususları bu harekâtlara katılım sağlayabilecek devlet sayısını oldukça sınırlandırmaktadır.

BM Anlaşması'nın 43'üncü maddesi kapsamında öngörülen BM kuvvetleri oluşturulabilmiş olsaydı, kolektif bir güvenlik sistemine ilişkin sorunlar bahsedilmiyor olacaktı. Geleneksel barışı koruma harekâtlarında BM Genel Sekreterliği'nin çalışmaları neticesinde hazır görev gücüne ilişkin bir

[415] Justin Morris, , Force and democracy: UN/US intervention in Haiti, **International Peacekeeping**, 1995 Vol.2, s. 391-397

takım gelişmeler yaşanmışsa da daimi bir BM kuvveti oluşumu halen uzak bir ihtimaldir. Hazır görev gücü oluşumu, stand-by anlaşmaları ile olmaktadır. Bu anlaşmalar ile BM üyesi devletler, barışı koruma harekâtına katılmak üzere belirli yetenekte ve güçte birliği böyle bir zorunluluk içinde bulunmasalar dahi hazır tutmaktadır. Herhangi bir zamanda ihtiyaç duyulması halinde BM Genel Sekreteri'nin talebi ve birlik gönderecek üye devletin rızası ile barışı koruma harekâtında görevlendirilmek ya da var olan bir barışı koruma harekâtını desteklemek üzere bu birlikler kullanılmaktadır. Bu uygulamanın en önemli faydası, BM'nin ihtiyaç duyduğu hallerde hızlı bir şekilde birlik gönderebilmesine imkân vermesidir[416].

2.2.5. HAREKÂTLARIN BAŞARISINI ETKİLEYEN DİĞER FAKTÖRLER:

BM barış harekâtları, rıza, tarafsızlık, görevin ifası ve meşru müdafaa halleri haricinde kuvvet kullanmama gibi temel prensipler tarafından yönlendirilmekle birlikte son yıllardaki tecrübeler, bu harekâtların başarısı için yerel halkın gözündeki harekâtlara yönelik meşruiyet ve güvenilirlik algısının da çok önemli olduğunu göstermiştir. Yakın tarihteki tecrübeler, harekâtlara milli ve yerel düzeyde sahip çıkılması için gösterilen çabaların kalıcı barışın sağlanmasına katkıda bulunduğunu göstermiştir[417].

[416] BM Genel Sekreterliği'nin 30 Haziran 1994 tarih ve S/1994/777 sayılı raporununun ayrıntıları için; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1994/777
[417] BM Barışı Koruma Harekatları Prensipler ve Kılavuzlar, s. 36.

2.2.5.1. HUKUKİ MEŞRUİYET:

BM barış harekâtlarının en önemli yönlerinden bir tanesi uluslararası meşruiyettir. Harekâtların hukuki meşruiyetlerinin temelinde, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasındaki en temel sorumluluğa sahip olan BM Güvenlik konseyi tarafından görevlendirilmeleri sonrasında konuşlandırılmış olmaları yatmaktadır. Harekâtlara, personel, bütçe ya da malzeme desteği veren devletlerin sayısının fazlalığı ve üye devletlerin geniş bir şekilde harekâtlarda temsil edilmesi de harekâtların uluslararası meşruiyetini güçlendiren bir diğer etkendir. BM barış harekâtlarının, BM Anlaşması'nın amaç ve prensiplerinin uygulanmasına kendisini adamış, tarafsız ve saygın bir Uluslar arası bir aktör olan BM Genel Sekreteri tarafından yönetilmesi de uluslararası meşruiyet için bir diğer önemli faktördür[418].

BM barış harekâtlarında, harekâtı icra etme şekilleri de harekât bölgesinde harekâta ilişkin meşruiyet algısını doğrudan etkiler. Görevin icrası esnasında gösterilen nezaket, adalet, kuvvet kullanımı esnasında gösterilen özen, personelin disiplini, yerel örf ve adetler ile yerel kuruluşlara ve hukuka saygı, yerel halka özenli muamele gibi hususlar doğrudan harekâtın meşruiyetine yönelik algıları etkiler. Harekâtların meşru algılanması ile harekâtın asker, polis ve sivil bileşenlerinin nitelikleri arasında da doğrudan bir ilişki vardır. Barışı koruma harekâtına katılan personelin tavır ve davranışları, önemli sorumlulukları yerine getiren barışı koruma harekâtı ile uyumlu bir şekilde olmalı ve personel yeterli, kaabiliyetli ve etik değerlere sahip olmalıdır.

[418] A.G.E.s.36.

Harekâtı yöneten kıdemli komutan, personelinin yanlış uygulamalara sebebiyet vermeyecek nitelikte ve kendilerinden beklenen yüksek standartlarda olmasını sağlamalıdır. Asker, sivil ve polisler dahil tüm personel cinsel taciz ve saldırıya yönelik zorunlu eğitim almalı ve bu eğitimler personel rotasyonunu da dikkate alarak devamlı olmalıdır. Cinsel taciz ve saldırı dahil her türlü ciddi suça hiçbir tolerans gösterilmemelidir. Herhangi bir ihlal halinde harekâtın meşruiyetini zedelemeksizin ihlale yönelik yapılması gerekenler adil ve kesin bir şekilde yapılmalıdır[419].

Tecrübeler göstermiştir ki, harekâtın ya da harekâta katılanların faaliyetleri yerel bir kırgınlık ya da öfke kaynağı haline gelirse ya da herhangi bir ihlal halinde gereken tedbirler ve yaptırımlar gecikirse, BM barış harekâtının meşruiyetine yönelik algı da zaman içinde azalarak yok olabilir. Barış harekâtları ulusal bağımsızlığa her zaman saygı göstermelidir. Hukuki ve güçlü bir hükümet yapısı ortaya çıktıkça uluslararası aktörlerin rolü de bu doğrultuda azalmalıdır. Harekâtların milli ve yerel kabul görmesi önemlidir. Bu nedenle gelişen yerel imkân ve kabiliyetlere göz önünde bulundurularak harekâtlar esnasındaki tavır ve davranışların yerel halk üzerindeki etkilerine yönelik hassas olunmalıdır[420].

2.2.5.2. İNANILIRLIK VE GÜVENİLİRLİK:

BM barışı koruma harekâtları genellikle devlet yapısının bozulduğu ya da tamamen kaybolduğu, düşmanlık, şiddet, kutuplaşma ve sorunlarla dolu,

[419] A.G.E. s.36-37
[420] A.G.E. s.37.

çalkantılı, yüksek gerilimli bir ortamda konuşlanırlar. Bu ortamda genellikle hukuksuzluk ve güvensizlik tüm yerel seviyelere yerleşmiş, siyaset ve güvenliğe ilişkin boşluklar fırsatçılar tarafından doldurulmuştur. Harekâtın başlangıcında, bu kaos ortamından faydalanan ve harekât nedeniyle menfaatleri zarara uğrayabilecek kişi ya da gruplar harekâtın zayıflığını ya da etkinliğini test etmek isterler. Yerel ve uluslararası kamuoyunun harekâtın başarılı olma yeteneğine olan inancı ile BM barışı koruma harekâtlarının inanılırlığı ve güvenilirliği doğrudan ilişkilidir. İnanılırlık ve güvenilirlik, harekâtın yeteneği, etkinliği ve beklentileri karşılamasının bir fonksiyonudur. Güvenilir olmak için harekâtlar mümkün olduğu kadar hızlı konuşlanmalı, yeterli kaynaklarla donatılmalı, güven oluşturmaya çalışmalı, bütüncül ve kapasiteli görünmelidir. Tecrübeler göstermiştir ki, hızlı bir şekilde konuşlanan, güven telkin eden bir harekât, bozguncuları caydırmakta ve görevin ifası için kuvvet kullanma ihtiyacını azaltmaktadır. Harekâtın güvenilirlik kazanabilmesi için, harekâtın açık ve yerine getirilebilir bir görevi olması, kaynaklarının ve kabiliyetlerinin bu görev ile uyuşması yanında tarafsız, anlaşılır, koordine edilmiş ve her seviyede etkin bir şekilde uygulanabilen güçlü bir harekât planına da ihtiyaç vardır[421].

BM barış harekâtlarının konuşlanmaları, bölge halkında gereksinimlerinin karşılanması yönünde yüksek bir beklenti oluşturmaktadır. Bu beklentiler gerçekçi ve yerine getirilebilir olmasa dahi, yerine getirilmelerine ilişkin başarısızlık algısı yerel kamuoyunun mutsuzluğuna ve hatta harekâta

[421] A.G.E. s.37-38.

karşı çıkmalarına neden olabilir. Harekât devam ettiği sürece harekâta yönelik bu beklentileri yönetme yeteneği, harekâta olan güvenilirliği doğrudan etkiler. Güvenilirlik bir kez kaybedilirse yeniden kazanmak çok zordur. Güvenilirliğini kaybeden harekâtlar marjinalleşerek etkinliğini yitirir. Harekâtın güçsüzleştiği ya da faaliyetlerinin meşruiyetini kaybettiği algısı oluşarak harekâta ilişkin gösterilmiş rıza ortadan kalkabilir. Harekâtı eleştirenler ya da harekâta karşı çıkanlar bu durumları etkin bir şekilde kullanabilir. Güvenilirliğin kaybedilmesi harekâtın etkinliğinin azalmasına neden olmasının yanında harekâtı yürüten personelin moraline de doğrudan etki eder. Bu nedenle harekâtların başarısı için güvenilirliğin ve inanılırlığın tesisi hayati önem taşımaktadır[422].

2.2.5.3. HAREKÂT ALANINDAKİ YEREL DESTEK:

BM barış harekâtları, artan bir şekilde uzun iç çatışmalar yaşamış ve çatışmaları sona erdirerek devlet yapısını yeniden kurmaya çalışılan ortamlarda görev almaya başlamıştır. Barış süreci ve/veya BM Güvenlik Konseyi tarafından verilen görev barış harekâtının bölgedeki rolünü şekillendirecektir. Bazı durumlarda devlet ya da yerel otorite o kadar zayıftır ki harekâtlar geçiş yönetimlerinde olduğu gibi ya da devletin desteklenmesi maksadıyla doğrudan bazı fonksiyonları üstlenebilir. Harekâtların rolü ve kapsamı kendisine verilen görev, görev yapılan yerdeki durumun ciddiyeti, uluslararası kamuoyunun sağladığı kaynak ve harekâtın icra edildiği ülkedeki kabiliyetli, güvenilir ve meşru yerel ortaklarla doğrudan ilgilidir. Bu etkenlerin, harekâtın her aşamasında değişme ihtimali bulunmasından dolayı barışı

[422] A.G.E. s.38.

koruma harekâtının yaklaşımında da harekât boyunca çeşitli düzenlemeler gerekebilir[423].

Harekâta ilişkin milli ve yerel destek, barış sürecinin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için kritik bir öneme sahiptir. Harekâtların temel faaliyetlerinin planlama ve uygulama aşamalarında mahalli desteğin sağlanabilmesi ve milli aktörlerle işbirliği ve güvenin güçlendirilebilmesi için her türlü çaba gösterilmelidir. Mahalli desteğe yönelik etkili yaklaşımlar, harekâtın meşruiyetine yönelik algılamaları güçlendireceği gibi, görevlerin yerine getirilmesini de destekler. Mahalli desteğin sağlanması, barışı koruma harekâtı sonlandığında harekâtlar esnasında geliştirilmiş milli kapasitenin devamlılığına da katkı sağlar[424].

Yerel aktörlerle işbirliği yaparken, tarafsız davranılmalı, her kesimin geniş bir şekilde temsil edilmesine özen gösterilmeli, cinsiyet hususlarında hassasiyet gösterilmelidir. Ev sahibi devletin politik yapısında farklı ve muhalif düşüncelerin olabileceği asla unutulmamalı ve her düşünceye kapsayıcı bir şekilde yaklaşılmalıdır. Katılım ve işbirliğinin sadece küçük elit gruplarla yapılmaması için, her düşünce ve görüşe anlayışlı yaklaşılarak saygı gösterilmelidir. Milli ve mahalli desteğin sağlanabilmesindeki en önemli hususlardan biri milli hassasiyetlerin en iyi şekilde bilinmesi ve anlaşılmasıdır. Milli hassasiyetlerin kapsamına, siyasi hassasiyetler ve en geniş manada sosyo-ekonomik hassasiyetler de girmektedir[425].

[423] A.G.E. s.38-39.
[424] A.G.E. s.39.
[425] A.G.E. s.39.

Mahalli desteğin sağlanması için çaba gösterilirken, harekâtın kendisi toplumun umudu ve ülküsü haline gelmemeli; asıl önemli olanın, ülkenin kendi milli kapasitesinin çatışma ortamından kendi kendine yeterli bir şekilde siyasi ve gelişim süreci yürütebilecek bir seviyeye gelebilmesi olduğu unutulmamalıdır. Çatışma öncesindeki statükodan hızlı ve yapısal bir değişim sürecine geçilmesi nedeniyle, savaş öncesindeki statükodan faydalanan ve devam etmesini isteyen güçlü aktörlerin direncinden kaynaklanan gerilimler de harekâtlar esnasında yönetilmelidir. Değişimin kabullenilmesi için öncelikle diyalog yöntemi kullanılmalıdır. Siyasal, ekonomik ve diğer uluslararası etki unsurları da tarafları belli konularda etkilemek için kullanılabilir ancak bu etki unsurlarının kullanım amacı mutlak surette toplumsal barışın desteklenmesi amacına hizmet etmelidir[426].

2.3. DEĞERLENDİRME:

Barış harekâtlarında uygulanacak temel hukuksal prensiplerin her biri zaman içindeki yaşananların dolaylı bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle her bir prensibin altında geçmişte yaşanan bir olay ve muhtemelen kan ve gözyaşı vardır. Açıklanmaya çalışılan prensiplerin her biri birbiri ile yakından ilişkilidir. Birine dikkat edilmesi ve özen gösterilmesi diğerini de olumlu şekilde etkiler. Örneğin silah kullan(ma)ma konusunda gösterilen hassasiyet tarafsızlık prensibini doğrudan etkileyecek tarafsızlık prensibinin olumlu etkileri de harekâta ilişkin rızayı güçlendirecektir.

Prensiplerin birbirini olumlu etkilemesi kadar olumsuz etkilemesi de

[426] A.G.E. s.39-40.

kaçınılmazdır. Harekâtlar esnasında belirtilen prensiplere aykırı bir hareket tarzı diğer prensipleri de doğrudan ve olumsuz etkileyebilecek ve harekât tehlikeye düşebilecektir.

Prensipler değerlendirilirken her bir harekâtın içeriği ve görevi mutlak surette göz önünde bulundurulmalıdır. Harekâtın kuvvet kullanmayı içeren bir harekât türü olması halinde kuvvet kullanmama prensibi doğrultusunda silah kullanılmaması ölümcül neticeler verebilecektir.

Tüm prensipler değerlendirilirken, barış harekâtlarının temel maksadının uluslararası barış ve güvenlik olduğu, barış harekâtları esnasında ilk öncelikli olarak yerel sivillerin korunması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu yaklaşımın her bir harekâtta uygulanması, diğer prensiplerle birlikte harekâtın başarıya ulaşmasında önemli bir katalizör işlevi görecektir.

III. BÖLÜM

BARIŞ HAREKÂTLARI ESNASINDA UYGULANACAK HUKUKSAL ESASLAR

3.1. BARIŞ HAREKÂTLARI VE HUKUKSAL SORUMLULUK:

Uluslararası kuruluşların yetkisi altında silahlı kuvvetlerin kullanılmasına ilişkin demokratik hesap verilebilirlik konusunun incelenmesinde bir çok nedenden kaynaklanan başarısızlıklarla karşılaşılmıştır. Uluslararası kuruluşlara silahlı kuvvet kullanımının planlanmasına ilişkin yetki verildiğinde, bu yetki kapsamında kuvvet kullanma ihtimalinin dahi potansiyel saldırganların eylemlerini caydıracağı, barışçıl düzenlemelerin ya da yaptırımların saldırganların geri çekilmesi için yeterli olacağı değerlendirilmişti. Silahlı kuvvetlerin gerçekten fiilen kullanımı başlangıçta çok üzerinde durulan bir husus değildi[427].

Geleneksel olarak, siyaset teorisyenleri demokrasiyi ülke sınırlarının içinde bir yönetim sistemi olarak değerlendirmişlerdir. Uluslararası hukuk kapsamında uluslararası sorunlar temel olarak ülkelerdeki demokratik sistemlerin ve hükümet kuruluşlarının ötesinde bir nitelik taşıyıp ülke sınırlarının dışına taşmaktadır. Uluslararası kuruluşların yetkisi altında silahlı kuvvetlerin kullanımına ilişkin 2. Dünya Savaşı sonrasındaki deneyimler aksini

[427] Ku ve Jacopson, s. 4.

gösterse de; günümüzde silahlı kuvvetlerin kullanımına ilişkin demokratik hesap verilebilirlik, harekâtların başarısındaki en temel unsurlardan birisi olmaktadır[428].

Birleşmiş Milletler sistemi kurulurken halkların devletler arasındaki savaşlardan korunması düşünülmüştü. Bu durum sistemin kurucuları tarafından da B.M. Antlaşması Giriş'inde bu şekilde belirtilmişti[429]. 1945'ten bu yana meydana gelen silahlı çatışmaların çok azının devletler arası savaş niteliğine sahip olmasının yanında meydana gelen çatışmaların büyük bir çoğunluğunda da dış karışma vardır. 1949 Cenevre Sözleşmeleri, sözleşmeye taraf olan devletler arasındaki çatışmalarla bir taraf devlet ülkesinde gerçekleşen uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar arasında ayrım yapmaktadır. Silahlı çatışmalar hukukunun, devletler arasındaki çatışmalara tam olarak uygulanması gerekir[430].

Silahlı çatışma hukuku kapsamında B.M. açısından sorun, B.M. güçlerinin bir devlet ya da birimle silahlı çatışma durumunda olmasının mümkün olup olmadığıdır. Genel eğilim, B.M.'nin bir devletle silahlı çatışma durumunda olamayacağı yönündedir. Ancak meri uluslararası hukuka göre savaş ilan edilmesinin mümkün olmadığı ve bu nedenle 1945 yılından bu yana ilan edilmiş savaş bulunmadığı dikkate alındığında, bugün silahlı çatışmalar hukukunun uygulanması için uluslararası askeri çatışma olması yeterli

[428] A.G.E. s.4.
[429] Hilaire Mccoubrey ve Nigel D.White, **International Organizations and Civil Wars**, Dartmauth, Aldershot, 1996, s.14
[430] Funda Keskin, Silahlı Çatışmalar Hukukunun BM Kuvvetlerine Uygulanması, **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt 52, No: 1-4, 1997, s. 454.

sayılmaktadır. Bu kıstas doğrultusunda, B.M. Antlaşması VII. Bölüme göre Güvenlik Konseyi'nin bir saldırı ya da barışın bozulması durumunun varlığını belirleyip bir zorlama önlemi olarak kuvvet kullanılmasına karar vermesi durumunda bu koşul karşılanmış olmaktadır. Çünkü bu iki durum, ancak birden fazla devlet arasında gerçekleşen eylemler sonucu ortaya çıkabilecektir[431].

3.2. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE SİLAHLI ÇATIŞMA HUKUKU:

Silahlı çatışmalar esnasında tarafların bazı kurallara uyması gerektiği düşüncesi antik çağlardan itibaren gelişmeye başlamıştır. Bu gelişimde silahların gelişmesi ve öldürücülüğünün artması da bu gelişmeleri hızlandırmıştır. Devletler için kuvvet kullanmanın yasak olmadığı, kuvvete başvurmanın bir hak olduğu dönemde kuvvete başvurmayı düzenleyen kuralların (*jus ad bellum)* gelişmesi geride kalırken, bir silahlı çatışma sırasında tarafların uyması gereken kurallar yani *jus in bello* gelişti ve yaygınlık kazanmıştır. Uzun süre yapılageliş hukuku şeklinde gelişen bu kurallar, özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararası antlaşmaların da konusu olmaya başlamışlardır[432].

Jus in belloya dair XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılan başlıca temel çok-taraflı antlaşmalar şunlardır: 1856 Deniz Savaşı Konusunda Paris Bildirisi, 1864 Savaşta Hasta ve Yaralılar Konusunda Cenevre Sözleşmesi, 1906 Cenevre Sözleşmesi, 1868 Savaşta Birtakım Patlayıcı

[431] Keskin, Silahlı Çatışmalar Hukukunun BM Kuvvetlerine Uygulanması, s. 454.
[432] A.G.E s. 447-466.

Maddelerin Kullanılmasının Yasaklanmasına İlişkin St. Petersburg Bildirisi, 1929 Hasta ve Yaralı Askerlerin, Denizcilerin ve Savaş Tutsaklarının Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmeleri, 1899 ve 1907 La Haye Sözleşmeleri. 1925 Mikrop ve Gaz Savaşını Yasaklayan Cenevre Sözleşmesi, 1936 Savaşta Ticaret Gemilerine Karşı Denizaltıların Kullanılmasını Düzenleyen Londra Protokolü, Uluslararası Kızıl Haç Komitesi'nin (I.C.R.C.) hazırladığı 1949 Cenevre Sözleşmeleri (4 tane), 1954 La Haye Silahlı Bir Çatışma Durumunda Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Sözleşme, 1972 Bakteriyel (Biyolojik) ve Toksin Silahlarının Geliştirilmesi, Üretilmesi ve Depo Edilmesinin Yasaklanması ve Yok Edilmelerine İlişkin Sözleşme, 1977'de 1949 Cenevre Sözleşmeleri'ne ek iki Protokol, 1980 Aşırı veya Ayrım Yapma İmkânı Vermeden Zarar Veren Bazı Konvansiyonel Silahların Kullanılmasının Sınırlandırılması ve Yasaklanmasına İlişkin Sözleşme ve 1993 Kimyasal Silahların Geliştirilmesi, Üretilmesi, Depo Edilmesi ve Kullanılmasının Yasaklanmasına ve Yok Edilmelerine İlişkin Sözleşme.

Kuvvet kullanmanın meşru müdafaa kapsamına girmediği ancak verilen askeri görevin yerine getirilebilmesi için kuvvet kullanmanın gerekli olduğu hallerde uluslararası hukuk ile milli hukukun izin verdiği ölçüde kuvvet kullanılabilir. Ölümcül kuvvet kullanılmasına yönelik yaklaşımlar devletler arasında farklılık göstermekte ise de mutlak ölüm tehdidinin bulunduğu hallerde ölümcül kuvvet kullanılabileceği konusunda ülkeler arasında bir farklılık bulunmamaktadır[433].

[433] Sanremo El Kitabı, s.4-5.

Silahlı bir çatışma esnasında meşru müdafaa halleri dışında düşmana karşı kuvvet kullanılabilmesi için komutanların silahlı çatışma hukukuna uygun bir şekilde yetkilendirilmeleri gerekmektedir. Mevcut durumun hukuki çerçevede değerlendirilmesi sonrasında silahlı çatışma hukukunun hangi kapsamda (uluslararası, uluslararası olmayan vb.) uygulanacağı hususunda temel aktörler devletlerin siyasi liderleridir. Angajman kurallarının silahlı çatışma hukuku kapsamında düzenlenmesi esnasında harekat alanındaki diğer devletlerin (silahlı çatışmaya ilişkin anlaşmalara her devletin aynı şekilde taraf olmaması nedeniyle) silahlı çatışmayı hangi hukuki çerçevede değerlendirdiklerinin de bilinmesi ve diğer devletlerin yaklaşımlarının da dikkate alınması önemlidir[434].

Silahlı çatışma hukuku sözleşmeleri genel olarak hazırlandıkları ve son şekillerinin verildiği yerlere göre adlandırılmaktadır. La Haye Sözleşmeleri ve Cenevre Sözleşmeleri gibi iki ayrı temel kurallar topluluğunu oluşturan bu sözleşmeler arasında kesin bir ayrım olmamakta birlikte ve Cenevre'de yapılan sözleşmeler çerçevesinde düzenlenenler Cenevre tipi hukuk çoğunlukla belli durumdaki kişilerin korunması amacına yönelik kuralları düzenlerken, La Haye tipi hukukta çatışmada kullanılan araçları ve silahları kısıtlayan veya yasaklayan düzenlemeler bulunmaktadır[435].

Cenevre tipi hukukta genel olarak kabul gören en temel kural, çatışmada sivillerle savaşanlar arasında ayrım gözetilmesi ve sivillere karşı

[434] A.G.E., s.5.
[435] Sadi Çaycı, **Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s.65-66.

askeri faydası olmayan eylem yöneltilmemesidir. Savaşanlara ilişkin olarak da, yaralı, hasta ve tutsak olmaları durumunda belli kurallar çerçevesinde davranılması düzenlenmiştir. La Haye tipi hukukta ise bazı patlayıcı maddelerin ve kimyasal ve biyolojik silahların kullanılmamasını öngörülmektedir[436].

1949'da B.M. tarafından üye devletlere kuvvet kullanma izni verilen ilk durum olan Kore olayında B.M. 1949 Cenevre Sözleşmeleri'ne uyacağını ilan etmiştir. Kore'de yaşanan durum B.M. Antlaşması'nda öngörülmediğinden ve bunlara uygulanacak kurallar da belirlenmemişti. Mevcut olan tek kurallar dizisi olarak silahlı çatışmalar hukukuna uyulmasının kabul edilmesi de bu kapsamda doğaldır. Ancak B.M., kendisini Kore'de eski savaş hukuku anlamında savaşan olarak da kabul etmemiştir. Bu dönemde, kuvvet kullanma yasağı devletler için bulunmakta iken B.M.'nin kendisinin kuvvet kullanma yetkisinin bulunduğu, kuvvet kullanma konusunda B.M.'nin devletlere göre daha üstün bir konumda olduğu ve örneğin nükleer silahları devletlere yasaklarken kendisinin kullanma yoluna gidebileceği ve bu bağlamda dilerse silahlı çatışmalar hukukunu uygulama yolunu seçebileceği görüşü ileri sürülmüş ise de Kore'den bu yana gerek doktrinde gerekse B.M.'nin özellikle barış güçleri için yaptığı açıklamalarda, uygun olduğu durumlarda silahlı çatışmalar hukukunun B.M. güçlerine de uygulanması gerektiği genel olarak kabul görmektedir[437]. Ancak B.M.'nin bir devlet olmaması nedeniyle silahlı çatışmalar hukukunun her yönü B.M. güçlerine uygulanamamakta ya da en

[436] Keskin, Silahlı Çatışmalar Hukukunun BM Kuvvetlerine Uygulanması, s.449.
[437] a.g.e., s.451.

azından bazı noktalarda biraz daha netleştirici gelişmelere ihtiyaç duyulmaktadır[438].

B.M.'nin kuvvet kullanma izni verdiği durumlarda silahlı çatışmalar hukukunun uygulanabilirliğine dair artık bir şüphe bulunmamaktadır. 1977 II. Ek Protokol'le uluslararası nitelikte olmayan çatışmalara bile uygulanması kabul edilen silahlı çatışmalar hukukunun bu güçlere evleviyetle uygulanma imkânı bulunmaktadır[439].

B.M.'nin 39'uncu madde kapsamında yaptırım olarak kuvvet kullanılmasına izin verdiği hallerde de bu kararı uygulayan kuvvetlerin silahlı çatışmalar hukukuna uyma yükümlülüğü bulunmaktadır. Zaten silahlı çatışmalar hukuku devletler arasındaki çatışmalara uygulandığı zaman da hangi tarafın hukuka uygun olarak kuvvet kullandığına bakılmaksızın iki tarafa da uygulanan kurallar içerir. Bunların asgari uygarlık koşulları olduğu 1899 ve 1907 La Haye Sözleşmesi Ek Kurallar'ın 158. maddesinde de belirtilmiştir. Temel kuralların ve bu temel kuralları kodifiye eden 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nin yapılageliş niteliğinde oldukları kabul edildiğinden Güvenlik Konseyi izniyle yaptırım olarak kuvvet kullanma yoluna başvurulması durumunda da silahlı çatışmalar hukukuna uymak zorunludur. Ancak B.M. bir örgüt olarak sözleşmelere taraf olmadığından ve B.M. güçleri için ayrı bir düzenleme de yapılmadığından, bu kuralların gözetilmesi görevi yine katkıda bulunan devletlere düşmektedir[440].

[438] a.g.e., s.452.
[439] A.G.E. s. 452.
[440] A.G.E. s. 453.

B.M. çerçevesinde silahlı çatışmalar hukukuyla ilgili olarak alınan en önemli karar, 1968 tarihli, 2444 (XXIII) sayılı Genel Kurul kararıdır[441]. Bu karar "Silahlı Çatışmalarda İnsan Haklarına Saygı" başlığını taşımaktadır ve üç temel ilke belirlemektedir: Tarafların çatışmada araç ve yöntem seçmekte sınırlı bir hakkı olması, sivil halka saldırının yasak olması ve savaşanlarla siviller arasındaki ayrımın gözetilmesi. Bu ilkeler, La Haye ve Cenevre Sözleşmeleri'nde ortaya konulan ilkelerdir ancak B.M. bu sözleşmelere doğrudan doğruya atıfta bulunmamaktadır.

Bununla birlikte, Genel Kurul 1990 tarih ve 45/69 sayılı kararıyla[442] İsrail'in işgal altındaki topraklarda işgalci güç olarak IV. Cenevre Sözleşmesi'ne uymasını, bu sözleşmenin adını vererek istemiştir. Ayrıca yine devletlere 1977 Ek Protokoller'e taraf olmaları için defalarca çağrıda bulunmuştur.

3.3. SİLAHLI ÇATIŞMA HUKUKUNUN BM BARIŞ HAREKÂTLARINA UYGULANABİLİRLİĞİ:

Tarihsel olarak BM barışı koruma harekâtlarına silahlı çatışma hukukun uygulanması konusu ile ilgilenen iki yaklaşım olmuştur. Bunlardan ilki BM'nin kendisinin yaklaşımı, diğeri ise Uluslararası Kızılhaç Örgütü (ICRC)'nün yaklaşımıdır.

BM yaklaşımında, BM'nin herhangi bir sözleşmeye taraf olmadığı,

[441] Kararın ayrıntıları için; http://daccess-ods.un.org/TMP/6185203.19461823.html
[442] Kararın ayrıntıları için; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/45/69

sözleşmelerin devletler tarafından kabul edildiği gerekçeleriyle BM'nin Cenevre Sözleşmeleri (ek protokolleri dâhil) veya silahlı çatışma hukukunu düzenleyen herhangi başka bir anlaşma ile bağlı olmadığı belirtilmektedir. BM'nin devletlerin sahip olduğu bir takım yönetsel-idari organlara sahip olmaması da BM'nin sözleşmelerdeki yükümlülükleri yerine getiremeyeceğinin bir gerekçesi olarak öne sürülmektedir. Özellikle 2002 yılında Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşuna kadar BM'nin savaş suçlarını içeren olayları yargılayabileceği bir mahkemesi ya da ceza hukuku sistemi bulunmamaktaydı. Örf ve adet hukuku kapsamında sözleşmelerin içeriklerinin BM'yi de bağladığı tartışılabilse de, devletler gibi sözleşmelerin bir tarafı olmamaları nedeniyle BM'nin sözleşmelerin uygulama alanı dışında kaldığı öne sürülmektedir. Aynı durum genel anlamda silahlı çatışma hukuku için de geçerlidir[443].

Bu yaklaşımda BM bir çatışmaya dahil olabilir ancak hiçbir zaman çatışmanın tarafı olamaz. BM, bir savaşta olamaz ancak uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ya da korunması amacıyla kendini savaş benzeri bir ortamın içinde bulabilir. Bu nedenle BM harekâtlarında görev yapan askerlerin savaşanlar olarak sınıflandırılamayacağı değerlendirilmiştir[444].

Uluslararası Kızılhaç Örgütü (ICRC)'nün yaklaşımı BM yaklaşımının aksine, silahlı çatışma hukukunun barışı koruma harekatlarına uygulanabileceği görüşündedir. İnsancıl hukukun konusu ve amacı, silahlı çatışmaların ortaya çıkardığı acıları mümkün olduğu kadar önlemek ve

[443] Robert, C.R. SIEKMAN, **The Legal Responsibility of Military Personel, Democratic Accountability and the Use of Force in International Law**, Ed. Charlotte Ku ve Harold K. Jakobson, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, s.109.
[444] A.G.E. s.109.

engellemektir. Bu açıdan bakıldığında silahı tutanın kim olduğunun ve ne amaçla tuttuğunun önemi yoktur. Mavi berelilerden dahi olsa silahlı çatışmaya müdahil olan herkes uluslararası insancıl hukuk kurallarına uymak zorundadır[445].

Silahlı bir çatışmada sivillerin, mağdurların ve çatışmaya taraf olmayanların temel haklarını sağlayan silahlı çatışma hukuku, silahlı çatışmalara katılmayan ya da çatışmayı bırakan kişileri korumak içindir. Harekâtların genellikle şiddetin halen devam ettiği ya da yeniden çatışma çıkma ihtimalinin bulunduğu çatışma sonrası ortamlarda yürütülmesinden dolayı, silahlı çatışma hukuku, BM barışı koruma harekâtları ile de doğrudan ilişkilidir. Bunun yanında, çatışma sonrası ortamlarda, olası bir silahlı çatışma halinde Cenevre Konvansiyonlarının ve uluslararası insancıl hukukun uygulanmasını gerektirecek farklı tarafların hedefi olmuş sivil topluluklar, savaş tutsakları veya diğer saldırıya açık gruplar da bulunmaktadır[446].

Uluslararası Kızılhaç Örgütü, uluslararası insancıl hukuka dair tüm düzenlemelerin BM'nin kuvvete başvurduğu hallerde uygulanabileceği görüşündedir. Uluslararası Kızılhaç Örgütü 1961 yılında Cenevre Sözleşmesi'ne taraf tüm ülkelere ve BM üyesi ülkelere Cenevre Sözleşmeleri'nin BM misyonlarında uygulanabilirliğine ilişkin bir bildiri göndermiştir. Bu bildiride, BM'in sözleşmemelere taraf olmamasından dolayı harekâtlara birlik gönderen her bir ülkenin kendi faaliyetlerinden sorumlu olacağı belirtilmiştir. Bu kapsamda beklenilen husus, her bir devletin kendi

[445] A.G.E. s.111-112.
[446] Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekatları, Prensipler ve Kılavuzlar, s.15.

personelini harekâta göndermesi öncesinde kuvvet kullanmasını gerektirir bir durumla karşılaştığında sözleşme hükümlerine bağlı kalması konusunda bilgilendirmesidir. Uluslararası Kızılhaç Örgütü bildirgede, tarafların sözleşme hükümlerine uymalarının yanında sözleşmeye uyulmasını sağlamaları gerektiğini belirten dört Cenevre Sözleşmesi'nin ortak hükmü olan 1'inci maddesini de taraf devletlere hatırlatmıştır. Yürütülen harekatlarda silahlı çatışma hukukuna, BM dahil ve tüm tarafların uymalarının sağlanması için birlik gönderen devletlerin de çaba göstermesi gerektiği temenni edilmektedir[447].

3.3.1. BARIŞ HAREKATLARINDA SİLAHLI ÇATIŞMA HUKUKUNUN UYGULANMASINA DAİR KAVRAMSAL SORUNLAR:

Bugüne kadar gerçekleştirilen jus *in bello* antlaşmalarının devletler arasındaki çatışmaları konu almaları nedeniyle B.M. barış gücü gibi devlet statüsünde olmayan ve temelde savaşan tanımına girmeyen bir uluslararası gücün ya da bir zorlama önlemi kararını uygulayan güçlerin silahlı çatışmalar hukuku açısından statüsü bir düzenleme konusu olmamıştır. BM barış harekâtlarına katılan bu güçlere ne ölçüde silahlı çatışma hukuku kurallarının uygulanacağı ve eğer uygulanacaksa hangi antlaşma hükümlerinin ve hangi askeri disiplin sisteminin geçerli olacağına ilişkin uluslararası hukukta açık bir düzenleme bulunmamaktadır[448].

Uluslararası insan hakları hukuku, BM barış harekâtlarının hukuksal

[447] Siekman, Legal Responsibility, s.112.
[448] Keskin, Silahlı Çatışmalar Hukukunun BM Kuvvetlerine Uygulanması, s.450.

çerçevesinin temel öğelerinden biridir. Uluslararası insan hakları standartlarının belirlenmesinde temel bir kaynak olan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, insan hakları ve temel özgürlüklerin her bir birey için evrensel olarak sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. BM barış harekâtları, insan haklarına tamamıyla saygılı bir şekilde yürütülmeli ve harekatın yürütülmesinde de insan haklarının iyileştirilmesine yönelik çalışılmalıdır[449].

*Jus in Bello'*ya ilişkin kural ve prensiplerin BM kuvvetlerinin dahil olduğu çatışmalara da uygulanabileceği genel kabul gören bir hususdur ancak BM kuvvetlerinin ve harekatlarının kendisine özgü niteliklerinden dolayı bu kural ve prensiplerin uygulanmasına ilişkin detaylarda sorunlar yaşanmaktadır. *Jus in Bello* geleneksel olarak Lahey Hukuku ve Cenevre Hukuku ya da uluslararası insancıl hukuk olarak iki temel alt kategoriye ayrılmıştır. 1899 ve 1907 Lahey Sözleşmelerini temel alan Lahey Hukuku, taktikleri, silah tiplerini ve silah kullanım şekillerini de içeren savaş usullerini düzenlemektedir. 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve 1977'deki Ek protokellerini temel alan Cenevre Hukuku ise, silahlı çatışmaların mağdurlarını korumak ve yardım etmek konularını temel alır. Mevcut kullanımda her iki kategori de düşmanlıklarda insani amaçlı tahditlere ilişkin düzenlemeler içermeleri nedeniyle tek bir uluslararası insancıl hukuk adı altında değerlendirilmektedir[450].

BM kuvvetlerinin müdahil olduğu düşmanlıklara ya da çatışmalara bu hukukun uygulanması iki temel bakış açısınından kaynaklı çözümü zor bazı sorunları ortaya çıkarmıştır. Bu hukuk sistemi, herşeyden önce BM

[449] BM Barışı Koruma Harekâtları Prensipler ve Kılavuzlar, s.14.
[450] McCoubrey-White, , **The Blue Helmets,** s. 153-154.

kuvvetlerinin müdahil olabileceği durumlar öngörülmeksizin, bu kuvvetlerin amaçları ve fonksiyonları dikkate alınmaksızın oluşturulmuştur. *Jus in Bello*'ya ilişkin kural ve prensiplerin bir çoğu BM sisteminden hatta Milletler Cemiyeti'nden öncesine dayanmaktadır. Bu nedenle doğal olarak BM kuvvetlerine ilişkin bir düzenleme içermemektedir. BM döneminde dahi *Jus in Bello*'ya ilişkin konulardaki düzenlemeler esnasında, BM kuvvetlerine ilişkin bir düzenleme konusunda en azından sessiz kalınmıştır. Bu konuya ilişkin muhtemel bir çok sebep arasında en muhtemel olanı Birleşmiş Milletler'in kuruluşu esnasındaki fazlasıyla iyimser beklentilerdir. Kellogg-Briand Paktı olarak da bilinen 1928 Paris Paktı düzenlemelerinde -ki aynı zamanda örf adet hukuku haline geldiği kabul edilmektedir- ve BM Anlaşması'nın 2'nci maddesinde anlaşmazlıkların çözümü için silahlı çatışmaların hukuki bir yol olmadığı belirtilmektedir. Bu nedenle çok istisnai bir durum gelişmedikçe silahlı çatışmanın hallerinde, en azından taraflardan bir tanesi uluslararası hukuk sınırları dışında hareket etmiştir ya da halen uluslararası hukuk sınırları dışında hareket etmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında, BM Anlaşması'nın VII'nci bölümünü düzenleyenler, BM kuvvetlerinin, uluslararası barış ve güvenliği hukuka uygun bir şekilde yeniden sağlanabilmesi için bir nevi ani müdahale birliği olarak görev yapacağını varsaymışlardır. Bu kapsamda BM kuvvetlerinin rolü devletlerin egemenlik sınırları içinde yürütülen polis/kolluk görevinin bir nevi devletler arasında yerine getirilmesidir[451].

B.M. Güvenlik Konseyi'nin barışa yönelik tehdit, barışın bozulması veya

[451] A.G.E. s. 154.

saldırı durumunu belirleyip kuvvet kullanma da içeren zorlama önlemlerine başvurulması kararını BM Antlaşması'nın 39. maddesi kapsamında verdiği durumlarda, bu kararı uygulayan B.M. güçlerine silahlı çatışmalar hukuku kurallarının uygulanacağı konusu genellikle kabul edilmekle birlikte B.M.'nin uluslararası hukuk kişisi olmakla birlikte devlet olmaması nedeniyle uluslararası ilişkilere bir devlet gibi katılamayacağı görüşünü savunanlar da olmuştur. Bu görüşü savunanlara göre B.M.'nin eylemi B.M. Antlaşması'na aykırı bir kuvvet kullanmayı durdurma haklı amacına yöneliktir[452]. Haklı savaş görüşü bağlamında benzer şekilde saldırıya karşı koyan devletin silahlı çatışma kurallardan yararlanacağı ama saldırgan devletin yararlanamayacağı biçiminde görüşler[453] olsa da hukuka aykırı davranışın başka hukuka aykırı davranışlar için bir gerekçe olamayacağı açıktır. Aynı şekilde haklı savaş öğretisi hiçbir zaman haklı bir neden için insanlığa aykırı uygulamalara başvurmayı haklı çıkaramaz. Ayrıca silahlı çatışmalar hukukunun hiçbir kuralı, kuvvete başvurmanın hukuka uygunluğu ile bu kuralların uygulanması arasında bir bağlantı kurmaz. Silahlı çatışma hukukuna dair kurallar savaşın kötülüklerine karşı gelişmiş kurallar olmaları nedeniyle, gereksiz acılara engel olmak amacındadır. Gereksiz acıların engellenmesi amacı çatışmaya katılan tarafların niteliğinden ya da katılma nedenlerinden bağımsızdır. Aksi halde haklı nedenlerin bulunduğu gerekçeleri ile taraflardan herhangi biri amacına ulaşmak için her türlü aracı kullanabileceğini öne sürebilir. Bu tür gerekçeler B.M. güçleri için kabul edilemez[454]. Bu kapsamda uluslararasında barış ve

[452] MCCOUBREY-White, International Organizations and Civil Wars, s.188-189.
[453] J.G. Starke, **Introduction to International Law**, 9.B., London, Butterworths, 1984, s.526.
[454] Mccoubrey-White, The Blue Helmets, s.155.

güvenliğin sağlanması temel hedefi ile insanlık ve hukuka uygunluk için eyleme geçen B.M. güçlerinin, asgari *jus in bello'nun* temel kuralları ile bağlı olması gerekmektedir.

B.M. bir örgüt olarak silahlı çatışmalar hukukuna ilişkin bir uluslararası antlaşmaya taraf değildir. Silahlı çatışmalar hukukuna dair temel düzenlemeyi teşkil eden 1949 Sözleşmeleri tamamen B.M. dışında Kızılhaç tarafından hazırlanmış ve devletleri konferansa davet eden de Kızılhaç olmuştur.

BM kuvvetlerinin bir kolluk şeklinde görev yaptıklarına ilişkin bu durum BM Anlaşması'nın 51'inci maddesi ile de uyumludur. Bu maddede devletlerin silahlı saldırıya uğramaları halinde bireysel ve kollektif olarak meşru müdafaa haklarının bulunduğu belirtilmektedir. Yani polis rolünü oynayacak olan BM kuvvetleridir ancak bu durum saldırıya uğrayanın meşru müdafaa hakkını elinden almamaktadır. Özellikle Soğuk Savaş dönemindeki gelişmeler nedeniyle başta BM Anlaşması'nın 43'üncü maddesinde düzenlenen BM Hazır Gücü ve dolayısıyla BM Anlaşması'nın VII'nci bölümünde öngörülen sistem kurulamamıştır. Neticede, başlangıçta öngörülmeyen bir şekilde devletler için BM Anlaşması'nın 51'inci maddesi önem kazanmış, yine başlangışta öngörülmeyen şekilde BM kuvvetleri bir çok farklı görevle bir çok farklı çatışma ortamında görev almıştır. BM Anlaşması'nda düzenlendiği asıl sistemin uygulanamaması nedeniyle, BM kuvvetleri harekat alanlarında hukuksal ve uygulama konularında zorluklarla karşılaşmıştır[455].

B.M.'nin silahlı çatışmalar hukukuna uymayı devletler için bir

[455] Mccoubrey-White, The Blue Helmets, s. 154-155.

yükümlülük olarak kabul ettiğini gösteren kararlar gerek Genel Kurul'da gerekse Güvenlik Konseyi'nde alınmışken B.M.'nin kendi güçlerinin bu açıdan konumu hakkında genel olarak alınmış hiçbir karar bulunmamaktadır[456].

Jus in Bello'ya ilişkin kural ve prensiplerin BM harekatlarında uygulanması kavramsal bir sorunu da ortaya çıkarmaktadır. BM kuvvetlerinin ve BM'nin görevlendirmesi neticesinde hareket eden diğer kuvvetlerin temel fonksiyonu ve varlık sebebi, uluslararası hukuka aykırı silahlı çatışmanın durdurulması ve bertaraf edilmesidir. Kural ihlalinin kendisinin, bertaraf etmekle görevli olunan durum olduğu bu halde BM kuvvetlerinin kurala nasıl uyacağı sorusu ortaya çıkmaktadır[457]. Bu durum basitçe söyle izah edilebilir; rehin aldığı bir kimseyi öldürmekle tehdit eden bir suçluyu yakalamak üzere olay mahalline giden polis için, rehinenin kasıtlı bir şekilde öldürülemeyeceğine dair bir hukuk düzenleme yapılması. Bir nevi tartışma konusu işin esası gereği yani varlık nedeni olarak rehineyi -kasıtlı bir şekilde- öldürmemesi gereken polis için bu konuda özel mevzuat düzenlemesine gerek olup olmadığıdır.

Jus in Bello'ya ilişkin kural ve prensiplerin BM kuvvetlerine uygulanmasına ilişkin en önemli siyasi engel ise; BM harekatlarında geleneksel anlamda silahlı çatışmalarla aynı kurallar (silahlı çatışma hukuku) geçerli olmasına rağmen BM faaliyetlerinin silahlı çatışmalardan kesin bir şekilde ayrı tutulmaları gerektiğidir. BM kuvvetlerinin silahlı çatışma hukukuna dair bu sözleşmelere taraf olduklarının ya da uymaları gerektiğinin kabulü

[456] Keskin, Silahlı Çatışmalar Hukukunun BM Kuvvetlerine Uygulanması, s.451.
[457] Mccoubrey-White, The Blue Helmets, s. 155.

silahlı çatışmalar ve BM faaliyetleri arasındaki açık ayrımı belirsizleştirebilir[458].

3.3.2. SİLAHLI ÇATIŞMA HUKUKUNUN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ HAREKATLARINDA UYGULANMASI:

Birleşmiş Milletler Barış Harekâtları esnasında, karşılaşılan bir taarruz ya da mutlak bir taarruz tehdidine yönelik meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanılabileceğine ilişkin hiçbir tereddüt bulunmamaktadır[459]. Meşru müdafaanın kapsamı ya da hangi hallerin meşru müdafaa kapsamında değerlendirilebileceğine yönelik ülkeler arasında yorum ve uygulama farklılıkları bulunabilmektedir[460].

Tüm devletler silahlı çatışma hukukuna ilişkin tüm andlaşmalara taraf değillerdir. Taraf oldukları andlaşmalarda dahi andlaşmaların devletler tarafından farklı şekilde yorumlanması ihtimali de her zaman mevcuttur. Andlaşmalara taraf olmasalar ya da taraf oldukları andlaşmaları da farklı yorumlasalar dahi tüm devletler tarafından genel kabul görmüş silahlı çatışma hukuku prensipleri vardır. Bu prensiplerde askeri gereklilik prensibine göre, silahlı çatışma hukuku kapsamında yasaklanmış olmadıkça taraflar askeri anlamda başarı getirecek her türlü tedbire başvurabilirler. Ayırt etme prensibine göre askerler (askeri hedefler dahil) ve siviller (sivil hedefler dahil) ayırt edilmelidir. Doğrudan ve kesin askeri başarıya oranla sivillerin daha çok zarar gördüğü hallerde saldırının yasaklanması orantılılık prensibidir. Hukuka

[458] Finn Seyersted, **United Nations Forces: In the Law of Peace and War**, A. W. Sijthoff Yayınları, Amsterdam, 1966, s. 387.
[459] Sanremo El Kitabı, s.4
[460] a.g.e., s.4.

uygun askeri hedeflere ulaşılması için gerekli olmayan yaralanma, zarar görme ve acı çekilmesinin önlenmesine yönelik tedbirler insancıllık, sivillerin zarar görmelerinin önlenmesi için harekat öncesi tedbirlerin alınması önleyicilik prensibinin gerekleridir. Bu prensiplere doğrudan aykırı olabilecek nitelikteki silahların kullanılmaması da silah kısıtlamalarına ilişkin bir prensiptir[461].

Jus in Bello, temel olarak çatışmalarda gereksiz ve nispetsiz acıya neden olunmamasını sağlayarak ve silahlı çatışmalarda mağdurların daha fazla zarar görmelerini engelleyerek savaşın kötülüklerini azaltmaya çalışmaktadır. Bu çabaların kapsamı, çatışmaya dahil olan tarafların yapıları veya katılım nedenleri ile sınırlı olmayıp sadece savaşa yönelik doktrinlerin hatalı yorumlarının ya da hatalı kullanımlarının neden olabileceği tüm zehirli yaklaşımları engellemeye yönelik tüm çabaları içerir. Çatışmanın taraflarının, gereksiz ve nispetsiz acıya neden olunmaması ve mağdurların korunması konusundaki kurallara uymalarını beklenirken, BM kuvvetlerinin onlardan daha kural dışı ve kendi başına buyruk hareket etmesi beklenemez. Kısaca özetlemek gerekirse, hukuksuzluk ve insani nedenlerle, bunları önlemek üzere harekete geçenler, kendileri de en azından *Jus in Bello* ile düzenlenen temel insani kurallara uymalıdırlar[462].

B.M.'nin barış harekâtlarına katılanların silahlı çatışmalar hukuku ile bağlı oldukları yönünde kesin ve tüm barış güçlerini kapsayacak bir tutumu bulunmamaktadır. Bununla birlikte Genel Sekreter U Thant 1962'de Kongo'da bulunan B.M. gücü ONUC için yaptığı açıklamada, B.M.'nin kendi silahlı

[461] A.G.E., s.5-6.
[462] Mccoubrey-White, The Blue Helmets, s. 155-156.

kuvvetlerinin 1949 Cenevre Sözleşmeleri'ni mümkün olan en sıkı biçimde uygulamakta ısrarlı olduğu biçiminde bir açıklamada bulunmuştur. Yine benzer şekilde B.M. Genel Sekreteri 23 Ekim 1978'de I.C.R.C. başkanına yazdığı bir mektupta insancıl hukuk ilkelerinin B.M. güçleri tarafından yürütülen operasyonlar çerçevesinde uygulanması gerektiğini kabul etmiştir[463]. Bu durum, Lübnan Geçici Gücü (UNIFIL) için Genel Sekreter tarafından ayrıca devletlere yazılan bir mektupla katkıda bulunan devletlerin insancıl hukuka uyulması için kendi güçlerini uyarmaları biçiminde doğrulanmıştır[464].

B.M.'nin özellikle Somali ve eski Yugoslavya'da zor durumlara düşmesi ve harekatlara katılan personelinin güvenliklerine ilişkin yaşanan sorunlar yeni bir girişim başlatılmasına neden olmuş ve 1994'te Genel Kurul'un 49/59 sayı ve 9 Aralık 1994 tarihli kararıyla[465] oluşturulan *Ad hoc* Komite'nin hazırladığı B.M. ve İlgili Personelin Güvenliğine İlişkin Sözleşme'yi kabul etmiştir[466]. Bu sözleşme 15 Ocak 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye 09 Ağustos 2004 tarihinde çekince koyarak anlaşmaya taraf olmuştur. 2015 yılı Aralık ayı itibariyle 92 ülke anlaşmaya taraftır[467]. Anlaşma hükümleri; B.M.'nin yetkili bir organınca kurulacak ve B.M. otoritesi ve kontrolü altında gerçekleştirilecek her türlü operasyonu (md.1/c) ve bu operasyonda görev alan tüm askeri, polis ve sivil üyeleri, resmi görevle bu bölgede olan B.M., bağlı kuruluş ve Atom Enerjisi

[463] Bu mektubun ayrıntıları için; https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jmbh.htm
[464] Umesh Palwankar, Applicability of International Humanitarian Law to United Nations Peace-Keeping Forces, **International Review of The Red Cross**, No:294, 1993, s.230.; https://www.icrc.org/eng/resources/documents/ misc/ 57jmbh.htm
[465] BM Genel Kurulu'nun 49/59 sayı ve 9 Aralık 1994 tarihli kararının ayrıntıları için; http://www.un.org/en/ga/search/ view_doc.asp?symbol=A/RES/49/59
[466] Sözleşme metni için; Yearbook of The United Nations, 1994, s.1288-1292, http://www.unmultimedia.org/searchers/ yearbook/page.jsp?volume=1994&page=1
[467] Anlaşma hükümleri, taraflar ve çekinceleri konusundaki ayrıntılar için; https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-8&chapter=18&lang =en

Ajansı görevli ve uzmanlarını ve ilgili personel olarak da B.M.'nin yetkili organıyla anlaşarak gönderilen devlet ya da uluslararası örgüt görevlilerini, uluslararası yardım kuruluşu üyelerini ve Genel Sekreter'in görevlendirdiği kişileri (md.1/a) kapsamaktadır. Yani barış gücü üyeleri bu sözleşme kapsamında kalırlar. Buna karşılık Sözleşme'nin 2. maddesi, Güvenlik Konseyi kararıyla gerçekleştirilen barışa zorlama operasyonlarını uygulama alanı dışında bırakmakta ve bu operasyonlara silahlı çatışmalar hukukunun uygulanacağını belirtmektedir[468].

Sözleşme B.M. görevlilerinin güvenliklerinin sağlanması ile sınırlıdır ve silahlı çatışmalar hukuku kapsamında olan diğer konulara yer vermemektedir. Ancak 20'nci maddesinde Sözleşme'nin uluslararası belgelerde yer aldığı şekliyle insan hakları standartlarının ve uluslararası insancıl hukukun B.M. operasyonlarının ve personelinin korunmasına ve bu personelin bu hukuk kurallarına uymasına ilişkin olarak uygulanabilirliğini etkilemediğini belirterek insancıl hukukun B.M. operasyonlarına hem hak hem de yükümlülük getirecek şekilde uygulanacağını kabul etmektedir[469].

BM barış harekâtlarına katılanlar, uluslararası insancıl hukukun prensiplerini ve kurallarını ayrıntılı olarak bilmek ve görevlerinin icrası esnasında uygulamak zorundadır[470]. BM barış harekâtlarına katılanlara uymaları gereken temel prensipler ve uluslararası hukuk kuralları, BM Genel Sekreterliği'nin 6 Ağustos 1999 tarihli Birleşmiş Milletler Güçlerinin

[468] Keskin, Silahlı Çatışmalar Hukukunun BM Kuvvetlerine Uygulanması, s. 451-452.
[469] A.G.E. s.452.
[470] Barışı Koruma Harekatları Prensipler ve Kılavuzlar, s.15.

Uluslararası İnsancıl Hukuka İlişkin Gözlemleri Bildirisi'nde (ST/SGB/1999/13) de düzenlenmiştir[471].

6 Ağustos 1999 tarihli Genel Sekreter bildirisinde, dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan, silahlı çatışma durumlarında BM komuta ve kontrolünde bulunan kuvvetlere uygulanabilecek uluslararası insancıl hukukun temel prensiplerini ve kurallarını yayınlamıştır[472]. Genel Sekreter'in "BM Güçlerinin Uluslararası İnsancıl Hukuka Uymaları" isimli bu bildirisi 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nin imzalanmasının 50'nci yıldönümünde, 12 Ağustos 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bildirinin içindeki direktifler tüm BM üyesi devletler için bir uygulama emri niteliğindedir.

Bildiride belirtilen direktifler, barışa zorlama dahil tüm barış harekatlarına uygulanabilecektir. Direktifler ne uluslararası insancıl hukukun etki alanını sınırlandıracak ne de ulusal kanunların yerine geçecektir. BM güçlerinin statülerini belirleyen anlaşmaya (SOFA) uygun hareket etmeleri konusunun üzerinde özellikle durulmuştur. Zaten yürütülen harekatlara ilişkin SOFA'larda, kuvvetlerin harekatlarını icrası esnasında askeri personele uygulanabilecek temel sözleşmelere uyulması için BM'nin gerekli sorumluluğu üstleneceğine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. SOFA'larda yer almasa dahi BM, kendi kuvvetlerine uygulanabilecek kural ve prensiplere uyulması konusundaki sorumluluğu da üstlenmektedir[473].

---

[471] A.G.E. s.15-16.

[472] İlgili bildirinin ayrıntıları için; UN Doc. ST/SGB/1999/13, Observance by United Nations Forces of International Humanitarian Law, http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/230/42/PDF/N9923042.pdf?OpenElement, bundan sonra BM Güçlerinin Uluslararası İnsancıl Hukuka Uymaları Bildirisi.

[473] BM Güçlerinin Uluslararası İnsancıl Hukuka Uymaları Bildirisi, 3 ve 4'üncü bölümler.

Uluslararası insancıl hukuka ilişkin ihlallerde BM kuvvetleri mensuplarının kendi milli yargı sistemlerinde soruşturulacağı hususu da bildiride düzenlenmiştir. Sivillere ve askeri nitelik taşımayan hedeflere saldırının hukuk dışı olduğu, BM kuvvetleri tarafından sivillerin zarar göreceği operasyonların yapılmaması gerektiği belirtilerek, askeri harekatın icrası esnasında onları korumak için tüm tedbirlerin alınması gerektiği bildiride belirtilmiştir. Bildiride durum şu şekilde özetlenmektedir: "BM kuvvetlerinin çatışmalarda kullanacağı yol ve yöntemleri seçmede sınırsız bir özgürlüğü bulunmamaktadır. Geride kimsenin sağ bırakılmayacağına yönelik bir emir kesinlikle yasaktır"[474].

Sivil toplumun hayatını idame ettirebilmesi için gerekli nesneler ile kültürel varlıklar da saldırılara karşı koruma altındadır. Toplu sivil kayıplarına sebebiyet verilmemesi için, özellikle barajlar, su yolları ve nükleer santraller BM kuvvetleri tarafından asla hedef alınmamalıdır[475].

Bildiride, sivillerin ve savaş dışı kalmış (savaşçı niteliğini kaybetmiş) kişilerin din, cinsiyet, ırk vb. nedenlerle ayrıma tabi tutulmaksızın iyi bir şekilde muamele görmeleri düzenlenmektedir. Bildiride bu kişilere karşı kesinlikle yasaklanan davranışlar sayılmıştır. Çocukların ve kadınların özellikle taciz ve diğer ahlak dışı saldırılara karşı korunmalarına özel önem atfedilmiştir. Tutuklulara insan onuruna yakışır bir muamelede bulunulması gerektiği belirtilmiştir[476].

[474] BM Güçlerinin Uluslararası İnsancıl Hukuka Uymaları Bildirisi, 6'ncı bölüm.
[475] BM Güçlerinin Uluslararası İnsancıl Hukuka Uymaları Bildirisi, 6'ncı bölüm.
[476] BM Güçlerinin Uluslararası İnsancıl Hukuka Uymaları Bildirisi, 7'nci bölüm.

Uygulanma imkânının bulunduğu hallerde 1949 tarihli 3'üncü Cenevre Sözleşmesi'ne uyulması gerekmektedir. Hasta ve yaralılara, koruma, insani muamele ve tıbbi bakım sağlanmalıdır. İnsani amaçları dışında kullanılmadıkça sağlık kuruluşları hedef alınmamalıdır. BM kuvvetleri Kızılay ve Kızılhaç amblemlerine saygı göstermelidir[477].

Genel Sekreter Bildirisi, iki yönden oldukça önemlidir: Bunlardan ilki, bildirinin bundan sonra BM komutası altında yürütülecek operasyonlar için hukuken bağlayıcı nitelikte olmasıdır. Ikincisi, geçmişte BM, uluslararası insancıl hukukun genel prensipleri ve ruhu ile bağlı olduğunu belirtirken artık uluslararası insancıl hukukun kurallarına ve temel prensiplerine bağlı olunacağı hususunun BM'nin temel bir organı tarafından belirtilmesidir[478].

Uluslararası hukukta, hukuka aykırı bir savaştaki çatışmaları düzenleyen hukuk kuralları içinde hukuka uygun hareket eden tarafın uymasını gerektirmeyen hiçbir kural yoktur. Bu kapsamda BM kuvvetlerinin de karşı tarafta bulunanların hukuksal statüleri nedeniyle savaş hukukunun dışında olduğundan bahsedilemez[479]. Bir başka değişle taraflardan bir tanesinin hukuki zeminde bulunmaması karşı tarafa da hukuksuz hareket hakkı vermeyecektir. Her ne kadar BM yetkisi altında hareket etse de BM kuvvetleri bu durumdan vareste tutulamaz.

BM barış harekâtına katılanlar (ister asker, ister polis, isterse sivil olsun) uluslararası insan hakları hukukuna uygun davranmak ve görevlerini yerine

[477] BM Güçlerinin Uluslararası İnsancıl Hukuka Uymaları Bildirisi, 8 ve 9'uncu bölümler.
[478] Siekman, Legal Responsibility, s.114.
[479] Bowett, United Nations Forces, s.496.

getirirken hangi durumların insan haklarını ihlal edebileceğini bilmek zorundadır[480]. Harekâta katılanlar, insan hakları ihlalleri yapan suçlular haline düşmemek için çaba göstermelidirler. Harekâta katılanlar her türlü insan hakkı ihlalini ayırt edebilmeli, görevlerinin ve yeteneklerinin sınırları dâhilinde bu ihlallere tepki verebilmelidir. BM barış harekâtına katılanlar, ister özel isterse görev gereği olsun kendi aralarında veya yerli halkla olan ilişkilerinde insan haklarına saygılı olmalıdır. Bir insan hakkı ihlali gerçekleştirdiklerinde ise bundan sorumlu tutulabilmelidirler[481].

Jus in Bello'nun hukuksal temelinde, Lahey ve Cenevre Sözleşmeleri'ni de içeren anlaşmalar, devlet uygulamalar, örf adet hukuku ve yargısal yorumlar bulunmaktadır. BM kuvvetlerinin çatışma ortamlarında görev yaptığı dikkate alındığında, anlaşmalarda bu kuvvetlere atıfta bulunulmaması, ilk bakışta tehlikeli ve riskli bir hukuk boşluğu olarak değerlendirilebilir. Anlaşmalarda bu kuvvetlere açıkça atıfta bulunulmaması bu kuralların uygulanamayacağı anlamına gelmemektedir. BM'nin kendisi bir anlaşmaya taraf olmamasına ve BM kuvvetlerine savaş hukukunun uygulanacağına ilişkin açık bir düzenleme bulunmamasına rağmen savaş hukukunun BM kuvvetleri içinde geçerli olduğu genel kabul gören bir yaklaşımdır[482].

BM güçlerine ilişkin düzenlemelerde genellikle genel uluslararası sözleşmelerin ruhundan ve prensiplerinden askeri personelin faaliyetlerine uygulanabilir olanların dikkate alınmasına ilişkin hususlar yer almaktadır. BM

[480] Barışı Koruma Harekatları Prensipler ve Kılavuzlar, s.14-15.
[481] A.G.E. s.15.
[482] McCOUBREY-White, The Blue Helmets, s. 156.

ile yapılan katılım anlaşmalarında, birlik gönderen ülkelerin bu hususlara uyması gerektiği de belirtilmektedir. Bu konularda özellikle atıf yapılan sözleşmeler; 1949 Cenevre Kızılhaç Sözleşmeleri (yaralılar, hastalar, deniz kazazedeleri, esirler ve diğer sivillerin korunmalarına ilişkin), Silahlı Çatışma Hallerinde Kültürel Varlıkların Korunmalarına dair 1954 UNESCO Sözleşmesi'dir. Birlik gönderen ülkelerin, bu sözleşmelerin kendilerini bağlayan ve uyulması gereken kuralları konusunda personelini bilgilendirerek, özellikle insan haklarına ilişkin düzenlemelerine bağlı kalmaları istenmektedir[483]. BM ile harekâta katılım sağlayacak devletler arasındaki hususları düzenleyen model katılım anlaşmasında ve güncel SOFA Anlaşmalarında da (her ne kadar Model SOFA'da bu konuda bir düzenleme olmasa da) bu konu benzer şekilde düzenlenmektedir[484].

BM, kendisinin uluslararası insancıl hukuka dair anlaşmaların prensipleri ve ruhu ile bağlı olduğu görüşündedir. BM'nin bu değerlendirmesi minimalist bir yaklaşım olup BM harekâtlarında görev yapan güçlerin silahlı çatışma hukukuna tamamen uyması gerektiği hususunu kapsamamaktadır. Bu yaklaşımın altında yatan temel sebep, BM barış harekâtlarına katılan güçlerin çatışmanın tarafı kapsamında değerlendirilmemeleridir. BM, bir çatışmanın tarafı izlenimi vermekten kaçınmaktadır. Silahlı çatışma hukukuna riayet etmesi gerektiğini kabul etmesi halinde zımni olarak tarafsız konumunu

[483]Siekman, Legal Responsibility, s.110.

[484] Benzer hususlar tezin yazıldığı tarihler itibariyle en güncel SOFA olan Afganistan'da yürütülen Kararlı Destek Misyonu'na ait Ekim 2014 tarihli SOFA'da da aynı şekilde düzenlenmiştir. SOFA'da belirli anlaşmalara atıf yapmak yerine genel olarak uluslararası hukuk kurallarına uyulacağı hususu bir bütün olarak düzenlenmiştir.

terketmiş olacağı görüşündedir[485].

Barış harekâtlarına katılanlara yani mavi berelilere yönelik bir saldırı, cezai yaptırım gerektiren bir suç olarak değerlendirilecektir. Bu husus Model SOFA'da da aynı şeklide belirtilmiş olup örf ve adet hukuku kapsamında değerlendirilebilecek bir kuraldır. Saldırı ile suçlanan kişilerin yargılanması ve iadesi için bir rejim oluşturan 1994 tarihli BM ve Personelinin Güvenliğine İlişkin Sözleşme de bu durumu özellikle barışı koruma harekâtı tipinde icra edilen harekatlara katılan personel için destekler niteliktedir[486].

BM'nin uluslararası insancıl hukukun barış harekâtlarına katılan personele uygulanamayacağı ve onların korumalı statüde olduğu yaklaşımı ile uyumlu olarak; barış harekâtlarına katılan personel, savaş esiri olarak yakalanamaz[487]. Model SOFA'ya göre gözaltına alınan personel en kısa zamanda BM güçlerine teslim edilmelidir. Bu husus 1994 tarihli BM ve Personelinin Güvenliğine İlişkin Sözleşme'nin 8'inci maddesinde de benzer şekilde düzenlenmiştir. Madde kapsamında; bir kişi görevinin ifası esnasında yakalanır ya da gözaltına alınırsa ve eğer kimliği tespit edilmişse yani barış harekâtına katılan bir personel olduğu anlaşılmışsa herhangi bir sorguya çekilmeksizin derhal BM güçlerine teslim edilmesi gerekmektedir. Gözaltı esnasında personele uluslararası kabul edilmiş insan hakları standartları ile 1949 Cenevre Sözleşmeleri'nin prensiplerine ve ruhuna uygun bir şekilde davranılmalıdır.

[485] Siekman, Legal Responsibility, s.110.
[486] A.G.E. s.110.
[487] A.G.E. s.110.

1994 tarihli BM ve Personelinin Güvenliğine İlişkin Sözleşme, BM Anlaşması'nın VII'nci bölümü kapsamında BM Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilmiş zorlama harekâtlarına uygulanmayacaktır. Bu harekâtlarda, personel Kore ve Körfez Savaşlarında olduğu gibi organize silahlı kuvvetlere karşı angaje oldukları için, Lahey ve Cenevre Sözleşmeleri kapsamında silahlı çatışma hukuku kuralları uygulanacaktır. Bu hallerdeki durum klasik devletlerarası savaşlardan temelde farklı değildir. ABD, 1951 yılında Kore'de BM harekâtına katılan kuvvetlerini Cenevre Sözleşmeleri'ndeki düzenlemelerle bağlı oldukları konusunda bilgilendirmiştir[488].

1994 B.M. ve İlgili Personelin Güvenliğine İlişkin Sözleşme'nin, 2/2'nci maddesinde, en azından kendi düzenlediği konular için Güvenlik Konseyi kararıyla uygulanan ve personelin başka bir düzenli askeri güce karşı savaşan durumunda olduğu zorlama önlemlerine silahlı çatışmalar hukukunun uygulanacağını kabul etmektedir. Zorlama önlemi uygulayan kuvvetler, silahlı çatışmalar hukuku bakımından savaşan durumunda kabul edilmektedir[489].

BM kuvvetleri tarafından yürütülen askeri harekâtlarda *Jus in Bello'nun* uygulanmasına yönelik kapsamlı düzenlemeler yapılması konusunda bazı denemeler de yapılmıştır. BM Kuvvetlerinin Müdahil Olabileceği Silahlı Çatışmalarda İnsancıl Hukukun Uygulanma Koşullarına İlişkin Uluslararası Hukuk Enstütüsü'nün[490] 1971 tarihli Zagreb Bildirisi'nin 2'nci maddesinde silahlı çatışma hukukunun insancıl hükümlerinin BM'ye de bir hak olarak

[488] A.G.E. s.111.
[489] Keskin, Silahlı Çatışmalar Hukukunun BM Kuvvetlerine Uygulanması, s. 455.
[490] Uluslararası Hukuk Enstitüsü hakkında ayrıntılı bilgi almak ve çalışmalarına erişim için; http://justitiaetpace.org/index.php

uygulanması gerektiği ve çatışma ortamında bulunan BM barış harekâtları katılanlarının da bu kurallara uyması gerektiği belirtilmiştir. Uyulması gereken kurallar olarak; belirli silahların kullanımının yasaklanması, askeri ve sivil hedeflerin ayrılması, 1949 Cenevre Sözleşmeleri hükümleri, sivillere ve askeri nitelik taşımayan yerlere zarar verilmemesi gibi hususlar özellikle belirtilmiştir[491].

3.3.3. NATO KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN HAREKÂTLARDAKİ DURUM:

NATO, eski Yugoslavya'da yaşanan iç savaşlar esnasında bir çok barış harekatına katılmıştır. 1995 Dayton Anlaşması kapsamındaki bu harekâtlara; Bosna üzerinde uçuşa yasak bölge oluşturmak için yapılan harekât, UNPROFOR'un desteklenmesi için yapılan hava harekâtları, IFOR ve SFOR örnek olarak verilebilir. BM'nin yetkilendirmesiyle, 1999 yılında Sırpların Kosova'daki Arnavut nüfusa yönelik etnik temizlik faaliyetlerini önlemek maksadıyla Kosova'da KFOR barışı koruma harekâtı icra edilmeye başlanmıştır. Bir çok NATO üyesi ülke, bireysel olarak Avrupa dışında da BM kapsamında ya da dışında barış harekâtlarına katılım sağlamıştır. Bunlar arasında Somali'de UNITAF, Haiti Harekâtı, Ruanda'daki Turkuaz Harekâtı sayılabilir.

Bosna'da yürütülen harekâtlar kapsamında NATO personeli askerler harekat uzmanı statüsünü taşımaktaydı. Bu statü 1946 tarihli Birleşmiş

[491] Uluslararası Hukuk Enstütüsü'nün 1971 tarihli Zagreb Bildirisi'nin tam metni için; http://www.justitiaetpace.org/idiE/ resolutionsE/1971_zag_03_en.pdf

Milletlerin Ayrıcalıkları ve Bağışıklarına dair Sözleşme'nin 7'nci maddesinde düzenlenmiştir. BM adına harekâtı icra eden uzmanların, -BM dışındaki diğer yetkililer gibi- kendilerine verilen görevleri etkin ve bağımsız bir şekilde yerine getirebilmeleri için kendilerine gerekli ayrıcalık ve bağışıklık tanınmıştır. Bu uzmanların ev sahibi ülkedeki dokunulmazlıkları kapsamında cezai sorumlulukları da bulunmamaktadır. Bu kapsamda uzmanlar tutuklanamaz ya da gözaltına alınamaz. Bu sözleşmenin tüm BM üyesi devletlere uygulanabileceğinden, uzmanların resmi olarak görevlerini yerine getirdiği her yerde bu statülerine saygı gösterilmesi gerekmektedir[492].

NATO'nun askeri personeline bu statü iki farklı şekilde verilebilmektedir. Doğrudan ya da statünün onlara uygulanması suretiyle. Bosna'da NATO hava kuvvetlerinin üyelerine, doğrudan "BM Harekât Uzmanı" statüsü verilmiştir. Yürüttükleri hava harekâtlarının tamamı NATO üyesi ülkeleri verilen görevlerin icrası konusunda yetkilendiren BM Güvenlik Konseyi kararına temelinde yürütülmüştür[493].

IFOR harekâtı, harekât uzmanı statüsünün NATO personeline uygulanmasına yönelik bir örnek uygulama olarak değerlendirilebilir. Dayton Anlaşması kapsamında IFOR askeri personeli, NATO üyesi ve NATO üyesi olmayan ülke mensuplarından oluşmaktaydı. Harekât NATO'nun siyasi kontrolü ve yönlendirmeleri doğrultusunda icra edilmekteydi. Dayton Anlaşması'nın tarafları, bir ateşkes üzerinde anlaşarak IFOR'u gerekli tedbirlerin alınması konusunda ateşkese riayet için kuvvet kullanma dâhil

[492]Siekman, Legal Responsibility, s.114-115.
[493]A.G.E. s.115.

yetkilendirdiler. Tüm taraflar tarafından, IFOR'un ateşkesin sağlanması konusundaki faaliyetlerine uyulması ve IFOR'un (ve personelini) korunması açıkça taahhüt edilmiştir. Dayton Anlaşması'nın 6'ncı maddesinde, tüm tarafların IFOR ve onun personeline anlaşmanın EK B'sinde ayrıntılı olarak düzenlenen konularda yardımcı olarak, onların ayrıcalık ve dokunulmazlıklarına saygı duymaları gerektiği düzenlenmiştir. Anlaşmanın EK B'si NATO personelinin statüsüne ilişkin Bosna ve NATO arasındaki anlaşmayı ihtiva etmektedir. Bu anlaşmada açıkça (anlaşmada aksi düzenlenmemiş olduğu sürece) Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalıkları ve Bağışıklarına dair Sözleşme'nin aynen IFOR harekâtında NATO kapsamında görev yapan personel hakkında da uygulanacağı belirtilmektedir[494].

Dayton Anlaşması'na göre; tüm personel, kendilerine verilen görevle uyumlu olduğu müddetçe Bosna Hersek Cumhuriyeti kanunlarına saygı gösterecek (md.3), NATO askeri personeli her ahval ve şartta disiplin tedbiri ya da ceza gerektiren eylemlerinde kendi milli hukuklarına ve yargılarına tabi olacak (md.7), NATO personeli tutuklanamayacak ve gözaltına alınamayacak, yanlışlıkla tutuklanır ya da gözaltına alınırsa derhal NATO yetkililerine teslim edilecektir (md.8). 23 Şubat 1999 tarihli Kosova Geçici Barış ve Özerklik Anlaşması'nın çok uluslu askeri gücün statüsünü düzenleyen EK B'sinde de benzer bir düzenleme bulunmaktaydı[495].

Silahlı çatışma hukukunun NATO barış harekâtlarına uygulanabilirliği söz konusu olduğunda durum BM barış harekâtlarından farklı değildir. NATO

[494]A.G.E. s.115.
[495]A.G.E. s.116.

öncülüğünde barış harekâtlarına katılan devletler kendilerini silahlı çatışmanın bir tarafı olarak görmemektedir. Bununla birlikte, barış harekâtına katılan askerlerin silahlı çatışmaya taraf olma ihtimallerinin klasik devletlerarası bir savaşta taraf olma ihtimallerinden daha fazla olduğu yönündeki düşünceler de ön plana çıkmaktadır. BM yetkilendirmesi ile hareket eden NATO ülkeleri ancak BM Anlaşması'nın VII'nci bölümü kapsamında bir harekât yürütmeleri halinde kendilerini çatışmanın tarafı olarak görmektedirler[496].

BM ve Personelinin Güvenliğine İlişkin Sözleşme, Bosna'daki NATO harekatları dâhil, BM yetkilendirmesi ile icra edilen harekatlara uygulanabilmektedir. Sözleşme'nin 20-a maddesinde; sözleşmedeki hiçbir hükmün uluslararası insancıl hukukun BM harekâtlarına BM personeline uygulanmasını önlemediği ve personelin bu standartlara saygı göstermesini engellemediği belirtilmektedir. BM, ilgili uluslararası sözleşmelerin ruhunun ve prensiplerinin BM tarafından yetkilendirilmiş barış harekâtlarında da uygulanabileceğini kabul etmektedir[497].

Uluslararası insancıl hukuk, BM tarafından yetkilendirilmiş olsun ya da olmasın NATO barış harekâtlarına prensip olarak uygulanabilmektedir. BM ve Personelinin Güvenliğine İlişkin Sözleşme'nin 8'inci maddesine göre; çatışmanın tarafları, BM ve personeline Cenevre Sözleşmeleri'nin ruhuna ve prensiplerine uygun davranacak, eline geçen personeli derhal serbest bırakacaktır. Benzer şekilde, NATO personeli için de (Cenevre Sözleşmeleri'nin ruhuna ve prensiplerine uygun davrandığı sürece) aynı

[496]A.G.E. s.116.
[497]A.G.E. s.116.

hususlar geçerlidir[498].

3.4. ASKERİ PERSONELİN HUKUKSAL SORUMLULUĞU

Devletler, kendi iç hukukları kapsamında demokratik hesap verilebilirliği sağlayabilmek maksadıyla askeri personelinin insani prensiplere uygun, sorumluluk sahibi davranabilmesi için çeşitli sistemler geliştirmeye çalışmışlardır. Askeri güçlerin artan bir şekilde uluslararası kuruluşların yetkisi altında kullanılmaya başlanması karşısında askeri personelin kurallara uygun hareket etmeleri konusunda sorumluluk devletlerden uluslararası kuruluşlara geçmeye başlamıştır[499].

BM Barış Harekatlarında görev yapan siviller dahil her statüdeki personelin Birleşmiş Milletler'in saygınlığına, tarafsızlığına, doğruluğuna ve imajına zarar vermeyecek şekilde görev yapmaları gerekmektedir. Bu hususlarda harekâta katılan personelin yapacağı bir yanlış yerli halk nazarında olumsuzluklara neden olarak BM Barış Harekâtlarının operasyonal etkinliğine zarar verecektir. Harekâtlar esnasında kurallara uyulması ve gerekli disiplinin sağlanması sorumluluğu temel olarak harekâtlara katılım sağlayan ülkelerde olsa da BM Barış Harekâtlarını her seviyede yöneten ya da komuta edenlerin de hukuka aykırı davranışların önlenmesi konusunda sorumlulukları vardır[500].

Barış Harekâtlarında görev yapan tüm personele aynı standart uygulamanın yapılması önemlidir. Burada aynı standart uygulamadan kasıt,

[498] A.G.E. s.116.
[499] Siekman, Legal Responsibility, s.104.
[500] Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 2011'de yapılan oturumlarında (22.2.2011, 18.03.2011 ve 09.05.2011 tarihli oturumlar) görüşülen Barışı Koruma Harekatlarına İlişkin Özel Komite Raporu, Resmi Kayıtlar; 66'ncı Bölüm, 19 No'lu Ek, Birleşmiş Milletler, 2011, New York, s.11.

hukuka aykırı davranışta bulunan herkesin kendilerine uygulanabilecek hukuk kuralları çerçevesinde mutlaka eylemlerine karşılık uygun yaptırım ile karşılık görmesidir. Bir başka deyişle herkese aynı müeyyide değil herkese bağlı olduğu kendi hukuk sistemi içerisinde gerekli yaptırımın uygulanmasıdır. Burada sorun oluşturabilecek husus, milli hukuk sistemlerindeki farklılıklardan dolayı aynı hukuka aykırı eylemi gerçekleştiren farklı ülkelere ait kişilere farklı yaptırımların uygulanmasıdır. Yaptırımlar arasındaki farklılıkların harekât icra edilen yerdeki yerel halkın dikkatini çekecek düzeyde olması halinde hukuka aykırı davranışa daha hafif bir yaptırım uygulayan ülke personeline yönelik yerel risklerin artması olasıdır.

Harekâtlar esnasında herhangi bir kuralın ihlal edilmesi halinde, ihlali gerçekleştiren personele yönelik ceza ve disiplin işlemleri personelin kendi milli hukuku çerçevesinde kendi ülke yetkilileri tarafından yerine getirilirken gerekli diğer idari tedbirler de BM Genel Sekreteri'nin yetkisinde yerine getirilecektir[501]. BM Genel Sekreteri yetkisinde gerçekleştirilecek faaliyetlere, hukuka aykırı davranışı gerçekleştiren personel hakkında yapılan ceza ve disiplin soruşturmalarının başlatılması için gerekenleri yapmak (ilgili bilgi ve belgeleri personelin milli yetkililerine iletmek vb.), personelin görev yerini değiştirmek, görevini değiştirmek ya da ülkesine geri gönderilmesini sağlamak gibi hususlar örnek olarak verilebilir.

Harekâta katılan kuvvetlerin komutanı birliklerinin savaş hukukuna uygun hareket edip etmediklerinden sorumludur. Birliklerden sorumlu komutan

[501]A.G.E., s.12.

her seviyedeki bir komutan olabilir. Bir ordu ya da cephe komutanı olabileceği gibi bağımsız görev yapan daha alt seviyedeki bir birlik komutanı (örneğin müstakil bir bölük komutanı) da olabilir. Savaş suçu olarak kabul edilebilecek herhangi bir eylemin bir ast tarafından işlenmesi halinde; eğer astın bu suçu işlemek üzere olduğunu veya işlediğini biliyorsa ya da bilebilecek durumdaysa ve bu eylemleri engellemek veya faillerini cezalandırmak için gerekli ve makul önlemleri almamışsa komutanların ve hatta sivil üstlerinin de sorumluluğundan bahsedilebilir[502].

Ülkelerin iç hukuk düzenlemeleri ile BM angajman kuralları arasındaki farklılıklar malvarlıklarına ilişkin dahi olsa uygulamada sorun yaratmaktadır. Mülkiyetin korunmasına yönelik olarak milli ve BM angajman kurallarının çatışmasına bir örnek olarak Avustralya devletinin düzenlemeleri verilebilir. Avustralya iç hukuku, mülkiyetin korunmasında öldürücü kuvvet kullanımına izin vermemektedir[503]. Avustralya gibi durumda olan bir çok ülke, BM angajman kurallarının verdiği yetkileri kendi iç hukukları kapsamında uyumlu hale getirmek için mülkiyetin korunması ve yaşam hakkı arasında makul bir denge kurmaya çalışmaktadır. Bazı ülkeler başka bir çözüm yolu olarak kendi usul hukuklarında soruşturma merciinin (savcı, soruşturma emri vermeye yetkili komutan vb.) takdir hakkı gibi bazı uygulamaları kullanmaktadır. Bu uygulamalarda, BM angajman kurallarının verdiği yetki kapsamında bir asker mülkiyetin korunması için öldürücü kuvvet uygular ve bundan dolayı kendi iç

[502] Muzaffer Yasin Aslan, **Teoride ve Uygulamada Savaş Suçları**, Bilge Yayınevi, Ankara, 2006, s. 174.
[503] Avustralya Ceza Kanunu'nun 10.4(3)'üncü kısmında meşru müdafaa kapsamında mülkiyetin korunması için öldürücü seviyede kuvvet kullanılamayacağını düzenlemektedir.

hukuk kurallarını ihlal ederse, soruşturmayı başlatacak/yürütecek mercii, soruşturma yapmama yönünde takdir hakkını kullanabilmektedir. Bu tür koruyucu mekanizmalar her ne kadar BM angajman kurallarına uyulması konusunda pratik bir yol olarak görülebilse de, BM harekatına katılan farklı ülkelere ait tüm birliklerin farklı iç hukuk düzenlemeleri bulunması nedeniyle bu birliklerin bu mekanizmaya güvenerek hareket etmelerini sağlamaktan uzaktır[504].

Bu konu, harekâtlarda temel görevleri harekâta ilişkin kritik tesislerin ya da malzemelerin (hava araçları, deniz araçları, iletişim araçları vb.) korunması olan birlikler açısından özellikle önemlidir. Temel görevi bu tür bir koruma olan birliklerin kendi milli hukuklarında kuvvet kullanmaya ilişkin kısıtlamalar bulunması halinde harekâtın etkinliğine ilişkin sorun yaşanması kaçınılmazdır.

Milli angajman kuralları ile BM angajman kuralları arasındaki ilişki ve uyumun akademik olarak açıklanmaması ve uygulamada her ikisi arasındaki ilişki ve uyumun tam olarak sağlanamaması bir başarısızlıktır. Barış harekâtlarına duyulan ihtiyacın artması, özellikle kuvvet kullanımının kuvvetle muhtemel olduğu hallerde, kuvvet kullanımının ne şekilde olacağına dair kesin bir hukuki düzenlemeye olan ihtiyacı açıkça ortaya koymaktadır. Harekâta katılan personelin hukuksal sorumluluğu, personelin moraline dolayısıyla harekâtın başarısına doğrudan etki eden bir husustur[505].

[504] Stephens, s. 167.
[505] Stephens, s. 167.

BM Barış Harekâtlarına katılan tüm personel kendi milli hukuk kuralları ve düzenlemeleri yanında, BM tarafından harekâta yönelik olarak düzenlenmiş tüm kurallara, düzenlemelere, kısıtlamalara ve talimatlara da mutlak surette uymak zorundadır. Herhangi bir ihlal ihlali yapan kişinin kendi milli usul hukuku ve harekâta ilişkin yapılmış bulunan uluslararası anlaşmalar (SOFA vb.) çerçevesinde soruşturulmalı ve gerekli yaptırımlar gecikmeksizin uygulanmalıdır. Harekât esnasında kurallara ve talimatlara uyulmasının sağlanmasına harekatın her aşamasında dikkat edilmelidir[506].

3.4.1. B.M. BARIŞ HAREKÂTLARINDA ASKERİ PERSONELİN HUKUKSAL SORUMLULUĞU:

Askeri personelin özellikle devletler arası ve devlet içi devam eden çatışmalardaki cezai sorumluluğu son yıllarda artmaya başlamıştır. Çatışmanın tarafları arasında uluslararası insancıl hukuk ihlalleri olabileceği gibi barış harekâtlarına katılan personelin kendisi tarafından da hukuk ihlalleri meydana gelebilir[507].

Harekâtlar esnasında hukuk ihlallerine ilişkin olarak temel prensip ve yaklaşım hukuk ihlallerine etkin bir şekilde yaptırım uygulamaktan ziyade ihlallerin önlenmesi olmalıdır[508]. Harekât ortamında herhangi bir hukuk ihlali meydana gelmesi sonrasında, hangi yaptırım, ne kadar sert, etkin ve çabuk uygulanırsa uygulansın ihlal öncesindeki güven ortamına dönmek her zaman

[506] A.G.E., s.12.
[507] Siekman, Legal Responsibility, s.104.
[508] William J. Durch, Katherine N. Andrews, Madeline L. England, Matthew C.Weed, **Improving Criminal Accountability in United Nations Peace Operations, Report from The Project on Rule of Law in Post-Conflict Settings Future of Peace Operations Program**, Haziran 2009, Stimson Center Report No. 65 Rev. 1, s.12-13.

mümkün olmayacaktır.

Her ne kadar Birleşmiş Milletler harekâtlara katılan personelin sorumluluğunu artırmak için somut adımlar atarak kuvvet gönderen devletlerin personelinin BM prensipleri ve normlarına uymaları için çalışmalar yürütse de harekâtlara katılan personelin önemli bir kısmı etkin bir ceza adalet sisteminin kontrol alanı içinde değildir. Yürütülen harekâtların en önemli amaçlarının, hukukun üstünlüğünü sağlamak, savaştan zarar görmüş ceza adalet sistemini ayağa kaldırmak, hukuka saygı göstermek olduğu düşünüldüğünde kendi personelinin bu şekildeki de facto bir dokunulmazlığı ironinin de ötesinde bir durum oluşturmaktadır[509].

Geniş çerçevede askeri personelin cezai sorumluluğunda harekâtın türü, katılan personel ve bu personelin hukuki statüsü konuları önem kazanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Örgütü; üyelerinden her birinin ülkesinde, görevlerini yerine getirmesi ve amaçlarına erişmesi için gerekli hukuki ehliyete sahiptir[510] ve üyelerinden her birinin ülkesinde, amaçlarına erişmek için gerekli olan ayrıcalık ve dokunulmazlıklardan yararlanmaktadır[511]. Birleşmiş Milletler üyelerinin temsilcileri ve Örgüt'ün memurları, örgüt ile ilgili görevlerini tam bağımsızlık içinde yapabilmek için gerekli ayrıcalık ve dokunulmazlıklardan keza yararlanırlar[512]. Birleşmiş Milletler Barış Harekâtı Güçleri, teşkilatın bir

[509] A.G.E., s. 39.
[510] Birleşmiş Milletler Antlaşması; md. 104.
[511] Birleşmiş Milletler Antlaşması; md. 105./1.
[512] Birleşmiş Milletler Antlaşması; md. 105./2.

yardımcı organı olup, bu sıfatla Birleşmiş Milletler'in statü, ayrıcalık ve dokunulmazlıklarından yararlanır[513].

Hukuki statü, uluslararası kuruluşların yetkisi altında yürütülen askeri harekâtlara katılan personele uygulanabilecek hukuk bakımından önemlidir.

Hukuki statü bağlamında dört husus önem kazanmaktadır: Bunlardan ilki, harekâta katılan askeri personel prensip olarak çatışmanın gerçekleştiği bölgedeki yerel hukuka bir başka deyişle harekâtların gerçekleştirildiği ülke hukukuna saygı göstermek zorundadır[514].

İkinci husus, askeri personel yetkisi altında harekât icra ettiği uluslararası kuruluşun hukukuna riayet etmelidir[515]. Bu kapsamda BM hukuku özellikle önemlidir. BM hukuku da bütün harekât türleri için geçerli olan genel hukuk kuralları ile o harekâta özgü konulmuş kurallar olarak ikiye ayrılabilir. Genel düzenlemelere ilişkin en iyi iki örnek; 1994 Birleşmiş Milletler ve İlgili Personel'in Güvenliğine İlişkin Sözleşme ile 1990 Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtlarında Kuvvetlerin Örnek Statüsü'ne dair sözleşmelerdir[516]. Bu alana ilişkin hala yeterli bir düzenlemenin var olduğunu söylemek mümkün değildir. Harekatlara özgü kurallara ilişkin olarak; BM kapsamında yürütülen her bir harekat için çıkarılan ve harekata ilişkin angajman kuralları, temel görevler vb. hususları içeren düzenlemeler örnek olarak verilebilir.

Üçüncü husus, harekâta asker gönderen devletlerin kendi iç

[513] **The Blue Helmets, A Review of UN Peacekeeping**, BM Yayınları, New York, 1990, s. 408
[514] Siekman, The Legal Responsibility of Military Personel, s.104.
[515] a.g.e., s.104.
[516] a.g.e., s.105.

hukuklarıdır. Asker gönderen devletlerin iç hukuku kendi askerleri için uyulması gereken temel kural niteliğindedir[517]. Son olarak; en geniş anlamıyla, uluslararası kuruluşların yetkisi altında icra edilen harekâtlar, uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları hukuku gibi uygulanabilir genel hukuk kuralları doğrultusunda icra edilirler[518].

Askeri personelin hukuki statüsü, kendilerine uygulanabilir hukuk kapsamındaki hak ve yükümlülükleri ile personelin cezai ve hukuki sorumluluklarını kapsar. Hukuk ihlalleri halinde personelin cezai sorumluluğuna ve bunun nasıl yerine getirileceğine cevap bulunmaya çalışılır. Hukuk ihlalleri yerel hukuk ihlali, BM hukukunun ihlali, iç hukukun ihlali ya da başta insancıl hukuk olmak üzere uluslararası hukukun ihlali olarak gerçekleşebilir. Bu ihlallerin biri, bir kaçı ya da hepsi aynı anda ihlal edilmiş olabilir.

Askeri personel kavramından bahsedildiğinde uluslararası kuruluşların yetkisi altında askeri harekâtlara katılan personel akla gelir. Genel anlamda uluslararası kuruluşların yetkisi altında yürütülen askeri harekâtlar, uluslararası bir organizasyonun doğrudan komuta ettiği ya da doğrudan yetkilendirdiği harekâtlardır. Bu harekâtlar, bir devlet ya da devletler grubunun kararı değil uluslararası bir organizasyonun kararı doğrultusunda icra edildikleri için "3'üncü taraf misyonları" olarak da adlandırılır[519].

Barışı Harekatlarında görev alanlar, uluslararası barış ve güvenliğin

[517] a.g.e., s.105.
[518] a.g.e., s.105.
[519] a.g.e., s.105.

korunmasında yetkili organ tarafından verilen görevleri yerine getirmede, etkin bir çalışma yürütülebilmesi için kabul eden devletin ülkesinde, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 105'inci maddesi ile; bu maddenin 3'ncü fıkrasına dayanılarak yapılan "Birleşmiş Milletler Ayrıcalık ve Dokunulmazlıklarına İlişkin Genel Sözleşme" hükümleri yanında, özel kuvvet statüsü sözleşmeleri hükümlerine tabi kılınmışlardır[520].

Uluslararası kapsamda yürütülen harekâtlar genel olarak kollektif meşru müdafaa harekâtlarını, barışı koruma harekâtlarını barışa zorlama harekâtlarını kapsar[521].

Kollektif meşru müdafa harekâtlarında, saldırgan bir devlete karşı harekete geçilmektedir. 1945 yılında BM Anlaşması'nda öngörülmüş olmasına rağmen harekâtlar uluslararası bir kuruluşun direk komutasında yürütülmezler. BM Anlaşması'nın 43'üncü maddesinin uygulanamamış olması nedeniyle, BM'nin doğrudan komutası altında bulunan uluslararası bir güç kurulamamıştır. Hiçbir bölgesel güç de BM Anlaşması'nın VIII'inci bölümü kapsamında kollektif meşru müdafaa harekâtını yürütmek üzere yetkilendirilmemiştir. Kore'de, Körfez Savaşı'nda, Bosna'da, Libya'da ve Afganistan'da *ad hoc* koalisyonlar kurmuş olan devletler BM Güvenlik Konseyi tarafından kendi emir-komuta yapılarında harekâtları yürütebilmek üzere yetkilendirilmişlerdir.

Kolektif meşru müdafaa harekâtları dışındaki diğer harekâtlar genel

[520] Aytekin CANDEMİR, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekatlarının Hukuki Esaslarının Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s. 162.
[521] Siekman, The Legal Responsibility of Military Personel,. s.106.

olarak barış harekâtı, barışı destekleme harekâtı ya da barışı koruma harekâtı gibi isimlendirilmektedirler[522]. Bu kısımda bir bütün olarak kolektif meşru müdafaa harekâtları dışında, barış harekâtlardaki askeri personelin durumu incelenecektir.

3.4.2. B.M. BARIŞ HAREKÂTLARINDA ASKERİ PERSONELİN STATÜSÜ:

Askerlerin, barış harekâtlarındaki davranışlarını değerlendirebilmek için incelenmesi gereken ilk konu, askerlerin kendilerine verilen vazife çerçevesinde hareket edip etmedikleridir. Verilen vazifelerin çerçevesi ya BM Güvenlik Konseyi kararları ile çizilir ya da BM Genel Sekreteri'nin raporunun BM Güvenlik Konseyi tarafından onaylanması ile vazife sınırları belirlenir. Verilen vazifenin, tarafları insan haklarını korumaya veya uluslararası insancıl hukuka uymaya zorlamak için kuvvetlere açık görevler yükleyip yüklemediği en önemli hususdur[523].

Vazife, barış harekâtlarında yerine getirilecek görevleri ve bu görevlerin ne şekilde yerine getirileceklerini belirtir. Barışı koruma harekâtlarında birlik personeli tam bir tarafsızlık içinde hareket eder ve meşru müdafaa hariç silah kullanamaz. Nasıl bir kuvvet kullanımına izin verildiğinin açık bir şekilde belirtilmesi, kuvvetlere insan hakları ve/veya insancıl hukukun korunması görevi verildiği hallerde çok önemlidir. Bu görevlerin yerine

[522] Uluslararası yürütülen bu harekatlar, kendi içlerinde farklı tipolojilerine göre farklı şekilde sınıflandırılmışlardır. Bu kapsamda barış harekatları ya da barışı koruma harekatları da farklı şekilde sınıflandırılmış ve tanımlanmıştır. Bu harekatların sınıflanmalarına ve değerlendirilmelerine ilişki hususlar ilgili bölümde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

[523] Siekman, The Legal Responsibility of Military Personel,. s.107-108.

getirilmesi esnasında birlikler temel olarak savunma silahları ile teçhiz edilir. Meşru müdafaa halleri haricinde silah kullanımına izin yoktur ancak temel meşru müdafaa prensipleri "BM Güvenli Konseyi tarafından verilen vazifenin yerine getirilmesini engel olanları durdurmak için silah kullanımını" da içine alacak şekilde genişletilmektedir[524].

3.4.3. KUVVETLERİN STATÜSÜ ANLAŞMALARI VE KATILIM SÖZLEŞMELERİ:

BM barışı koruma harekâtlarına katılan personelin hukuki statüleri konusundaki en temel hukuki düzenlemeler harekâtlara katılacak personelin statülerini düzenleyen anlaşmalarda (Status of Forces Agreement-SOFA) bulunur.

Kuvvet statüsü olarak da isimlendirilen sözleşmelerde düzenlenecek hususlar, harekâtın özelliğine göre değişebilir. Kuvvetin harekât serbestisinin sağlanmasına yönelik kurallar, kuvvet mensuplarının kabul eden devlet ülkesinde işledikleri suçlar hakkında yargılama yetkisi, hukuksal sorunlarda yargılama prosedürü, Birleşmiş Milletler'in veya gönderen devletlerin bayraklarının kullanılması, kuvvete tahsis edilen yerler, mali düzenlemeler, irtibat, bölgeden personel temini ve harekâtın uygulanmasında karşılaşılan pek çok soruna ilişkin düzenlemelerin sözleşmede yer alması mümkündür[525].

Bu anlaşmaların düzenlenmesi ve hazırlanmasına ilişkin 1990 Model

[524]A.G.E. s.108.
[525] Orhan Nalcıoğlu, Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekatının Hukuksal Esasları, Genkur Yayınları, Ankara, 1997, s. 77.

tarihli Barışı Koruma Harekâtlarına İlişkin Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması (Model SOFA) en temel dokümandır[526]. Bu doküman, uygulama pratikleri ile önceki uygulamalara ilişkin sözleşmeler ve halen yürürlükte olan sözleşmeleri temel almakta ise de yürürlüğe girmiş bir sözleşme niteliğinde değildir. Bu model, BM ile sınırlarında harekât icra edilecek devlet arasında imzalanacak olan anlaşmaların hazırlık aşamalarında kullanılabilecek ve anlaşmaya temel olabilecek model bir doküman niteliğindedir. Benzeri bir model anlaşma BM ile harekâta katılım sağlayacak devletler arasındaki hususları düzenlemek için de vardır.

UNEF I harekâtına ilişkin Kuvvet Statüsü Sözleşmesi'nin temel hükümleri oldukça kapsamlı ve fiilen harekâtta kullanılmış olmaları nedeniyle karşılaşılan çeşitli sorunların çözümünde kullanılmaktadır. Yapılacak bir kuvvet statüsü sözleşmesinde gerekli ayrıntılara yer vermiş, tam ve geleneksel bir sözleşme olan UNEF I Sözleşmesi, uygulamaya ilişkin model bir sözleşme olarak kabul edilmektedir[527].

Model SOFA'da en önemli düzenlemeler olarak; harekâta katılanların yerel hukuka ve düzenlemelere saygılı davranmak zorunda olmaları, herhangi bir suç işlemeleri halinde kendi devletlerinin yargı yetkisine tabi olmaları belirtilebilir. Model SOFA'daki bu düzenlemeler harekâta ilişkin bir özel bir SOFA bulunmasa dahi, örf ve adet hukuku olarak, BM barışı koruma harekâtlarına katılan devletleri, ev sahibi devleti ve BM'i bağlayan kurallar

[526] http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/46/185
[527] R.C.R.Siekmann, The Codification of General Principles For United Nations Peace-Keeping Operations, **Netherlands International Law Review**, 35, No:3, 1988, 328-332, s. 330.

olarak değerlendirilebilir[528].

3.4.4. KUVVETLERİN STATÜSÜ ANLAŞMALARININ KAPSAMI:

Her bir harekâtın özelliğine göre değişebilmekle birlikte; kuvvetin harekâtın icra edildiği yerde harekât serbestisinin sağlanmasına yönelik kurallar, kuvvet mensuplarının harekât bölgesinde işledikleri suçlar hakkında yargılama yetkisi, hukuksal sorunlarda yargılama prosedürü, Birleşmiş Milletler'in veya gönderen devletlerin bayraklarının kullanılması, kuvvetlere tahsis edilen yerler, mali düzenlemeler, irtibat, bölgeden personel temini ve harekâtın uygulanmasında karşılaşılabilecek sorunlara ilişkin düzenlemelerin çoğu ya da tamamı kuvvetlerin statüsü anlaşmalarının içeriğini oluşturur[529].

2016 yılı Eylül ayı itibariyle Afgnistan'da halen devam eden Kararlı Destek Harekâtı (Resolution Support Mission) kapsamında görev yapan NATO personeline dair NATO ve Afganistan Devleti arasında imzalanan Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması[530], tanımlar kısmı ile başlamaktadır. Tanımlar kısmında NATO personelinin kapsamı, sözleşmeliler, sivil NATO personeli, operasyonel ortaklar gibi uygulamada yanlış değerlendirmelere yol açacak hususlar açıklanmaktadır. Anlaşmanın kapsamında faaliyetler, amaç ve kapsam, uygulanacak hukuka ilişkin düzenlemeler, personelin statüsü, mülkiyete ve kullanıma ilişkin hususlar, malzemelerin kullanımı ve depolanması, kara, deniz ve hava araçlarının hareketleri, sözleşme usulleri, alt yapı ve iletişim

[528] Siekman, The Legal Responsibility of Military Personel, s.108-109.
[529] Nalcıoğlu, s. 77.
[530]NATO ve Afganistan İslam Cumhuriyeti arasında 01 Ocak 2015 tarihinde yürürlüğe giren NATO Kapsamında Karşılıklı Anlaşılmış Faaliyetleri Yerine Getiren NATO Kuvvetleri ve NATO Personelinin Statüsüne İlişkin Anlaşma (Bundan sonra Afganistan NATO SOFA), anlaşmanın tam metni için; www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_116072.htm?selectedlocale=en

hizmetlerinden yararlanma, silah ve üniformaların kullanımı, ülkeye giriş ve çıkışlar, ithal ve ihracaat usulleri, vergiler, ehliyet ve araç kullanımı, servis hizmetleri, tazminat istekleri gibi konular düzenlenmiştir.

Kuvvetlerin Statüsü Anlaşmaları (SOFA), Afganistan örneğinde de görüldüğü üzere, barış harekâtının icra edilmesine doğrudan ya da dolaylı etki edebilecek bir çok hususu kapsadığı gibi, bu statü anlaşmalar olası tüm sorunlara önceden çözüm oluşturabilmek maksadıyla oldukça geniş çerçevede değerlendirilmektedir.

Barış harekâtlarında birliklerin harekâta hazırlık safhaları, harekâta katılım sağlayan ülkelerin kendi sınırlarında gerçekleştirdiği için SOFA'ların kapsamı içinde değerlendirilmezler. Kuvvetin harekât yapılacak ülkeye girişi aşamasından başlayarak harekât icra edilen ülkeden çıkış aşamasına kadar aradaki tüm faaliyetler genellikle SOFA kapsamındadır.

Barış harekâtına katılacak kuvvetin harekât yapılacak ülkeye girişinde, ülkeye giriş yapan diğer kişiler ile aynı usullere tabi tutulmaması ve giriş için gereken kolaylık ve ayrıcalıkların tanınması gerekir[531]. Bu kapsamda harekât yapılan ülkeye dışarıdan gelen herhangi bir ülke vatandaşından istenebilecek pasaport, vize, giriş kayıtları, bazı biyometrik veriler gibi yasal formalite ve düzenlemelerinden barış harekâtlarına katılan kuvvet mensupları muaf olmalıdır. Hatta bu muafiyet harekât icra edilen ülkeye giriş yapan kendi ülke vatandaşlarından istediği yasal formalite ve düzenlemelerden dahi ileri düzeyde olmalıdır. Bu kapsamda barış harekâtına katılacak personelin barış

[531] Candemir, s. 163.

harekâtına katılacağına ilişkin resmi bir görev emri ile resmi kimlik kartları ülkeye giriş için yeterli kabul edilmelidir.

Halen yürürlükte olan Afganistan NATO SOFA'da bu husus harekâta ilişkin bireysel/toplu (birlik) görevlendirme emirleri ile askeri kimlik kartları Afganistan'a giriş için yeterli olacak şekilde düzenlenmiştir[532]. Ancak uygulamada çoğunlukla sınır kapılarında görevli yerel personelin eğitim eksikliğinden kaynaklı sorunlar yaşanabilmektedir. Harekâta katılım sağlayan ve harekâtın icra edildiği ülke açısından (ve dünya siyaseti açısından) önemli ve güçlü ülke personeli kolaylıkla ülkeye giriş yapabilirken diğer ülkeler SOFA'da bulunmasına rağmen neredeyse ülkeye gelen herhangi bir normal vatandaş gibi prosedürlerden (pasaport, vize, parmak izi vb.) geçerek ülkeye giriş yapmaktadır.

Barış harekâtına katılacak kuvvet personelinin harekât icra edilecek ülkeye girişi sonrasındaki en önemli hususlardan birisi hareket serbestliğidir. Hareket serbestliği barış harekâtının icra edilebilmesinin en temel ve önemli koşuludur. Bu nedenle, tüm kuvvetlerin statüsü sözleşmelerinde hareket serbestliğine ilişkin bir düzenleme bulunur. En güncel SOFA'lardan biri olan Afganistan NATO SOFA'da da bu husus ayrıntılı olarak düzenlenmiştir[533]. Nispeten küçük çaplı harekâtlarda kuvvetin, temel antlaşmada yer alan, “tam harekat serbestisi (full freedom of movement)” hakkına sahip olacağının belirtilmesi ile yetinilmekte ise de uygulamada bu konuda bir sorun yaşanmaması içi konunun ayrıntılarının kuvvet statüsü sözleşmesinde

[532] Afganistan NATO SOFA, md. 13.
[533] Afganistan NATO SOFA, md. 8.

düzenlenmesi gerekmektedir[534]. Harekâtların temelini oluşturan hareket serbestliği konusunda yaşanacak bir aksaklık doğrudan harekâtın başarısını etkileyecektir.

Kuvvet statüsüne ilişkin herhangi bir sözleşmede, mensuplardan ayrı olarak, kuvvetin kendisinin de statü ayrıcalık ve dokunulmazlıklarının tesis edilmesi gerekir. Bu açıdan, özellikle ve ilk planda katılımcı devletlerin kuvvete ilişkin mallarının, bizzat kuvvetin malları olarak işlem görmesi hüküm altına alınmalıdır. Bunlar her türlü yasal işlemden, araştırma, el koyma ve idari müdahaleden ayrı tutulmalıdır[535].

Diğer bir önemli husus, kuvvet büyükse ve uzun süre kalınacaksa gümrük vergisi ödemelerine ilişkin dokunulmazlıkların, özellikle daha ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi gerekir. Kuvvetin kantin ihtiyaçları için sokulacak malzeme, bu hususta örnek olarak sayılabilir. Her türlü erzak ve ikmal maddesinin Birleşmiş Milletler'den ziyade, katılımcı devletlere ait olmasında bu husus daha da önem arz eder.

Kuvvetlerin satüsü anlaşmalarında önemli olan bir başka husus tazminata ilişkin hususlar ile yargısal hususlardır. Bu konular üzerinde ayrıca durulması gereken önemli konular olması nedeniyle ayrı bir başlıkta incelenecektir.

[534] Nalcıoğlu, a.g.e s. 80
[535] Candemir, s. 164.

3.4.5. YARGISAL FAALİYETLER:

Bir devlet, başka bir ülkede yapılacak bir tatbikata katılmak maksadıyla barışçıl geçiş ve bu geçiş kapsamında konaklama, ziyaret, ortak eğitim, müşterek tatbikat gibi çeşitli nedenlerle diğer bir devlette askeri kuvvet bulundurabildiği gibi aynı nedenlerle başka devletler de o devlette askeri kuvvet bulundurabilir. Bu gibi hallerde askeri kuvvetin o devlet sınırlarında bulunuşu, ülke devletinin rızasına bağlıdır. Bu nedenle, aksi herhangi bir antlaşma ile kararlaştırılmadığı sürece, kuvvet mensuplarının kabul eden devlet ülkesinde işlediği suçlar açısından, kabul eden devletin yasalarının uygulanacağı söylenebilir[536]. Temel prensip bu olmakla birlikte uygulamada hemen daima yabancı kuvvetlere bazı ayrıcalık ve dokunulmazlıklar tanınmış, bir antlaşma yapılmasa bile görevin yapılması sırasında işlenen suçlar siyasi nezaket ve devletlerin karşılıklı bağımsızlıklarına saygı esası gereği, gönderen ülke yasalarına tabi kılınmıştır[537]. Sözleşme yapıldığı hallerde ise, genellikle kuvvet mensuplarının birbirine karşı işledikleri suçlarla, kuvvet mensupları tarafından kendi devletinin güvenliğine karşı işlenmiş suçlar, kabul eden devletin yargı yetkisi dışında bırakılmıştır. Yani kabul eden devletinin yasaları

[536] Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Gürcistan Hükümeti Arasında İmzalanan Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması'nın Hukuki Hususları düzenleyen 10'uncu maddesinde ''Askeri personel ile yakınları, kabul eden devletin yasalarına ve yürürlükteki mevzuatına tabi olacaklar ve cezai yargı yetkisi, kabul eden devlete ait olacaktır'' düzenlemesi bulunmaktadır. Andlaşmanın tam metni için; http://ua.mfa.gov.tr/ Aynı husus Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Katar devleti Hükümeti Arasında Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İşbirliği Andlaşması'nın 9'uncu maddesinde de benzer şekilde düzenlenmiştir. Andlaşmanın tam metni için; http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0443.pdf

[537] Afganistan'da NATO kapsamında yürütülen Kararlı Destek Harekatına ilişkin NATO ve Afganistan arasında imzalanan NATO SOFA Andlaşması'nın 11'inci maddesinde Afganistan'ın egemenliğine vurgu yapılmakla birlikte yargısal faaliyetlerde göderen devletin yasalarının geçerli olacağı belirtilmiştir. Düzenlemede Afganistan'ın talep etmesi halinde suç işleyen NATO personeli hakkında yürütülen ceza yargılaması süreci hakkında bilgi verileceği de belirtilmiştir. Afganistan NATO SOFA'nın tam metni için; http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_116072.htm?selected Locale=en

esas alınacak, ancak ülkenin egemenlik hakları antlaşmalarla sınırlandığı ölçüde ve yerde kullanılmayacaktır[538].

Kuvvet statüsü sözleşmelerinde de temel olarak bu prensip esas alınmıştır. Nitekim çoğu sözleşme ve uygulamalara emsal teşkil eden Nato Kuvvet Statüsü Sözleşmesi'nde iki önemli prensip mevcut olup, birincisi, gönderen devletin kendi askeri yasalarına tabi bütün askeri şahıslar üzerinde ceza yargı yetkisini kabul eden devletin ülkesinde kullanmak hakkına sahip olmasıdır[539]. İkinci prensibe göre kabul eden devlet kendi ülkesinde işlenip de yasalarına göre suç sayılan fiiller dolayısı ile, gönderen devletin askeri kuvvet mensupları üzerinde yargı yetkisine sahiptir[540]. Bu iki prensip arasında çatışma yaşanmasının önlenmesi için, ülkelere belirli suçlarda mutlak yargı yetkisi diğer suçlarda öncelikli yargı yetkisi verilmiştir[541].

Bir devletin başka bir devlette askeri kuvvet bulundurması ile kıyaslandığında BM Barış Harekâtları kapsamında bir devlette askeri kuvvet bulundurulması daha özel bir durumdur. Harekâtın icra edileceği ülkenin için de bulunduğu koşullar ve harekâtın amacı dikkate alındığında BM Barış Harekâtlarına katılan personelin durumu ve korunması önemlidir. Hukuk sistemi çökmüş bir ülkede yapılan harekâtta o ülke hukukunun uygulanmasına imkân sağlanması son derece tehlikeli ve aynı ölçüde mantık dışıdır.

Bütün bu düşünceler BM Barışı Koruma Kuvvet mensuplarının daha

---

[538] Sahir Erman, Askeri Ceza Hukuku: Umumi Kısım ve Usul, 7'nci baskı, İstanbul, Üçdal neşriyat, 1983. s. 63
[539] NATO SOFA Andlaşması md. VII/1-a
[540] NATO SOFA Andlaşması md. VII/1-b
[541] Erman, a.g.e. s. 111

ayrıcalıklı olmaları gerektiğine işaret etmektedir. Uygulamalarda UNEF I Harekâtı'ndan itibaren kuvvet mensupları bulundukları ülkede işledikleri bütün suçlar bakımından, kendi devletlerinin ceza yargı yetkisine ve yasalarına tabi kılınarak, ülke devletine karşı tam bir yargı dokunulmazlığı statüsü sağlamışlardır[542].

Ev sahibi devlet ülkesinde suç işleyen kuvvet mensubu hakkında vatandaşı olduğu katılımcı (kuvvete birlik veren) devlet yasalarının uygulanması kabul edilmesine karşın, bu kuralı düzenleyen kuvvet statüsü sözleşmesinin, ev sahibi ülke ile Birleşmiş Milletler arasında imzalandığı görülmektedir[543]. Ancak kuvvete birlik veren ülkeler ile Birleşmiş Milletler arasında yapılmakta olan katılma antlaşmalarında, sözleşme hükümlerince atıf yapılmakta, böylece ceza yargı dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden katılımcı devletler de etkilenmektedir. Katılımcı devletlerin kendi personeline dair bir işlem yapmadığı hallerde kabul eden devletin yargılama yetkisi kendiliğinden doğmamaktadır. Bu halde katılımcı devlet, Birleşmiş Milletler ile yaptığı katılma antlaşmasına aykırı hareket etmesi nedeniyle, Birleşmiş Milletler'in bu devletten tazminat isteme hakkı doğacaktır. Birleşmiş Milletler ayrıca ceza kovuşturmasına tabi tutulmayan birlik mensubunun veya bütün birliğin geri alınmasını antlaşmaya aykırı davranan katılımcı devletten isteyebilir[544].

---

[542] Candemir, s.166.

[543] Örneğin Güney Sudan'da yürütülen UNMISS Harekatına, Haiti'de yürütülen MINUSTAH Harekatında SOFA Andlaşmaları ev sahibi ülkeler ve BM arasında imzalanmıştır. UNMISS Harekatına ilişkin SOFA Andlaşma metni için; http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmiss/documents/unmiss_sofa_08082011.pdf, MINUSTAH Harekatına ilişkin SOFA Andlaşma metni için; http://www.ijdh.org/wp-content/uploads/2014/03/MINUSTAH-SOFA-English.pdf.

[544] Erman, s. 67

Uygulamada yaşanan en büyük sorunlardan bir tanesi barış harekâtına katılım sağlayan devletin yargı yetkisini kullanması gerekmesine rağmen bu yetkisini kullanmaması, kullandığı durumlarda da kendi personeli lehine hukuk kurallarını esnetmesidir. Özellikle, uluslararası siyasette güçlü konumda olan ülkeler kendi personeline hukuka aykırı eylemleri nedeniyle ceza hukuku kapsamında bir şey yapmamakta, hukuki bir yaptırım yapmak zorunda kaldığında da çoğunlukla disiplin hukuku kapsamında işlem yapmaktadır[545]. Hukuka aykırı eylem dünya kamuoyunda gündem teşkil etmiş ve siyasi anlamda ülke zor durumda kalmış ise ancak bu hallerde ilgili ülke gerektiği gibi harekete geçmektedir[546].

Bu kapsamda katılımcı ülkeler, münhasır ceza yargı yetkisini kötüye kullanmamalıdır. Bu yetki, o ülkeye ait birlik mensuplarının kişisel yararları için değil, bir bütün olarak kuvvetin etkin şekilde çalışabilmesi amacıyla verilmiştir. Bu nedenle, egemen bir devletin hukukunu ihlal eden birlik mensubunun yargılanması gerekir. Bu yargılamanın derhal başlatılması gerekmekte olup, birliğin görevini bitirmesini müteakip ülkeye dönüşüne kadar yapılacak ertelemelerin, olumsuz sonuçlar doğuracağı açıktır[547].

---

[545] 4 Eylül 2009 tarihinde Afganistan'ın Kunduz bölgesinde Alman komutan General Wolfgang Schneiderhan'ın emir üzerine bir yakıt tanker savaş uçakları tarafından bombalanmış ve aralarında çocukların ve kadınların bulunduğu 100'e yakın sivil hayatını kaybetmiştir. Olay sonrasında General Wolfgang Schneiderhan istifasını sunmuş ve hakkında Almanya'da soruşturma başlatılmıştır. Soruşturma neticesinde sadece disiplin cezası ile cezalandırılmış hakkında cezai hiçbir işlem yapılmamıştır. Konuya ilişkin ayrıntılar için; https://en.wikipedia.org/wiki/2009_Kunduz_airstrike; http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8380226.stm; http://www.nytimes.com/2009/09/05/world/asia/05afghan.html

[546] Başta Fransız Birlikleri olmak üzere Avrupa Birliği güçleri tarafından Afrika'da yürütülen harekatlarda çocuklara yönelik cinsel istismar iddiaları ancak BM İnsan Hakları Ofisi'nin konuyu dünya kamuoyu önüne getirmesi sonrasında gerekli soruşturmalar başlatılmıştır. https://www.theguardian.com/world/2016/jan/29/un-finds-more-cases-of-child-abuse-by-european-troops-in-car

[547] Candemir, s.167.

Kuvvet mensubuna sağlanan ev sahibi devletin ceza yargısından mutlak bağışıklık, bu devlet yetkililerinin suç işleyen mensubu yakalamasına yani geçici olarak tutmasına karşı korumaz. Müttefik ziyaretçi kuvvet mensupları içinde söz konusu kural geçerlidir. Ev sahibi devlet yetkilileri hukuka aykırı eylemlerle ilgili soruşturmayı başlatarak kuvvet mensuplarını yasalara aykırı hareketlerden dolayı, kuvvet yetkililerine derhal teslim edilmelerini sağlamak üzere, gözetim altına alabilir. Ayrıca kuvvet yetkilileri de ilk soruşturmayı yapabilir ve kuvvet yerleşim mahallerinde işlenen fiiller için veya ev sahibi devletin talebi üzerine diğer yerlerde işlenen fiiller için kuvvet mensubunu tutuklayabilir. Genel olarak denilebilir ki, çeşitli eylemler sebebiyle kuvvet mensuplarının, yerel veya kuvvet yetkilileri tarafından tutuklanmaları, aranmaları, kayıt ve gözetim altına alınmaları mümkündür. Gerek kuvvet gerek yerel yetkililer, suçlarla ilgili gerekli soruşturmaların yürütülmesinde elden gelen bütün yardımları esirgememek sorumluluğunda ve bu konuda birbirlerine gerekli uyarı ve bilgileri vermek zorundadırlar[548].

Yerel yetkililer tarafından herhangi bir nedenle yakalanan, gözaltına alınan ya da soruşturma işlemleri başlatılan barış harekâtı personeli hakkında ilk işlemlerinin yapılmasının ardından derhal mensubu olduğu ülke ya da harekâtın komuta kademesi ile irtibata geçilmelidir. Günümüz barış harekâtlarına ilişkin SOFA'larda, barış harekâtına katılan personelin tutuklanamayacağı ve barış harekâtı personeli olduğunun tespiti sonrasında derhal ilgili makamlara teslim edileceğine dair düzenlemeler çoğunlukla yer

[548] Nalcıoğlu, s. 87,

almaktadır[549].

Uluslararası antlaşmalarda genel olarak uygulanan ilkeye göre, müttefik ziyaretçi kuvvet mensupları yerel mahkemelerde hukuk davaları açılabilir. Hukuksal haklara ilişkin iddialar sebebiyle, uyuşmazlıkların çözümlenmesinde uygulanacak yöntem veya izlenecek usul, genellikle ev sahibi ülke ile kuvvet yetkilileri arasında karşılıklı görüşme yolu ile tesis edilmiştir. Mensupların gerek görevlerine ilişkin, gerek görevlerinin dışındaki fiilleri için pek az dava açılmıştır[550].

Barış harekâtlarında, harekâta katılan personelin hukuk yargısı konusunda da korunması gerektiği yaklaşımı ile fonksiyonel bir yaklaşım izlendiği söylenebilir. Bu yaklaşımda, kuvvetin veya kuvvet mensubunun kendisine karşı açılan hukuk davalarında, ileri sürülen iddiaları çürütmek veya yanıtlamak için zaman kaybederken, etkin bir şekilde çalışamayacağı göz önüne alınarak sözleşmelerde, göreve ait davranışlar sebebiyle kuvvet mensuplarının hukuk yargılamasından bağışık tutulmuşlardır[551].

Harekâta katılan personel genellikle hukuk yargısından bağışık tutulmakla birlikte, iddianın çözümlenmesinde izlenecek yol ve yöntemlerin belirlendiği görülmüştür. Sorumluluk halinin görevsel davranışlardan kaynaklanmadığı durumlarda, yerel mahkeme ve yetkililerin kuvvet mensubunun kendini savunması için yeterli koşulları sağlamaları için

[549] Buna örnek olarak Afganistan NATO SOFA'nın 11'inci maddesinde bulunan düzenleme örnek verilebilir. Düzenlemeye göre Afgan yetkililer suç işlediğini iddia ettikleri NATO askerlerini hiçbir şekilde gözaltına alamayacaklar ve tutuklayamayacaklardır. Bu askerler derhal, NATO yetkililerine teslim edileceklerdir.
[550] Candemir, s.169.
[551] Candemir, s.169-170.

düzenlemeler yapılmaktadır. Göreve ilişkin olmayan bir fiilden dolayı hukuk iddialarında dahi iddia sahibi dava açma yolunu kullanmak yerine, iddiaları çözümlemek üzere kurulmuş komisyonlara başvurabilir. Uygulamada yerel halk, yerel hukuk sisteminin zaten kötü işliyor olması nedeniyle dava açma yoluna gitmemekte çözüme daha kolay ulaşabildikleri komisyon usulünü daha çok kullanmaktadır. İster yargı yolu ister komisyon başvuru yolu olsun, her türlü hukuksal iddialara ilişkin olarak, kuvvet mensubunun resmi görevini yerine getirebilmesi için gerekli hiçbir malına, ileri sürülen hakka karşılık olarak el konulamaz[552].

Barış harekâtlarında icra edilen görev kapsamında ya da görev nedeniyle verilen zararlardan dolayı hukuk yargılamasından bağışıklık tanınmakla birlikte, zarar sebebiyle doğan uyuşmazlıkların çözümü için usuller geliştirilmiştir. Uyuşmazlıkların çözümü için UNEF harekâtında uygulandığı gibi iddiaları incelenmesi için bir inceleme komisyonu kurulabileceği[553] gibi hasar ve zarara ilişkin uyuşmazlıklar, ilk önce müzakere yolu ile çözülmeye çalışılabilecektir[554]. Uyuşmazlığın çözülememesi halinde, resmi görev ile ilgili iddialara hakemlik yolu ile karar verilecek, diğer hasar ve zararlarda ise, müzakereler başarılı olmazsa hakemlik yolu ile sorun çözümlenmeye çalışılacaktır[555].

Afganistan'da icra edilen Kararlı Destek Harekâtı'na ilişkin NATO

[552]A.G.E., s. 169-170.
[553]Candemir, s.170.
[554] Sudan'da yürütülen UNMISS harekatna ilişkin BM ve Sudan Devleti arasındaki SOFA'nın VIII'inci bölümünde uyuşmazlıkların müzakere yoluyla çözüleceği ifade edilmiştir. http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmiss/documents/unmiss_sofa_08082011.pdf
[555]Nalcıoğlu, s.88.

SOFA'da harekâta katılan devletlerin görev kapsamında birbirlerine karşı verdiği tüm zararlar tazminat dışında tutulmakta, Afgan vatandaşlarının tazminat isteklerinin ise hızlı bir şekilde incelenmesi sonrasında sadece makul bir tazminatın ödeneceği düzenlenmektedir[556]. Tazminat istemlerinin kötüye kullanılmaması ve yürütülen harekâtın yerel halk açısından bir nevi geçim kaynağına dönüşmemesi için bu düzenlemenin makul olduğu söylenebilir.

3.4.6. BARIŞ HAREKÂTINA KATILAN TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ PERSONELİNİN YARGILAMA USULÜ:

Asker kişilerin askeri olan suçları ile bunların asker kişiler aleyhine yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işletildikleri suçlara ait davalar askeri mahkemelerde görülmektedir[557].

Asker kişi kavramı, subayları, astsubayları, askeri öğrencileri, uzman jandarmaları, uzman erbaşları, sözleşmeli erbaş ve erleri, erbaş ve erleri, askeri hizmette bulundukları sürece yedek askerleri ve rızası ile Türk Silahlı Kuvvetlerine katılanları kapsamaktadır[558].

Askeri suç kavramı öğretide ve uygulamada; unsurları ve cezalarının tamamı Askeri Ceza Kanunu'nda yazılı olan, başka bir anlatımla, Askeri Ceza Kanunu dışında hiçbir ceza yasası ile cezalandırılmayan suçlar, unsurları kısmen Askeri Ceza Kanunu'nda kısmen diğer ceza yasalarında gösterilen suçlar ve Türk Ceza Kanunu'na atıf suretiyle askeri suç haline dönüştürülen

[556]Afganistan NATO SOFA, md. 20. Andlaşmanın tüm metni için; http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_116072.htm?selectedLocale=en
[557] 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu, md.9.
[558] 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu, md.10.

suçlar olmak üzere üç grupta mütalaa edilmektedir[559].

Barış harekâtları esnasında harekâta katılan asker kişilerin askeri olan suçları ile bunların asker kişiler aleyhine yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlar da bu kapsamda askeri mahkemelerde görülecektir.

Yargılanacak asker kişiler, kadro ve kuruluş itibariyle emrinde bulunduğu kıta komutanlığı nezdinde kurulan askeri mahkemelerde yargılanacaklardır. Asker kişilerin soruşturması da aynı şekilde kadro ve kuruluş itibariyle emrinde bulunduğu kıta komutanlığı nezdinde kurulan askeri savcılıklarda yapılacaktır[560]. Yargılanacak askeri kişi general ya da amiral ise yargılanmaları Genelkurmay Başkanlığı nezdinde kurulan mahkemede yapılacaktır[561].

Barış harekâtlarında görev alan sivil personel, Türk silahlı Kuvvetleri personeli olsa dahi asker kişi sıfatını taşımaması nedeniyle, askeri mahkemelerde yargılanmayacaktır. Bu personelin yargılanma yeri, 5271 sayı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 13 ve 14'üncü maddeleri uyarınca belirlenecektir. Eğer sivil personel diplomatik bağışıklıktan yararlanan bir personel ise Ankara mahkemelerinde yargılanacaktır.

Askeri yargı sisteminin değiştirilmesi ya da kaldırılması halinde asker personelin yargılanmasına ilişkin usuller de değişebilecektir. Askeri yargının

[559] Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü'nün 12.10.2009 tarih ve 2009/24 Esas-2009/24 Karar sayılı kararı, Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü'nün 20.12.1996 tarih ve 1996/47 Esas-1996/47 Karar sayılı kararı,
[560] 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu, md.21.
[561] 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu, md.15.

herhangi ayrı bir düzenleme yapılmaksızın kaldırılması halinde asker kişiler hakkında da 5271 sayı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda belirlenen usuller tatbik edilecektir.

3.5. DEĞERLENDİRME:

Barış harekâtlarına katılan personel tarafsız olmaya çalışsalar da harekât ortamında tarafların bir ya da bir kaçı ile harekâta katılanlar arasında düşmanca bir ortam oluşabilir. BM camiası Kore ve Körfez Savaşı'ndaki gibi zorlama harekâtı icra etme yeteneği bulunmayan BM kuvvetlerinin silahlı bir çatışmanın tarafı olması hususunu kabul etmekte isteksiz davranmaktadır. Neticede BM barış harekâtları esnasında silahlı çatışma olma ihtimali devletlerin birbirleri ile savaşması ihtimalinden daha yüksektir. Bu nedenle hukuki olarak tarafsız olmak ile de facto bir şekilde çatışmanın tarafı haline gelmek arasında açık ve net bir ayrım yapılmalıdır. Harekâtlara katılan BM personeli ne tamamen tarafsız oldukları ön kabulü ile silahlı çatışma hukukuna ilişkin düzenlemelerde vareste tutulmalı ne de doğrudan klasik bir savaş ya da silahlı çatışma hukuku kapsamında doğrudan çatışmanın bir tarafı gibi değerlendirilmelidir. Herhangi bir çatışmanın tarafı olmadıkları müddetçe tarafsızlıkları ön plana çıkarılarak çatışan gibi değerlendirilmemeli ancak herhangi bir nedenle çatışmaya müdahil olduklarında en azından silahlı çatışma hukukunun temel prensiplerine mutlak surette uymalıdırlar.

Benzer bir düşünce ile BM harekâtlar esnasında çoğunlukla tarafsızlığını yitirmektedir. Çatışmanın taraflarından birisinin yanında yer almak suretiyle zaten en baştan da tarafsızlığını yitirdiği haller olabilmektedir.

BM herhangi bir tarafın yanında yer almasa dahi taraflardan bir ya da bir kaçının bakış açısında göre tarafsızlığını yitirmiş olarak da algılanabilir. Bu durumlarda BM çatışmalara bir taraf gibi müdahil olmuş sayılacak ve bu nedenle askerleri de kendilerine uluslararası insancıl hukuk kurallarının uygulanmasını sağlayacak savaşan statüsünü alacaklardır. Hukuki anlamda BM ilgili sözleşmelerle bağlı olmasa dahi silahlı çatışmaya müdahil olduğu zamanlarda örf ve adet hukukuna bağlıdır.

6 Ağustos 1999 tarihli dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından yayımlanan "BM Güçlerinin Uluslararası İnsancıl Hukuka Uymaları" isimli bu bildiri, iki yönden oldukça önemlidir: Bunlardan ilki, bildirinin bundan sonra BM komutası altında yürütülecek operasyonlar için hukuken bağlayıcı nitelikte olmasıdır. İkincisi, geçmişte BM, uluslararası insancıl hukukun genel prensipleri ve ruhu ile bağlı olduğunu belirtirken artık uluslararası insancıl hukukun kurallarına ve temel prensiplerine bağlı olunacağı hususunun BM'nin temel bir organı tarafından belirtilmesidir.

Barış harekâtlarında silahlı çatışma hukukunun geçerli olması için B.M.'nin sözleşmelere taraf olması barış güçleri açısından bir çıkar yol olmayabilir. Sözleşmelerde "savaşanlar" terimi kullanılmaktadır ki barış harekâtlarına katılanlar çatışmanın tarafı olmamaları nedeniyle klasik anlamda savaşan sayılamazlar. Özellikle geleneksel barışı koruma harekâtlarında meşru savunma hariç kuvvet kullanmama yükümlülükleri vardır. B.M. barışa zorlama operasyonları şeklinde icra edilen barış harekâtlarının dahi klasik savaşan statüsünde değerlendirilmesine karşı çıkan görüşler vardır. Buna

göre, B.M. kararı ile kuvvet kullanan güçler klasik savaş hukuku çerçevesinde herhangi bir devletin mensupları gibi değerlendirilmemelidirler ancak bu halde dahi herhangi bir nedenle çatışmaya müdahil olduklarında en azından silahlı çatışma hukukunun temel prensiplerine mutlak surette uymalıdırlar.

Silahlı çatışma hukukuna uyulması konusunda harekâta birlik gönderen devletlerin kendi personelini uyarması ya da bilgilendirmesi kanaatimizce yeterli değildir. Kuralların ve davranış şekillerinin ne olduğu bilinmeksizin kurallara bağlı olunacağının söylenmesi trafik kurallarını bilmeyen birisine trafik kurallarına uyması gerektiğinin söylenmesi ile eşdeğerdir. Harekâta katılan personelin bu nedenle kurallar hakkında bilgilendirilmesi ve eğitilmesi gerekmektedir. Bilgilendirme ve eğitim esnasında lider personel ile harekât alanındaki en düşük rütbe arasındaki fark da mutlak surette göz önünde bulundurulmalı harekât alanındaki askerler gereksiz teorik bilgilere boğulmamalıdır. Ulaşılmak istenen amaç rütbe, görev ve statü gibi hususlar dikkate alınarak her bir personelin kendisinden beklenen davranışı ya da davranış değişikliğini göstermesi olmalıdır.

IV. BÖLÜM

BARIŞ HAREKÂTLARI ESNASINDA KUVVET KULLANILMASI-ANGAJMAN KURALLARI

4.1. BARIŞ HAREKATLARINDA ANGAJMAN KURALLARI:

Barış harekatlarında kuvvet kullanımı ve harekatın angajman kuralları birbiri ile aynı anlamdaki kavramlardır. Bir başka deyişle, harekat esnasında ne şekilde kuvvet kullanılabileceği o harekatın angajman kuralları tarafından düzenlenir.

BM barış harekâtına katılan birliklerin ne şekilde kuvvet kullanacağı "Angajman Kuralları-RoE (Rules of Engagement)" ile düzenlenirken, harekata katılan kolluk/polis birimlerinin ne şekilde kuvvet kullanacakları "Kuvvet Kullanmaya İlişkin Harekat Direktifleri-DUY (Directives on the Use of Force)" ile düzenlenmektedir[562]. BM barış harekatlarına katılan sivil personelin temel olarak kuvvet kullanma ihtimalleri bulunmadığından sivil personele ilişkin angajman kurallarından bahsetmek teoride mümkün değilse de uygulamada sivil personelin de en azından bizzat kendilerine yönelmiş tehditlere karşı kendini savunabilmek maksadıyla meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanabileceğini söylenebilir.

[562] Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekatları, Prensipler ve Kılavuzlar, Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekatları Departmanı-Harekat Sahası Destek Bölümü, BM Sekreterliği, New York, 2008, s. 14

4.1.1. BARIŞ HAREKÂTLARI VE ANGAJMAN KURALLARI:

Angajman kuralları, askeri birliklerin kendilerine verilen vazifeyi yerine getirebilmeleri için hangi yolları kullanabileceğini ayrıntılı bir şekilde açıklar ve onları askeri harekât terimlerine çevirir. BM kuvvetleri için angajman kurallarının genel çerçevesinde, mümkün olduğu kadar zorlayıcı, doğrudan kuvvet kullanmamayı içeren tedbirlere öncelik vermek ve en son çare olarak silah kullanımı vardır. Bu kapsamda ilk öncelikle müzakere, sonra eğer gerekirse silah kullanımını içermeyen zor kullanma tedbirleri ve en son çare olarak silah kullanımı düzenlenir. Silah-kuvvet kullanımının zorunlu olduğu hallerde dahi mümkün olan en alt seviyede kullanımı esastır. Barışı koruma harekâtlarına katılanlar kuvvet kullanımına ilişkin asla inisiyatifi almazlar. Bu harekâtlarda etkiye tepki esastır[563].

Görev yapılan harekât alanında silah-kuvvet kullanımını gerektirir bir olay meydana gelmedikçe barışı koruma harekatına katılanlar bir nevi önleyici maksatla kuvvet kullanmazlar. Burada dikkat edilmesi ve karıştırılmaması gereken husus, harekâta katılanların aktif kuvvet kullanmayacakları hususunun sadece kendilerine bir saldırı vuku bulması hali ile ilişkilendirilmemesi gerektiğidir. Kendisini muhakkak bir saldırı tehdidi altında değerlendiren her bir birliğin tartışmasız olarak bu kapsamda kendini savunmak üzere kuvvet kullanma yetkisi bulunmaktadır.

Barışı Koruma Harekatlarında geçerli angajman kuralları, farklı durumlarda farklı seviyelerde ne şekilde kuvvet kullanılabileceğini, her bir

[563] Siekman, s.108.

seviyenin hangi aşamaya kadar kuvvet kullanabileceğini ve gereken hallerde üst komutanlıklardan yetkilendirmelerin ne şekilde olacağını düzenler[564]. Bu kapsamda BM barış harekatlarında kullanılan angajman kuralları ile devletlerin kullandığı angajman kurallarının benzer niteliktedir.

Angajman kuralları, harekâtın amacı, uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuk ile uyumlu olacak şekilde oluşturulur. Harekata birlik gönderen ülkeler, kendi iç hukuklarına uygun hareket edilmesi için kendi birlikleri için ayrı angajman kuralları da yayınlayabilir. Angajman kuralları, barış harekâtlarına katılanların kuvvet kullanması gereken hallerle karşılaşmaları halinde ne zaman ve hangi şekilde kuvvet kullanabileceklerini, hangi silahların taşınabileceğini, karşılaşılan olaylara karşı ne şekilde tepki verileceğini, yakalanan kişilere nasıl işlem yapılacağı gibi hususları düzenler. Bazı hallerde angajman kuralları kuvvet kullanmaya ilişkin emir komuta ilişkisini de düzenler. Kuvvet kullanılmasına ilişkin aşamalarda yetkinin kimde olacağı, hangi aşamalarda kuvvet kullanmada bir sonraki aşamaya geçileceğine ilişkin hususlar bu kapsamdadır[565].

Angajman kuralları, Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtları Departmanı'nın askeri kısmında oluşturulur. Kuralların oluşturulması esnasında birlik gönderen devletleri ve harekâtı yönetecek komutanın da görüşleri alınabilir. Kuralların oluşturulması esnasında harekâtı komuta edecek

[564] Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekatları Departmanı, Kuvvet Oluşturma Bölümü, Sudan'daki Birleşmiş Milletler Harekatına Asker Gönderen Ülkeler İçin Klavuz, New York, 2005, EK J "Angajman Kuralları: Askerlerin El Kartı"

[565] Bruce Oswald, Helen Durham, Adrian Bates, **Documents on the Law of UN Peace Operations**, Oxford University Press, New York, 2010, s.562

komutanın görüşlerinin alınması hem oluşturulacak kuralların gerçek hayatta yani harekât alanında uygulanabilirliğini artıracaktır. Bu görüş alışverişi, harekâta ilişkin kuralların harekâtı icra edecek askerler tarafından da kurallara uyulması gerekliğine olan inancı güçlendirecektir. Harekât alanındaki askerler ile harekât alanında uyulması gereken kuralları koyanlar arasında böyle bir köprünün bulunmadığı hallerde nispeten ONUC harekâtında yaşandığı gibi harekât alanına uygun kurallar bulunmaması nedeniyle BM harekâtını icra edenler ciddi zayiat verebilirler. Harekata katılım sağlayan devletlerin görüşü ise, devletlerin iç hukukları ile angajman kuralları arasındaki çatışmaların önceden önlenebilmesi için önemlidir.

Barış harekatlarında uygulanacak angajman kurallarını etkileyecek olan en önemli husus, barış harekatlarında, barışçıl bir çözüme ulaşmak ya da diğer özel koşulların gerçekleşmesi (örneğin seçimlerin yapılabilmesi, insani yardım dağıtılabilmesi vb.) için askeri güçler ile birlikte diplomatik ve insani kuruluşların da görev yapıyor olmasıdır[566].

Barış harekatlarına yönelik angajman kurallarını oluşturulması esnasında dikkat edilmesi gereken 4 temel husus vardır[567]:

1. Harekatın icra edileceği bölgede (karasuları ve hava sahaları dahil) -özellikle barış harekatı, harekat icra edilen ülkenin rızasına dayanmamakta ise-bulunulmasının hukuki temelleri,

2. Harekât icra edilen bölgede bulunulmasının hukuki temellerinde

[566] Sanremo El Kitabı, s.17.
[567] A.G.E., s.17.

BM Güvenlik Konseyi Kararı olup olmadığı ile bu kararın BM Anlaşmasının hangi bölümüne (VI ya da VII'nci) dayandığı,

3. Harekât, BM Anlaşması'nın VII'nci Bölümü kapsamında icra ediliyorsa ilgili BM Güvenlik Konseyi Kararının kapsamı, gereken bütün tedbirlerin alınmasına izin verilip verilmediği, kuvvet kullanmanın meşru müdafaa ile sınırlandırılıp sınırlandırılmadığı,

4. Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması (SOFA) başta olmak üzere harekâtın icrasına ilişkin uluslararası düzenlemelerin kapsamı.

Barış harekatlarına yönelik angajman kuralları oluşturulurken meşru müdafaaya ve görevin icrasına ilişkin kurallar hemen hemen tüm harekatlarda mutlak surette bulunması gereklidir. Bu iki husus dışında, uyarı ateşleri, binaların korunması için kuvvet kullanma, arama ve el koyma, gözaltına alma, bariyer ve engel kullanma gibi konularda icra edilen barış harekatının kapsamı da dikkate alınarak ayrıca angajman kuralları düzenlenebilir[568]. Angajman kuralları düzenlenirken, düzenlenen kural neye ilişkin olursa olsun yukarıda belirtilen 4 temel husus mutlak surette göz önünde bulundurulmalıdır. Harekatın kısa vadeli başarısına doğrudan etki edebilecek nitelikte dahi olsa belirtilen 4 temel hususa aykırı düzenlenen angajman kuralları hukuka aykırı olmalarının ötesinde uzun vadede de harekatın başarısını mutlak surette olumsuz etkileyebilecektir.

Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekatları Departmanı'nın askeri

[568] A.G.E., s.17.

kısmı, angajman kurallarını temel alarak taslak "Askerin El Kartı"nı hazırlamıştır. Hazırlanan bu kart angajman kurallarının pratikte uygulanmasına ilişkindir. Kart, birlik gönderen ülkeler ile de harekâtlar öncesinde paylaşılır. Bu paylaşımın temel nedenleri, angajman kurallarını içeren bu kartın harekata katılacak askerlere öncesinde verilmesi ve angajman kurallarına ilişkin olarak askerlerin harekat öncesinde kendi ülkelerinde gerektiği şekilde eğitilmelerinin sağlanmasıdır[569].

Birleşmiş Milletler Barış Harekatlarında uygulanan angajman kuralları üç ayrı harekat kapsamında incelenmiştir. Angajman kuralları çerçevesinde harekâtlar incelenirken karakteristik özellik taşıdıkları değerlendirilen Orta Doğu'da yürütülen UNEF I, Kongo'da yürütülen ONUC ve Somali'de yürütülen UNOSOM II harekatları incelenmiştir.

İncelenen ilk harekât klasik bir barışı koruma harekatı olan UNEF I'dir. Karakteristiği gereği kuvvet kullanmama prensibi üzerine inşa edilmesine rağmen meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanmanın tartışıldığı ve kuvvet kullanıldığı ilk BM barış harekâtı olarak değerlendirilebilir. ONUC harekâtında kuvvet kullanmanın sınırları genişlemiştir. Genişletilmiş barışı koruma harekâtı ya da çok boyutlu BM barışı koruma harekâtı olarak değerlendirilebilecek ONUC harekâtı sonrasında BM barışa zorlama harekâtı olarak değerlendirilebilecek UNOSOM II harekâtı incelenmiştir.

BM barış harekâtları kapsamında örnek seçilen harekâtlar kuvvet kullanmanın en az olduğu harekâtlardan kuvvet kullanmanın neredeyse esas

[569] A.G.E., s.562

olduğu harekâtlara kadar geniş bir çerçevede incelenmeye çalışılmıştır. Her bir BM harekâtının doğal olarak kendi karakteristiği olması nedeniyle her bir harekâttaki kuvvet kullanımının da farklı bir karakteristikte olduğu söylenebilir. Temel karakteristiklere sahip harekâtlar incelenerek her bir harekâtta ortak olabilecek noktalar bir bütün olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Son olarak bağlantı kurallarına yönelik güncel yaklaşımlar değerlendirilmiştir.

4.1.2. UNEF I- ORTADOĞUDA YÜRÜTÜLEN BM HAREKÂTI[570]:

BM harekâtlarında meşru müdafaa kavramı etkin olarak ilk kez UNEF I harekâtında kullanılmıştır. 1956'dan 1967'ye kadar Orta Doğu'da yürütülen UNEF I ile BM harekâtlarındaki kuvvet kullanmaya ilişkin normların gelişmesinin temelleri atılmıştır. Harekât ne ilk barış harekâtı ne de askeri personel içeren ilk harekâttı[571]. Ancak askeri personeli silahlı olan ilk harekâttır. UNEF I harekâtı BM kuvvetleri tarafından kuvvet kullanılmasına ilişkin sorularla karşılaşılan ilk harekâttır[572]. Harekât, Mısır'ın İngiliz, Fransız ve İsrail güçleri tarafından işgaline BM Genel Kurulu'nun tepkisi[573] ve bu dört devletin mevcut statükonun korunması için yaptığı anlaşma neticesinde Kasım 1956 tarihinde konuşlanmıştır.

---

[570] UNEF I harekatı hakkında ayrıntılı bilgi almak ve harekata ilişkin BM belgelerine ulaşabilmek için; http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unefi.htm

[571] 1948 yılında yürütülen UNTSO (BM Barış Gözlem Organizasyonu) ve 1949 yılında konuşlanan UNMOGIP (Hindistan ve Pakistan'da konuşlanan BM askeri gözlemcileri) silahsız askeri gözlemcilerdir. İlk BM gözlemci harekatlarında görev alan silahsız BM personelinin de meşru müdafaa haklarının bulunduğu söylenebilmekle birlikte silahsız olmaları itibariyla uygulama ihtimalleri bulunmamaktaydı.

[572] Findlay, s.20.

[573] BM Genel Kurulu'nun 5 Kasım 1956 tarih ve 1000 sayılı kararı.

BM Genel Kurulu'nun BM Genel Sekreteri'nden UNEF harekâtının konseptine ve temel prensiplerine ilişkin bir rapor istemesi üzerine dönemin BM Genel Sekreteri Hammarskjöld; harekâta katılan kuvvetlerin bağımsız BM emir komutası altında olacaklarını, birliklerin BM Güvenlik Konseyi üyesi devletlerden değil, diğer BM üyesi devletlerin askerlerinden müteşekkil olacağını, düşmanlıklara verilen aranın güvenliği ve denetlenmesi ile görevli olacaklarını belirtmiştir[574].

UNEF'in iki temel görevi vardı: İngiliz ve Fransız güçlerinin işgal ettikleri alanlardan çekilmeleri ve bu alanların Mısır'a teslimi esnasında hukuk ve düzenin sağlanması ve İsrail birliklerinin Sina ve Gaza Şeridi'ne geri çekilmeleri esnasında bölgelerin nihai olarak Mısır'a teslim edilmesinin kontrolü[575]. Harekâta ilişkin olarak Hammarskjöld, kuvvet kullanımdan özellikle bahsetmemiş ise de harekâta katılan birliklerin mevcut çatışma ortamındaki askeri dengeye ve çatışmanın çözümü için gerekli politik dengeye etki etme niyetlerinin bulunmadığını açıkça belirtmiştir. Birlikler, kendilerine verilen görevleri yerel yetkililerle koordine içinde yerine getirmek dışında bir yetkiye açık bir şekilde sahip değillerdi. Harekât, gözlemci gücünün ötesinde olsa da hiç bir şekilde bölgeyi kontrol eden askeri bir güç ya da Genel Kurul'un tavsiyelerine tarafları uymaya zorlayacak askeri fonksiyonlara sahip bir güç niteliğinde olmamıştır[576].

BM Genel Kurulu'nun 1000 sayılı kararı, yepyeni bir alanda şiddet

[574] BM Genel Sekreteri'nin UNEF harekatı üzerine raporuna ilişkin 9 Kasım 1956 tarihli A/3302 sayılı BM Dokümanı.
[575] Findlay, s.20.
[576] Findlay, s.20.

içermeyen uluslararası askeri operasyonlar bakımından çok önemli bir adımdır. Milli ordulara ait askerlerin, BM emir komutasında kritik bir görevde kuvvet kullanmaksızın görev alacakları bu girişim, askeri geleneklerin ve asker psikolojisinin en hassas iki konusu olan milli egemenlik ve uluslararası hukuk konularına doğrudan temas etmekteydi[577]. Orijinal taslakta birliklere zorlama ve kontrol etme görevi verilmişken hatanın farkına varılmış ve taslak yeniden düzenlenmiştir. Eğer hatanın farkına varılmasaydı birliklere her konuda zor kullanma görev ve yetkisi verilmiş olacak ve durum içinden çıkılamayacak karmaşık bir hal alabilecekti[578].

UNEF I, BM Güvenlik Konseyi tarafından değil BM Genel Kurulu tarafından oluşturulmuştur. Bu nedenle hiç tartışmasız bir şekilde barışa zorlama harekâtı kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir. Harekât, BM Genel Kurulu'nun rolünü ve yetkilerini düzenleyen (BM Anlaşmasının) 14'üncü maddesi kapsamında yetkilendirilmiştir. Harekât özetle BM Anlaşması'nın VI'ncı bölümü kapsamında değerlendirilebilecek bir harekattır ve harekata katılan Brezilya ve Kolombiya gibi ülkeler tarafından da bu şekilde değerlendirilmiştir[579].

UNEF harekâtı bir nevi cam pencere olarak da tanımlanmıştır. Bu kapsamda harekâtın, herhangi bir saldırıya karşı koyma yeteneği bulunmayan ancak herkesin görmesi ve saygı duyması gereken hafif silahlandırılmış bir

[577] Findlay, s.21.
[578] Lester B. Pearson, **Mike: The Memoirs of the Right Honourable Lester B. Pearson,** J. A. Munro, and A. I. Inglis, (eds),Vol. 2, 1948–1957, University of Toronto Press, Toronto, 1973, s. 259.
[579] BM Genel Sekreterliği'nin UNEF'e ait 16 Mart 1957 tarihli Danışma Komitesi Toplantı Tutanaklari, s.5.

yapıda olduğu söylenebilir[580]. UNEF'in karar aşamasında harekâtın yarı askeri nitelikte olduğu söylenebilir ise de kuvvet kullanımına ilişkin açık yetkilendirme eksikliği ve BM Genel Kurulu'nun aldığı kararların hukuksal temelindeki eksikliklerden dolayı BM Genel Sekreteri, harekâta katılan birlikleri meşru müdafaa kapsamında yeterli olabilecek şekilde teçhiz etmekte dahi zorlanmıştır[581].

4.1.2.1. UNEF I HAREKÂTINDA KUVVET KULLANMA ESASLARINA İLİŞKİN GENEL ÇERÇEVE:

Oluşturmaya çalıştıkları bu yapının gelecek için bir model oluşturacağının farkında olan dönemin BM Genel Sekreteri Hammarskjöld ve yardımcısı Bunche, UNEF harekâtı başlar başlamaz harekâtın varlığının ve faaliyetlerinin hukuksal temellerini geliştirmek üzere çalışmalara başlamışlardır[582]. UNEF'in harekât prensipleri teorik bir yapı üzerine değil, özellikle Mısır'ın egemenliğine ilişkin hassasiyeti ve çatışmanın tarafları arasında BM Güvenlik Konseyi'nin 2 daimi üyesi bulunması gibi pratik gerçekler üzerine inşa edilmişti. Bu temel prensipler UNEF'in nihai kuvvet kullanma politikasının çerçevesini oluşturmuştur[583].

Hammarskjöld'ün iki raporu[584] ve harekâtın temelini oluşturan BM

---

[580] F. Seyersted, **United Nations Forces in the Law of Peace and War**, Sijthoff, Leyden,1966, s.48.
[581] Arthur Lee Burns ve Nina Heathcote, **Peacekeeping by UN Forces: From Suez to the Congo**, Princeton Studies in World Politics, no. 4, Praeger for the Center for International Studies, Princeton, New York,1963, s. 21.

.
[582] Findlay, s.24.
[583] Findlay, s.24.
[584] BM Genel Sekreteri'nin UNEF'in Mısır'daki varlığı ve fonksiyonlarına yönelik 4 ve 6 Kasım 1956 tarihli Raporları; 4 Kasım 1956 tarih ve A/3289 sayılı BM Belgesi, 6 Kasım 1956 tarih ve A/3302

Genel Kurulu kararlarına[585] rağmen özellikle kuvvet kullanma hususuna ilişkin olmasa da kuvvet kullanmaya ilişkin çerçeve oluşturulmasına katkı sağlayan anlaşmalar da imzalanmıştır. Bu anlaşmaların ilki, doğal olarak, BM ile Mısır arasında, Mısır'ın sınırları içerisinde BM kuvvetlerinin konuşlanmasına rızasına gösteren iyi niyet anlaşmasıydı[586]. Mısır'ın ayrıcalıklarını ve ülke gururunu ince bir şekilde dengeleyen bu anlaşma Mısır'ın fikrini değiştirme ihtimalinden dolayı kısa zamanda yürürlüğe gerekiyordu. Bu durum barış harekâtlarında, BM Genel Sekreterinin raporları ya da BM Genel Kurul kararlarından ziyade ülke rızasının daha önemli olduğunun bir göstergesiydi[587].

UNEF'in Mısır'daki statüsüne ilişkin detaylı düzenlemelerle ilgili sonraki tartışmalar BM ve Mısır arasında 8 Şubat 1957 yılında anlaşma ile neticelenmiştir[588]. 1 Mart 1957'de yürürlüğe giren bu düzenlemeler, her ne kadar öyle adlandırılmamış olsa da BM barış harekâtları kapsamındaki ilk Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması'dır (Status of Forces Agreement-SOFA)[589]. Anlaşma, birliklerin kışlaları, BM bayrağının kullanılması, dokunulmazlıklar ve ayrıcalıklar, ceza ve hukuk yargılaması ve anlaşmazlıkların çözüm yolları gibi bir çok konuyu kapsamaktaydı. BM'nin kuvvet kullanma politikasındaki gelişimine en büyük etkisi, Anlaşma ile UNEF'e sağlanan tam hareket serbestliği olmuştur. Danışma komitesi ile istişare edilerek, BM Genel Sekreteri

---

sayılı BM Belgesi,

[585] BM Genel Kurulu'nun 4 Kasım 1956 tarih ve 998 sayılı kararı ve BM Genel Kurulu'nun 5 Kasım 1956 tarih ve 1000 sayılı kararı.

[586] 20 Kasım 1956 tarih ve A/3375 sayılı BM Belgesi,

[587] Findlay, s.25.

[588] 8 Şubat 1957 tarih ve A/3526 sayılı BM Belgesi.

[589] United Nations, The Blue Helmets: A Review of United Nations Peace-keeping, 2. Baskı (United Nations: New York, 1990), s. 56.

tarafından 20 Şubat 1957'de UNEF'in kuvvet yapısı ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır[590]. Bu düzenlemelerde de kuvvet kullanımından bahsedilmemiştir. Harekâta ilişkin çok zengin dokümantasyona rağmen başlangıçta çözümsüz kalan kuvvet kullanmaya ilişkin konular daha sonra harekât alanında UNEF'in komuta ve birlik yaklaşımlarını doğrudan etkilemiş, başta Mısır ve kısmen de İsrail ile müzakereler yapılmasını gerektirmiştir[591].

4.1.2.2. UNEF I HAREKÂTINDA KUVVET KULLANMA KURALLARI:

Silahsız gözlemciler yerine silahlı BM birliklerinin görev yapmaları sonrasında emir komuta, personel ve lojistik konularındaki düzenlemeler yeterli olmamış, yeni prensip ve kurallara ihtiyaç duyulmuştur. Gerçek anlamda ilk barış harekâtı olarak nitelendirilebilecek UNEF I harekâtında, bir çok diğer gereksinim gibi kuvvet kullanmaya ilişkin kurallar da (ister BM Güvenlik Konseyi, ister Genel Kurul isterse de Genel Sekreter tarafından düzenlenmiş olsun) kendiliğinden ortaya çıkmamıştır[592]. Öncelikle uygulama gelişmiş, uygulama sonrasında kurallara dönüşmüştür. Bu kapsamda meşru müdafaa doktrininin de harekât ile birlikte geliştiğini söylemek mümkündür.

UNEF'in başarısına ilişkin tarafların UNEF'in varlığına ve hareket serbestliğine dair rızası, harekâtın zorlama harekâtı olmadığı gibi belirli ön koşullar BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi'nde tartışılmışsa da kuvvet

[590] BM'nin UNEF'e dair Düzenlemeleri, 20 Şubat 1957 tarih ve UN document ST/SGB/UNEF/1 sayılı BM Belgesi.
[591] Findlay, s.25.
[592] Findlay, s.23.

kullanılıp kullanılmayacağı ve kullanılırsa ne şekilde kullanılabileceği konularına özel bir önem verilmemiştir. Daha sonraki Kongo harekâtında da yaşanacağı gibi taraflarda bu konularda gereken sorumluluğu dönemin BM Genel Sekreteri'ne bırakma eğilimi vardı[593]. UNEF harekâtındaki belirsiz politik koşullar ve harekâtın hızlı bir şekilde oluşturulma ihtiyacından dolayı BM Genel Sekreteri harekâta yönelik kuvvet kullanmayı da içeren temel prensipleri harekât öncesinde oluşturamamıştır[594].

4.1.2.3. UNEF I HAREKÂTINDA KUVVET KULLANMAYA DAİR YAŞANAN OLAYLAR:

UNEF I harekâtında kuvvet kullanmaya ilişkin yaşanan ilk olay UNEF ve İsrail askerleri arasında yaşanmıştır. İsveç devriyesi, kuzeye doğru giden bir grup mülteciyi takip eden İsrail askerlerini durdurmak üzere havaya uyarı ateşi açmıştır. İsrail askerleri bu uyarı ateşine tüfekler ve hafif makinalı silah atışları ile cevap vermiştir. İsveçli bir subay da bu ateşe tabanca ile karşılık vermiştir. Herhangi bir zayiat yaşanmayan olay sonrasında İsrail, BM Genel Sekreter yardımcısı Burns tarafından İsrail birliklerinin ateş açmaları ve anlaşılan bölgelerin batısına geçmeleri nedeniyle protesto edilmiştir[595].

Bir diğer olay UNEF'in Gazze'ye girmesinden hemen hemen 4 gün sonra gerçekleşmiştir. BM Yakın Doğulu Mülteciler için Yardım ve İş Ajansı'nın binası dışındaki gösterilerin tehdit oluşturur seviyeye gelmesi üzerine, Burns,

---

[593] Rosalyn Higgins, **United Nations Peacekeeping** 1946–1967, Documents and Commentary. Vol. 1: The Middle East, Oxford University Press, Oxford, 1969, s. 273.
[594] Eadson Louis Millard Burns (LTG) ve George G. Harrap, "Between Arab and Israeli", **Middle East Journal** Vol. 17, No. 1/2, Winter-Spring, London, 1963, s. 187.
[595] Findlay, s.29.

kişisel olarak Danimarka ve Norveç birliklerinden oluşan tabura kalabalığın dağıtılması için göz yaşartıcı bomba kullanılması emrini vermiştir[596]. Göstericilerin parçalara bölünmesi sonrasında başka bir destek birliği hemen olay yerine gelmiş, göstericilerin üzerinden havaya doğru ateş etmiştir. Bunun üzerine kalabalık tamamen dağılmıştır. Burns, kalabalığın başlarının üzerinden ateş edilmesinin göstericileri dağıtmada tavsiye edilen bir yol olmadığını kabul etse de somut olayda bu hareket tarzı işe yaramıştır. Sonrasında genç bir Arap'ın seken mermilerden yaralandığı ve 2 gün sonra da hayatını kaybettiği öğrenilmiştir[597].

4.1.2.4. UNEF I HAREKÂTINDA KUVVET KULLANMAYA DAİR DÜZENLEMELER:

UNEF harekâtını sınırları koruma görevine hazırlamak için Burns, 2 Mart'ta ajanlarla mücadele konulu 10 Numaralı Harekât Talimatı'nı yayınlamıştır[598]. Bu talimat, BM barış harekâtlarında kuvvet kullanmaya ilişkin BM tarafından yayınlanan ilk yazılı talimattır. Ayrıca talimat BM harekâtların belli durumlarda nelerin meşru müdafaa kapsamında değerlendirilebileceğine ilişkin ilk açıklama niteliğindedir[599].

Silah kullanmaya ilişkin olarak talimatta:

"1. Genel olarak UNEF birlikleri kendilerine ateş edilmedikçe ve

[596] Burns, Between Arab and Israeli, s. 262-263.
[597] Findlay, s.30.
[598] BM Karargahının 10 numaralı Harekat Talimatı, HQ UNEF 1-0 (OPS), El Ballah, 2 Mart 1957, BM Arşivleri DAG13/3.11.1.1.
[599] Findlay, s.34.

kendilerini korumak maksadı haricinde ateş etmeyeceklerdir.

2. Gündüz uyarı ateşi yapılmayacaktır.

3. Karanlıkta, bilinmeyen bir kişi UNEF birimine yaklaşması, UNEF nöbetçileri ya da devriyeleri tarafından durması konusunda uyarılmasına rağmen durmaması halinde uyarı maksadıyla ateş edilebilir." düzenlemeleri bulunmaktaydı[600].

Bu talimat ile İsveç devriyesinin gündüz saatlerinde İsrail devriyesine yönelik yaptığı uyarı ateşlerinin kurallara aykırı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca UNEF birliklerini tehdit etmedikleri müddetçe dur ikazına uymayanlara karşı gece dahi olsa meşru müdafaa kapsamında ateş edilmemesi gerektiği düzenlenmiştir[601]. Talimat her ne kadar Bunche ve Hammarskjöld arasındaki bir uzlaşı neticesinde oluşturulmuş ise de harekâtın komutanı Burns ve birlikleri açısından hayal kırıklığı olarak nitelendirilmiştir. Burns, UNEF'in kuvvet kullanma yeteneğine ilişkin kısıtlamaları harekâtın komutanı olarak korkutucu bulduğunu belirtmiştir[602].

Burns sonraki aylarda bu düzenlemeleri değiştirmek için çok çaba göstermiştir. Casusluk faaliyetlerine yönelik en son aşamada ateş etmeyi de içeren etkin bir durdurma ve kontrol yetkisi olmaksızın UNEF'in verilen görevleri yerine getirmesinin mümkün olmayacağını öne süren Burns, meşru müdafaa dışında da kuvvet kullanma yetkisine sahip olmayı istemekteydi[603].

---

[600] BM Karargahının 10 numaralı Harekat Talimatı, HQ UNEF 1-0 (OPS), El Ballah, 2 Mart 1957, BM Arşivleri DAG13/3.11.1.1.
[601] Findlay, s.34.
[602] Burns, Between Arab and Israeli, s. 273.
[603] UNEF Komutanından BM Genel Sekreterine 27 Mart 1957 tarihli Mektup, BM Arşivleri

Bireylerin ya da grupların kolayca fark edilebilmeleri, uyarılabilmeleri ve yakalanabilmeleri nedenleriyle casusluk faaliyetleri gündüz sorun teşkil etmese de, genellikle bu faaliyetlerin gece gerçekleştirilmesi nedeniyle Burns, ısrarlı bir şekilde UNEF'in gece yasak bölgede dur ihtarına uymayanlara karşı ateş etme yetkisinin bulunması gerektiğini belirtmiştir[604].

UNEF'in kuvvet kullanmaya ilişkin talimatları, birlikler arasında hangi hallerde kuvvet kullanılabileceğine ilişkin süregelen tartışmalar sonucunda 6 Şubat 1958 tarihinde daha açık bir şekilde yeniden düzenlenmiştir[605]:

1. Genel olarak UNEF birlikleri, kendilerine ilk ateşin açılması ya da kendilerine doğrudan açık bir tehditte bulunan silahlı bir kişi ya da grup ile karşılaşmaları gibi meşru müdafaa halleri haricinde kuvvet kullanmayacaklardır.

2. UNEF biriminde ya da yerleşkesinde bir kişi hırsızlık yaparken ya da şüpheli bir şekilde dolaşırken görülmesi halinde yakalanarak en yakın polis birimine teslim edilecektir. Yakalanan personel silahlı ve 1'inci paragrafta belirtildiği şekilde UNEF personelini tehdit eder nitelikte olmadıkça ateş edilmeyecektir.

3. Her halde, mevcut durumun gerektirdiği ölçüde kuvvet kullanılacaktır. Asgari kuvvet kullanma prensibi her zaman akılda tutulacaktır.

DAG1/2.2.5.5.2

[604] Burns, Between Arab and Israeli, s. 273.

[605] UNEF Karargahı (Gazze)'nın UNEF Personeli Tarafından Kuvvet Kullanılması'na ilişkin 6 Şubat 1958 tarihli Emri, BM Arşivleri DAG13/3.11.1.1

Bu kurallar Hammarskjöld ve Bunche[606] tarafından da onaylanarak harekâtın sonuna kadar geçerli olmuşlardır[607].

UNEF hiçbir zaman meşru müdafaa hallerinin ötesinde geceleyin casusları yakalayabilmek için silah kullanma yetkisine sahip olmamıştır. Nisan 1966 tarihine kadarki devamlı emirlerde de casusları yakalamak için kuvvet kullanılabileceği ancak bu kuvvet kullanmanın meşru müdafaa halleri hariç silah kullanmayı içermediği belirtilmiştir. Yine bu emirlerde UNEF kapsamındaki barış harekâtında ölçülülük ve asgari kuvvet kullanma ilkeleri düzenli bir şekilde vurgulanmıştır. Son olarak, UNEF malzemeleri ile kaçan kişilere uyarı ateşi dâhil ateş edilemeyeceği belirtilmiştir[608].

Bir çok açıdan bu talimatların öncekilerden daha da dar nitelikte olduğu söylenebilir. Yeni düzenlemelerle uyarı ateşleri neredeyse tamamen kaldırılmış, meşru müdafaa sadece kendilerine ateş edilmesi haliyle sınırlandırılmıştır. Bu düzenlemelerin Burns'ün öngördüğü hakların çok gerisinde olduğu açıktır[609].

4.1.2.5. UNEF'E DAİR DEĞERLENDİRME:

Meşru müdafaa normunu da kapsayan BM barış harekâtları teorisi UNEF I harekâtının konuşlanması ile eş zamanlı olarak tam ve kapsamlı bir şekilde oluşmamıştır. Teori, harekatın başlangıcında, Mısır ve İsrail'in milli

---

[606] Genel Sekreter Yardımısı Ralph Bunche'den UNEF Komutanı Tümgeneral E. L. M. Burns'e 28 Şubat 1958 tarihli Mektup, BM Arşivleri DAG1/2.2.5.5.1

[607] Bu kurallar, UNEF Ana Karagahının (Gazze) 12 Haziran 1960 tarih ve no. 65/5-3 (OPS) sayılı, 36'ncı Harekat Talimatı'nda da aynı şekilde yer almıştır. BM Arşivleri DAG13/3.11.0.0

[608] UNEF Karargahı Harekat Kısmı Nisan 1966'da Güncellenmiş Devamlı Emirleri BM Arşivleri DAG13/3.11.0.0

[609] Findlay, s.42.

egemenlik konularındaki aşırı hassasiyetleri doğrultusunda Süveyş kapsamında yaşanabilecekleri ve soğuk savaş kısıtlamalarını dikkate alınarak yapılan varsayımlardan başlayarak harekat süresince zamanla evrilmiştir. Hammarskjöld, UNEF I harekâtının konuşlanarak faaliyetlerini yerine getirebilmesindeki en önemli prensiplerin, tarafların rızası, tarafsızlık ve sadece meşru müdafaa hallerinde kuvvet kullanma olduğunu belirtmiştir. Meşru müdafaa prensibini, her ne kadar harekât sahasındaki birlikler ve komutanları kabullenmekte zorlansalar da UNEF I'in karşılaştığı olaylarda işe yaramıştır. Ancak yine de bu prensibin sınırları harekât sonrası değerlendirmelerde hala belirsiz kalmıştır[610]. Harekâta ilişkin beklenmeyen husus, UNEF I'deki BM birliklerinin en baştan itibaren silahlı olmalarıydı. Askeri yapıdaki birliklerin kullanılmasının temel sebebinin, Ortadoğu'nun zorlu koşullarında görev yapacak dünyanın ilk barış harekâtının kendi kendini idare edebilmesi için, yegâne hareket tarzının bu tarz bir birlik yapısı oluşturulması olduğu değerlendirilebilir[611].

Birliklerin temel görevlerinin diğer birliklerin çekilmelerini gözlemlemek ve kolaylaştırmak olduğu, harekât alanındaki diğer birliklerin UNEF I açısından bir tehdit olmadığı dikkate alındığında, bölgede görev yapan birliklerin silahlı birlikler olmasına gerek olmadığı harekâtın başlangıç aşaması itibariyle söylenebilir[612]. Harekât öncesinde öngörülmemiş olan silahlı casusların sınır ihlallerinin engellenmesi ve yerel yetkililerin desteklemesi kapsamında toplumsal olaylara müdahale ihtiyacının da silahsız BM polisi tarafından yerine

[610] A.G.E., s.49.
[611] A.G.E., s.49.
[612] A.G.E., s.49.

getirilebileceğini ileri sürmenin gerçeği yansıtmayacağı kanaatindeyiz. Bu tür hallerde en azından meşru müdafaa kapsamında silah kullanılması harekâtın bekası ve başarısı için bir zorunluluktur. Hammerskjöld'ün BM barış harekatı konsepti yanında harekatta yaşananlardan kaynaklanan UNEF I komutanı Burns'ün alternatif bakış açısına göre görevi yerine getirebilmek maksadıyla silah kullanabilmek için yeterli gerekçeler mevcuttu. Ateşkes ve geri çekilme anlaşmasını ihlal edebilecek faaliyetlerin engellenmesi ve BM Güvenlik Konseyi'nin isteklerinin yerine getirilmesi maksatlarıyla kuvvet kullanma ihtiyacı bulunmaktaydı. Burns, haklılığı sonradan BM'nin Kongo'daki harekâtında ortaya çıkacak olan bu teklifinin reddedilmesine de oldukça şaşırmıştı[613].

4.1.3. ONUC-KONGO'DA YÜRÜTÜLEN BM HAREKÂTI[614]:

Kongo'da yürütülen ONUC harekâtı BM barış harekâtlarında kuvvet kullanılmasına ilişkin bir dönüm niteliği taşımaktadır. Barış harekâtları kapsamında barışı korumadan barışı zorlama harekâtına geçiş kapsamındaki en kritik harekât ONUC harekatıdır.

4.1.3.1. ONUC HAREKÂTI VE UNEF I:

UNEF harekâtı halen yapılmakta ve barışı korumaya ilişkin prensipler halen gelişmekte iken BM, şimdiye kadar oluşturulmuş bütün kuralları değiştirecek, barışı korumadan barışa zorlamaya doğru bir geçiş başlatacak

[613] A.G.E., s.50.
[614] ONUC harekatı hakkında ayrıntılı bilgi almak ve harekata ilişkin BM belgelerine ulaşabilmek için; http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/onuc.htm

ONUC harekâtını başlatmışlardır. 1960-1964 yılları arasında, bağımsızlığını yeni kazanan eski bir Belçika kolonisinde konuşlandırılan ONUC harekâtında stratejik ve taktik seviyede standart bir askeri kullanıma varacak miktarda askeri güç kullanılmıştır[615].

Harekât alanındaki bütün fraksiyonların ve ayrılıkçı bölgelerin kendi dış destekçileri bulunması nedeniyle, BM komutasındaki birliklerin kuvvet kullanmalarına ilişkin hususlar kaçınılmaz olarak siyasi bir nitelik kazanmış, bölgedeki ideolojik ve siyasi çatışmalardan yoğun bir şekilde etkilenmiştir[616].

ONUC'un görevine ve görev sınırlarını aştığına, kuvvet kullanma ile tam olarak neyin amaçlandığına, BM'nin egemen bir devletin dış işlerine ne şekilde müdahale edebildiğine ilişkin bir çok hukuksal sorun gündeme getirilmiştir. Bu tartışmalar başta BM Güvenlik Konseyi olmak üzere BM üyesi devletleri bölmüş ve neticesinde BM onlarca yıl kuvvet kullanmaktan kaçınmıştır. Yine BM'nin hassas ve pratik bir şekilde kuvvet kullanabilmesine ilişkin araştırmalar da yapılamamıştır[617].

4.1.3.2. HAREKÂTIN OLUŞUMU, GÖREVLENDİRİLMESİ VE KONUŞLANMASI:

Kongo'nun 30 Haziran 1960 yılında bağımsızlığını kazanmasından sonra dört gün içinde askeri ve kolluk görevlerini yerine getiren 25000 kişilik güçlü bir halk kuvveti oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kuvvet daha sonra

[615] A.G.E., s.51.
[616] A.G.E., s.51.
[617] A.G.E., s.51.

Kongo Milli Ordusu adını almış ve Belçikalı subaylarına karşı isyan hareketi başlatmış, Başta Belçika vatandaşları olmak üzere Avrupalıları taciz etmeye ve öldürmeye başlamıştır. Başkentte tam bir kargaşa ortamı oluşmuş ve Belçika kendi vatandaşlarını ve diğerlerini korumak maksadıyla 23 farklı bölgeye askerini göndermiştir. Kongo Hükümeti her ne kadar düzeni sağlamak konusunda yetersiz olsa da Belçika'nın bu hareketinin hukuka aykırı olduğunu belirtmiştir[618].

13 Temmuz 1960'da BM Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld, Kongo'da yaşananların Amerika ile Sovyetler Birliği ve onların müttefikleri arasında bir çatışmaya dönüşebileceği, uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebileceği gerekçesi ile BM tarihinde ilk kez BM Anlaşması'nın 99'un maddesi kapsamında, durumu BM Güvenlik Konseyi'nin dikkatine sunmuştur. Hammarskjöld, BM Güvenlik Konseyi'nin yükselen kriz nedeniyle hızla harekete geçmesini ve Kongo hükümetine askeri yardım sağlamak üzere Kongo hükümeti ile işbirliği içinde gereken adımların atılması gerektiğini belirtmiştir[619].

Atılacak adımlar, milli güvenlik kuvvetlerinin kendi görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmeye başlayana kadarki süreçte oluşacak boşluğu doldurmak maksadıyla alınacak tedbirleri içermekteydi. Hammarskjöld, kapsamlı bir kuvvet hazırlanana kadar, sembolik bir kuvvetin derhal gönderilmesini önermişti. BM kuvvetlerinin gelmesi üzerine Belçika

[618] Findlay, s.51.
[619] BM Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld bu hususları, BM Güvenlik Konseyi'nin 13-14 Temmuz 1960 tarihinde gerçekleştirilen 873'üncü oturumda dile getirmiştir.

kuvvetlerinin çekilmesini bekliyordu. BM Güvenlik Konseyi Hammarskjöld'ün önerilerini 14 Temmuz 1960 yılında 143 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararına dönüştürmüştür[620].

BM Güvenlik Konseyi'nin harekâtın nasıl yürütüleceğine ilişkin bir plan istemesi üzerine Hammarskjöld, ONUC'un UNEF harekâtına ilişkin Ekim 1958'de belirtilen prensipler doğrultusunda yürütüleceğini belirtmiştir[621]. Bu prensiplerden ilk dördü kuvvet kullanma politikasına ilişkin parametreleri düzenlemekteydi. Prensiplere göre, ONUC Kongo hükümetinin rızası ile göreve başlayacak, çatışmanın tarafı olmasına neden olabilecek hareketlerden kaçınacak, daima BM komutası altında hareket edecek ve harekât için gerekli hareket ve iletişim serbestliğinden faydalanacaktı[622].

ONUC, askeri inisiyatif almayarak meşru müdafaa kapsamında son çare olarak kuvvet kullanacaktı. Hammarskjöld'e göre BM kuvvetlerinin, iç çatışmaların tarafı olmamaları gerektiği kuralı doğrultusunda, herhangi bir problemin çözümüne yönelik siyasi çözümü zorlama ya da siyasi bir çözüm için mevcut dengeyi değiştirebilecek bir hareket anlamına gelebilecek davranışlardan kaçınmaları gerekmektedir[623]. Bu düşüncenin pratikteki gerekçesi, BM üyesi devletlerin bir zorlama harekâtı için kuvvet vermeyecekleridir. Hammarskjöld, UNEF'de olduğu gibi, sadece BM Güvenlik Konseyi'nin yetkisini ve itibarını taşıyan BM birliklerinin harekât alanında

[620] 14 Temmuz 1960 tarihli S/4387 sayılı BM Belgesi.
[621] Findlay, s.52.
[622] BM Güvenlik Konseyi'nin 14 Temmuz 1960 tarih ve143 sayılı kararının uygulanmasına yönelik BM Genel Sekreteri'nin ilk raporu, 18 Temmuz 1960 tarih ve S/4389 sayılı BM Belgesi.
[623] BM Güvenlik Konseyi'nin 14 Temmuz 1960 tarih ve143 sayılı kararının uygulanmasına yönelik BM Genel Sekreteri'nin ilk raporunun 13'üncü paragrafı.

bulunmasının dahi sorunları bir şekilde çözeceğine inanıyordu[624].

Hammarskjöld'ün raporunun tartışılması sonrasında 22 Temmuz 1960'da BM Güvenlik Konseyi 145 sayılı kararını yayımladı[625]. 145 sayılı karar ONUC'u açık bir şekilde oluşturan, ona belirli görevler veren bir karar olmaktan ziyade, BM Genel Sekreteri'nin kuvvet kullanımına ilişkin kısıtlamalarını da içeren raporuna ve onun planlarına atıf yapmaktaydı. Önceki BM Güvenlik Konseyi kararı gibi bu da Kongo Hükümetine ne şekilde yardım edileceğine ya da ONUC'un ne şekilde görev yapacağına ilişkin bir ipucu içermemekteydi. Harekâta yönetim ve organizasyonu BM Genel Sekreteri'nin sorumluluğuna bırakılmıştı. 26 Temmuz itibariyle ONUC Etiyopya, Gana, Güne, İrlanda, Liberya, Mali, Fas, İsveç ve Tunus askerlerinden oluşan ve isyancı Katanga dışındaki tüm bölgelere konuşlanan 8000 kişilik bir askeri güce dönüşmüştü[626].

ONUC'un görevleri, 1960-1961 yılları arasında yayınlanan BM Güvenlik Konseyi'nin 146, 161 ve 169 sayılı kararları ile zaman içinde genişlemiştir. Ancak bu kararların birbirine zıt ve farklı politik bakış açılarından kaynaklı olmasından dolayı, kararlar harekâtı yürütmekle sorumlu olanlar tarafından kolaylıkla yorumlanamamıştır. Kararların hiçbirisinde, ONUC'un BM Anlaşması'nın hangi maddesi kapsamında görevlendirilmiş olduğu açıklanmamıştır. Her ne kadar ONUC'a, kuvvet kullanma konusunda daha önceki meşru müdafaa konseptlerinin çok ötesinde yetkiler verilmişse de

---

[624] S. J. SCHNEIDER, Congo force and standing UN Force: Legal Experience with ONUC**, Indian Journal of International Law**, vol. 4, no. 2 (Nisan 1964), s. 276.
[625] BM Güvenlik Konseyi'nin 879'uncu oturumda alınan 22 Temmuz 1960 tarih ve 145 sayılı kararı, 22 Temmuz 1960 tarih ve S/4405 sayılı BM Belgesi.
[626] Findlay, s.53.

zorlayıcı amaçlarla kuvvet kullanma konusunda hala yetki eksikliği bulunmaktaydı[627].

ONUC'un görevleri kapsamındaki yetkilerine ilişkin yegâne değerlendirme BM Güvenlik Konseyi tarafından değil Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından yapılmıştır. Mahkeme 20 Temmuz 1962 tarihli BM'nin masraflarına ilişkin tavsiye görüşünde ONUC'un BM Anlaşması'nın VII'nci bölümü kapsamında bir zorlama harekâtı olmadığı belirtilmiştir. Bu kararının temel gerekçesini, ONUC harekâtında, BM Güvenlik Konseyince 39'uncu madde kapsamında saldırıda bulunduğu ya da barışı bozduğu tespit edilen bir devlete karşı silahlı kuvvet kullanılmadığı değerlendirmesi oluşturmaktadır[628].

Mahkemenin bu tavsiye görüşünde, BM Anlaşması'nın VII'nci bölümünün hiçbir yerinde uluslararası barış ve güvenliğin sadece devletler tarafından tehdit edilebileceğine ilişkin bir düzenleme bulunmadığı hususu görmezden gelinmişti. Mahkemenin bakış açısı BM Güvenlik Konseyi tarafından da bir nevi avantaja çevrilerek 1990'lı yıllara kadar görevlendirilen barış harekâtlarında kullanılmıştır[629].

4.1.3.3. KUVVET KULLANMAYA İLİŞKİN POLİTİKA VE TALİMATLAR:

BM Genel Sekreteri'nin önceki meşru müdafaa kurallarını yinelemesi ve sonraki BM Güvenlik Konseyi kararları, ONUC harekâtında kuvvet

[627] Findlay, s.54.
[628] Kararın ayrıntıları için; Uluslararası Ceza Mahkemesi, BM'nin Belirli Masraflarına ilişkin 20 Temmuz 1962 tarihli tavsiye görüşü (17'nci Bölüm, 1'inci paragraf).
[629] Findlay, s.55.

kullanımına ilişkin genel anlamda yol gösterse de, Kongo misyonu siyasi açıdan çok hassas nitelikteydi. Bu nedenle ONUC'un tarafsız davranması çok önemli olduğu için kuvvet kullanımına ilişkin politikalar askerlere bırakılmayarak Hammarskjöld ve onun halefi U Thant tarafından ayrıntılı bir şekilde belirlenmişti[630].

Kuvvet kullanma talimatları, BM Güvenlik Konseyi kararlarından ziyade harekât alanındaki değişen ve gelişen koşullara göre değiştirilmekteydi. ONUC harekâtını istisnai ve değişken yapısı nedeniyle, talimatlar harekâtta bir şey yanlış giderse değiştirilerek güncelleniyordu. Çoğunlukla ONUC'un hareket özgürlüğünü kısıtlayan önceden tahmin edilmemiş tehditler, sivillere olan saldırılar ve kabileler arası çatışmalar gibi belli durumlara tepki olarak değişikler yapılıyordu[631].

4.1.3.3.1. KUVVET KULLANMAYA İLİŞKİN TEMEL DOKÜMANLAR:

ONUC'un kuvvet kullanma politikasını düzenleyen en temel doküman Hammarskjöld'ün Kongo'daki duruma ilişkin 18 Temmuz 1960 tarihli ilk raporudur[632]. Raporun ilgili kısmı,1958'deki UNEF tecrübesinin bir özeti olarak değerlendirilebilir. Rapora göre; harekatlarda görev yapan personel silah kullanma konusunda asla inisiyatif almayacak fakat kendilerine verilen görevler çerçevesinde konuşlandıkları bölgelerden geri çekilmeye zorlamak üzere kendilerine karşı silah kullanılması halinde cevap verme yetkileri

[630] A.G.E., s.55.
[631] A.G.E., s.56.
[632] A.G.E., s.56.

bulunacaktır.

ONUC harekâtında kuvvet kullanma kuralarına ilişkin olarak, en azından başlangıç aşaması için kuralların doğrudan UNEF harekâtından ithal edildiği söylenebilir. Ancak kısa zamanda anlaşılmıştır ki bu kurallar KONGO'da oldukça yetersiz kalacaktır. UNEF harekâtının aksine, gözlemlenecek bir ateşkesin bulunmaması, harekât alanının çok değişken ve dinamik olması, silahlı asilerin ve disiplinsiz hükümet birliklerinin varlığı, hukuk kurallarını tanımayan siviller gibi hususlar harekâta katılan ve hafif silahlı olan BM birliklerini doğrudan tehdit etmekteydi. Bunların yanında Kongo hükümetinin rızasının bulunmaması ise en büyük sorundu[633].

4.1.3.3.2. KUVVET KULLAMAYA İLİŞKİN İLK TALİMATLAR:

Harekâta katılanlara verilen kesin talimatlara göre meşru müdafaa ve acil haller haricinde kuvvet kullanılmayacaktır. BM birliklerinin silah kullanması halinde tüm harekâtın başarısı tehlikeye düşebilecektir. İlk günlerde Bunche de birliklere sözlü olarak özel harekât emirleri vermiştir[634]. Örneğin doğu bölgesindeki Etiyopya tugayının komutanı Bunche'den talimatlarını almak istediğinde, Bunche sadece "düzeni sağla" demiştir. Komutanın sonradan raporlarında belirttiği üzere, en büyük problem harekâta ilişkin belirsizlikti[635].

ONUC ana karargâhı tarafından harekâta yönelik verilen talimatların muğlak ve geniş olması nedeniyle BM tarafından verilen görevlerin

[633] A.G.E., s.56.
[634] E. W. LEFEVER ve W. JOSHUA, **United Nations Peacekeeping in the Congo, 1960–1964: An Analysis of Political, Executive and Military Control**, Vol. 2, Full Text, Brookings Institution for the US Arms Control and Disarmament Agency (ACDA), Washington, DC, 30 June 1966, s. 302.
[635] Lefever ve Joshua, s.314.

yorumlanmasında zorluklar yaşanmıştır. Her bir bölgede görev yapan komutanlar, kendilerine verilen görevleri kendi askeri tecrübeleri ve askeri geleneklerine göre değerlendirme eğiliminde olmuşlardır[636]. Örneğin Etiyopya ve Tunus birlikleri kendilerine verilen görevleri, harekât alanında askeri bir hükümet gibi davranmak olarak yorumlamışlardır[637].

4.1.3.3.3. HAREKÂT TALİMATLARI:

ONUC misyonunun oluşturulması sonrasındaki en temel konu olan kuvvet kullanımına ilişkin politikaların sıralı komutanlar, komutan yardımcıları ve kurmaylar tarafından verilen yazılı harekât talimatları ile harekâta derc edilmesiydi. Belirli askeri operasyonlara ilişkin talimatlar harekât emri şeklinde de verilmekteydi. Bu emirler ve talimatlar, Hammarskjöld'ün prensipleri ve sonraki düzenlemeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ONUC için bugünkü anlamıyla angajman kuralları niteliğindeydi. Alt ya da bölgesel karargâhlar da bazı hallerde kendi emir komutası altındaki birliklere yönelik ilave talimatlar yayınlamaktaydı[638].

Tarihsiz ve isimsiz olarak verilen ilk harekât talimatında, büyük ve acil durumlar ile meşru müdafaa halleri haricinde silah kullanılmaması gerektiği hususu her seviyedeki komutanlara hatırlatılmaktaydı. Kuvvet kullanılmasını gerektiren hallerde komutanlar durumu hassasiyetle ve en üst seviyede kontrol etmeleri gerekmekteydi[639].

---

[636] A.G.E., s.313,372.
[637] Findlay, s.57.
[638] A.G.E., s.58.
[639] ONUC'a ait Ağustos 1960 tarihli ve1 numaralı Harekat Talimatı, BM Belgeleri DAG13/1.6.5.0.0

Bunche'nin dahili güvenlik korumasına ilişkin 2 Ağustos 1960 tarihli ilk yazılı talimatı ONUC'un başlangıcında karşılaşılan sorunlarla benzer nitelikteki sorunlara yönelikti: Toplumsal olaylar, tehlikeli gösteriler ve isyancılar. BM birliklerinin hukuk ve düzenin sağlanması konularında Kongo hükümetine ne şekilde yardımcı olabileceğine dair 4 prensip ortaya koymuştur[640]. Prensiplerden ilki, ONUC harekâtında herhangi bir şekilde kuvvet kullanmaya başlamadan önce tüm barışçıl yolların tüketilmesi gerektiğidir. BM personeline yönelik olası herhangi bir tepkinin tüm BM harekâtını tehlikeye düşürebileceği göz önünde tutularak, yerel halktan bir kişiye zarar verilmesini önlemek için her türlü çaba gösterilecektir. İkincisi, sivil düzenin sağlanması, ister BM ister Kongo polisi olsun, sivil polise aittir. Polisin durumu kontrol altına alamayacağını belirterek yardım istemesi sonrasında askerler duruma müdahil olarak komutayı devralacaklardır. Üçüncü prensip, meşru müdafaa hallerinde ateş etme en son halde başvurulabilecek bir yoldur. BM birliklerinin silahlarını almak için gösterilecek her çaba meşru müdafaa için hukuki gerekçe olarak değerlendirilecektir. Son prensip ise, kalabalıkların barışçıl bir şekilde kontrol edilebilmesi için en etkin yolun nezaket, incelik ve mizah olduğudur[641].

4.1.3.3.4. ALTI NUMARALI HAREKÂT TALİMATI:

ONUC'un görev süresince kuvvet kullanmaya ilişkin en uzun ve en kapsamlı doküman 28 Ekim 1960 tarih ve 6 numaralı Harekât Talimatı'ydı[642]. Bu talimat sivil savaşın önlenmesi ve masum sivillerin korunması ile de ilgiliydi.

---

[640] İç Güvenliğin Korunmasına yönelik 2 Ağustos 1960 tarihli Talimat, BM Belgeleri DAG/13.1.6.5.0.0
[641] Findlay, s.59.
[642] 28 Ekim 1960 tarih ve "Güvenlik ve hukuk düzeninin sağlanması" konulu ONUC'a ait 6 numaralı Harekat Talimatı, BM Belgeleri DAG13/1.6.5.0.0

Talimat, ONUC harekâtı boyunca diğer talimatların da referans noktası olmuştur[643].

Özellikle kuvvet kullanımına ilişkin olarak, talimat, ONUC'un inisiyatif almayacağını tekrarlamakla birlikte, müzakere ve ikna gibi yolların işe yaramadığı durumlarda son çare olarak meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanılabileceğini belirtmektedir. Sonrasında ilk defa bir talimatta BM birliklerinin silahlı saldırıya ne şekilde karşılık verebileceklerine ilişkin durumlar açık bir şekilde belirtilmiştir[644]:

1. Komutanlarından aldıkları emirler doğrultusunda kontrol altına aldıkları bir bölgeden kuvvet kullanarak çekilmeye zorlanmaları ve bu şekilde güvenliklerinin tehlikeye düşmesi,

2. Birliklerin kuvvet kullanılarak silahsızlandırılmalarına yönelik çabalar,

3. Birliklerin kuvvet kullanılarak komutanları tarafından verilen görevlerini yapmaktan alıkonulmalarına yönelik çabalar,

4. BM müştemilatlarına kuvvet kullanılarak zarar verilmesi ve sivil ya da asker BM personelinin yakalanmasına ya da tutuklanmasına yönelik çabalar.

UNEF harekâtında General Burns'ün genişletilmesi konusunda çaba gösterdiği ancak başarılı olamadığı dar meşru müdafaa kuralları ONUC

[643] Findlay, s.60.
[644] A.G.E., s.60.

harekâtında bu talimat ile genişletilmişti. Bu genişleme, BM'nin Kongo'da oldukça farklı tehditlerle karşılaştığının da en büyük kanıtıydı[645].

Mümkün olduğu kadar zayiatın ve yaralanmaların az olması maksadıyla her durumda mümkün olan en az kuvvetin kullanılması hala geçerli olan bir prensipti. Kuvvet kullanılmasını gerektiren hallerde komutanlar bazı prensiplere uymak zorundalardı[646]: Her zaman için temel hedefin öldürmekten ziyade caydırıcılık olması, ateş edilmesi halinde can kaybına neden olmayacak ağırlıkta ateş edilmesi, çete saldırılarına karşı öncelikli olarak caydırıcı hareketlerde bulunulması, ateş edilmesinin her zaman kontrollü ve belirli hedeflere yönelik olması, görevli subayın atışlara ilişkin kayıtları tutması, birliğe saygı duyulmasını sağlamaktan ziyade kışkırtıcı olabileceği için havaya doğru ateş etmekten mümkün olduğunca kaçınma.

4.1.3.4. KUVVET KULLANMAYA İLİŞKİN UYGULAMALAR VE GELİŞMELER:

ONUC'taki kuvvet kullanma sistemini analiz edebilmek için ONUC'un her bir fonksiyonunun ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Bazı fonksiyonlar tamamen barışçıl yollarla yerinde getirilebilirken bazı barışçıl yöntemlerde tehdit karşısında geri çekilmek, bazılarırında meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanmak bazılarında ise meşru müdafaanın ötesinde kuvvet kullanma gerekebilmektedir[647].

[645] A.G.E., s.61.
[646] A.G.E., s.61.
[647] A.G.E., s.61.

4.1.3.4.1. ONUC'UN KONUŞLANMASININ VE HAREKET SERBESTLİĞİNİN SAĞLANMASI:

ONUC'un ilk görevi, hızlı ve barışçıl bir şekilde Kongo'da konuşlanarak görevini etkin bir şekilde yerine getirebilmek üzere hareket serbestliğini sağlamaktı. Her ne kadar ONUC'un, Kongo hükümetinin rızası kapsamında konuşlanmış olsa da asilerin ve bölgesel hükümetlerin varlıkları bu rızanın varlığını sorgulanır hale getirmiştir[648]. Bu durum, ev sahibi ülkenin rızası hilafına bir barış harekâtı konuşlandırılmasının ne kadar zor olduğunu ve askeri olarak da kendisini korumak ve verilen görevleri yapabilmek için yetersiz kalabileceğini en iyi şekilde göstermiştir[649].

BM birlikleri, ONUC'un varlığı ve hareket serbestliğini sağlamak için belirli ölçüde kuvvet kullanmak zorunda kalmışlardır. ONUC'un karşılaştığı olaylara karşı verdiği tepkiler, tepkisizlikten meşru müdafaa kavramının oldukça geniş yorumlandığı ve hatta aşırı kuvvet kullanıldığı değerlendirmelerine kadar geniş bir çerçevededir. ONUC'un bir çok olayda meşru müdafaa sınırlarında hukuka uygun kuvvet kullandığından bahsedilebilir. ONUC'un kendisini korumada gösterdiği zayıflığın nedeni bazı hallerde zayıf bir savaş gücüne sahip olması çoğu durumda da birlik komutanlarının angajman kurallarını doğru uygulayamamasından kaynaklanmaktadır[650]. Bilgi ve istihbarat eksikliği, askerlerin çatışmalara ilişkin tecrübesizlikleri ve yetersizlikleri ile askeri eğitimin eksikliği de bu duruma etki

[648] A.G.E., s.63.
[649] Lefever ve Joshua, s.353.
[650] A.G.E., s.371.

eden diğer faktörler olarak değerlendirilebilir[651].

ONUC'un yerleşme sürecinde üç ciddi olayla karşılaşılmıştır[652]. İlkinde Ndjili havaalanında bulunan ONUC birlikleri bulundukları yerden ayrılmaya ve bir uçağa binmeye zorlanmış, ONUC personeli siviller yakalanmış, Kanadalı askerler aranmış ve darp edilmiştir. Olay sonrasında BM birliklerinin kuvvet kullanmasına ilişkin konularda tartışmalar yaşanmış ve tartışmalar neticesinde ONUC'un hareket serbestliğini sağlamak üzere meşru müdafaa kapsamında gerekli tüm tedbirleri alabileceğini belirten 5 Kasım 1960 tarihinde 7 numaralı Harekât Talimatı yayınlanmıştır[653].

ONUC açısından çok sarsıcı olan ikinci olay 8 Kasım 1960'da yaşanmıştır. 12 kişiden olan İrlanda devriyesinin etrafı bölgedeki bir kabile tarafından kuşatılmış, aniden yapılan saldırı neticesinde 10 asker katledilmiş, sadece iki asker kaçabilmiştir. Olay sonrasında yapılan değerlendirmelerde İrlanda devriyesinin angajman kurallarının uygulamasına ilişkin yaşadıkları karışıklık nedeniyle bu olayın meydana geldiği belirtilmiştir[654]. Olaya ilişkin başka bir değerlendirmede askerlerin tecrübesizliği ve yeterli korumaya sahip araçlara sahip olmamalarının olaya neden olduğu belirtilmiştir[655]. Askeri yetkililer ise birliğin beklemek yerine hemen ateş etmeye başlaması halinde böyle bir katliamın yaşanmayacağını, Kongo'daki mevcut koşullar karşısında kendisine ateş edilmediği müddetçe ateş edilmemesi kuralının kabul edilemez

[651] Findlay, s.64.
[652] A.G.E., s.64-65.
[653] 5 Kasım 1960 tarih ve "Havaalanlarında Güvenlik Tedbirleri" konulu ONUC'a ait 7 numaralı Harekat Talimatı, BM Belgeleri 1001/11/OPS
[654] Lefever ve Joshua, s.371.
[655] Findlay, s.65.

bir kural olduğunu ifade etmişlerdir[656]. Gerçekten de Kongo'daki mevcut koşullar dikkate alındığında meşru müdafaa kavramının dar değerlendirilmemesi gerektiği, meşru müdafaa kavramının dar değerlendirilmesi halinde harekât alanındaki asilere ciddi bir avantaj sağlanacağı ve BM birliklerinin kendilerini herhangi bir saldırıya karşı etkin bir şekilde koruyamayacaklarını söylemek için harekât alanında bulunmaya gerek yoktur.

Üçüncü olay, Kasım 1960'da Genelkurmay Başkanı Joseph Mobutu'nun emri üzerine Kongo Milli Ordusu'nun *persona non grata* ilan edilen Gana Büyükelçisi Nathanial Welbeck'i tutuklamaya teşebbüs etmeleri üzerine yaşanmıştır. Gana Büyükelçiliği'ndeki BM kuvvetlerinin dikkatli davranmaları ve açık bir güç gösterisi ile durumun kontrol altında tutulabileceği ile sürülmüş ise de Hammarskjöld'ün durumu dikkatli bir şekilde ele alın talimatına rağmen neticede BM kuvvetleri ve Kongo güçleri arasında ilk ciddi çatışma yaşanmış ve Kongolu bir albay ve Tunuslu bir BM askeri ölmüştür. Yaşanan olay neticesinde BM birlikleri ve Kongolular arasındaki siyasi denge bozulmuş, BM birliklerine yönelik düşmanlıklar artmış ve harekâta yönelik gösterilmiş rıza ciddi bir şekilde azalmıştır[657].

Hammarskjöld'ün uğraşmak zorunda kaldığı en büyük açmaz, harekâta katılan birliklerin fiilen herhangi bir kuvvet kullanmaksızın, caydırıcı bir güce sahip olduklarını ancak bu gücü kullanmak istemediklerini ne şekilde gösterebilecekleriydi. Kuvvet kullanılmayacağının karşı tarafça bilinmesine

[656] A.G.E., s.65.
[657] A.G.E., s.65.

rağmen güç gösterisinde bulunulmasının işe yaramadığı Kongo'da, Somali'de ve Bosna'da defaten görülmüştür[658].

4.1.3.4.2. KAMU DÜZENİNİN SAĞLANMASI:

Bu durumlarda ONUC'un kuvvet kullanma ihtimali bulunmakla birlikte genellikle kuvvet kullanımı asgari bir şekilde, isteksizce ve çoğunlukla meşru müdafaa kapsamında olmuştur.

ONUC kamu düzeninin sağlanması kapsamında başlangıçta, devriye görevleri, sivil ve askerlerin silahsızlandırılması, sivillerin kurtarılmaları ve tahliyeleri, çatışma alanlarındaki ölü ve yaralıların tahliyesi, BM tarafından korunan alanlar ile mülteci kamplarının oluşturulması ve korunması gibi görevleri yerine getirmekteydi[659].

ONUC'un hukuk ve düzenin sağlanması konusundaki alabileceği tedbirler oldukça sınırlıydı. Herşeyden önce ONUC'un yetkileri normal bir polis kuvvetine nazaran oldukça sınırlıydı. ONUC'un yakalama, tutuklama, saldırganları mahkeme önüne çıkarma gibi yetkileri bulunmamaktaydı. Polislere nazaran meşru müdafaa ile sınırlı daha kısıtlı kuvvet kullanma yetkisi vardı. ONUC'un uyması gereken hukuk kurallarına ilişkin belirsizlik bulunmaktaydı. ONUC'un harekât sahasının her yerinde yeterince güçlü olmamasından dolayı her olaya zamanında ve etkin müdahale etme kabiliyeti yoktu. BM birliklerinin polis görevleri konusunda bir eğitimi bulunmamaktaydı. ONUC'un hukuk ve düzenin sağlanması amacıyla yerine getirdiği görevler

[658] A.G.E., s.65.
[659] Seyersted, s.66-67.

hukuka uygun olsalar dahi bazı durumlarda Kongo'nun iç işlerine karışma olarak değerlendirilebilmekteydi[660].

Sivillerin korunması konusu, meşru müdafaanın ötesinde kuvvet kullanmaya ilişkin gerekliliği yeniden gündeme getirdi. 30 yıl sonra Ruanda'da da yaşanacağı gibi, ONUC, ölümcül tehlike altındaki kişileri, grupları ya da tüm nüfusu korumak maksadıyla meşru müdafaanın ötesinde kuvvet kullanması gerekip gerekmediğine, gerekirse de ne şekilde kullanması gerektiğine karar vermek zorunda kalmıştır[661]. Hammarskjöld'ün görüşüne göre risk altındaki nüfusun korunması maksadıyla insani amaçlarla meşru müdafaa kavramı esnetilebilirdi[662]. Bunu sağlamanın bir yolu BM'nin koruması altında güvenli kampların oluşturulması ve kamplara bir saldırı olması halinde de meşru müdafaa kapsamında silah kullanılması olmuştur. Bu şekilde 1960-1961 yılları arasında yaklaşık 1200 kişiye koruma sağlanmıştır[663].

4.1.3.4.3. KABİLELER ARASI ÇATIŞMALARIN ÖNLENMESİ:

1960'ın sonlarında itibaren ONUC'un hukuk ve düzeni sağlama görevi, çok daha hassas bir konu olan kabileler arası çatışmalar ve sivil savaşın önlenmesi görevleri ile iç içe geçmiştir[664]. 17 Ağustos 1960'da kabilelerarası çatışmalara ilişkin ONUC'un politikalarını düzenleyen 3 numaralı Harekât Talimatı yayınlanmıştır. Talimata göre her ne kadar çatışmalar politik kökenleri olan bir iç mesele ise de ONUC'un göremezden gelebileceği bir konu değildir.

[660] Findlay, s.67.
[661] A.G.E., s.67-68.
[662] A.G.E., 68.
[663] Lefever ve Joshua, s.346.
[664] A.G.E., s.345.

BM kuvvetleri böyle bir çatışma ile karşılaştığında, yerel yetkilileri kontrolü sağlamaları için ikna etmeye çalışacaktır. Çatışmaların yayılmasını engellemek için ONUC, iyi niyet ofislerini kullanacaktır. Mahalli komutanın yetki ve takdirinde olmak üzere, devriye ve muhafız görevlendirmek ya da meşru müdafaa kapsamında diğer koruyucu tedbirleri almak gibi çatışmaya müdahil olabilecektir[665].

4.1.3.4.4. SİVİL SAVAŞIN ÖNLENMESİ:

ONUC harekâtının başlangıcından itibaren alternatif güç merkezlerinin oluşturulması nedeniyle, Kongo'nun bütünlüğüne yönelik bir tehdit ve sivil savaş tehlikesi bulunmaktaydı. 1960 Ekim'inde Kongo'da ONUC'un görevinin hukuki altyapısını tehdit eden 11 aylık anayasal kriz yaşandı. Yaşanan kriz sonrasında ONUC sadece kabileler arasındaki çatışmanın önlenmesi sorunu ile değil artık sivil savaşın önlenmesi sorunu ile de karşı karşıya kalmıştı[666].

Düzenin sağlanması kapsamında Kongo'daki Lumumba hükümetinin desteklenmesi için ONUC'un kuvvet kullanması gerektiği konusunda bir tereddüt bulunmasa da, ne ONUC'un aslında böyle bir görevi ne de bu görevi yerine getirebilecek askeri bir gücü bulunmaktaydı. Lumumba'nın yakalanması, hapsedilmesi ve öldürülmesini engellemek maksadıyla kuvvet kullanmadığı için ONUC, şiddetli bir şekilde eleştirilmiştir. ONUC farklı gruplar arasındaki çatışmaları önlemek için de kuvvet kullanmaktan kaçınmış sadece

[665] 17 Ağustos 1960 tarih ve "ONUC'un Kabilelerarası Çatışmalara İlişkin Politikası" konulu ONUC'a ait 3 numaralı Harekat Talimatı, BM Belgeleri DAG13/1.6.5.0.0
[666] Findlay, 70.

müzakere yollarına başvumuştur[667]. Şubat 1961 yılındaki 8 numaralı Harekât Talimatı ile de BM birliklerine silahlı çatışmaları önlemek için kuvvet kullanma dışındaki bütün yöntemlerin kullanılması emredilmiştir.

Sivil savaşın başgöstermesi üzerine Hammarskjöld, bu yeni tehdit nedeniyle Kongo hükümetininin dağılmaması için ONUC'un güçlendirilmesi gerektiğini belirtimiş ancak ONUC'un askeri inisiyatifi ele alacak kadar da güçlendirilmemesi gerektiğine işaret etmiştir. 21 Şubat 1961 tarihinde BM Güvenlik Konseyi 161 sayılı kararı ile ONUC'u, Kongo'da sivil savaşın çıkmasının engellenmesi için ateşkes anlaşmaları düzenlemek, tüm askeri harekâtları durdurmak, çatışmaları önlemek ve gerektiğinde en son çare olarak kuvvet kullanabilecek şekilde gerekli tüm tedbirleri almak üzere yetkilendirmiştir[668].

BM Güvenlik Konseyi, konsey kararının yerine getirilmesi için kuvvet kullanmak üzere BM komutası altında askeri bir harekâta ilk kez yetki vermiştir. Kuvvet kullanılmasına dair yetki sadece sivil savaşın önlenmesine yönelik ve son çare olarak kullanılmak üzere verilmiştir. Konsey kararı ile Kongo'da siyasi çözüme ulaşmak üzere kuvvet kullanılması için yetki verilmemiştir[669]. Uygulamada BM birlikleri Katanga dışında, sivil savaşın önlenmesi için meşru müdafaanın ötesinde bir kuvvet kullanmamışlardır. BM kuvvetleri doğrudan çatışmaya müdahil olmamaları, çatışma bölgesinde görünme ve kuvvet gösterisinde bulunma yoluna gitmelerine rağmen yine de bir çok zayiat

[667] A.G.E., 70.
[668] BM Güvenlik Konseyi'nin 20-21 Şubat 1961 tarihleri arasındaki 942'inci oturumunda alınan 21 Şubat 1961 tarih ve 161 sayılı kararı, BM Belgesi S/4741.
[669] Findlay, 71.

vermiştir[670].

4.1.3.5. KATANGA'DA KUVVET KULLANIMI VE BARIŞA ZORLAMA:

Kongo'da BM kuvvetlerinin en ileri düzeyde kuvvet kullandığı yer Katanga bölgesi olmuştur. Bu bölgedeki kuvvet kullanımı aynı zamanda harekatın en çok tartışılan konularından biri olmuştur. Katanga'ya kadar, ONUC'a ne kuvvet kullanmayı içeren ne de Kongo hükümetine askeri anlamda destek veren açık bir görev verilmemişti. Bunun nedeni, böyle bir durumun ülkenin iç işlerine müdahale etmek anlamına geleceği yönündeki değerlendirmelerdi. Katanga bölgesinde BM birliklerinin girişine izin verilmemesi üzerine Hammarskjöld, BM Güvenlik Konseyi'ne başvurdu ve BM Güvenlik Konseyi, 9 Ağustos 1960 tarihinde, BM Anlaşmasının VII'nci bölümü ve 49'uncu maddesi kapsamında 146 sayılı kararını yayınladı. 146 sayılı kararda tüm üye devletlerin BM Güvenlik Konseyi'nin kararlaştırdığı tedbirlerin uygulanabilmesi için destek vermesi isteniyordu. Ancak Konseyin bu kararı devletlerin bu yönde bir adım atmamalarından dolayı etkili olmamıştır.

12 Eylül 1960 tarihinde, Hammarskjöld'ün yetkilendirmesi olmaksızın, ONUC'un barışı koruma harekâtından barışa zorlama harekâtına dönüşmesini sağlayan Hammarskjöld'ün genel yaklaşımının aksi yöndeki Mortor Harekatı başladı. Belirli bir kuvvet kullanımını içeren harekâtta yüzlerce zayiat verildi ve harekâtın başlamasından itibaren ONUC'a yönelik olumsuz bakış açılarının

[670] A.G.E., 71.

zirveye ulaşmasına neden oldu[671].

Sekiz gün boyunca ONUC ve Katanga güçleri arasında ciddi çatışmalar yaşandı. Hammarskjöld, Mortor Harekatından haberdar olması sonrasında BM birliklerinin yeni inisiyatif almaktan kaçınmaları ve sadece meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanmaları yönünde emir verdi. Mortor Harekâtı iç savaşı önlemek maksadıyla Katanga'nın kontrol altına alınarak Kongo hükümetine devredilmesi için bir nevi önleyici taarruz niteliğinde olsa da bazı BM üyesi ülkeler ve uluslararası basın tarafından yoğun şekilde eleştirilmiştir[672].

Katanga'daki yerel birlikler ONUC'a saldırmaya ve rahatsız etmeye devam etmeleri üzerine BM birlikleri savunmacı durumdan taarruz eden durumuna geçmek için Hammarskjöld'e yaptıkları talepleri, askeri saldırıların durumu kötüleştirebileceği gerekçesi ile reddedilmiştir. Harekât süresince BM bir çok askeri zayiat vermiş ancak en trajik kayıp durumu müzakere ile çözmeye çalışırken uçağının düşürülmesi sonucunda vefat eden Hammarskjöld olmuştur[673].

Mortor Harekâtında, BM birlikleri açık şekilde meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanmaktan zorlama harekâtına geçiş yapmıştır. Bu harekâtta alınan en büyük ders ONUC'un uygun emir komuta, askeri yetenek, hukuksal yetki ve siyasi destek olmaksızın kuvvet kullanmaması

[671] Findlay, 75.
[672] Seyersted, s.73.
[673] Findlay, 76.

gerektiğidir[674].

Mortor Harekâtının başarısızlığı ve Hammarskjöld'ün vefatı üzerine 24 Kasım 1961 tarih ve 169 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı ile ONUC'un kuvvet kullanma yetkileri genişleyerek bir çok ek askeri yetenek kazanmıştır. Bu karar ile Mortor Harekâtı öncesinde sahip olunması gereken yetkiler, harekât esnasındaki kuvvet kullanımını sonradan hukuka uygun hale getirebilecek nitelikte BM birliklerine verilmiştir[675].

4.1.3.6. ONUC'A DAİR DEĞERLENDİRME:

1990'lı yıllarda Somali ve Bosna'da, 2000'li yıllarda Afganistan'da yürütülen harekâtlara kadar en çok şiddet içeren harekât ONUC harekâtı olmuştur. Harekât süresince 127 BM askeri ölmüş, 133 tanesi de yaralanmıştır.

ONUC harekâtı UNEF sonrasında benzer şekilde klasik bir barış harekâtı olarak başlamıştı. UNEF'te olduğu gibi meşru müdafaa kapsamında ve en son çare olarak kuvvet kullanılıyordu[676]. Kongo'nun farklı bir harekât alanı olduğu kısa sürede anlaşılmıştır. Meşru müdafaa konsepti harekât boyunca duyulan yeni gereksinimler neticesinde genişletilmiştir[677]. Kuvvet kullanmanın sınırları daha sonra hayati tehlike taşıyan sivillerin korunması ve ağır insan hakları ihlalleri ile karşılaşanların korunmasına da izin verecek şekilde genişletilmiştir[678]. Nihayetinde ONUC, sivil savaşın önlenmesi, yabancı savaşçıların yakalanması ve tutuklanması gibi meşru müdafaa dışında da

[674] a.g.e., 77.
[675] a.g.e.., 77.
[676] a.g.e., s.82.
[677] a.g.e., s.82.
[678] a.g.e., s.82.

kuvvet kullanma konusunda yetkilendirilmiş ve en son aşamada ise standart bir muharip güç niteliğine bürünerek askeri operasyonlar yürütmüştür[679].

Harekâttan alınan en önemli ders, barışı koruma harekâtı olarak oluşturulmuş bir harekâtın barışa zorlama ya da zorlama harekâtına dönüşmesinin riskli ve yanlış olduğudur. Bu tür bir değişim neticesinde harekât yürütülen ülkenin rızası ortadan kalkabileceği gibi harekâtın tarafsızlığı da ortadan kalkabilmektedir[680]. Bu hallerde BM birliklerinin karşılaştıkları riskler artmakta ve uygun yapılanmamış BM birlikleri için zayiat kaçınılmaz olmaktadır.

BM harekâtları esnasında tarafsızlık önemli olmasına rağmen, BM Güvenlik Konseyi kararlarının harekât sahasındaki taraflardan birine karşı olması nedeniyle sivillerin korunması gibi tarafsız hedeflere ulaşılmaya çalışılırken dahi BM birlikleri bir tarafın lehine hareket ediyor görünebilmektedir[681]. Harekât yapılan ülkenin durumu ve harekâtın özelliklerine göre barış ve güvenliğin sağlanması için uygun enstrümanların en baştan BM Güvenlik Konseyi tarafından doğru seçilmesi gerekmektedir.

BM birliklerinin uygun yapıda olması yanında bir diğer önemli konu birliklerin uygun şekilde yetkilendirilmiş olmalarıdır. Kuvvet kullanmaya ilişkin olarak harekât başlangıcından itibaren harekat esnasındaki muhtemel gelişmeler de göz önünde bulundurularak uygun şekilde yetki verilmelidir. Birliklerin yetkilerinin yetersiz olduğu hallerde de uygun yetkinin tespiti hızlı ve

[679] a.g.e., s.82.
[680] a.g.e., s.82.
[681] A.G.E., 83.

esnek bir şekilde yapılabilmelidir.

BM harekâtını yürütecek birliklerin uygun zamanda ve uygun şekilde konuşlanmaları harekâtın etkinliği için en önemli faktörlerden birisidir[682]. Geç konuşlanma harekâta katılan birliklerin etkinliğini azaltacağı gibi birliklere yönelik riskleri de artırmaktadır. Birliklerin yetkilerinin en baştan iyi belirlenmesi gerektiğini bir kez daha tekrarlamakta fayda vardır.

BM harekâtlarının askeri yönleri kadar politik yönleri çok önemlidir. Uluslararası barış ve güvenlik ile doğrudan ilgili olan harekâtlarda harekâtların askeri yönetimleri ve sivil yönetimleri arasında mutlak bir eşgüdüm ve anlayış birliği gereklidir. Askeri bir faaliyetin ne şekilde siyasi neticelerinin olabileceği, siyasi bir kararın askeri bir faaliyeti ne şekilde etkileyebileceği hususlarından harekâtın her iki yönetiminin de asgari seviyede bilgisinin olması gereklidir.

Harekatlar esnasında uygulanacak kuvvet kullanma/angajman kurallarının açık, net ve belirgin olması gerekmektedir. Birliklerin bu kuralların ne zaman ve nasıl uygulanacağı konusunda tereddütlerinin bulunmaması gerekmektedir.

BM harekâtları esnasında harekâta katılan birlikler arasında kolluk tecrübesi ve yeteneği olan birimlerin olması gerekmektedir[683]. Harekât esnasında askeri görevler yanında kolluk görevlerinin de bulunması nedeniyle bu görevlerin kolluk tecrübesi olmayan askeri birlikler tarafından yerine getirilmesi esnasında insan hakları ihlalleri yaşanması muhtemeldir. Harekât

[682] A.G.E., 84.
[683] A.G.E., 85.

alanında asker kökenli kolluk birimi olarak Jandarma birliklerinin bulunması bu kapsamda en iyi çözümdür.

4.1.4. UNOSOM II-SOMALİ'DE YÜRÜTÜLEN BM HAREKÂTI [684]:

Somali'de BM tarafından yürütülen harekâtlar UNOSOM II öncesinde, esasen UNOSOM I ile başlamış ve UNITAF ile devam etmiştir[685].

4.1.4.1. UNOSOM I VE UNITAF:

Somali'de yürütülen UNOSOM I, BM Güvenlik Konseyi'nin 24 Nisan 1992 tarih ve 751 sayılı kararı ile başkent Mogadişhu'daki ateşkesi gözlemlemek üzere oluşturulmuştur[686]. 29 Ağustos 1992 tarihinde BM güvenlik Konseyi'nin 775 sayılı kararı ile gücü ve görevi genişletilmiş, insani konvoyların tüm Somali kapsamında korunması görevi de verilmiştir. UNOSOM, UNITAF'ın kurulması ile birlikte her iki harekât eşgüdüm içinde yürütülmeye başlanmıştır.

Somali'de yürütülen UNITAF harekâtının başlangıcı 3 Aralık 1992 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nin oybirliği ile kabul ettiği 794 sayılı karara[687] dayanmaktadır. Kararda, Somali'deki durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği belirtilerek, BM Anlaşması'nın VII'nci bölümü kapsamında Somali'deki insani yardım faaliyetlerinin güvenli bir ortamda yapılabilmesi için gerekli tüm yollara başvurulabilmesi için yetki verilmektedir. Gerekli tüm yollar

[684] UNOSOM II hakkında ayrıntılı bilgi almak ve harekata ilişkin BM belgelerine ulaşabilmek için; http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2.htm
[685] BM kapsamında kuvvet kullanmaya ilişkin en karakteristik harekat UNOSOM II olması nedeniyle bu harekat kapsamlı bir şekilde incelenmiştir.
[686] İlgili kararın tam metni için; https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/10/IMG/NR001110.pdf?OpenElement
[687] İlgili kararın tam metni için; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/794(1992)

ibaresi harekâtta kuvvet kullanılabilmesi için kullanılan dolaylı bir ibareydi. BM Güvenlik Konseyi daha öncesinde 1950'de Kore'de, 1966'da Rodezya'da, 1990 ve 1991 yıllarında Irak'ta kuvvet kullanmaya ilişkin açık bir yetkilendirme yapmış ise de iç savaş ya da insani yardıma ilişkin konularda VII'nci bölüm kapsamında kuvvet kullanmaya ilişkin açık bir yetkilendirmeyi daha öncesinde de hiç yapmamıştır[688].

UNITAF harekâtı temel olarak Somali'de insani yardımın dağıtılabilmesine odaklanmıştır. Gıdanın etkin bir şekilde dağıtılabilmesi ile çatışma ortamının nispeten ortadan kalkabileceği değerlendirilmiştir. Bu kapsamda UNITEF, insani yardım görevi ile sınırlandırılmış askeri temelli bir görev olarak da değerlendirilebilir.

UNITAF, 24 ülkenin katılımı ile çok uluslu bir kuvvet olarak oluşturulmuştur. 8000'i deniz kuvvetlerinden oluşmak üzere toplamda yaklaşık 37000 kişilik sayısıyla BM'nin o zamana kadar ki yapmış olduğu en büyük barış harekatı niteliğindedir. Harekata en büyük katılım 28000 asker ile ABD tarafından yapılmıştır.

4.1.4.2. UNOSOM II:

BM'nin Somali'deki UNOSOM II harekâtı, BM Güvenlik Konseyi'nin, 26 Mart 1993 tarih ve 814 sayılı kararı ile yetkilendirilmiştir[689]. BM Güvenlik Konseyi'nde oybirliği ile alınan karar neticesinde oluşturulan bu harekât BM'nin

[688] Findlay, s.167.
[689] İlgili kararın tam metni için; https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/226/18/IMG/N9322618.pdf?OpenElement

açık bir şekilde BM Anlaşması'nın VII'nci bölümü kapsamında yetkilendirdiği ilk harekâttır. Ayrıca Kongo'da yürütülen ONUC harekâtı sonrasında meşru müdafaa kapsamının ötesinde kuvvet kullanımına izin verilen ilk harekâttır. Kendisinden önceki UNOSOM I ve UNITEF harekâtlarında olduğu gibi bu harekât da Somali'de bir hükümet olmaması nedeniyle ev sahibi hükmetin rızası olmaksızın konuşlanmıştır[690].

Dönemin BM Genel Sekreteri Boutros Ghali, BM'nin barışa zorlama birliklerine sahip olması gerektiği yönünde cesur bir yaklaşıma sahip olmasına rağmen, Somali'de barışı korumanın ötesinde bir BM harekâtı konuşlandırma konusunda oldukça kararsız kalmıştır. Genel Sekreter'in yakın karargâhı da, BM'nin, daha barışı korumaya ilişkin konularla tam olarak baş edemezken, barışa zorlama gibi yeni bir meydan okumaya henüz hazır olmadığı değerlendirmesini yapmışlardır[691].

4.1.4.2.1. GÖREV:

UNOSOM II'ye görev verilirken, UNITAF'ın aksine, geniş bir şekilde devlet oluşturmaya yönelik bir görev verilmesi genel yaklaşımı bulunmaktaydı. ABD'nin BM temsilcisi Albright harekâtı, Somali'yı uluslararası camianın onurlu ve saygın bir üyesi yapabimek için eşsiz bir girişim olarak değerlendirmiştir[692]. Genel yaklaşımın ve Albright'ın beklentilerinin aksine olarak BM Güvenlik Konseyi'nin kararı ile UNOSOM II'ye, Somaliler için ülkenin yeniden inşa

[690] Findlay, s.183.
[691] John. L. Hirsch ve Robert. B. Oakley, **Somalia and Operation Restore Hope: Reflections on Peacemaking and Peacekeeping**, US Institute of Peace Press, Washington DC, 1995, s. 45.
[692] Boutros Boutros-Ghali, **Introduction in United Nations, The United Nations and Somalia 1992–1996**, UN Department of Public Information, New York, 1996, s. 34.

edilmesi görevini yerine getirmek değil Somalililere yardım etmek görevi verilmiştir[693].

BM Güvenlik Konseyi tarafından verilen bu görevlerin yerine getirilmesi için meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanmanın ötesinde bir kuvvet kullanılacağı önceden öngörülmüştür. Ayrılıkçı gruplar, kendilerine tanınan sürede silahlarını bırakmazlarsa zorla silah bıraktırılacaklardır. Silahlı unsurlar herhangi bir BM personeline, Kızılhaç ya da diğer bir sivil topluk örgütüne saldırı tehdidinde bulunmaları halinde dahi etkisiz hale getirilecekti. Şiddetin yeniden başlamaması için silahlı unsurlara karşı gereken tedbirler alınacaktı. Ayrılıkçı unsurların silahsızlandırılmasının yanlış olacağına ilişkin görüşlere[694] rağmen genel görüş hareket tarzının doğru ve gerekli olduğu yönündeydi[695].

Dönemin BM Genel Sekreteri kuvvet kullanma konusunda oldukça geniş bir yaklaşıma sahipti. O'na göre, UNOSOM II'ye verilen görevleri yerine getirilebilmesi için gerekli her türlü şeyi yapabilmesi için, harekatın komutanına gerekli angajman kurallarını düzenleme yetkisinin verilmesi gerekmektedir[696]. Genel Sekreter, UNOSOM II'ye, devriye ve yakın muharebe, istihbarat toplama ve değerlendirme, görmeyerek ateş, zırhlılara karşı ateş, gece dahil her türlü hava koşullarında harekat, yaralı tahliyesi, taktik muhabere ve hava desteği yeteneklerinin kazandırılmasını istemiştir[697]. Herhangi bir BM barış

[693] BM Güvenlik Konseyi'nin, 26 Mart 1993 tarih ve 814 sayılı kararı.
[694] BM Genel Sekreteri'nin 3 Mart 1993 tarihli raporunun ayrıntıları için; http://www.un.org/ga/ search/ view_doc.asp?symbol=S%2F25354&Submit=Search&Lang=E, Erişim tarihi 09.07.2016.
[695] Findlay, s.186.
[696] BM Genel Sekreteri'nin 3 Mart 1993 tarihli raporu, 88'inci paragraf.
[697] BM Genel Sekreteri'nin 3 Mart 1993 tarihli raporu, 77'nci paragraf.

harekâtında -Kongo'da yürütülen ONUC harekâtı haricinde- bu tür yetenekler daha öncesinde hiç gündeme gelmemiştir[698].

4.1.4.2.2. KUVVET YAPISI VE HAREKÂTIN ASKERİ KONSEPTİ:

Görev yapısının daha kapsamlı olmasına rağmen UNOSOM II, UNITAF'a kıyasla daha küçük ve askeri anlamda daha zayıf bir nitelikteydi. Toplam personel sayısı, 8000'i sivil olmak üzere 28000 kişiden oluşuyordu. Kuvvete an çok katılım, Belçika, Fransa, İtalya ile 4000 kişiden oluşan kuvvetli bir tugay ile Pakistan tarafından sağlanmıştır[699].

Daha önceki BM barış harekâtlarının yetersiz hukuki düzenlemeleri ve plansız anlık harekât konseptlerine nazaran UNOSOM II, başlangıcından itibaren gerçek anlamda bir askeri harekât, ateşkes ve silahsızlandırma konseptine sahip olmuştur[700]. Yürütülecek askeri harekât 4 aşamadan meydana gelecektir: UNITAF'dan UNOSOM II'ye geçiş aşaması, güvenliğin sağlanması ve güvenli alanların genişletilmesi, sivil yönetime geçiş ve geri çekilme[701].

4.1.4.2.3. KUVVET KULLANMA POLİTİKASI VE ANGAJMAN KURALLARI:

UNOSOM II harekâtı her ne kadar başlangıcından itibaren meşru müdafaanın ötesinde kuvvet kullanma konusunda yetkilendirilmiş ilk BM barış harekâtı ise de, ne BM Güvenlik Konseyi ne de BM Genel Sekreteri harekât

[698] Findlay, s.186.
[699] http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2facts.html; Erişim tarihi 09.07.2016.
[700] Findlay, s.190.
[701] BM Genel Sekreteri'nin 3 Mart 1993 tarihli raporu, 53'üncü paragraf.

esnasında kuvvet kullanımına ilişkin bir düzenleme yapmamıştır. UNOSOM II'de angajman kurallarını düzenleme yetkisi, BM Güvenlik Konseyi'nin, Genel Kurulu'nun ya da Genel Sekreteri'nin herhangi bir yardımı ya da yönlendirmesi olmaksızın, diğer BM harekatlarında olduğu gibi harekatı komuta edecek komutanına verilmiştir.

Kuvvet kullanma kurallarının düzenlenmesi esnasında ilk kez bir BM belgesinde kuvvet kullanma kuralları kapsamında "Angajman Kuralları (Rules of Engagement-RoE)" terimi kullanılmıştır. Harekat esnasında verilen görevlerin yerine getirilebilmesi için gerekli faaliyetlerin icrası kapsamında komutanların, angajman kuralları tarafından yetkilendireceği ve yönlendireceği, bizzat BM Genel Sekreteri tarafından ifade edilmiştir[702].

Angajman kuralları ile komuta ve kontrol kurallarına ilişkin olarak harekâta katılım sağlayan ülkeler arasında harekat öncesinde herhangi bir görüşme ya da anlaşma yapılmamıştır[703]. Harekata ilişkin angajman kuralları kendinden önceki harekattaki kurallara benzer şekilde, tehdit algısı ve buna yönelik orantılı tepki yaklaşımına göre oluşturulması[704] yanında en azından harekatın başlangıç aşamasında klasik barışı koruma harekâtından da izler taşındığı söylenebilir[705].

UNOSOM II harekatında, BM'nin angajman kurallarının oluşturulmasına yönelik kavramsal bir altyapısının olmamasından daha vahim

[702] BM Genel Sekreteri'nin 3 Mart 1993 tarihli raporu, s.254.
[703] Hirsch ve Oakley, s.113.
[704] Findlay, s.192.
[705] Hirsch ve Oakley, s.113.

olan husus, harekatın angajman kurallarının oluşturulması görevinin, harekat kısmında, angajman kuralları konusunda daha önce hiçbir tecrübesi olmayan Belçikalı bir subaya verilmesiydi[706].

BM birliklerinin Somali'de General Aidad ile karşılaşmaları sonrasında mevcut angajman kuralları güçlendirilmiştir. Organize silahlı milislerin ve onların yanındakilerin UNOSOM birlikleri için bir tehdit oluşturduğu ifade edilerek onlara karşı herhangi bir provokasyon olmaksızın silah kullanılabileceği belirtilmiştir. Bu yaklaşım silahların güç kullanılarak kontrol altına alınabilmesi için önleyici nitelikte bir yaklaşımdı ve birliklere adeta kuvvet kullanmaya ilişkin açık bir çek verilmekteydi. UNOSOM II giderek daha çok çatışmalara müdahil olmaktaydı. 8 Temmuz 1993 yılında ise son bir aşama niteliğinde muhalif/hasım kuvvetler kavramı düşman kuvvetler olarak değiştirildi[707]. Ocak 1994'te BM birliklerinin bir otobüse makineli tüfekle ateş etmeleri sonrasında angajman kuralları sivil zayiatın azaltılması için yeniden daraltılmıştır[708].

4.1.4.3. UNOSOM II TARAFINDAN KUVVET KULLANIMI-YAŞANAN OLAYLAR:

Her ne kadar UNITAF'tan geçiş süreci nispeten sakin olsa da sonrasında ayrılıkçılar BM birliklerinin kararlılıklarını test etmek üzere rastgele

[706] F. M. Lorenz (Col), Law and anarchy in Somalia, **Parameters: US Army War College Quarterly**, vol. 23, no. 4 (winter 1993/94), s. 32., internetten erişim için; http://strategicstudiesinstitute. army.mil/ pubs/parameters/Articles/1993/1993%20lorenz.pdf
[707] BM Genel Sekreteri'nin UNOSOM II Personeline Yapılan Saldırılara İlişkin 1 Haziran 1994 tarihli Raporu, raporun ayrıntıları için; http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S%2F1994% 2F653&Submit=Search&Lang=E, Erişim tarihi 09.07.2016.
[708] Findlay, s.192.

ateş etmeye başlamaları ve BM kuvvetlerini tehdit etmeye başlamaları üzerine meşru müdafaa kapsamında sıklıkla kuvvet kullanılmaya başlanmıştır. UNOSOM II, meşru müdafaa dışında misyonun korunması ve silahsızlanmanın sağlanması maksadıyla da kuvvet kullanmaya başlamıştır. Harekât esnasında, çoğunlukla emir komuta zinciri dışında hareket eden ABD birlikleri tarafından kuvvet kullanmanın en uç sınırlarında dolaşan saldırılar yapılmıştır[709].

UNOSOM II'nin en çok zayiat verdiği olay 5 Haziran 1993 yılında başkent Mogadişu'da bulunan bir radyo istasyonunun denetlenmesi sonrasında yaşanmıştır. Denetleme öncesi Somalililere denetleme hakkında önceden bilgi verilmiş, ayrılıkçı subaylardan bir tanesi bu denetlemenin savaş anlamına geleceğini belirtmiş ancak bu riskli durum denetlemeye giden Pakistan birlikleri ile paylaşılmamıştır. Denetleme sonrasında çoğunluğu çocuk ve kadınlardan oluşan bir topluluk tarafından BM birliğinin önü kesilmiş sonrasında da ayrılıkçılar tarafından birlik pusuya düşürülmüştür. Olay sonrasında 24 Pakistan askeri öldürülmüş, 57'si yaralanmış ve 6 asker de kaçırılmıştır. Olay BM tarihinde BM'nin bir günde en çok zayiat verdiği olay olarak tarihe geçmiştir[710].

Olay üzerine BM Güvenlik Konseyi hızla harekete geçmiş ve sorumlular hakkında gereken her şeyin yapılması için 837 sayılı kararını almıştır[711]. Kararda üye devletlerden UNOSOM II'nin yeteneklerini artırmak

[709] A.G.E., s.192.
[710] Boutros-Ghali, s.50.
[711] BM Güvenlik Konseyi'nin 6 Haziran 1993 tarih ve 837 sayılı kararı, kararın tam metni için; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/837(1993)

üzere harekâta, zırhlı personel taşıyıcı, tank ve saldırı helikopterleri göndermeleri istenmekteydi.

UNOSOM II'nin askeri niteliğinin artması onun daha da saldırgan hareket etmesine ve doğrudan bir düşman kazanmasına neden olmuştur. Somali'de bir bireye yapılan saldırının tüm kabileye yapılmış sayılması nedeniyle UNOSOM II'nin hareketleri Somali'deki tüm ayrılıkçılara yönelik bir savaş ilanı olarak kabul edilmiştir. Sonraki 4 ay UNOSOM II'ye karşı klasik gerilla taktiklerinin uygulandığı sanal bir savaş halini almıştır.

12 Temmuz 1993'te Somalili ayrılıkçıların karargâhı olduğu gerekçesi ile bir klan evine helikopterlerden Tow füzeleri ile yapılan saldırı harekât açısından gerçek anlamda bir dönüm noktası olmuştur. Saldırı düzenlenen evin bir kabile reisine ait olduğu ve öldürülen 54 kişinin tamamının sivil olduğu ortaya çıkmıştır. Olay sonrası İtalya harekâttan geri çekilmeyi düşünmüş, UNOSOM II Somali'de bulunan 16'ncı ayrılıkçı kuvvet olarak değerlendirilmeye başlanmıştır[712].

Somali'deki şiddetin artması üzerine ABD ayrıca muharip birliklerini göndermiş, ancak çatışmalar giderek artmıştır. UNOSOM II'nin faaliyetlerinin incelenmesi için gönderilen heyeti değerlendirmeleri oldukça dikkat çekicidir. Heyete göre, UNOSOM II'nin General Aidad'ı öldürmek dışında herhangi bir siyasi stratejisi bulunmamaktaydı[713]. Sonraki gelişmeler ve yaşanan kanlı çatışmalar neticesinde de mevcut durumun iyiye değil kötüye gitmesi üzerine

[712] Hirsch ve Oakley, s. 121; Durch, s. 346.
[713] Hirsch ve Oakley, s. 122.

4 Şubat 1994 tarihinde geri çekilme kararı alınmıştır. Karara göre çekilme 1995 Mart'ında başlayacaktı[714].

4.1.4.4. UNOSOM II'YE DAİR DEĞERLENDİRME:

Somali'de yaşananlardan alınabilecek en büyük ders, etkin bir hükümet yapısının bulunmadığı harekât sahalarında salt askeri çözümlerin işe yaramayacağıdır. Kuvvet kullanma kurallarının etkin bir siyasi strateji ile eşgüdüm içinde planlanması gerekmektedir. Politik müzakereler ve devlet altyapısının oluşturulmasının temel araç olması gerektiği, kuvvet kullanmanın ise ancak onları destekleyebilecek bir unsur olduğu anlaşılmıştır[715]. Etkin bir şekilde kuvvet kullanılabilmesi için yerel siyasi durumun bilinerek kuvvet kullanılması halinde bunun nasıl siyasi etkilerinin olabileceğinin önceden öngörülmesi gerekmektedir[716].

BM harekâtları arasındaki geçiş süreci de harekâtların başarısı için çok önemlidir. Geçiş sürecinde yaşanan boşluklarda, harekât alanındaki ayrılıkçılar durumu kolaylıkla istismar etmekte ve yeni harekâtın askeri gücünü test etmektedir. Yeni harekâtın başlangıçta etkinliğinin nispeten az olması nedeniyle harekâtın başarısı en baştan tehlikeye düşebilmektedir[717]. Aynı harekât alanında görev yapan BM kuvvetleri arasında bir görev değişimi yapılacaksa bunun çok iyi planlanması, başta kuvvet kullanma olmak üzere yeni harekâtın uygulanmasına ilişkin hiç bir boşluk bırakılmaması

[714] BM Güvenlik Konseyi'nin 4 Şubat 1994 tarih 897 sayılı kararı, kararın tam metni için; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/897(1994), Erişim tarihi 09.07.2016.
[715] Findlay, s.208.
[716] Hirsch ve Oakley, s. 163.
[717] Findlay, s.209.

gerekmektedir. Yeni harekâtta eski harekâtta görev yapan bir kısım BM personelinin görevlendirilmesi, geçiş süreci için faydalı olabilecektir.

Somali'de kuvvet kullanımına ilişkin alınan en acı derslerden bir tanesi güçlü bir emir komuta zinciri kurulamamasıdır. UNOSOM II'nın karışık harekât yapısında ortaya çıkan zayıflıklar Somali'de yaşanan trajedilerin temel kaynaklarından biri olmuştur[718]. Harekât yapısı ve emir komutaya ilişkin iki temel sorun yaşanmıştır: BM emir komutasında olmayan müttefiklere ait silahlı güçlerin yürüttükleri operasyonlar ve BM emir komutasında olmakla birlikte emir komuta zincirine uymayan silahlı güçlerin harekâtları[719].

UNOSOM II'de angajman kurallarının uygulanmasına yönelik bir uygulama birliğinin sağlanamaması sonraki harekatlar için alınması gereken bir başka derstir. Her ne kadar UNISOM II'nin angajman kuralları selefi UNITAF ile benzerlik gösterse de UNOSOM II'deki emir komuta zafiyeti, bu kuralların ast birliklere uygun bir şekilde iletilmesinde aksaklıklar yaşanmasına neden olmuştur. Harekata katılan birliklerin farklı angajman kuralları bulunmaktaydı ve bu durum ateş edilmesi gereken haller olduğunda oldukça ilginç ve bir o kadar da riskli bir hal alabilmekteydi[720].

UNOSOM II harekatına birlik gönderen her bir ülkenin kendi birliklerinin ne şekilde kuvvet kullanabileceğine ve ortak nitelikteki angajman kurallarının ne şekilde yorumlanacağına ilişkin sınırlamaları vardı. Her bir

[718] Boutros-Ghali, s.55.
[719] Findlay, s.213.
[720] Anthony ZINNI (LTG), It’s not nice and neat, Proceedings, **US Naval Institute**, vol. 121, no. 8, 1995, s. 30.

birliğin farklı uygulamalarına rağmen komutanların bu farklı angajman kurallarına ilişkin bilgisi bulunmamaktaydı. Komutanlar kuralları deneme yanılma yöntemi ile öğreniyorlardı. Bu karmaşa içinde her bir birlik angajman kurallarına ilişkin olarak kendisini en rahat hissettiği kuralı uygulaması nedeniyle farklı birlikler farklı seviyede kuvvet uygulamakta, bu durum da harekata katılan birlikler arasındaki gerilimi artırarak UNOSOM II harekatını tehlikeye atmıştır[721].

Bazı birlikler atış disiplinine uymamakta, bir çok olayda durumun gerektirmemesine ya da yetkisi bulunmamasına rağmen birlikler ağır makineli tüfekleri dâhil tüm silahları ile silah kullanmışlardır[722]. ABD birlikleri angajman kurallarını en geniş hali ile değerlendirmiş ve kuvvet kullanmaya ilişkin yetkilerini en geniş anlamda kullanmışlardır. Diğer ülkeler ise ABD'ye nazaran ölümcül kuvvet kullanmaları öncesinde mümkün oldukça diğer yollara başvurmuşlardır[723].

Angajman kuralları konusunda ortak bir anlayışın bulunması harekâtın başarısı için çok önemlidir. BM harekâtlarında bir çok ülke birliği bulunmaktadır. Her bir ülkenin askeri eğitimi, disiplini, silah kullanmaya ilişkin kuralları, ülke politikası birbirinden farklı nitelikte olabilir. Her bir ülkenin farklı yaklaşımının ortak bir zeminde buluşması sonrasında harekât etkin bir şekilde yürütülebilir. Ortak zeminde buluşulması angajman kurallarının tüm ülkeler için

[721] Findley, s.215.
[722] G. Anderson, **UNOSOM II: Not Failure, Not Success**, D. C. F. Daniel and B. C. Hayes (Ed.), Beyond Traditional Peacekeeping, Macmillan, London, 1995, s. 75.
[723] Findley, s.215.

aynı şekilde ve aynı anlamda geçerli olduğu anlamına da gelmemelidir.

Önemli olan harekâta katılım sağlayan ülkeler diğer ülkelerin kuvvet kullanmaya ilişkin çekincelerini bilmeleri ve harekât esnasında diğer ülke birliklerinin nasıl davranacağını öngörebilmeleridir. BM harekâtı kapsamında kendisine verilen bir görevi icra eden ve tehlikeli bir saldırı ile karşılaşan bir birliğin, kendisini desteklemekle görevli başka ülkeye ait başka bir birliğin kendi milli kısıtlamaları ve angajman kuralları nedeniyle uyarı ateşi dışında ateş etmeyeceğini harekât esnasında öğrenmesinin ne kadar ölümcül olabileceği izahtan varestedir.

4.2. ANGAJMAN KURALLARINA İLİŞKİN GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

Barış harekâtlarında uygulanacak olan angajman kurallarına yönelik doktrinel gelişmelerin iki farklı bakış açısı bulunmaktadır: Harekâtın hedeflerine ulaşılabilmesi için meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanmanın yeterli olduğu barış ortamının hakim olduğu harekât alanları ve silahlı çatışma hukukunun uygulanabileceği savaş ortamının hakim olduğu harekât alanları. Bu iki farklı bakış açısının arasında kalan alanda ciddi bir gri ve belirsiz alan da söz konusudur. Bu gri ve belirsiz alanın tam ortasında, harekât alanında bulunan karşıt güçlerin silahlı çatışma hukukunun uygulanmasına varmayan ölümcül kuvvet kullandığı ya da kullanılan ölümcül kuvvetin harekâta katılım sağlayan ülkeler (en azından bir kısmı) tarafından silahlı çatışma olarak kabul edilmediği durumlar bulunmaktadır. Bu tür hallerle devam eden harekâtlarda sıklıkla karşılaşılmaya başlanmıştır. Harekatın

amacına uygun şekilde gerekli tüm yetkileri veren ve aynı zamanda harekata katılım sağlayan ülkelerin milli hukukları ile de uyum sağlayan BM angajman kurallarının oluşturulabilmesi günümüz harekatlarının en önemli konularından birisidir[724].

BM angajman kurallarının iç hukukta da geçerli olması için milli hukuk sistemleri kapsamında gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, BM angajman kuralları kapsamında harekat icra edecek askerlerin korunması için en etkin çözümdür[725]. Bir başka yol milli angajman kurallarının temel alınması ancak milli angajman kurallarının aşıldığı durumlarda ilgili askerlerin yargılamaları esnasında BM angajman kurallarının da dikkate alınmasını sağlayan düzenlemeler yapılmasıdır. Bu durumda her iki angajman kuralı arasında bir çatışma yaşanması halinde harekat alanındaki askerler BM angajman kuralları doğrultusunda hareket edebileceklerdir[726]. Bu hareket tarzında harekata katılan askerler için en başından itibaren BM angajman kuralları doğrultusunda hareket etme konusunda tam bir serbesti verildiğinden söz edilemez. Her ne kadar ceza almama konusunda bir koruma sağlansa da tek başına bir yargılama sürecinin başlama ihtimali dahi harekat alanındaki askerleri BM angajman kurallarını uygulamaktan alıkoyabilir.

Alternatif bir çözüm yolu olarak, harekâtta uygulanacak meşru müdafaa kriterlerinin, BM Güvenlik Konseyi'nin kararında belirtilmesidir. Bu hareket tarzında hukuki temeller etkin bir şekilde düzenlenmektedir.

[724] Stephens, s. 168.
[725] Rowe, s.956.
[726] Stephens, s. 168.

Uluslararası hukukta kaynaklar arasında açık bir hiyerarşi bulunmamasından dolayı, BM Güvenlik konseyi kararlarının ülkelerin angajman kurallarına ilişkin uygulamalarına ve ülkelerin iç hukuk sistemlerine ne şekilde etki edeceği konusunda açık bir çözüm bulunmamaktadır[727].

ABD'de 11 Eylül 2001'de gerçekleşen saldırılar sonrasında BM Güvenlik Konseyi'nin BM Anlaşması'nın VII'nci bölümü kapsamında aldığı 1373 sayılı kararında, taraf devletlerin teröristlere destek faaliyetlerinin engellenmesi kapsamında, ülkelerin kendi ceza hukuku sistemlerinde gerekli çalışmaları yapması istenmektedir. Bu şekilde özgü ve ülkelerin iç hukukuna müdahale eder bir yükümlülük BM Güvenlik Konseyi kararlarında sıklıkla karşılaşılan bir durum değildir. Bu kapsamda, taraf devletlerin kendi ceza hukuku sistemlerine doğrudan bir etki söz konusudur[728].

BM Güvenlik Konseyi, 1373 sayılı kararına benzer bir şekilde, askerin, birliğin ya da mülkiyetin korunması için yürütülen harekata özgü BM angajman kuralları kapsamındaki meşru müdafaa uygulamaları konusunda iç hukukta gerekli düzenlemeler yapılması konusunda da karar alabilir. Bu şekildeki bir hareket tarzı Uluslararası Ceza Mahkemesi kapsamında cezai sorumluluğu da ortadan kaldıracak niteliktedir[729]. UNTEAT harekatı özellikle güçlendirilmiş meşru müdafaaya yönelik angajman kuralları kapsamında ideal

[727] A.G.E., s. 168.
[728] A.G.E., s. 169.
[729] Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşuna ilişkin Roma Statüsü'nün 31'inci maddesinin 1'inci fıkrasının c bendinde (Cezai sorumluluğu kaldıran haller): "Anlaşmada cezai sorumluluğu kaldıran diğer düzenlemelerin yanında; bir kişi eylemi gerçekleştirdiği esnada... kendisini, başkasını korumak ya da savaş suçları halinde askeri harekatın başarıya ulaşması için önemli bir mülkiyeti korumak maksadıyla makul bir şekilde hareket etmişse.." düzenlemesi bulunmaktadır. Bu düzenleme kapsamında BM Güvenlik Konseyi kararı makul bir şekilde hareket ölçütünün en temel dayanağı olmaktadır.

bir başlangıç noktası olarak değerlendirilebilir. Bu harekâta ilişkin düzenlemeler, taraf devletlerin kendi iç hukuklarında gerekli değişiklikleri yapabilmeleri için tanımsal bir temel oluşturabilir[730].

Sanremo Angajman Kuralları El Kitabı angajman kurallarına ilişkin ölçülerin yanında angajman kuralları ile ilgili Angajman Kuralları El Kartları, uyarılar, uyarılara karşı verilecek tepkiler gibi bir çok konuda da hazır formatlar bulunmaktadır. Bir çok ülkenin bu konuda hazır angajman kuralları formatları bulunsa da bir çok ülkenin bulunmamaktadır. Akademik anlamda konuyu çalışmak isteyenlerin ülkelerin formatlarına ya da düzenlemelerine erişmeleri konunun genellikle gizlilik seviyesi içermesi nedeniyle neredeyse imkânsızdır[731].

Bu kapsamda Sanremo Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü tarafından hazırlanan Sanremo Angajman Kuralları El Kitabı angajman kuralları konusunda en kapsamlı ve en güncel çalışma olarak değerlendirilebilir. Hemen her devlet bu el kitabından faydalanarak kendi iç hukuk kuralları çerçevesinde kendisine yönelik angajman kurallarını belirleyebilir. Angajman kuralları konusunda devletler arasında bir standardın sağlanması BM barış harekâtlarında oldukça önem arz etmektedir. Her bir devletin angajman kurallarına ilişkin ortak uygulamalarının bulunması ya da en azından asgari ortak noktada buluşulabilmesi için Sanremo Angajman Kuralları El Kitabı önemli bir başlangıç noktası niteliğindedir.

[730] Stephens, s. 169.
[731] Sanremo Angajman Kuralları El Kitabı, s. v.

4.3. UYGULAMADA YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜMLER:

Askeri birlik komutanları ve siyaset yapıcıların öncelikleri farklıdır. Bu farklılık siyaset ve askerlik arasındaki temel farklılıkların nedenidir. Bu farklılık siyasetçiler ve askerler arasında gerilim yaratabilir ve bu durum angajman kurallarının düzenlenmesi ve gözden geçirilmesi sürecini de doğrudan etkiler. Siyaset yapıcının angajman kurallarına ilişkin temel niyeti ve maksadı, milli amaçlara ulaşabilmek için askeri birlikleri en etkin bir şekilde kontrol altında tutabilmek için gerekli kuralların oluşturulmasıdır. Askeri birlik komutanlarının temel niyet ve maksadı ise birliklerinin en etkin şekilde kullanılabilmesini sağlamak ve birliklerine etkin bir savunma kabiliyeti sağlamaktır. Bu iki farklı yaklaşım angajman kurallarını oluşturanlar için hem bir kaynak hem de bir sorun niteliğindedir[732].

Sorunun temelinde hareket ve tepki ikilemi bulunmaktadır. Barış zamanı angajman kuralları siyasi kontrolün sağlanması maksadıyla tepkiye dayalı yani reaktiftir. Reaktif yaklaşımın ve tereddüdün kabul edilemeyecek siyasi riskleri de olabilir. Aynı şekilde önleyici meşru müdafaanın da olumsuz bazı siyasi sonuçları olabilir. Hareket ve tepki ikilemine birbirinden ayrı fakat birbiri ile ilgili üç alanda karşılaşılabilir: Sivil kontrol ve askeri komuta, merkezi ve yerinden yönetim, kriz yönetimi[733].

Belirli bir krizde uygulanan angajman kuralları krizin siyasi ve askeri etkileri doğrultusunda ve hukuk çerçevesinde belirlenir. Her ne kadar harekât

[732] Hayes, s.21.
[733] A.G.E., s.22.

alanındaki komutan için siyasi hedefler konusunda bilgi sahibi olmak çok ilgi çekici olmasa da harekâtın başarısı için doğal bir gereksinimdir. Ancak bu halde harekat alanındaki komutanın askeri ihtiyaçlarını karşılayabilecek angajman kuralları etkili olur. Aksi halde siyasi hedeflerle örtüşmeyen angajman kurallarının etkisi azalır. Çatışmanın temelinde angajman kurallarının yapısı değil sivil kontrol ve askeri komuta arasındaki her zaman olagelmiş farklı bakış açıları ve bundan kaynaklanan gerilim vardır. Bu gerilimin yönetilmesinde angajman kuralları önemli rol oynar. Kişisel önyargıları engelleyemese dahi sistemik gerilimlerin önlenmesine yardımcı olur. Her bir tarafın tartışmasız bir şekilde kabul etmesi gereken konu, siviller politikayı oluştursa da askerler ve komutanlar bu politikayı yorumlayarak uygulayacak olanlardır[734].

Bu kapsamda sivil yönetim ve askeri komuta heyeti arasında kendi yetki alanlarına ilişkin bir sorun olmamalıdır. Her biri kendi uzmanlık alanındaki görevini yerine getirmelidir. Ancak özellikle angajman kurallarında, siyasi ve askeri hedeflerin birbirlerini doğrudan etkiler nitelikte olması nedenleriyle sivil yönetim ve askeri komuta arasında yetki alanlarının paylaşılmasından ziyade kendi yetki alanlarını ihlal etmeksizin karşılıklı ve etkileşimli bir işbirliği yapılması başarı için önemlidir.

Siyasi hedefler ve askeri hedefler her zaman birbirleri ile uyumlu olmayabilir. Bu hallerde birine ulaşmak için diğeri feda edilmesi gerekiyorsa feda edilecek olan askeri hedeflerdir. Bu duruma ilişkin bir örnek Kuzey

[734] A.G.E., s.22-23.

Vietnam'da yaşanmıştır. Amerikalı pilotlar Kuzey Vietnam'da hava araçlarına karşı füze mevzileri oluşturulduğu tespitini yaparak askeri anlamda bu mevzilerin oluşturulmadan bombalanması gerektiği değerlendirmesini yapmışlardır. Bu mevziilerin bombalanmasının, Sovyetler Birliği'ni kışkırtması ve siyasi tansiyonu daha da yükseltmesi ihtimali de vardı. Angajman kurallarına göre Güney Vietnam sınırları dışında bombalama yapılmasına izin verme yetkisi başkana verilmişti. Askeri anlamda gerekli olsa da başkan tarafından yapılan siyasi değerlendirme neticesinde askeri hedeflerin yanında siyasi hedeflerin daha önemli olduğu değerlendirmesi yapılarak, siyasi tansiyonun daha da yükselmemesi için bombalamaya izin verilmemiştir[735]. Her çeşit çatışmada ya da kuvvet kullanılmasını gerektirebilir her türlü olayda nihai hesap verme makamının siyasi yetkililer olduğu dikkate alındığında, siyasi ve askeri hedeflerin çatıştığı hallerde siyasi hedeflere öncelik verecek hareket tarzının seçilmesi ve bu tür çatışmalarda kararın siyasi mercilerce alınması doğaldır. Angajman kuralları değerlendirilirken içinde bulunan harekât ortamı ile içinde bulunulan siyasi koşullar bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

Askeri komutanların karşılaştıkları bir başka ikilem, üstlerin kontrolü sağlama istekleri ile sahadaki komutanların birliklerini koruma gereksinimleridir. Benzeri ikilem siviller ve askerler arasında da yaşanmasına rağmen emir komuta zincirindeki üst komutanlığın kontrolü elinde tutmaya ilişkin isteği en az sivil liderler kadar güçlüdür. Üst komutanlıkların kontrolü elinde tutma isteği ile harekat alanındaki komutanların inisiyatif sahibi olma

[735] Roach, s.24.

istekleri birbiri ile çatışan bir durumdur. Genellikle bu siyasi kararlar, harekat emirleri ve angajman kuralları birbirlerini destekler niteliktedir ancak yine de komutanlar, kendilerine verilen emirleri, politikaları ve angajman kurallarını yorumlamak zorundadır[736].

Harekâtın başarısı için emir komuta zincirinin önemi tartışmasızdır ancak harekât alanının değişkenliği karşısında emir komuta zincirinde aşağıya doğru indikçe bir esnekliğin sağlanması da hayati öneme haizdir. Başarıya ulaşılabilmesi için merkezi ve yerinden komuta konularında makul bir denge sağlanmalıdır. Bu makul dengede üst komutanlığın emir komutaya ilişkin kontrolünü her zaman elinde bulundurması önemli olmakla birlikte harekât alanındaki komutanın da kendi birliklerinin savunmasını etkin bir şekilde yapabilecek esnekliğe ve inisiyatife sahip olması önemlidir.

Kuvvet kullanmaksızın krizlerin çözümü temel hedef olmakla birlikte bazı hallerde krizin çözümü için kuvvet kullanımı kaçınılmazdır. Her ne kadar meşru müdafaa diğer angajman kurallarının oluşturulmasında temel kaynağı oluşturmaktaysa da, çatışmanın yönetilmesi için en uygun angajman kuralları meşru müdafaadan ziyade çatışmaya ilişkin kuralları düzenleyen angajman kurallarıdır. Kriz aşamasından çatışma aşamasına kontrollü bir geçiş sağlanabilmesi için üç şey yapılmalıdır: Siyasi hedefler açık bir şekilde tanımlanmalı ve iletilmeli, angajman kuralları ayrıntılı biçimde yeniden gözden geçirilerek planlanmalı ve angajman kurallarına ilişkin eğitim yapılmalıdır. Bu üç şey başarıldığında, harekat alanındaki komutan ani ve belirsiz bir harekat

[736] A.G.E. s.25-26.

ortamında kalsa dahi angajman kurallarının uygulanması konusunda hiç bir tereddüt yaşamaz[737].

Kriz yönetiminde çatışma haline ya da yönetime geçilmesi halinde angajman kuralını etkileyen temel faktörlerde yani girdilerde değişim yaşanabilir. Çatışma ortamının oluşması sonrasında siyasi ve askeri hedefler değişebilir. Çatışmanın niteliğine göre harekât ortamını etkileyecek, çatışmada uygulanacak uluslararası hukuk kuralları da değişebilir. Tüm bu faktörlerin angajman kurallarını doğrudan etkilediği dikkate alındığında bu hallerde angajman kurallarına ilişkin kapsamlı bir çalışma yapılmasını gerektirir. Değişen kurallara ilişkin eğitimin harekât ortamında verilmesinin zor hatta imkânsız olduğu da göz önüne alındığında kriz ortamı olduğunda birliklerin olası tüm gelişmelere ilişkin eğitilmiş olmaları önem kazanmaktadır. Bu kapsamda angajman kuralları, her bir krizin olası bir çatışmaya dönme ihtimalinin her zaman olabileceği varsayımı ile krizi ve çatışmayı kapsayacak şekilde baştan planlaması faydalı olacaktır.

Askeri ya da siyasi bir felaketle karşılaşmamak için, tüm faktörlerin kendi aralarında yani merkezi ve yerinden kontrol arasında, siyasi, askeri ve hukuki faktörler arasında bir denge sağlanması çok önemlidir. Siyasi taktiklerin başarısız olduğu ve durumun kötüleştiği hallerde, krizden çatışma ortamına geçiş de zor olabilir. Bu hallerde angajman kuralları değerlendirilirken potansiyel tehdidin gerçekçi olarak değerlendirilmesi hayati öneme haizdir.

[737] A.G.E., s.27.

Angajman kuralları gelişen durumları karşılayabilmek üzere gelişmelidir[738].

Bosna Hersek'te yürütülen UNPROFOR harekatındaki İngiliz askerlerinin durumu milli ve BM angajman kurallarının birbiri ile uyumlu olmamasından dolayı kaynaklanabilecek çatışmalara örnek olarak verilebilir. Bosna'da yürütülen bu harekat esnasında milli angajman kuralları gereği kuvvet kullanmaları gereken bazı hallerde BM angajman kuralları gereğince kuvvet kullanmamaları gerekmekteydi. Milli angajman kurallarına aykırı davranmaları halinde milli hukuk gereğince, milli angajman kurallarına uygun davranmaları halinde de BM kapsamında idari yaptırımlarla karşılaşma ihtimalleri yüksekti[739]. BM ve milli angajman kurallarının çatıştığı böyle hallerde uygulamadaki pratik çözüm harekat sahasındaki birliklerin mümkün olduğunca angajman kurallarının uygulanmasını gerektirecek durumlardan kaçınmasıdır. Bir başka deyişle birlikler görevin etkin icrasından çok kendilerini hukuki kapsamda sorun çıkarmayacak daha pasif faaliyetlerde bulunabileceklerdir. Mümkün olduğunca kuvvet kullanılmasını gerektirir ortamdan kaçınmaları ve mutlak surette kullanılması gereken hallerde de kendi milli angajman kuralları çerçevesinde hareket etmeleri birlikler için beklenen doğal hareket tarzı olacaktır.

BM Angajman kurallarının harekata katılan ülkelerin iç hukuklarına etkisini iki farklı durum için ayrı ayrı değerlendirmek gereklidir: Monist yaklaşım ve düalist yaklaşım.

---

[738] A.G.E., s.28-29.
[739] Rowe, s.955.

Monism, uluslararası hukuk ile ulusal hukukları aynı hukuk düzeninin parçaları olarak kabul eder[740]. Bu görüşe göre dünyada tek bir hukuk düzeni vardır ve uluslararası hukuk ve iç hukuk düzenleri bu bütünün parçalarıdır[741].

Dualist görüşe göre, uluslararası hukuk ile ulusal hukuk birbirinden farklı ve bağımsız iki ayrı hukuk düzenidir[742]. Ulusal hukuk, milli toplumun ihtiyaçlarını karşılar. Uluslararası hukuk ise uluslararası toplumun hukukudur. Ayrıca her iki hukuk düzeninin kaynakları da farklıdır. Bu iki hukuk dalı sadece farklı branşları değil, aynı zamanda farklı yargılama sistemlerini içerir[743].

Dualist yaklaşımın geçerli olduğu hukuk sistemlerinde BM angajman kurallarının iç hukuka ayrıca aktarılmaları gerekmektedir. İç hukuka aktarılmamaları halinde angajman kuralları ve iç hukuk kuralları arasında çatışma yaşanması oldukça muhtemel ise de iç hukuka aktarıldığı hallerde, kuralların somut uygulanmalarına ilişkin düzenlemeler netleşeceği için uygulamadaki bir çok aksaklık ortadan kalkacaktır.

Monist yaklaşımın geçerli olduğu sistemlerde, uluslararası hukuk kuralları doğrudan iç hukukun parçası olması nedeniyle BM angajman kurallarının iç hukuka aktarılmasına ilişkin ayrı bir düzenleme gerekmemekteyse de BM angajman kurallarının her zaman açık ve net düzenlenmemektedir. Bazı hallerde gerekli tüm tedbirlerin alınması gibi genel

[740] Işıl ÖZKAN, **"Uluslararası Hukuk-Ulusal Hukuk İlişkileri"**, Journal of Yaşar University, Özel Sayı (Armağan), Vol:8, 2013, s.2127-2175, s. 2133.
[741] Hüseyin PAZARCI, Uluslararası Hukuk, Ankara, Turhan Kitabevi, 2005, s. 19.
[742] a.g.e., s.18.
[743] ÖZKAN, s.2129.

ibareler kullanılmaktadır[744].

UNPROFOR harekatındaki İngiliz askerleri açısından durum incelendiğinde, BM angajman kurallarının İngiliz Hukuk sisteminde hukuki bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. İngiliz askerlerinin her bir hareketi İngiliz Ceza Hukuku kapsamında değerlendirilecektir[745]. Mülkiyetin korunması kapsamında bu hususa ilişkin sorunlara sıklıkla rastlanmaktadır. BM angajman kuralları, bir çok ülkenin milli angajman kuralları ile uyumlu olarak birliğin ya da genel nüfusun güvenliğini ciddi bir şekilde tehlikeye düşürecek durumlarda mülkiyetin korunması maksadıyla öldürücü seviye dahil kuvvet kullanımına izin vermektedir. Sorun; bazı ülkelerin iç hukukunun, mülkiyetin korunması maksadıyla öldürücü seviyede kuvvet kullanımına izin vermediği hallerde ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durumda, harekât için önemli bir mülkiyetin korunması için silahlı çatışma zamanında öldürücü seviyede kuvvet kullanımı Uluslararası Ceza Mahkemesi bakımından hukuka uygun değerlendirilirken, silahlı çatışma hukuku dışına çıkıldığında yani kuvvet kullanma milli hukuk açısından değerlendiğinde durum son derece belirsizdir[746].

Uluslararası çatışmalarda devletler hem askeri hem de siyasi olarak başarılı olmak zorundadır. Büyük bir savaş esnasında, dünya kamuoyu ve uluslararası hukukun etkisi azalarak devletin milli ve siyasi hedefleri önem kazanır. Kriz aşamasında esas etkin olan hususlar, askeri ve siyasi faktörlerdir.

---

[744] Somali'de yürütülen AMISOM Harekatı'na ilişkin 20 Şubat 2008 tarih ve 1801 sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı'nda ''take all necessary measures'' ibaresi kullanılmıştır. Kararın tam metni için; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1801(2008)

[745] Rowe, s.954.

[746] Stephens, s. 167.

Bu durumlarda hedeflere ulaşılması için, komutanlar birliklerine en az zarar gelmesi konusuna odaklanırken devlet adamları siyasi hedefleri ve bu hedefleri ulaşılmasına engel teşkil edebilecek hususlara odaklanır. Askeri ve siyasi hedeflerin çatıştığı hallerde harekât alanındaki komutan da askeri ve siyasi hedeflerin çatışmasından kaynaklanan krizden olumsuz etkilenir. Siyasi hedefler askerlerin askeri hedeflerini ve harekât planlarını her zaman sınırlandırır[747]. Harekât alanındaki komutanın her zaman yürütülen harekâtın siyasi boyutunu da kapsayan geniş resmi görebilmesi mümkün değildir. Büyük resmi görmemesi/görememesi nedeniyle kendisini kolayca askeri başarıya ulaştırabilecek askeri taktikleri kullanmasının siyasi nedenlerle engellenmesi hem komutan hem de askeri birlik açısından bir gerilim nedeni olabilir. Temelde kendi aralarında bir uyum söz konusu iken bazı hallerde siyasi ve askeri hedefler arasındaki farklılıklardan kaynaklanabilecek bu durumu engelleyebilmek için taktik seviyedeki komutanlara da siyasi faktörler ve hedefler konusunda en azından genel bir çerçevede bilgi verilmesi uygun olacaktır. Aynı durumun aksi uygulaması yani siyasi liderlere de temel askeri prensipler, harekât prensipleri hakkında bilgi verilmesi de bu tür bir hedef farklılığını engelleyebilecek nihai başarıya ulaşabilmek için siyasi ve askeri hedefler arasında makul bir dengenin bulunmasına katkı sağlayacaktır.

Harekât alanındaki komutana bu konularda yardımcı olunabilmesi için üst komuta heyeti ve siyasi karar vericilerin bazı hususlara dikkat etmesi gerekmektedir. Öncelikle harekât alanındaki komutana emir ve direktifler tek

[747] A.G.E., s.29

bir elden verilmelidir. Verilen emir ve direktifler değişken ve muğlak olmamalı, kendi içerisinde tutarlı olmalıdır. Emir ve direktifler mutlaka emir komuta zinciri içinde verilmelidir. Siyasi liderler tarafından doğrudan taktik birliklere emir ya da direktif verilmemelidir. Verilen emir ve direktifler, harekât alanındaki belirsizliğin kısmen de olsa azaltılabilmesi için açıklayıcı olmalıdır. Bu açıklığın sağlanması halinde askeri yetkililer de siyasi hedeflere ulaşabilmek için alternatif teklifler ya da çözümler önerebilir. Emir komuta zincirinin hızlı gelişebilecek krizlere karşı ihtiyaçları karşılayabilecek esneklikte olması gerekmektedir. Hızlı gelişen ve değişkenlik gösteren bir kriz/çatışma ortamının başkentten etkin bir şekilde yönetilmesi mümkün değildir. Bu hallerde emir komuta zincirinde ve yetkilerde bazı esnekliklerin gösterilmesi gerekmektedir[748].

Angajman kurallarının sayısı ve karmaşıklığı arttıkça komuta kademelinin işi zorlaşır. Bu durumu aşabilmek için; hangi kuralların devamlı emir/uygulama olduğunun ve kriz ya da çatışma yoğunlaştığında hangi ilave kuralların yürürlüğe gireceğinin açıkça düzenlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda en üst seviyedeki siyasi liderlerin ve komutanların mevcut ve uygulanan angajman kuralları hakkında tam bir bilgi sahibi olmasının yanında, kriz yönetimi kapsamında değişen ihtiyaçlara çözüm olabilecek angajman kuralları değişikliklerini ve düzenlemelerini hemen yapabilecek alanında uzman subayların bulunması da çok önemlidir[749].

Krizlerin çeşitliliği ve doğaları gereği karmaşık yapıları ile uluslararası

[748] A.G.E., s.29.
[749] A.G.E., s.30.

hukukun etkilerinden dolayı son zamanlardaki yaklaşım, angajman kurallarını genel olarak düzenlemek ve gelişen durumlara ve ihtiyaca göre bu kuralları güncellemektir. Bu yaklaşımın temelindeki varsayım gelişen durumların angajman kurallarını yeniden düzenlenmesine imkan sağlayacak kadar yavaş gelişmesidir. Bu yaklaşımın kriz ve çatışma ortamının hızlı değişebilen ve gelişebilen ortamında ne kadar riskli ve tehlikeli olabileceğini izah etmeye gerek yoktur[750].

Hızlı değişen ortam nedeniyle angajman kurallarını yeniden düzenleme konusunda zaman kısıtlaması yaşayan komutanların 3 farklı hareket tarzı olabilir: Gelişmeler karşısında gereksiz ve aşırı bir tepki göstererek siyasi otoritelerin bir çözüm bulmalarına fırsat tanımaksızın krizi tırmandırabilir, harekete geçmeyip tereddüt ederek politik ve askeri hedefleri riske sokabilir ya da gelişen duruma uygun bir şekilde davranarak askeri ve diplomatik kazanım sağlanmasında etkin rol oynar. Angajman kuralları konusunda yeterli bir düzenleme olmaksızın siyasi liderlerin başarılı olma ihtimalleri oldukça düşüktür[751].

Harekat alanındaki komutanın, kriz ortamının hızla kötüleşmesi ile başa çıkabilmesi için, tehlikeli harekat ortamına girilmesi öncesinde kapsamlı angajman kurallarının hazırlanmış, komutana anlatılmış ve komutan tarafından da ayrıntılı bir şekilde kavranmış olması gereklidir. Barış zamanlarına ilişkin angajman kurallarında komutanlara duruma uyarlanabilir seçenekli hareket tarzları düzenlenirken kriz ortamlarına ilişkin angajman

[750] A.G.E., S.30.
[751] A.G.E., S.30.

kurallarında krizin tırmanması ile orantılı bir şekilde gelişen ve daha belirli, komutana daha az seçenek sunan düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin kapsamında, sorgulamalar, uyarılar, aramalar, mütecaviz davranışlar, meşru müdafaa ve kuvvet kullanımı gibi konular yer almaktadır[752].

4.4. BARIŞ HAREKÂTLARINDA TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNİN KUVVET KULLANMA ESASLARI:

Silahlı kuvvetlerin silahlı çatışma veya savaş amacıyla kullanılması, devletin ve milletin hayatında çok önemli ve çok çeşitli yönlerden çok ağır neticeler doğurabilecek nitelik taşıması nedeniyle büyük sorumluluk gerektiren yetkilerdir. Bu nedenle dar anlamda meşru müdafaa halinin zorunlu kıldığı haller dışında yetki açısından kuşku bulunan hallerde silahlı kuvvet kullanılması yetkisinin bulunmadığı kabul edilmelidir. Bu yönde bir anlayış ve uygulamanın anayasal mekanizmalardan geçerek saptanmış ve onaylanmış milli güvenlik politikalarına da uygun olacağı, maceracı olarak değerlendirilebilecek geçici ve kişisel bazı düşüncelere dayalı uygulamaları önleyebileceği değerlendirilebilir[753].

Devletin anayasal düzeninin, milli varlık ve bütünlüğünün, uluslararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik çıkarlarının ve hukuk kurallarının her türlü dış ve iç tehdit ile müdahalelere karşı korunması ve kollanması milli güvenlik kavramı ile ifade edilebilir. Milli menfaatlere ulaşmak için erişilmek istenen sonuçlar milli hedef olarak değerlendirilir. Milli hedeflere ulaşılması için

[752] Hayes, S.30.
[753] Sadi Çaycı, **Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması**, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basım Evi, 1995, Ankara, s.13.

uygulanacak genel hareket tarzları ise milli güvenlik politikalarını oluşturur[754].

Ülkemizin milli güvenlik politikasının "Yurtta sulh, cihanda sulh" ana fikri çerçevesinde barışçıl bir çerçevede olduğu, saldırgan ya da yayılmacı bir temelinin bulunmadığı dikkate alındığında uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için önemli bir enstrüman olan barış harekatlarına katılım sağlamasının ülkemiz için önemi ortaya çıkacaktır. Barış harekâtlarının en temel unsuru silahlı kuvvetlerdir. Bu kapsamda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin barış harekâtlarında görev almakta ve bu kapsamda kuvvet kullanma ihtimali de doğal olarak ortaya çıkmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bu kapsamda kullanılması için hem uluslararası hukuk açısından hem de milli hukuk açısından hukuksal temellerinin bulunması gereklidir. Bu bölümde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin barış harekatları kapsamında kullanılması halinde uygulayabileceği angajman kuralları incelenecek, uluslararası hukuk kapsamındaki hukuki temeller (BM Güvenlik Konseyi Kararları vb.) inceleme konusu yapılmayacaktır.

4.4.1. TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNİN ÜLKE DIŞINA GÖNDERİLMESİNE İLİŞKİN HUKUKSAL ÇERÇEVE:

Türk Silahlı Kuvvetlerinin ülke dışına gönderilmesinin temel hukuki dayanağını Anayasa oluşturmaktadır.

Uluslararası hukukça meşru kabul edilen durumlarda savaş hali ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşmaların veya

[754] A.G.E., s.13.

milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiştir. İstisnai olarak, TBMM'nin tatilde veya ara vermede olması esnasında ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu nedenle silahlı kuvvetlerin kullanılmasına derhal karar verilmesi gereken hallerde Cumhurbaşkanına da bu yetki verilmiştir[755].

Türkiye'nin taraf olduğu milletler arası anlaşmaların gerektirdiği hallerde Genelkurmay Başkanlığı'nın görüşlerini de alarak, TSK'nın yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına karar vermek TBMM tarafından TSK'nın yurt dışında kullanılmasına karar verildiği hallerde bu kuvvetlerle ilgili esasları tespit etmek, Bakanlar Kurulu'nun görev, yetki ve sorumlulukları arasındadır[756].

Sınır illerinde veya bu illere mücavir bölgelerde herhangi bir olay (terör olayı, toplumsal olay vb.) cereyan etmesi ve eylemcilerin eylemlerini müteakip komşu ülke topraklarına sığındıklarının tespit edilmesi durumunda, valinin talebi üzerine ilgili birlik komutanı eylemcileri ele geçirmek veya tesirsiz hale getirmek maksadı ile, her defasında Genelkurmay Başkanlığı kanalı ile Hükümetin müsaadesi tahtında, ihtiyaca göre kara, hava, deniz kuvvetleri ve Jandarma Genel Komutanlığı unsurları ile komşu ülkelerin mutabakatı alınmak suretiyle mahdut hedefli sınır ötesi harekat planlayıp icra edebilir[757].

[755] 1982 Anayasası md. 92.
[756] 2941 sayılı Seferberlik ve Savaş Hali Kanunu md.5.
[757] 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu, md.11/D. Bu maddede sınır ötesi harekata yönelik düzenleme iç

Türk Silahlı Kuvvetlerinin yurtdışına gönderilmesine dair TBMM'nin sahip olduğu yetki doğal olarak uluslararası hukukça geçerli bir hukuksal dayanak (meşru müdafaa, BM Güvenlik Konseyi kararı vb.) bulunması ön şartına bağlıdır. Böyle bir meşru müdafaa hali ya da BM Güvenlik Kararı yok ise tek başına TBMM Kararı izin için yeterli olmayacaktır [758].

TSK'nın yabancı ülkelere gönderilmesi konusunda TBMM'den ön izin alınmasını gerektiren durumlarda bu izin alındıktan sonra TSK'nın yurt dışına fiilen gönderilmesi ya da gönderilmemesi askeri harekâtın somut hedefi ve kapsamının tayini, konuları, hükümetçe takdir ve tayin olunacaktır[759]. Silahlı Kuvvetlerin kullanılmasına, yurt dışına gönderilmesine, savaş halinin ilanına ilişkin işlemler nitelikleri bakımından TBMM'nin yasama işlevinin kapsamı dışında kalırlar. Harekâta katılacak birliklerin yapılarının, harekâtın hedeflerinin, harekâtın ne zaman başlayacağı ve ne kadar süreceğinin, harekât planlarının, harekât emrinin teknik ayrıntılarının TBMM kararında ya da Bakanlar Kurulu kararında belirtilmesi hem mümkün değildir hem de uygun değildir. Önemli olan, Anayasa ve kanunlarımıza göre yetkili ve sorumlu organlarca, mevcut duruma ilişkin milli savunma politikasının ve bu politikanın uygulanma şeklinin mümkün olduğunca önceden incelenip değerlendirilerek ilgili somut politikaların saptanmasıdır[760].

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin katılım sağlayacağı herhangi bir BM Barış

---

güvenlik harekatına yönelik bir düzenemedir. Bu düzenlemenin temel amacı, uluslararası hukukta denizler için geçerli olan sıcak takip hakkına benzer bir şekilde ülke içinde emniyet ve asayişi bozanların yakalanmaları için bir nevi kolluk faaliyeti yürütülebilmesidir.

[758] Sadi Çaycı, **Harekat Hukuku**, Genelkurmay Basım Evi, 1992, Ankara, s.19.

[759] Mustafa Erdoğan, **TC Anayasasına Göre Silahlı Kuvvet Kullaılmasına İzin Verme Yetkisi**, Bülten, Türk Demokrasi Vakfı Yayın Organı, Sayı:8, Aralık 1990, s.20-24, s.21.

[760] Çaycı, Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması, s.14.

Harekâtı'nın çerçevesini temel olarak,

- BM Anlaşması,

- Uluslararası Anlaşmalar,

- BM Güvenli Konseyi Kararları,

- T.C. Anayasası ve Kanunları,

- TBMM Kararı- Ön izni (Tezkere),

-Bakanlar Kurulu tarafından Genelkurmay Başkanlığına verilen siyasi direktif,

- Bakanlar Kurulu tarafından harekâtın icrasına yönelik tespit edilen esaslar belirlemektedir.

Katılım sağlanacak barış harekâtına ilişkin harekât emirleri ise uygulamaya yönelik teknik ayrıntıları düzenler.

Göreve yönelik istihbarat elde edilmesi, her harekât türünde olduğu gibi barış harekâtları kapsamında da oldukça önemlidir. Barış harekâtlarına ilişkin elde edilen istihbarat bilgileri harekâta katılım sağlayan ülkeler arasında paylaşılır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin barış harekâtına yönelik istihbari çalışma yapması 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Bu kapsamda; Genelkurmay Başkanlığı'nca Silahlı Kuvvetler için lüzum görülecek haber ve istihbaratı yapılacak protokole göre Genelkurmay Başkanlığı'na ulaştırmak ve dış

istihbarat, milli savunma, terörle mücadele ve uluslararası suçlar ile siber güvenlik konularında her türlü teknik istihbarat ve insan istihbaratı usul, araç ve sistemlerini kullanmak suretiyle bilgi, belge, haber ve veri toplamak, kaydetmek, analiz etmek ve üretilen istihbaratı gerekli kuruluşlara ulaştırmak Milli İstihbarat Teşkilatı'nın görevidir[761]. Barış Harekâtları özelinde, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, barış harekâtı kapsamında verilen görevlerin yerine getirilmesi için gerekli istihbaratı oluşturmak yetkisi de bulunmaktadır[762].

Barış harekatlarına iştirak eden askeri unsurlar dışındaki diğer unsurların (insani yardım, sağlık, kolluk vb. birimleri) angajman kuralları kapsamında silah kullanmalarına ilişkin bir mevzuat düzenlemesi bulunmamaktadır. İnsani yardım ekiplerinin ya da sağlık ekiplerinin tabiatları gereği silah kullanma ihtiyacı ve gerekliliği bulunmamakla birlikte barış harekâtlarında görev yapacak kolluk birimlerinin silah kullanabilmesine imkân sağlayacak bir mevzuat düzenlemesi yapılması gerekliğine işaret etmek gerekmektedir. İç hukuk kapsamında silah kullanma yetkisine dair düzenlemeler bulunmakla birlikte ülke dışında kolluk birimleriminiz silah kullanmalarına imkân sağlayabilecek açık bir mevzuat hükmü bulunmamaktadır.

4.4.2. TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNİN BARIŞ HAREKÂTLARINDAKİ ANGAJMAN KURALLARI:

Türk Silahlı Kuvvetlerinin, BM Barış Harekatlarındaki, angajman

[761] 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu, md. 4.
[762] 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu, md. 5.

kurallarına yani silah kullanmasına ilişkin düzenlemelerin temel çerçevesini milli mevzuat ile verilen siyasi direktifler belirlemektedir. Siyasi direktiflerin de milli mevzuat çerçevesinde olması gerektiği konusu izahtan varestedir.

Milli Mevzuatımızda angajman kurallarının çerçevesini belirleyen iki temel düzenlemeden bahsedebiliriz: 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu ve meşru müdafaayı düzenleyen 25'inci maddesi özelinde 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu.

4.4.2.1. İÇ HİZMET KANUNU

Türk Silahlı Kuvvetlerinin görevleri ile görevleri kapsamında silah kullanma yetkilerine ilişkin temel hususlar 211 sayılı İç Hizmet Kanunu kapsamında düzenlenmektedir[763].

Kanun kapsamında, Türk Silahlı Kuvvetlerin vazifesi; yurt dışından gelecek tehdit ve tehlikelere karşı Türk vatanını savunmak, caydırıcılık sağlayacak şekilde askeri gücün muhafazasını ve güçlendirilmesini sağlamak, Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla yurt dışında verilen görevleri yapmak ve uluslararası barışın sağlanmasına yardımcı olmak olarak düzenlenmiştir[764]. Ülkemiz sınırları dışında icra edilen ve TSK tarafından da katılım sağlanan barış harekatlarının "..yurt dışında verilen görevleri yapmak ve uluslararası barışın sağlanmasına yardımcı olmak.." düzenlemesi kapsamında icra edildiği

[763] Türk Silahlı Kuvvetlerinin silah kullanma yetkileri sadece 211 sayılı İç Hizmet Kanunu kapsamında düzenlenmemektedir. Kara sınırlarının korunması görevi ya da toplumsal olaylarda kolluk kuvvetlerinin desteklenmesi gibi mevzuttan kaynaklanan başka görevler nedeniyle de silah kullanılmasına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Türk Silahlı kuvvetlerini ilgilendiren ancak barış harekatlarının yurt dışında icra ediliyor olması ve askeri mahiyeti nedeniyle bu harekatlarda uygulanma ihtimali bulunmayan mevzuat inceleme konusu yapılmamıştır.
[764] 211 Sayılı İç Hizmet Kanunu md. 35.

söylenebilir.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin silah kullanmasına esaslar İç Hizmet Kanunu'nun 87, 88, 89 ve 90'ıncı maddelerinde düzenlenmiştir.

Karakol, karakol nöbetçisi, devriye, nakliyat muhafazası hizmetlerinde veya asayişi temin için görevlendirilen askerler;

- Karakol, karakol nöbetçisi, devriye, nakliyat muhafazası hizmetlerinden birini yaparken müessir bir fiil ile taarruza uğraması halinde veya müessir bir fiil veya tehlikeli bir tehdit ile bu hizmetlerin yapılmasına mukavemet edildiği takdirde bu taarruz ve mukavemetleri gidermek için,

- Bir taarruz veya mukavemete hazırlanan ve silahını veya mukavemete elverişli bir aleti bırakmaya davet edildiği halde, bu davete itaat etmeyen veyahut bıraktığı silahı veya aleti tekrar eline almaya davranan veya alan kimseyi itaate zorlamak için,

- İç Hizmet Kanunu'nun 80 ve 81'inci maddeleri gereğince muvakkaten yakalanan bir şahsın veyahut muhafaza ve sevki kendisine tevdi edilmiş olan bir tutuklunun veya hükümlünün kaçması veya kaçmaya teşebbüs etmesi ve verilecek dur emrini dinlemediği görüldüğünde başka türlü ele geçirilmesi kabil olmadığı takdirde yakalanması için,

- Kendi muhafazasına tevdi edilmiş olan insan ve her türlü eşyaya karşı vuku bulan taarruzları def etmek için,

- Yukarıda sayılan görevleri yapan askerlere karşı, sözle yapılan

sataşma ve hareketlerin bertaraf edilmesi sırasında mukavemet, taarruz, müessir fiil veya tehlikeli bir tehditle karşılaşıldığında bu halleri gidermek için silah kullanmaya yetkilidir[765].

Karakol, karakol nöbetçisi, devriye, nakliyat muhafazası hizmetlerinin kapsamları önem taşımaktadır. Bu kapsamda karakol, hazarda ve seferde emniyet, muhafaza, disiplin ve gözetleme maksatları ile konulan ve bir amir emrinde bulunan silahlı bir kısım askeri ifade etmektedir. Emniyet, muhafaza, disiplin ve gözetleme maksatları ile bir karakoldan veya herhangi bir suretle çıkarılan ve bir yere konulan ve belli bir talimatı ve mıntıkası bulunan silahlı tek veya çift er veya erbaşlar karakol nöbetçisi, emniyet, muhafaza, disiplin ve gözetleme maksatları ile hazar ve seferde muayyen bir mıntıkada gezerek vazife gören çift veya daha ziyade asker devriye olarak tanımlandırılmaktadır[766]. Göreve yönelik herhangi bir nedenle yapılan intikal kapsamında intikalin güvenliğinin sağlanması ile görevlendirilen askerler nakliyat muhafazası olarak nitelendirilebilir.

Belirtilen hizmetlerin yapılması esnasında silah kullanma yetkisi doğmuş olması için yani silah kullanmak için başkaca bir çare kalmaması veya zaruret olması şarttır. Şahıs veya topluluk silahsız ise; mukavemet, taarruz, müessir fiil veya tehdidin derecesine göre asayiş hizmeti ile görevli birlik komutanı gerekli uyarmayı yaparak silah kullanılacağını ihtar eder. Uyarıya itaat edilmezse bunu sağlayacak dereceden başlamak üzere silah kullanılır. Şahıs veya topluluk silahlı veya taarruzun önemli derecede etkili kılacak

[765] 211 Sayılı İç Hizmet Kanunu md. 87.
[766] 211 Sayılı İç Hizmet Kanunu md. 78.

şekilde aletleri taşıyorsa, silah veya aletlerin bırakılması ihtar olunur. Tecavüz, taarruz veya mukavemet buna rağmen devam ederse itaati sağlayacak dereceden başlamak üzere silah kullanılır.[767].

Silahların ne şekilde kullanılacağı da İç Hizmet Kanunu'nda ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Silahların kullanılmasına ilişkin esaslar azdan çoğa doğru, ölçülülük, gereklilik ve orantılılık prensipleri doğrultusunda düzenlenmiştir.

Silahlar türlerine göre etkili olabilecek şekilde kullanılacaktır. Önce kesici ve dürtücü silahlar ile ateşli silahlar hedefe tevcih edilecek, sonra ateşli silahların dipçik ve kabzaları kullanılacak, daha sonra kesici ve dürtücü ve ateşli silahlar bilfiil kullanılacaktır. Silah kullanmak mutlaka ateş etmek anlamına gelmemektedir. Ateş etmek en son çaredir. Önce havaya ihtar ateşi yapılacak, sonra ayağa doğru ateş edilecek, mukavemet veya taarruza veyahut tehlikeli bir tehdide varan mukavemet hali devam ederse, hedef gözetilmeksizin ateş edilecektir[768].

Ateş edilmesi için öncelikli koşul bilhassa ateş edilmesi için emir verilmiş olmasıdır ancak ateş emri verilmemiş olsa dahi her asker silahını kullanabilir. Silahın kullanılacağı zamanın, kullanma derecesinin ve tarzının tayini her olayın cereyan ettiği haller ve şartlar göz önünde tutularak silahını kullanacak asker tarafından bizzat takdir olunacaktır[769]. Özellikle meşru müdafaa halinin doğduğu durumlarda silah kullanma yetkisi kapsamında her

[767] 211 Sayılı İç Hizmet Kanunu md. 87.
[768] 211 Sayılı İç Hizmet Kanunu md. 87.
[769] 211 Sayılı İç Hizmet Kanunu md. 87.

bir askerin ateş etme yetkisi bulunduğunda tereddüt bulunmamaktadır. Ateş edilmesini gerektirecek koşulların bulunup bulunmadığının takdiri, ateş emri verme yetkisine haiz komutan ile birlikte bizzat ateşli silahı taşıyan askerlerdedir.

Birliğe icra edilecek görevi veren üst komutan olay yerinde bulunuyorsa sözle ateş emri vermeye yetkilidir. Komutan, bu emri yazı ile teyit edecektir. Asayişe memur edilen kuvvetlerin olay yerinde bulunan birlik komutanı veya asayişe memur edilen birliğin parçalarına komuta eden en küçük komutan ve amirler dahi önceden emir verilmemiş olsa bile sözle ateş emri vermeye yetkilidirler[770]. Sözle ateş emri verildiği hallerde, sözlü olarak verilen emrin yazılı hale getirilmesi derhal yapılması gerekli bir işlem olmayıp, tehdidin öncelikli olarak bertaraf edilmesi sonrasında yerine getirilmesi gereken bir işlemdir.

Her olayın cereyan ettiği haller ve şartlar göz önünde tutulmak kaydıyla İç Hizmet Kanunu'nun 87'nci maddesinde düzenlenen hükümlere göre silahını kullanan askere ve silah kullanma emrini veren birlik komutanına sorumluluk yüklenemez. Silah kullanmak zorunda kalan asker kişiler hakkında, hazırlık soruşturması Askeri Savcı, Cumhuriyet Savcısı veya yardımcıları tarafından yapılacaktır. Olayın mahiyetine ve kusurun derecesine göre durumu uygun görülenlerin vekâlet verdiği avukatın ücreti devlet tarafından karşılanabilecektir[771].

[770] 211 Sayılı İç Hizmet Kanunu md. 87.
[771] 211 Sayılı İç Hizmet Kanunu md. 87.

Silah kullanma yetkisine haiz bulunan her asker veya silah kullanma emrini vermeye yetkili her komutan kanunun tayin etmiş olduğu müsaadeleri yerinde ve zamanında kullanmak veya silahlarından tamamıyla istifade etmek zorundadır. Aksi hallerde fiilin mahiyetine göre asker ve/veya komutan cezalandırılacaktır[772].

İç Hizmet Kanunu'nun 87'nci maddesinde düzenlenen haller dışında da hizmete ait bir vazifeyi yaparken maruz kaldığı bir mukavemeti bertaraf etmek veyahut askere veya askeri eşyaya karşı yapılan bir tecavüze karşı koymak için silah kullanmak zarureti hâsıl olması halinde de, her asker silah kullanmaya salahiyetli ve vazifeli kılınmıştır[773]. Buradaki düzenleme askerlerin kendilerine yönelik saldırılar yanında başka askerlere yönelik saldırıları bertaraf etmek maksadıyla silah kullanabileceklerini bir başka deyişle birlik meşru müdafaası kapsamında silah kullanılabileceğini düzenlemektedir.

Başkalarının korunması, harekâtı icra eden birlik personeli dışındaki kişilerin herhangi bir saldırı ya da mutlak saldırı tehdidine karşı korunmalarını içerir. Başkalarının korunması konusu ülkeler arasında da farklı değerlendirilmektedir. Bazı ülkeler birlik meşru müdafaası kapsamında başkalarının korunmasını da yapmaktadırlar[774]. Devletlerin meşru müdafaası ise BM Anlaşması'nın 51'inci maddesi kapsamında düzenlenen meşru müdafaayı ifade etmektedir.

Askerlerin silah kullanma yetkileri düzenlenirken meşru müdafaaya

[772] 211 Sayılı İç Hizmet Kanunu md. 88.
[773] 211 Sayılı İç Hizmet Kanunu md. 89.
[774] Sanremo El Kitabı, s.3.

ayrıca vurgu yapılmıştır. İç Hizmet Kanunu'nun 87 ve 89'uncu maddelerinde gösterilen hallerden başka her askerin meşru müdafaa halinde silah kullanmaya yetkili olduğu ayrıca düzenlenmiştir[775].

Meşru müdafaa kapsamında, düşmanca hareket ve düşmanca davranış gösterme kavramları meşru müdafaa kavramının pratikte uygulanabilmesine ilişkin önemli kavramlardır. Düşmanca hareket, yapılan bir saldırıyı ifade ederken, düşmanca bir davranış gösterme mutlak saldırı tehdidini ifade eder[776]. Harekât esnasında nasıl bir hareket ile karşılaşılırsa meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanılabileceğinin bir nevi kılavuzu mahiyetindedir.

Kuvvet kullanmayı içermeyen diğer tedbirlerin tüketilmiş olması, mümkün olmaması ya da yetersiz olması halinde meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanılmalıdır. Kuvvet kullanılması halinde, kullanılacak kuvvetin yapısı, miktarı ve süresi tehdidin bertaraf edilmesi için gerekli miktarı aşmamalıdır[777].

İç Hizmet Kanunu'nun 87-90'ıncı maddelerinde düzenlenen hükümler barış harekâtları kapsamında bir bütün olarak değerlendirildiğinde şu hususlar özellikle ön plana çıkmaktadır:

1. Meşru müdafaa silah kullanılmasına ilişkin diğer koşulların yanında ayrı ve özel olarak düzenlenmiştir. Barış harekâtları esnasında meşru müdafaa

[775] 211 Sayılı İç Hizmet Kanunu md. 90.
[776] Sanremo El Kitabı, s.3.
[777] A.G.E., s.3-4.

koşullarının doğması halinde tereddüt edilmeksizin silah kullanılabilecektir.

2. Barış harekâtında Türk Silahlı Kuvvetlerinin konuşlandığı kışlaya, görevlendirilen devriyelere ya da nöbetçilere bir saldırı olması halinde silah kullanılabilecektir. Askeri eşyaya karşı gerçekleştirilen eylemlere karşı da silah kullanılabilecektir.

3. Barış harekâtı esnasında silah kullanılması gerekirse silahların kullanılmasına ilişkin esasların azdan çoğa doğru, ölçülülük, gereklilik ve orantılılık prensipleri doğrultusunda olmasına dikkat edilmelidir. Uyarmaya yönelik tedbirlere öncelikle başvurulmalı, silah kullanılması gerekiyorsa ateşli silahlardan önce varsa mevcut olan diğer yöntemler (göz yaşartıcı gaz, basınçlı su, silahların dipçikleri vb.) kullanılmalı, ölümcül silah kullanımı en son çare olarak değerlendirilmelidir.

4. Silah kullanılması hak olması yanında bir yükümlülüktür. Silah kullanılmasını gerektirir koşullar oluştuğunda asker kişiler silah kullanmak zorundadır. Barış harekatlarında angajman kuralları oluşturulurken politik ve askeri faktörler nedeniyle silah kullanma koşullarında önemli kısıtlamalar getirilebilir. Görevin yerine getirilmesinin engellendiği hallerde ya da askeri malzemelere yönelik saldırılarda silah kullanma yetkisinin doğduğu dikkate alındığında barış harekâtlarında politik ve askeri anlamda silah kullanılmamasının gerektiği bazı hallerde İç Hizmet Kanunu kapsamında silah kullanılması ihtimali ve zorunluluğu doğabilir. Bu ikilemin mevcut durumdaki yegâne çözümü barış harekatına katılacak Türk Silahlı Kuvvetleri birliklerinin çatışma ihtimali olmayan görevlerde ve bölgelerde görev almasıdır.

5. Silah kullanımına ilişkin iç hukuktaki düzenlemeler ile görev yapılacak barış harekâtına ilişkin eğitim harekât öncesinde mutlaka verilmelidir.

4.4.2.2. TÜRK CEZA KANUNU KAPSAMINDA MEŞRU MÜDAFAA VE ZORUNLULUK HALİ:

Türk Silahlı Kuvvetlerinin barış harekatlarında uygulayacağı angajman kurallarının çerçevesini çizen en önemli mevzuat hükümlerinden birisi meşru müdafaa ve zorunluluk hallerine ilişkin Türk Ceza Kanunu'nun 25'inci maddesindeki düzenlemedir.

Meşru müdafaa ile ilgili sözlüklerde çeşitli tanımlar yapılmıştır; "uğranılan bir saldırı karşısında kişinin kendisini korumak için başvurduğu yol[778]", "bir kimsenin, kendisine veya başkasına veya mallarına yönelen, halen mevcut bir haksız taarruzdan doğacak zararları önlemek üzere, yapmak zorunda kaldığı karşılık eylem[779]" olarak tanımlanan meşru müdafaa, kısaca, bireyin kendini savunmasıdır[780].

Türk Ceza Kanunu'nda meşru müdafaaya ilişkin düzenlemeye göre, gerek kendisine ve gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hal ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmeyecektir[781].

---

[778] www.tdk.gov.tr, (Erişim tarihi 26.08.2016).
[779] Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, 6. Bası, Ankara 2001, s. 582.
[780] Veli Özer ÖZBEK, **Yeni Türk Ceza Kanunu İzmir Şerhi**, Ankara Mayıs 2005, s. 187.
[781] 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu md. 25/1.

Türk Ceza Kanunu'nda zorunluk haline ilişkin düzenlemeye göre, gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelik olup, bilerek neden olmadığı ve başka suretle korunmak olanağı bulunmayan ağır ve muhakkak bir tehlikeden kurtulmak veya başkasını kurtarmak zorunluluğu ile ve tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmak koşulu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmeyecektir[782].

765 sayılı (Eski) Türk Ceza Kanunu'nda meşru müdafaa 49'uncu maddede düzenlenmiştir. Bu (eski) düzenlemeye göre meşru müdafaa kişinin kendisinin veya başkasının sadece nefsine ve ırzına yönelik saldırılarda söz konusu olabilecek iken mal varlığına yönelik saldırıları önlemek maksadıyla işlenen fiiller meşru müdafaa kapsamında değerlendirilmemektedir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda meşru müdafaa kavramı daha geniş kapsamlı düzenlenerek, meşru müdafaa halinin kabulü için saldırının korunmaya değer nitelikteki herhangi bir hakka yönelmiş olması yeterli görülmüştür[783].

Meşru müdafaa, bir kimsenin kendisine veya başkasına yöneltilen ağır ve haksız maddi bir saldırıyı uzaklaştırmak için gösterdiği zorunlu tepkidir. Bu zorunlu tepkiyi gösteren kişilerin korunmalarının sebebini, hukuk düzeninin hakkın saldırıya uğramasına izin vermeyeceği esasında aramak gerekir. Hukuk, esasen haksızlığı yenmek, adaletsizliği, saldırıları yasaklamak amacını güder. Hukuku korumak, haksızlığı yenmek için savaşan kimsenin hareketini ise hiçbir hukuk düzeni hukuka aykırı bulmamalıdır[784].

[782] 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu md. 25/2.
[783] Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 08.05.2012 tarih ve 2011/1-436 Esas, 2011/190 Karar sayılı kararı.
[784] Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 18.02.1991 tarih ve 1991/1-4 Esas, 1991/39 Karar sayılı kararı, aynı

Meşru müdafaanın kabul edilebilmesi için saldırı ve savunmaya ilişkin belirli koşulların birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Saldırıya ilişkin olarak; korunmaya değer nitelikteki herhangi bir hakka yönelik, somut ya da başlayacağı muhakkak olan ve başladığı takdirde savunmayı olanaksız kılacak veya güç hale getirecek haksız bir saldırının başlamış olması ya da bitmiş olmasına rağmen tekrarından korkulan bir saldırı olması gerekmektedir. Savunmaya ilişkin ise; savunma zorunlu olmalıdır ve saldırı ve savunma arasında oran bulunmalıdır[785].

Meşru müdafaaya ilişkin Türk Ceza Kanunu'ndaki düzenleme barış harekâtları kapsamında bir bütün olarak değerlendirildiğinde şu hususlar özellikle ön plana çıkmaktadır:

1. Saldırının barış harekâtına katılan Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin kendisine yapılmış olmasının yanında başkasına yapılmış olması halinde de meşru müdafaa koşulları oluşabilecektir. Başkası ibaresinin bir kısıtlama içermemesi nedeniyle harekâta katılan diğer Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin yanında diğer ülkelere ait askerlere yapılan saldırılar ve hatta harekât alanındaki sivillere yönelik saldırılar sonrasında meşru müdafaa koşulları oluşabilecektir.

2. Saldırının bir hakka (harekâta ilişkin askeri üsse, askeri araca ya da diğer askeri malzemelere vb.) yönelmiş olması halinde de meşru müdafaa hali

yönde Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 15.02.2000 tarih ve 2000/ 1-22 Esas ve 2000/27 Karar sayılı kararı.

[785] Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 08.05.2012 tarih ve 2011/1-436 Esas, 2011/190 Karar sayılı kararı.

doğabilecektir.

3. Saldırının mutlak gerçekleşmiş olmasına gerek yoktur. Gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan saldırı hallerinin bulunması da yeterlidir.

4. Karşılaşılan saldırının mutlak surette haksız olması gereklidir.

5. Saldırının bertaraf edilmesi için o anda hal ve koşulların değerlendirilmesi önemlidir. Mevcut koşullara göre saldırı ile saldırıyı bertaraf etmek üzere orantılı biçimde hareket edilmesi gereklidir.

6. Meşru müdafaa kapsamında hareket edilmesi bir yükümlülük değil haktır. Mevzuatın ayrıca hareket etme yükümlülüğü verdiği haller dışında meşru müdafaa kapsamında saldırıyı bertaraf etmek üzere harekete geçme mükellefiyeti bulunmamaktadır. Bu duruma örnek vermek gerekirse; barış harekâtları esnasında saldırıya uğrayan başka bir Türk birliğine yardım etmek ve saldırıyı bertaraf etmek üzere harekete geçmek bir zorunluluk iken saldırıya uğrayan başka ülke birliğine ya da sivil vatandaşa yardım etmek üzere harekete geçmek (aksi şekilde bir görevlendirme olmadığı sürece) bir yükümlülük değil bir haktır. Yani meşru müdafaa kapsamında saldırıyı bertaraf etmeye yönelik gerçekleştirilen eylemler meşru müdafaa sınırlarında kaldığı müddetçe cezalandırılmayacak ancak meşru müdafaa kapsamında başka ülke birliğini korumak maksadıyla harekete geçilmemesi de herhangi bir cezai işleme konu edilemeyecektir. Bu durumlar cezai anlamda olmasa da ülkeler arasında siyasi neticelerin oluşturabileceği ve ülkeler arasında güvensizlik ortamı doğuracağı muhakkaktır.

7. Meşru müdafaaya ilişkin düzenlemeler İç Hizmet Kanunu'nda bulunan düzenlemeler ile örtüşmektedir.

Zorunluluk hali, gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelik olup, bilerek neden olmadığı ve başka suretle korunmak olanağı bulunmayan ağır ve muhakkak bir tehlikeden kurtulmak veya başkasını kurtarmak zorunluluğu ile ve tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunmak koşulu ile işlenen fiilleri kapsamaktadır. Bu fiillerden dolayı faile ceza verilmeyecektir[786].

Zorunluluk haline ilişkin Türk Ceza Kanunu'nun 25'inci maddesinin 2'nci fıkrasındaki düzenlemeye göre tehlikenin ağırlığı ile konu ve kullanılan vasıta arasında orantı bulunması gereklidir. Korunmak istenen hakkın niteliğine ilişkin bir sınırlama yoktur. Bu yaşam hakkı olabileceği gibi pekâlâ malvarlığına ilişkin bir hak da olabilir. Bu hukuki yarar failin kendisine ait olabileceği gibi herhangi birisine de ait olabilir. Bu yönüyle düzenleme, hukuka uygunluk sebebi olan zorunluluk haline uymaktadır. Failin zorunluluk halinden yararlanabilmesi için "tehlikeye failin bilerek neden olmamış olması" gerekir. Bu düzenleme ise mazeret nedeni olan zorunluluk halinin bir koşuldur [787].

Zorunluluk haline ilişkin Türk Ceza Kanunu'ndaki düzenleme, barış harekâtları kapsamında özellikle herhangi bir saldırıya uğranılması halinde saldırıdan kurtulmak için 3'üncü kişilere zarar verildiği hallerde önem kazanacaktır. Zorunluluk haline ilişkin belirten koşuların varlığı halinde,

[786] 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu md. 25/2.
[787] Veli Özer Özbek, Koray DOĞAN, Zorunluluk Halinin (TCK m.25/2) Hukuki Niteliği, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** Cilt: 9, Sayı 2, 2007, s. 195-222 , s.217.

saldırıyı bertaraf etmek ya da saldırıdan kurtulmak için 3'üncü kişilere zarar verilmesi halinde eylemi gerçekleştiren askerlerin cezai sorumlulukları bulunmayacaktır. Örneğin meskûn bir mahalde saldırıya uğrayan askeri bir timin saldırıdan kurtulmak için herhangi bir vatandaşın evinin kapısını kırması ve eve girmesi halinde askerlerin mala zarar verme suçu nedeniyle cezalandırılmalarına gidilmeyecektir. Ancak 3'üncü kişilere verilen zararlar nedeniyle harekâta ilişkin barış harekâtı öncesi yapılmış anlaşmalar nedeniyle devletin tazmin sorumluluğu saklıdır.

4.5. DEĞERLENDİRME:

Günümüz barış harekâtlarında ulaşılmak istenen hedefler, soğuk savaş dönemine nazaran daha geniştir. Yine bu harekâtlar, öncekilere nazaran neticeye ulaşma konusunda daha istekli bir yapıdadır. Geçmişte yaşanan tecrübeler doğrultusunda, günümüz harekâtları için stratejik seviyede hukuksal yetki BM Güvenlik Konseyi kararlarında makul bir şekilde yer almaktadır[788].

Bugün kuvvet kullanmaya ilişkin temel sorun nispeten sıkıcı bir konu olan taktik seviyedeki hukuki yetkilendirme alanında yaşanmaktadır. Taktik seviyeye ilişkin her ne kadar olumlu yönde bir çok gelişme yaşansa da, insan haklarının giderek önem kazanması ve daha çok öne çıkmasının da etkisi ile insan haklarına ilişkin bazı kurumların BM'nin hukuksal yetkisini azaltacak nitelikteki abartılı yaklaşımları, harekât alanındaki askerleri ciddi risk altına sokmaktadır[789].

[788] Stephens, s. 169.
[789] Stephens, s. 169.

Güncel uluslararası hukuk teorileri, harekât alanlarındaki fiili gerçeklik ile kolay bir şekilde uyum sağlayamamaktadır. Egemenliğin anlamına ya da egemenliğin vadettiklerine ilişkin doktrinel konseptler, uluslararası hukuk yaklaşımlarında halen oldukça etkindir. Bu gerçeklik karşısında, uluslararası beklentilerin yerel hukuk uygulamaları ile uyumlulaştırılması halen kolaylıkla ulaşılabilecek bir hedef değildir[790]. Harekâta katılım sağlayan ülkelerin harekâta ilişkin beklentileri ve yaklaşımları arasındaki farklılar bu uyumun sağlanmasını zorlaştıran bir başka temel nedendir.

Barış harekâtlarına katılım sağlayanlar, zorlayıcı kuvvet kullanma ihtimalinin bulunduğu yerlerde görev almaları halinde bu askeri rolün önceliğine ve katılım sağlayan ülkelerin milli hukuklarının kısıtlamalarına ilişkin kurumsal bir anlayış olması gerekmektedir. Harekata katılan askerlerin bir çoğunun hem BM hem de milli angajman kurallarına uymakla yükümlü oldukları, her iki angajman kuralları arasında zaman zaman çatışma yaşandığı bir gerçektir. Kurallar arasındaki bu çatışma, bazı hallerde harekâta katılanların kendilerine verilen görevleri yapmalarına engel olabilir[791]. Harekâta katılan askerler, uygulamaları ya da uymaları gereken kurallar arasında bir çelişki gördüklerinde kurallardan herhangi birini ihmal ederek görevlerini yerine getirmeye devam etmekten ziyade hareketsiz kalmayı ya da daha etkin olmayan pasif görevlere devam etmeyi tercih etmeleri doğaldır. Harekâta katılanların mutlak bir şekilde hareket etmeleri gerektiği hallerde, eğer kurallar arasında çatışma varsa, kendileri için hukuksal anlamda daha çok risk teşkil

[790] A.G.E., s. 170.
[791] A.G.E., s. 170.

edebilecek kurallara daha hassasiyet göstermeleri ve bu kapsamda kendi milli hukuk kuralları doğrultusunda davranmaları da hayatın olağan akışına uygun bir davranış olacaktır.

Harekât alanındaki belirsiz kurallardan dolayı harekâtlara katılan askeri personel, doğru zamanda ve doğru şekilde kuvvet kullanma konusunda kendileri bizzat hukuksal bir değerlendirme yapmak zorunda kalmaktadır. Böyle sorunlu durumlarda işe yaraması beklenen silahlı çatışma hukuku, bu tür durumlarda etkisiz kalması nedeniyle eleştirilmektedir[792]. Kuvvet kullanımına ilişkin hukuki belirsizliklerin olduğu harekâtlarda görevlendirilmek askerler için askerler için süregelen bir gerçekliktir. Günümüz barış harekâtlarında, stratejik seviyede kuvvet kullanımına ve hukuki desteğe ilişkin çok ciddi bir değişim ve gelişim yaşansa da bu değişim ve gelişimin operasyonel ve taktik seviyede de gerçekleşmesi gerekmektedir. Stratejik seviyede "Gerekli tüm tedbirlerin alınması" şeklindeki bir yetkilendirmeyi içeren BM Güvenlik Konseyi kararı her ne kadar her şey için yeterli gibi görülse de BM angajman kuralları ile uluslararası toplumun isteklerini yerine getirmekten alıkoyacak şekilde askerlerin yapabileceklerine dair bir takım kısıtlamaların getirilmesi BM Güvenlik Konseyi kararlarını anlamsız hale getirebilmektedir[793]. BM Güvenlik Konseyi'nin farklı hukuki yaklaşımların uyumlulaştırılabilmesi hedefine ulaşabilmek için çok büyük bir potansiyeli bulunmaktadır. Bu hedefe ulaşılabilmesi gerekli hukuki düzenlemelerin oluşturulabilmesi geleceğe dair

[792] David Kennedy, **The Dark Sides of Virtue: Reassessing International Humanitarianism**, Princeton University Press, Princeton, 2004, s.332.
[793] Stephens, s. 170.

en büyük umut ve meydan okuma olacaktır[794].

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin uygulayacağı angajman kurallarına ilişkin hukuki düzenlemelerin yeterli olduğunu söylemek mümkündür. Harekat alanında uygulanacak angajman kurallarının, hukuk kuralları çerçevesinde askeri ve politik temellerinin oluşturulması sonrasında, uluslararası nitelikteki harekat alanına yansıtılması, askeri hukukçuların en önemli görev ve sorumluluklarından bir tanesidir.

[794] Stephens, s. 170.

SONUÇ:

Uluslararası toplumun, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması maksadıyla kuvvet kullanılmasına ilişkin yaklaşımları en azından teorik olarak, zaman içinde değişim göstererek gittikçe olgunlaşan ve 20'nci yüzyılda BM Antlaşmasıyla birlikte prensip olarak devletler tarafından tek taraflı olarak kuvvet kullanılmasının yasaklanması ile neticelenen bir süreç izlemiştir.

Uluslararası hukukta kuvvet kullanma, ülkelerin uluslararası barış ve güvenliğe dair kendi bakış açıları ile ülkelerin kendi milli menfaatlerinin olaylardan nasıl etkilediği göz önünde bulundurularak ülkelerin politik yaklaşımlarından önemli derece etkilenmektedir. Kuvvet kullanmaya dair politik yaklaşımın etkisi dikkate alındığında kuvvet kullanmanın hukuk çerçevesine oturtulmasının bir başka deyişle uluslararası hukuk çerçevesinde kuvvet kullanımının uluslararası barış ve güvenliğe katkısı kanaatimizce tartışılmazdır. Uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bir olay uluslararası hukuk çerçevesinde bertaraf edilmelidir. Aksi takdirde barış ve güvenliği temin için alınan tedbirlerin bizatihi kendilerinin de uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmesi muhtemeldir.

Uluslararası hukukta kuvvet kullanımını etkileyen bir diğer önemli husus da demokrasilerin gelişmesi ve demokrasilerde vatandaşların kendi silahlı kuvvetlerinin hangi amaçla kullanılacağını bilerek, kendi onayları ile silahlı kuvvetlerin kullanılmasını istemeleridir.

Uluslararası hukukta kuvvet kullanımına ilişkin bu gelişmeler

uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında kullanılan önemli araçlardan biri olan barış harekâtlarını da önemli şekilde etkilemektedir. Kuvvet kullanma aracı olarak barış harekâtlarının kullanılması ile barış harekâtları esnasında kuvvet kullanımı birbirinden farklı ancak birbirini doğrudan etkiler niteliktedir. Barış harekâtlarında kuvvet kullanımına ilişkin esaslar, harekâtların hukuki temellerini ve dolayısıyla harekâtların başarıya ulaşmasını doğrudan etkilemektedir. Barış harekâtlarında kapsamında kuvvet kullanımının hukuksal çerçevede gerçekleştirilmesi bir başka deyişle harekâtların uluslararası hukuk çerçevesinde icra edilmesi harekâtların etkinliğini ve başarısını doğrudan etkilemektedir.

Barış harekâtlarında kuvvet kullanımı; barış harekâtları kapsamında kuvvet kullanımına ilişkin esaslar ve barış harekâtları esnasında kuvvet kullanımı alt başlıklarında değerlendirilebilir. Barış harekâtları kapsamında kuvvet kullanma, barış harekâtlarına ne şekilde ve kimin yetkisinde başvurulacağı hususlarını ve harekâtlara esas prensipleri kapsamaktadır. Barış harekâtları esnasında kuvvet kullanımı ise silahlı çatışma hukuku ve angajman kuralları çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir.

Barış harekâtları, BM Anlaşması'nda açık bir düzenleme olmamasına rağmen BM kapsamında yerleşik bir şekilde uygulanmaktadır. BM'nin doğal görevi olan uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve korunması görevinin yerine getirilmesi için tarafsız bir askeri gücün varlığı önemlidir. Her ne kadar bu tür bir gücün oluşturulması konusunda yetki BM Güvenlik Konseyi ve BM Genel Kurul'u arasında paylaşılmış ise de politik nedenlerle Güvenlik

Konseyi bu tür güçlerin oluşturulmasında daha etkindir. Yetkisi değiştirilebilir olmakla birlikte, BM Genel Sekreteri, kuvvetin genel kontrolü ile görevlendirilmiştir.

Tüm işlevleriyle birlikte gelişmiş ve kalıcı bir BM gücünün yokluğunda, barış harekâtları, özellikle Kore'de ve Körfez krizinde hissedilen BM'nin merkezi nitelikteki güvenlik sistemindeki bir çok işlevi yerine getirme potansiyelini taşımaktadır. BM Anlaşması'nın VII'nci bölümündeki merkeziyetçi düzenlemelere rağmen, şu zamana kadar BM kapsamındaki barışa zorlama tipindeki barış harekâtlarında kuvvet kullanmaya ilişkin yetki Güvenlik Konseyi tarafından devletlere ya da devletler grubuna devredilmiştir.

Bu tür bir yetki devrinin pratik gerekçeleri bulunmakla birlikte uygulamada yanlış olduğunu düşünmekteyiz. Yetki devrinin pratik gerekçesi, zorlama içeren bir harekâta katılacak kuvvet bulma zorluğunun yetki devrinin bir devlete ya da devletler grubuna verilmesi sonrasında ortadan kalkmasıdır. Merkezi nitelikte bir BM kuvvetinin olmamasının doğal sonucu, harekât için kuvvet gerekliliğinin üye devletler tarafından karşılanmasıdır. BM Güvenlik Konseyi tarafından harekât için kuvvet bulunmaya çalışılması yerine yetkinin devlet ya da devletler grubuna verilmesi ve kuvvet kompozisyonunun bu devletler tarafından sağlanması pratik bir çözüm yoludur. Bu uygulamanın yol açtığı en büyük sorun, uygulamanın barış harekâtlarında tarafsızlık prensibine zarar verebilmesi ve yetkiyi alan devletin uluslararası barış ve güvenlik önceliğini ihmal ederek kendi siyasi çıkarları doğrultusunda hareket etme ihtimalidir. Afganistan'da yürütülen Kararlı Destek Harekatı'nda en etkin rolü

üstlenen Amerika'nın, Kararlı Destek Harekatı'nın temel amacı olan Afganistan'ın güvenlik altyapısının geliştirilmesinden ziyade bölgede stratejik konumunu geliştirmek maksadıyla hareket ettiği söylenebilir.

Barış harekâtlarında, geleneksel barışı koruma harekâtları ile barışa zorlama harekâtları arasındaki çizginin zaman içerisinde birbiriyle iç içe geçmesinden dolayı BM Güvenlik Konseyi'nin barış harekâtlarına ilişkin daha net bir uygulama geliştirmesi gerekmektedir. Özellikle barışa zorlama harekâtlarındaki yetkilendirme konularında, açıkladığımız nedenlerle her ne kadar tahmin edilebilir bir gelişme dahi olsa, devletlere daha çok inisiyatif tanır nitelikte davranması ciddi bir eleştiri nedenidir. Bununla birlikte barışa zorlama harekâtlarında olmasa da kuvvet kullanmayı içeren diğer harekâtlarda BM Genel Sekreteri'nin daha çok sorumluluk alması gerektiği yönünde merkezi yaklaşımlar da gelişmektedir. Bu tür harekâtlar üzerindeki hukuksal kontrol mekanizmalarının artırılması, harekâtların batının ya da (eğer bölgesel bir organizasyon tarafından yapılıyorsa) bölgesel bir gücün hâkimiyetinde yapıldığı suçlamalarını engelleyeceği gibi aşırı güç kullanılmasını da önleyebileceği için oldukça önemlidir.

Barışa zorlama harekâtları dâhil tüm barış harekâtlarında BM Güvenlik Konseyi'nin yetkisinde kuvvet oluşturulması ve BM Genel Kurulu ile Genel Sekreteri'nin harekâtlara ilişkin kontrol mekanizmalarında daha etkin rol oynaması harekâtların etkinliğini artıracaktır.

BM'nin harekâtlardaki kontrolünün artırılmasının faydaları olduğu gibi, BM'nin bu tür askeri harekâtlara etkin katılımının, BM'nin barışın

korunmasında ve barışa aracılık edilmesindeki tarafsız niteliğine da zarar verebileceği öne sürülebilir ise de Bosna tecrübesinden de hatırlanacağı üzere tarafsızlığın korunması için uluslararası barış ve güvenlik için hareket edilmemesi halinde ödenecek bedel çok daha ağırdır.

Kuvvet kullanmayı içeren harekâtlarda daha merkeziyetçi olmak, BM Güvenlik Konseyi'nin bölgesel kuruluşlar üzerindeki üstünlüğüne yönelik uygulamaları gerektirmektedir. Bu kapsamda bu kuruluşların harekâtlar öncesinde BM Güvenlik Konseyi tarafından görevlendirilmesi ve askeri harekâtlar esnasında bu kuruluşların BM Güvenlik Konseyi tarafından daha yakından kontrol edilmesi gerekmektedir. Geleneksel, tarafsız ve rızaya dayalı barışı koruma harekâtlarında BM'nin yetkilendirmesine ihtiyaç bulunmamaktadır. BM üzerindeki yükün azaltılması için bu kapsamdaki harekâtların yapılması teşvik edilmelidir. Ancak bu tür bir harekât yapıldığı iddia edilerek zorlama içeren bir harekât yapılması ve BM'den bu konuya ilişkin bir yetkilendirme gerekmediği iddia edilmesi her zaman karşılaşılabilecek bir risktir.

Kuvvet kullanmayı temel alması nedeniyle zorlama içeren barış harekâtlarında hukuki ve pratik nedenlerle yetkilendirme ihtiyacı bulunmaktadır. Böyle bir yetkilendirmenin gerekli olmadığının değerlendirildiği hallerde, bölgesel savunma/güvenlik kuruluşlarına bölgelerinde hâkimiyet kuracak hatta bölgeyi istismar edecek nitelikte zor kullanma serbestliği tanınmış olacaktır.

Kuvvet kullanma içeren tedbirlerde, politik baskılar BM yetkilerinin

merkezden devletlere doğru kaymasına neden olmuştur. Bu barış harekâtlarındaki hukuki kontrol mekanizmalarının eksik olduğunun önemli bir göstergesidir. Birleşmiş Milletler'in barışı sağlama fonksiyonun korunması ve geliştirilmesi için, Kuvvet kullanma içeren barış harekâtlarında, harekât ister kolektif olarak, ister bir devlet ya da bölgesel kuruluş tarafından icra edilsin mutlaka daha etkin bir kontrol sistemi gereklidir.

Burada belirtilmesi gereken bir başka husus uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında BM Güvenlik Konseyi'nin etkin rolüdür. Harekâtlara ilişkin yetkilendirmenin, harekâtlara ilişkin usul ve esasların BM Güvenlik Konseyi tarafından belirlenmesi, harekâtlar esnasında yetki eksiğinden kaynaklanabilecek hususları en aza indirecektir. Barış harekâtına ilişkin yetki söz konusu olduğunda en tartışmasız husus BM Güvenlik Konseyi'nin yetkisidir.

Uluslararası hukuk çerçevesinden bakıldığında, BM barış harekâtları esnasında uygulanabilecek hukukun temel noktalarını silahlı çatışma hukuku oluşturmaktadır. 1999 öncesinde BM barış harekâtlarında, uluslararası insancıl hukukun ruhu ve prensiplerinin uygulanabileceği değerlendirilirken 1999 yılındaki Genel Sekreter Bildirisi ile BM tarafından ilk kez uluslararası insancıl hukukun temel prensiplerinin ve kurallarının yani silahlı çatışma hukukunun BM barış harekâtlarında uygulanabileceği kabul edilmiştir.

BM barış harekâtını yürüten kuvvetlerin çatışmanın taraflarının uluslararası insancıl hukuk kapsamındaki ihlallerini durdurmak ya da önlemek için makul tedbirleri almaları ya da faaliyetleri icra etmeleri uluslararası barış

ve güvenliğin tesisi için önemlidir. Bu kapsamda alınacak tedbirlerin ya da icra edilecek faaliyetlerin kendilerinin ayrı bir insancıl hukuk ihlali olmaması ve mevcut durumu daha kötüye götürebilecek nitelikte olmaması gerekmektedir.

Açıkça söylenebilir ki silahlı çatışma hukukunun barış harekâtları kapsamında uygulanması harekâtların hukuksal temellerine ve başarısına katkı sağlayacaktır.

Burada değerlendirmesi gereken önemli bir başka konu silahlı çatışma hukukunun herhangi bir silahlı çatışmada uygulandığı şekilde mi barış harekâtlarında uygulanacağıdır. Yani, askeri gereklilik, ayırt etme, gereksiz acı ve ıstırabın önlenmesi ve orantı ilkeleri herhangi bir barış harekâtında da bir savaşta olduğu gibi mi uygulanacaktır? Meşru müdafaa hali haricinde kuvvet kullanmayı içermeyen geleneksel barışı koruma harekâtları tipindeki barış harekâtları için bir sorun bulunmamaktadır. Çünkü bu harekâtlar karakteristikleri gereği zor kullanma içermedikleri için silahlı çatışma hukuku kurallarının uygulanmasını gerektirmemektedirler. Ancak zor kullanma içeren barış harekâtları özelinde askeri gereklilik, ayırt etme, gereksiz acı ve ıstırabın önlenmesi ve orantı ilkelerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, askeri gereklilik, ayırt etme ve gereksiz acı ve ıstırabın önlenmesi ilkeleri açısından kanaatimizce herhangi bir savaş ile zor kullanma içeren barış harekâtları arasında uygulama farklılığı bulunmamaktadır. Orantılılık ilkesi bakımından ise barış harekâtlarının ayrı bir değerlendirmeye tabii tutulması kanaatindeyiz.

Orantılılık ilkesinin, savaşanların salt askeri gereklilik nedeni ile

savaş hukuku kurallarını ihlal edemeyeceklerini, askeri gereklilik ve sivillerin zarar görme ihtimali arasında makul ve kabul edilebilir bir oran olması gerektiğini ifade ettiğini dikkate aldığımızda orantılılık ilkesinin barış harekâtları için geçerli olmadığını düşünmekteyiz. Bu düşüncemizin temelinde, barış harekâtlarının en temel görevlerinden bir tanesinin harekât alanındaki sivilleri korumak olduğu, hatta uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacıyla yürütülse dahi harekât alanındaki tek bir sivilin bile zarar görmemesi için gerekli her şeyin yapılması gerekliliğidir. Bir savaşta askeri gerekliliğin bulunduğu hallerde orantılık ilkesi gözetilerek sivillerin zarar görme ihtimalinin bulunduğu hallerde dahi kuvvet kullanma ihtimali vardır. Ancak barış ve güvenliğin bulunmadığı yerdeki düzeni sağlamak ve bu kapsamda bölgedeki masum sivilleri korumak maksadıyla yürütülen bir barış harekâtında askeri gereklilik nedeniyle hiçbir koşulda sivillere zarar verebilecek şekilde kuvvet kullanılamaz. Bu durumu, polisin bir suçluyu yakalamak maksadıyla dahi olsa suçlunun etrafındaki diğer vatandaşlara zarar verecek şekilde silah kullanamamasına benzetebiliriz.

Barış harekâtlarında kuvvet kullanımına ilişkin bir başka önemli konu, BM barış harekâtlarını icra eden askeri personel için operasyonel ve hukuki çerçevenin açık ve belirgin bir şekilde düzenlenmesidir. Bu çerçeve kendilerine verilen resmi görev, harekâta ilişkin SOFA, harekâta ilişkin tespit edilmiş angajman kuralları, harekât emri ve diğer uygulama emirleri tarafından çizilmektedir. Kendilerine verilen göreve/emirlere uyulmaması halinde askeri personelin cezai sorumluluğu doğmaktadır. Bu kapsamda kendilerine verilen göreve ve emirlere emirlere uyulmaması ile kendilerine verilen görev ve emrin

yerine getirilememesi hususlarını birbirinden ayırmak gerekmektedir. İlki için cezai sorumluğun doğabileceği çok açıkken ikincisi için ancak emir ve görevlerin kendisi hatasından kaynaklanan nedenlerden dolayı yerine getirilemediği hallerde cezai sorumluluk doğabilecektir. Burada önemli olan husus operasyonel ve hukuki çerçevenin birbirleri ile tutarlı olmasıdır.

Harekât alanındaki askerler ile harekât alanında uyulması gereken kuralları koyanlar arasında böyle bir köprünün bulunmadığı hallerde harekât alanına uygun kurallar bulunmaması nedeniyle BM harekâtını icra edenler harekâtı etkin bir şekilde icra edemeyecekleri gibi ciddi zarar da görebilirler. Böyle bir sorunla karşılaşmamak için barış harekâtlarına yönelik angajman kurallarını oluşturulması esnasında; harekâtın icra edileceği bölgede bulunulmasının hukuki temelleri, varsa harekâta ilişkin BM Güvenlik Konseyi Kararı ve bu kararın kapsamı, verdiği yetkiler ile Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması (SOFA) başta olmak üzere harekâtın icrasına ilişkin uluslararası düzenlemeler bir bütün olarak harekâta ilişkin operasyonel gerekliliklerle birlikte değerlendirilmelidir. Angajman kuralları mevcut hukuki durum, siyasi durum ve askeri gerekliliklere uygun olmalıdır.

BM harekâtları kapsamında karşılaşılan en önemli sorunlardan bir tanesi, çatışmanın taraflarının uluslararası insancıl hukuk kapsamındaki bir ihlali ile karşılaşıldığında bu ihlale karşı gerekli bir tedbir alma yükümlülüğü bulunup bulunmadığı konusudur. Barış harekâtları kapsamında bu konuda bir görev verilmediği durumlarda çözülmesi çok zor bir ikilem ile karşılaşılabilmektedir. Misyona sadece izleme ve gözlem görevi verildiği

hallerde taraflar arasında bir çatışma çıkması halinde bu konuya ilişkin sorunlar ortaya çıkmaktadır. Dar bir çerçeve ve görev ile değişken bir çatışma ortamında görevlendirilen BM kuvvetinin her durumda böyle bir sorunla karşılaşacağı aşikârdır. Ortama uygun görev ve yetkilerle donatılmamış bir BM kuvvetinin başarılı olamamasının en önemli ve olumsuz neticesi, BM kuvveti özelinde genel olarak BM'ye olan saygı ve güvenin azalmasıdır. Bu duruma ilişkin yegâne çözüm çatışma ortamının doğru analiz edilmesi, sürecin nasıl gelişebileceğinin mümkün olduğunca ayrıntılı değerlendirilerek BM barış harekâtının görevinin kapsamlı bir şekilde önceden belirtilmesidir. Harekât alanındaki mevcut durum ve harekât sürecinde karşılaşılabilecek muhtemel gelişmeler analiz edilmeden görevlendirilen barış harekâtının faydadan çok zarar getirebileceği ve mevcut durumu daha da kötüleştirebileceği Kongo ve Somali'de canlı olarak tecrübe edilmiştir.

BM harekâtları esnasında çatışmanın taraflarının uluslararası insancıl hukuk kapsamındaki bir ihlali ile karşılaşıldığı hallere ilişkin bir başka çözüm yolu, bu ihlallere yönelik bir görev ya da yetki bulunmasa dahi yürütülen her harekâtta böyle bir durumla karşılaşılması halinde durumun mutlak surette rapor edilmesidir. Bu hususta raporlamanın gerekliliğine ilişkin standart bir düzenlemenin BM Güvenlik Konseyi kararlarında yer alması önemlidir. Bu şekilde herhangi bir ihlalle karşılaşıldığında, bu ihlallere BM kuvvetleri tarafından bir tedbir alınamasa dahi konunun BM Güvenlik Konseyi önüne getirilebilecek ve etkin bir tedbir alınabilmesi imkânı doğabilecektir.

BM barış harekâtları esnasında harekâtın icra edildiği yerdeki yerel

hukuka saygılı olmak ve yerel hukuk ile uyumlu hareket etmek harekâtın başarısını önemli ölçüde etkilemektedir. Harekâtın hedefleri ve harekâta ilişkin düzenlemeler ile çatışmadığı müddetçe yerel hukuk ile uyumlu hareket edilmesi harekâtın icra edildiği bölgedeki yaşayanlar üzerinde olumlu etki yaratacak ve harekâtın yerel vatandaşlar tarafından da benimsenerek desteklenmesini sağlayabilecektir. Yerel vatandaşların desteği, harekât alanında, harekâtın başarıya ulaşmasındaki en önemli faktörlerden bir tanesidir. Burada yerel hukuka saygı duyulması kadar önemli diğer faktör duyulan bu saygının dışarıdan görülmesi ve bilinmesidir.

BM barış harekâtlarının görev ve yetki çerçevesinin kapsamlı belirlenmesi önemlidir. Barış harekâtlarının yürütüldüğü harekât ortamının değişkenliği karşısında önemli bir diğer husus da harekâtı icra edecek kuvvetlerin harekâtın değişen koşullarına uyum sağlayabilecek şekilde donatılması, teçhiz edilmesi ve eğitilmesidir. Hafif silahlarla teçhiz edilmiş ya da silahsız gönderilmiş bir BM unsurunun harekât ortamının ağır bir çatışma ortamına dönüşmesi halinde büyük bir risk ile karşı karşıya kalacaktır. Burada önemli husus harekât ortamındaki olası risklerin ve değişiklerin önceden öngörülebilmesidir. Hiçbir risk içermeyen ya da çok düşük bir risk içeren geleneksel barışı koruma harekâtında personelin ağır silah ve araç ve gereçlerle donatılması faydadan çok zarar getirebileceği gibi yüksek risk içeren harekât ortamlarında personeli hafif silahlarla donatmak da doğru bir hareket tarzı olmayacaktır. Bir kez daha yinelemek gerekir ki harekât alanının önceden doğru analiz edilmesi harekâtların başarısı için çok önemlidir. Birliklerin yetkilerinin yetersiz olduğu hallerde de uygun yetkinin tespiti hızlı ve esnek bir

şekilde yapılabilmelidir.

BM barış harekâtını yürüten kuvvetlerin çatışmanın taraflarının uluslararası insancıl hukuk kapsamındaki ihlallerini durdurmak ya da önlemek için yetki sınırlarını aşmaksızın makul tedbirleri almaları ya da faaliyetleri icra etmeleri uluslararası barış ve güvenliğin tesisi için önemlidir. Bu kapsamda alınacak tedbirlerin ya da icra edilecek faaliyetlerin kendilerinin ayrı bir insancıl hukuk ihlali olmaması ve mevcut durumu daha kötüye götürebilecek nitelikte olmaması gerekmektedir. İşlevini yerine getirebilen yerel otoritenin bulunduğu hallerde durumu el koyularak ilgililerin yerel otoriteye teslim edilmesi uygun bir hareket tarzı olmakla birlikte etkin bir yerel otoritenin bulunmadığı hallerde yukarıda belirttiğimiz şekilde durumun BM emir komuta zincirinde raporlanması yegâne çözüm yoludur. Kanaatimizce Bosna'da yaşandığı gibi ağır insan hakları ihlallerinin yaşandığı durumlarda barış harekâtını yürüten birliklerin imkân kabiliyeti dâhilinde ise en azından ihlali sona erdirecek tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Barış harekâtlarında karşılaşılan insan hakları ihlallerine yönelik en uygun çözüm yolu ise kanaatimizce harekâtın icra edildiği yerdeki temel devlet düzeninin sağlanarak hukuk ihlallerinin bizatihi kendi sistemleri tarafından yaptırıma bağlanmasıdır. Kendi ayakları üzerinde duramayan bir sistemi, sürekli dışarıdan müdahale ile ayakta tutmak mümkün değildir.

Barış harekâtlarında silah kullanma yetkisinin kapsamı önemlidir. Barış harekâtlarında silah kullanımı bir amaç değil bir araçtır. Hatta harekâtlarda silah kullanımı en son başvurulması gereken araçlardan biridir.

Harekâtların nev'ine göre silah kullanma yetkisi düzenlenmeli ve silah kullanmaya ilişkin temel prensip meşru müdafaa halleri hariç mümkün olduğunca silah kullanılmaması olmalıdır. Burada silah kullanma yetkisinin dar tutulması gerektiği anlaşılmamalıdır. Silah kullanma yetkisi mümkün oldukça değişen harekât ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde esnek ya da geniş olmalıdır. Barış harekâtlarında silah kullanımın harekâta yönelik riskleri artırdığı ve yerel halk desteğini olumsuz etkilediği dikkate alınarak geniş bir yetki verilmiş olsa da yetkinin kullanılmasında mümkün olduğunca muhafazakâr davranılmalıdır.

Kuvvet kullanılması esnasında her zaman için öldürmekten ziyade caydırıcılık temel hedefi ile hareket edilmesi, ateş edilmesi halinde can kaybına neden olmayacak ağırlıkta ateş edilmesi, ateş edilmesinin her zaman kontrollü ve belirli hedeflere yönelik olması, atışlara ilişkin kayıtları tutması ve gereksiz ateş etmekten mümkün olduğunca kaçınılması önemlidir.

Harekâtlar esnasında uygun emir komuta doğrultusunda, yeterli askeri yeteneğe ve hukuksal yetkiye sahip bir şekilde kuvvet kullanılmalıdır.

Harekât yapılan ülkenin durumu ve harekâtın özelliklerine göre barış ve güvenliğin sağlanması için uygun enstrümanların en baştan BM Güvenlik Konseyi tarafından doğru seçilmesi gerekmektedir.

BM harekâtını yürütecek birliklerin uygun zamanda ve uygun şekilde konuşlanmaları harekâtın etkinliği için en önemli faktörlerden birisidir. Geç konuşlanma harekâta katılan birliklerin etkinliğini azaltacağı gibi birliklere yönelik riskleri de artırmaktadır. Birliklerin yetkilerinin en baştan iyi belirlenmesi

gerektiğini bir kez daha tekrarlamakta fayda vardır.

Harekâtlar esnasında uygulanacak kuvvet kullanma/angajman kurallarının açık, net ve belirgin olması gerekmektedir. Birliklerin bu kuralların ne zaman ve nasıl uygulanacağı konusunda tereddütlerinin bulunmaması gerekmektedir.

BM harekâtları esnasında harekâta katılan birlikler arasında kolluk tecrübesi ve yeteneği olan birimlerin olması oldukça faydalıdır. Harekât esnasında askeri görevler yanında kolluk görevlerinin de bulunması nedeniyle bu görevlerin kolluk tecrübesi olmayan askeri birlikler tarafından yerine getirilmesi esnasında insan hakları ihlalleri yaşanması muhtemeldir. Barış harekâtlarının savaş benzeri askeri bir görevden ziyade suçun önlenmesi ya da suçluların yakalanmasını içeren bir polis görevine benzemesi nedeniyle harekât alanında asker kökenli kolluk birimi olarak Jandarma birliklerinin bulunması bu kapsamda en iyi çözümdür.

BM harekâtları arasındaki geçiş süreci de harekâtların başarısı için çok önemlidir. Geçiş sürecinde yaşanan boşluklarda, harekât alanındaki ayrılıkçılar durumu kolaylıkla istismar etmekte ve yeni harekâtın askeri gücünü test etmektedir. Aynı harekât alanında görev yapan BM kuvvetleri arasında bir görev değişimi yapılacaksa bunun çok iyi planlanması, başta kuvvet kullanma olmak üzere yeni harekâtın uygulanmasına ilişkin hiç bir boşluk bırakılmaması gerekmektedir. Yeni harekâtta eski harekâtta görev yapan bir kısım BM personelinin görevlendirilmesi, geçiş süreci için faydalı olabilecektir.

BM harekâtlarında bir çok ülke birliğinin bulunması nedeniyle

angajman kuralları konusunda ortak bir anlayışın bulunması harekâtın başarısı için çok önemlidir. Her bir ülkenin askeri eğitimi, disiplini, silah kullanmaya ilişkin kuralları, ülke politikası birbirinden farklı nitelikte olabilmesi nedeniyle farklı yaklaşımların ortak bir zeminde buluşması önemlidir. Ortak zeminde buluşulması angajman kurallarının tüm ülkeler için aynı şekilde ve aynı anlamda geçerli olduğu anlamına da gelmemelidir. Önemli olan harekâta katılım sağlayan ülkeler diğer ülkelerin kuvvet kullanmaya ilişkin çekincelerini bilmesi ve harekât esnasında diğer ülke birliklerinin nasıl davranacağını öngörebilmesidir.

Harekata katılan devletlerin hukuk düzenlerinin monist ya da düalist olduklarına bakılmaksızın, harekatlar esnasında uygulanacak uluslararası hukuk kuralları ve iç hukuk kuralları arasında yaşanabilecek çatışmalar öngörülmeye çalışılarak harekat başlangıcında konuya ilişkin bir çözüm bulunmalıdır.

Harekâtın amacına uygun şekilde gerekli tüm yetkileri veren ve aynı zamanda harekâta katılım sağlayan ülkelerin milli hukukları ile de uyum sağlayan ortak BM angajman kurallarının oluşturulabilmesi çok da kolay olmasa bile günümüz harekâtlarının en önemli konularından birisidir.

Türk Silahlı Kuvvetleri çerçevesinde angajman kurallarını değerlendirdiğimizde mevzuatımızda barış harekâtları kapsamında kuvvet kullanmaya ilişkin bir eksiklik olmadığı düşünülmektedir. Türkiye'nin katılım sağladığı harekâtlarda genel olarak kuvvet kullanmama prensibi doğrultusunda hareket edildiği dikkate alındığında meşru müdafaa

kapsamında kuvvet kullanma önem kazanmaktadır. Katılım sağlanan harekâtlar öncesinde özellikle meşru müdafaa konusunda personel eğitilmeli, muhtemel karşılaşılabilecek olaylar analiz edilmeli ve mümkünse örnek olay bazında personel eğitilmelidir. Eğitimin kâğıt üzerinde teorik olarak verilmesi sonrasında uygulamalı olarak da verilmesi önemlidir.

Barış harekâtlarında kuvvet kullanmaya ilişkin dikkat edilmesi gereken hususların hemen hemen her biri zaman içindeki yaşananların dolaylı bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle üzerinde durulan her bir konunun altında geçmişte yaşanan bir olay ve muhtemelen kan ve gözyaşı vardır.

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında önemli enstrümanlardan biri olan barış harekâtlarının temel maksadının uluslararası barış ve güvenlik olduğu, barış harekâtları esnasında hukuk düzeninin yine hukuksal çerçevede sağlanması gerektiği bu kapsamda barış harekâtlarında kuvvet kullanılmasının mutlaka hukuksal çerçevede yapılması gerektiği açıktır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AREND, Anthony Clarc ve BECK, Robert J., International Law and The Use of Force Beyond the United Nations Charter Paradigm, London, Routledge, 1993.

ANDERSON, G., UNOSOM II: Not Failure, Not Success, D. C. F. Daniel and B. C. Hayes (Ed.), Beyond Traditional Peacekeeping, Macmillan, London, 1995.

Annotated Supplement to the Commander's Handbook on The Law of Naval Operations (NWP 1-14M), reproduced in A.R. Thomas and James C. Duncan (eds), International Law Studies ('Bluebook Series'), Vol.73, 1999.

ASLAN, Muzaffer Yasin, Teoride ve Uygulamada Savaş Suçları, Bilge Yayınevi, Ankara, 2006.

BAŞEREN, Sertaç H., Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003.

BELLAMY, Alex, WILLIAMS, J. ve GRIFFIN, Paul Stuart, Understanding Peacekeeping, Polity Press with Blackwell Publishing Ltd., Cambridge, 2004.

BERDAL, Mats R., Whither UN Peacekeeping, Adelphi Paper, 281, Brasseys, London, 1993.

BERDAL, Mats, Lessons not Learned: The Use of Force in Peace Operations in the 1990's, Managing Armed Conflicts in the 21st Century, (ed.) ADEBAJO Adekeye, SRIRAM, Chandra Lekha, Frank Cass Publishers, Wiltshire, 2001.

Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekatları Departmanı, Kuvvet Oluşturma Bölümü, Sudan'daki Birleşmiş Milletler Harekatına Asker Gönderen Ülkeler İçin Kılavuz, New York, 2005, EK J "Angajman Kuralları: Askerlerin El Kartı"

Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtları, Prensipler ve Kılavuzlar, Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtları Departmanı-Harekât Sahası Destek Bölümü, BM Sekreterliği, New York, 2008.

BOWETT, D.W., United Nations Force: A Legal Study of United Nations Practice, London, 1969.

BOWETT, D.W., United Nations Forces, New York, Frederick A. Praeger Publishers, 1964.

BOYN, James M., United Nations Peace Keeping Operations, A Military and Political Appraisal, New York, Washington/London, Praeger Publichers, 1971.

BOZKURT, Enver, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı, 3.Baskı, Ankara

2007.

BURNS, Arthur Lee ve HEATHCOTE, Nina, Peacekeeping by UN Forces: From Suez to the Congo, Princeton Studies in World Politics, no. 4, Praeger for the Center for International Studies, Princeton, New York,1963.

ÇAYCI, Sadi, Harekat Hukuku, Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 1992.

ÇAYCI, Sadi, Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 1995.

DAMROSCH, Lori Fisler, The Interface of National Constitutional Systems with Internatıonal Law and Institutions on Using Military Forces: Chancing Trends in Executive and Legislative Powers, Democratic Accountability and the Use of Force in International Law, Charlotte Ku and Harold K. Jacobson (ed.), Cambridge Univercity Press, Cambridge, 2003.

DIEHL, Paul F, International Peacekeeping, John Hopkins University Press, Baltimore, 1994.

DİMEGLİO Richard P. ve diğerleri, Law of Armed Conflict Deskbook, (ed.) William J. Johnson & Andrew D. Gillman, International and Operational Law Department The Judge Advocate General's Legal Center and School, U.S. Army Charlottesville, Virginia, 2012.

DURCH, William J., The Evalution of UN Peacekeeping: Case Studies and Comparative Analysis, New York, NY: San Martines Press, 1994.

ELBADAWI, Ibrahim A. ve SAMBANIS Nicholas, External Interventions and the Duration of Civil Wars, Washington DC: World Bank, 2000.

ERMAN, Sahir, Askeri Ceza Hukuku: Umumi Kısım ve Usul, 7'nci baskı, İstanbul, Üçdal neşriyat, 1983.

Everyone's United Nations, A Handbook on the Work of the United Nations, New York, United Nations Department of Public Information, July, 1986, tenth edition.

FINDLEY, Trevor, The Use of Force in UN Peace Operations, Oxford University Press, New York, 2002.

GALI, B.Bhutros, Bir Barış Gündemi: Önleyici Diplomasi, Barış Sağlama ve Barış Koruma, Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi, Ankara, 1993.

GALI, Boutros Boutros, An Agenda for Peace, New York, United Nations, 1992.

GHALI, Boutros, Boutros, Introduction in United Nations, The United Nations and Somalia 1992–1996, UN Department of Public Information, New York, 1996.

HAYES, C. Brad, Naval Rules of Engagement: Management Tools for Crisis, RAND Corparation, Santa Monica, 1989.

HIGGINS, Rosalyn, United Nations Peacekeeping 1946–1967, Documents and Commentary. Vol. 1: The Middle East, Oxford University Press, Oxford, 1969.

HIRSCH, John. L. ve OAKLEY, Robert. B., Somalia and Operation Restore Hope: Reflections on Peacemaking and Peacekeeping, US Institute of Peace Press, Washington DC, 1995.

KALDOR, Mary, New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era, Polity Press., Cambridge, 1999.

Kara Harp Hukuku, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Yayını, İstanbul, , 1981.

KENNEDY, David, The Dark Sides of Virtue: Reassessing International Humanitarianism, Princeton University Press, Princeton, 2004.

KESKİN, Funda, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1998.

KU, Charlotte ve JACOBSON, Harold K., Broaching the Issues, Democratic Accountability and the Use of Force in International Law, Charlotte Ku and Harold K. Jacobson (ed.), Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

LEFEVER, E. W. ve JOSHUA, W., United Nations Peacekeeping in the Congo, 1960–1964: An Analysis of Political, Executive and Military Control, Vol. 2, Full Text, Brookings Institution for the US Arms Control and Disarmament Agency (ACDA), Washington, DC, 30 June 1966.

McCLUNG, (Col.) Kevin J., Law of Land Warfare and Rules of Engagement: A Review of Army Doctrine and Training Methodologies, U.S. Army War College (research paper) http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA423617.

McCOUBREY, Hilaire ve WHITE, Nigel D, The Blue Helmets: Legal Regulation of United Nations Military Operations, Darmont Publishing Company, 1996, Vermont.

MCCOUBREY, Hilaire ve WHITE, Nigel D., International Organizations and Civil Wars, Dartmauth, Aldershot, 1996.

MELTSNER, Arnold J., Rules for RULERS, Temple University Press, Philedelphia, 1990.

MERAY, Seha, Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler, 2. Baskı, Ankara, A.Ü. SBF Yayınları 1979.

NALCIOĞLU, Orhan, Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtının Hukuksal Esasları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1997.

OSWALD, Bruce, DURHAM, Helen ve BATES, Adrian, Documents on the Law of UN Peace Operations, Oxford University Press, New York, 2010.

ÖZBEK, Veli Özer, Yeni Türk Ceza Kanunu İzmir Şerhi, Ankara Mayıs 2005.

PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri, IV. Kitap, Ankara, Turhan Kitabevi, 2000.

PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Ankara, Turhan Kitabevi, 2005.

PEARSON, Lester B., Mike: The Memoirs of the Right Honourable Lester B. Pearson, J. A. Munro, and A. I. Inglis, (eds),Vol. 2, 1948–1957, University of Toronto Press, Toronto, 1973.

Policy Paper on Authority, Command and Control in United Nations Peacekeeping Operations, Ref. 2008.4, United Nations Department of Peacekeeping Operations Department of Field Support, 2008.

RATNER, Steven, The New UN Peacekeeping: Building Peace in Lands of Conflict After the Cold War, New York, San Martines, 1996.

RUGGIE, John Gerard, The UN, Peace and Force, ed. Michael PUGH, The UN and the Collective Use of Force: Whither or Whether, Frank Cass&Co.Ltd., London, 1997.

RUSSELL, Ruth, A History of the United Nations Charter: The Role of the United States 1940- 45, The Brookings Institution, Washington D.C, 1958.

Sanremo Angajman Kuralları El Kitabı, Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü, Sanremo, 2009. El Kitabı'nın tam metni için; http://www.iihl.org/sanremo-handbook-on-roe (18.08.2015).

SEYERSTED, Finn, United Nations Forces: In the Law of Peace and War, A. W. Sijthoff Yayınları, Amsterdam, 1966.

SIEKMAN, Robert, C.R., The Legal Responsibility of Military Personel, Democratic Accountability and the Use of Force in International Law, Ed. Charlotte Ku ve Harold K. Jakobson, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

SMITH, Michael G. ve DEE, Moreen, Peacekeeping in East Timor, the Path to Independence, Lynne Rienner Publications, 2003.

STARKE, J.G., Introduction to International Law, 9.B., London, Butterworths, 1984.

TAŞDEMIR, Fatma, Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi, USAK Yayınları, Ankara, 2006.

TOPAL, Ahmet Hamdi, Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı

Kuvvet Kullanımı, Beta Yayınları, İstanbul, 2005.

United Nations, Implementation of the Recommandations of the Special Committee on Peacekeeping Operations and the Panel on United Nations Peace Operations, 21 Aralık 2001, A/56/732.

United Nations, The Blue Helmets: A Review of United Nations Peace-keeping, 2'nci Baskı, United Nations, New York, 1990.

WHITE Nigel D., The UN, Peace and Force, ed. Michael PUGH, The UN Charter and Peacekeeping Forces: Constitutional Issues, , Frank Cass&Co.Ltd., London, 1997.

WİSEMAN, Henry, UN Peacekeeping: An Historical Overview, Peacekeeping Appraisals and Proposals, Pergamon, New York, 1983.

YILMAZ, Ejder, Hukuk Sözlüğü, 6. Bası, Ankara 2001.

SÜRELİ YAYINLAR:

AREND, Anthony Clark, ‘‘International Law and the Preemptive Use of Military Force’’, The Washington Quarterly Sayı:26:2, Spring 2003.

ASLAN, M. Yasin, ‘‘Savaş Hukukunun Temel Prensipleri’’, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı:79, 2008.

BANERJEE Dipankar, ‘‘Current Trends in UN Peacekeeping:A Perspective from Asia’’ International Peacekeeping, Vol.12, No.1, Spring 2005.

BETHLEHEM, Daniel, ‘‘Principles Relevant to the Scope of a State’s Right of Self-Defense Against an Imminent or Actual Armed Attack by Nonstate Actor’’, The American Journal of International Law, Sayı:106, 2012.

BOZKURT, Enver ve KANAT Selin, Uluslararası Toplumun Paradoksu: Terörizm, İnsan Hakları, Güvenlik ve 11 Eylül Sonrası Meydana Gelen Değişiklikler, Asil Yayın, 2007.

BROWN, Chris, “Self-defence in an Imperfect World”, Ethics and International Affairs, Vol. 17, No 1, 2003.

BURNS, Eadson Louis Millard (LTG) ve HARRAP, George G., ‘‘Between Arab and Israeli’’, Middle East Journal Vol. 17, No. 1/2, Winter - Spring, , London, 1963.

COOPER, Robert ve BERDAL, Mats, ‘‘Outside Intervention in Ethnic Conflict’’, Survival, Vol.35, No.1, 1993.

CRAWFORD, James, "Democracy and International Law", British Yearbook of

International Law, 1993, Sayı:64-1.

CUMMER, Sandra, ‘‘The Challenges Faced by the Military in Adapting to Peacekeeping Missions’’, Peacekeeping and International Relations, Vol.27, No.1, Jan/Feb 1998.

DIEHL, Paul, DRUCKMAN, Daniel ve JAMES, ‘‘Wall, International Peacekeeping and Conflict Resolution: A Taxonomic Analysis with Implications’’, The Journal of Conflict Resolution, Vol.42, No.1, 1998.

DOYLE, Michael W. ve SAMBANIS, Nicholas, International Peacebuilding: A Theoretical and Quantitive Analysis, American Political Science Review, Vol.94, No.4, 2000.

ERDOĞAN, Mustafa, ‘‘TC Anayasasına Göre Silahlı Kuvvet Kullanılmasına İzin Verme Yetkisi’’, Bülten, Türk Demokrasi Vakfı Yayın Organı, Sayı:8, Aralık 1990.

FORTNA, Virginia P., ‘‘Inside and Out: Peacekeeping and the Duration of Peace After Civil War’’, International Studies Review, Vol.5, No.4, 2003.

GOULDING, Marrack, ‘‘The Evolution of United Nations Peacekeeping’’, International Affairs, Vol.69, 1993.

GÖKSEL, Nilüfer Karacasulu, From Deterrence to Pre-Emption, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 9, Sayı: 2, 2007.

GROOM, A.J., ‘‘Peacekeeping: Perspectives and Progress’’, International Affairs, Vol.47, No.2, 1971.

GRUNAWALT, Richard, ‘‘The JCS Standing Rules of Engagement: A Judge Advocate’s Primer’’, Airforce Law Review, Vol.42, 1997.

GUEHENNO, Jean-Marie, ‘‘On the Challenges and Achievements of Reforming the UN Peace Operations’’, in Edward Newman and Albrecht Schnabel (eds), International Peacekeeping (Special Issue: Recovering from Civil Conflict), Vol.9, No.2, Summer 2002.

HALDERMAN, John W, ‘‘Legal Basis for United Nations Armed Forces’’, American Journal of International Law, vol. 56, 1962.

HAMMOND, John L., “The Bush Doctrine, Preventive War and International Law”, The Philosophical Forum, Volume XXXVI, No. 1, Spring 2005.

HÜRSOY, Siret, ‘‘Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarının Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiye’nin Sivil Katkıları’’, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 61, Sayı:1, 2006.

JENNINGS, Robert Y., ‘‘Caroline Case’’, American Journal of International Law, 1938, Cilt 32.

KAUFMANN, ‘‘Chaim, Posibble and Impossible Solutions to Ethnic Civil Wars’’, International Security, Vol.20, No.4, Spring 1996.

KAYA, Abdullah ve DAĞ, Rıdvan, ‘‘Silahlı Çatışmalar Hukuku ile İlgili Barış Döneminde Yapılması Gereken Çalışmalar’’, Askeri Adalet Dergisi, Yıl 28, Mayıs 2000, Sayı 108.

KESKİN, Funda, “BM ve Kuvvet Kullanma”, Avrasya Dosyası, BM Özel, Cilt: 8, Sayı: 1, İlkbahar–2002.

KESKİN, Funda, Silahlı Çatışmalar Hukukunun BM Kuvvetlerine Uygulanması, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 52, No: 1-4, 1997.

LAVALLE, See R., ‘‘The Inherent Powers of the UN Secretary General in the Politic Sphere: A Legal Analysis’’, Netherlands International Law Review, Vol:37, 1990.

LORENZ, F. M. (Col), ‘‘Law and anarchy in Somalia, Parameters’’, US Army War College Quarterly, vol. 23, no. 4 (winter 1993/94). internetten erişim için; http://strategicstudiesinstitute. army.mil/ pubs/parameters/Articles/1993/1993%20lorenz.pdf

LORENZ, F. M. (Col), Law and anarchy in Somalia, Parameters, US Army War College Quarterly, vol. 23, no. 4, Winter 1993/94.

LYON Alynna J., ‘‘Beyond Rwanda and Kosovo: The Interactive Dynamics of International Peacekeeping and Ethnic Mobilization’’, Global Society, Vol.19, No.3, July, 2005.

MALAWER, Stuart S., The Withdrawal of UNEF and a New Notion of Consent, Cornell International Law Journal, 1970, Sayı: 4/1.

MALONE, David M. ve WERMESTER, Karin, ‘‘Boom and Bust? Changing Nature of UN Peacekeeping’’, International Peacekeeping, Winter, 2000, Vol. 7, Issue 4.

MARTINS Mark. S., ‘‘Rules of Engagement for Land Forces: A Matter of Training, Not Lawyering’’, Military Law Review, Vol. 143, Winter 1994, s. 3-160.

MORRIS, Justin, ‘‘Force and Democracy: UN/US Intervention in Haiti’’, International Peacekeeping, 1995 Vol.2.

ÖZBEK, Veli Özer ve DOĞAN, Koray, ‘‘Zorunluluk Halinin (TCK m.25/2) Hukuki Niteliği’’, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Sayı 2, 2007.

ÖZKAN Işıl, ‘‘Uluslararası Hukuk-Ulusal Hukuk İlişkileri’’, Journal of Yaşar University, Özel Sayı (Armağan), Vol:8, 2013.

PALWANKAR, Umesh, ‘‘Applicability of International Humanitarian Law to

United Nations Peace-Keeping Forces'', International Review of The Red Cross, No:294, 1993.

PAMUK, İsmail, Angajman Kuralları: Tanımı, Kapsamı Ve Uygulanmasına İlişkin Bir İnceleme, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB), Yıl 32, Sayı 2, 2012.

RAWSKI Frederick, ''To Waive or Not To Waive: Immunity and Accountability in U.N.Peacekeeping Operations'', Connecticut Journal of International Law, Vol.18, 2002.

REISMAN, W.Michael "Coercion and Self-determination: Construing Charter Article 2/4", American Journal of International Law, 78, 1984.

ROACH, Ashley J. (Capt.), Rules of Engagement, Naval War College Review, Vol. 36, No.1, 1983.

ROBERTS, Adam, ''Survival'', The United Nations and International Security, vol. 35, no. 2, Sumrner, 1993.

ROWE, Peter, 'The United Nations Rules of Engagement and the British Soldier in Bosnia', International and Comparative Law Quarterly, Vol.43, 1994.

SCHNEIDER, S. J., ''Congo force and standing UN Force: Legal Experience with ONUC'', Indian Journal of International Law, vol. 4, no. 2 (Nisan 1964), s. 276.

SIEKMANN, R.C.R., ''The Codification of General Principles For United Nations Peace-Keeping Operations'', Netherlands International Law Review, 35, No:3, 1988.

SOHN, Louis B., The Authority of the United Nations to Establish and Maintain A Permanent United Nations Force, The American Journal of International Law, Vol. 52, 1958.

STEPHENS, Dale, ''The Lawful Use of Force by Peacekeeping Forces: The Tactical Imperative'', International Peacekeeping, Vol.12, No.2, Summer 2005.

SYBESMA-KNOL, N., "UN Peace-Keeping. Why Not?", Netherlands International Law, vol. xxxv, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1988.

THURMAN, Edward E., ''Shaping an Army for Peace, Crisis and War'', Military Review, April, 1992.

WALTER, Barbara, ''The Critical Barrier to Civil War Settlement'', International Organization, Vol.51, No.3, 1997.

ZINNI, Anthony (LTG), ''It's not nice and neat, Proceedings'', US Naval Institute, vol. 121, no. 8, 1995.

TEZLER

CANDEMİR, Aytekin, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekatlarının Hukuki Esaslarının Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2007.

CURAL, Ahmet, **Bush Doktrini ve Askeri Gücün Önalıcı Ve Önleyici Savaş Kapsamında Kullanılması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2011.

ATEŞ EKŞİ, Canan, **Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasındaki Rolü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 1997.

KESKİN, Funda, **Uluslararasi Hukukta Savaş Durumu Dışında Kuvvet Kullanma**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1996.

RAPORLAR VE BELGELER:

14 Temmuz 1960 tarihli S/4387 sayılı BM Belgesi.

17 Ağustos 1960 tarih ve "ONUC'un Kabilelerarası Çatışmalara İlişkin Politikası" konulu ONUC'a ait 3 numaralı Harekat Talimatı, BM Belgeleri DAG13/1.6.5.0.0

20 Kasım 1956 tarih ve A/3375 sayılı BM Belgesi,

28 Ekim 1960 tarih ve "Güvenlik ve hukuk düzeninin sağlanması" konulu ONUC'a ait 6 numaralı Harekat Talimatı, BM Belgeleri DAG13/1.6.5.0.0

4 Kasım 1956 tarih ve A/3289 sayılı BM Belgesi, 6 Kasım 1956 tarih ve A/3302 sayılı BM Belgesi,

5 Kasım 1960 tarih ve "Havaalanlarında Güvenlik Tedbirleri" konulu ONUC'a ait 7 numaralı Harekat Talimatı, BM Belgeleri 1001/11/OPS

8 Şubat 1957 tarih ve A/3526 sayılı BM Belgesi.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 2011'de yapılan oturumlarında (22.2.2011, 18.03.2011 ve 09.05.2011 tarihli oturumlar) görüşülen Barışı Koruma Harekatlarına İlişkin Özel Komite Raporu, Resmi Kayıtlar; 66'ncı Bölüm, 19 No'lu Ek, Birleşmiş Milletler, 2011, New York.

BM Genel Sekreteri'nin UNEF harekatı üzerine raporuna ilişkin 9 Kasım 1956 tarihli A/3302 sayılı BM Dokümanı.

BM Genel Sekreteri'nin UNEF'in Mısır'daki varlığı ve fonksiyonlarına yönelik 4 ve 6 Kasım 1956 tarihli Raporları

BM Genel Sekreteri'nin UNOSOM II Personeline Yapılan Saldırılara İlişkin 1 Haziran 1994 tarihli Raporu

BM Genel Sekreterliği'nin UNEF'e ait 16 Mart 1957 tarihli Danışma Komitesi Toplantı Tutanakları

BM Güvenlik Konseyi'nin 14 Temmuz 1960 tarih ve143 sayılı kararının uygulanmasına yönelik BM Genel Sekreteri'nin ilk raporu, 18 Temmuz 1960 tarih ve S/4389 sayılı BM Belgesi.

BM Güvenlik Konseyi'nin 20-21 Şubat 1961 tarihleri arasındaki 942'inci oturumunda alınan 21 Şubat 1961 tarih ve 161 sayılı kararı, BM Belgesi S/4741.

BM Güvenlik Konseyi'nin 879'uncu oturumda alınan 22 Temmuz 1960 tarih ve 145 sayılı kararı, 22 Temmuz 1960 tarih ve S/4405 sayılı BM Belgesi.

BM Karargahının 10 numaralı Harekat Talimatı, HQ UNEF 1-0 (OPS), El Ballah, 2 Mart 1957, BM Arşivleri DAG13/3.11.1.1.

BM'nin UNEF'e dair Düzenlemeleri, 20 Şubat 1957 tarih ve UN document ST/SGB/UNEF/1 sayılı BM Belgesi.

Genel Sekreter Yardımısı Ralph Bunche'den UNEF Komutanı Tümgeneral E. L. M. Burns'e 28 Şubat 1958 tarihli Mektup, BM Arşivleri DAG1/2.2.5.5.1

ONUC'a ait Ağustos 1960 tarihli ve1 numaralı Harekat Talimatı, BM Belgeleri DAG13/1.6.5.0.0

UNEF Ana Karagahının (Gazze) 12 Haziran 1960 tarih ve no. 65/5-3 (OPS) sayılı, 36'ncı Harekat Talimatı, BM Arşivleri DAG13/3.11.0.0

UNEF Karargahı (Gazze)'nın UNEF Personeli Tarafından Kuvvet Kullanılması'na ilişkin 6 Şubat 1958 tarihli Emri, BM Arşivleri DAG13/3.11.1.1

UNEF Karargahı Harekat Kısmı Nisan 1966'da Güncellenmiş Devamlı Emirleri BM Arşivleri DAG13/3.11.0.0

UNEF Komutanından BM Genel Sekreterine 27 Mart 1957 tarihli Mektup, BM Arşivleri DAG1/2.2.5.5.2

William J. Durch, Katherine N. Andrews, Madeline L. England, Matthew C.Weed, Improving Criminal Accountability in United Nations Peace Operations, Report from The Project on Rule of Law in Post-Conflict Settings Future of Peace Operations Program, Haziran 2009, Stimson Center Report No. 65 Rev. 1.

ASKERİ YAYINLAR

Department of the Army, Legal Support to Operations, **Field Manual No. 27-100** (Washington, D.C.: U.S. Department of the Army, 1 March 2000), 8.2.3.

JCS PUB No:1-02, **Dictionary of Military and Associated Terms**, Office of the Secretary of Defense, 2001.

NATO Glossary of Terms and Definitions (NATO document AAP-6(2006))

U.S. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms (2003)

İNTERNET:

http://avalon.law.yale.edu/ 19th_ century/br-1842d.asp

http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/230/42/PDF/N9923042.pdf? OpenElement

http://daccess-ods.un.org/TMP/4640913.30766678.html

http://daccess-ods.un.org/TMP/6185203.19461823.html

https://en.wikipedia.org/wiki/2009_Kunduz_airstrike

http://jfcnaples.nato.int/kfor

http://justitiaetpace.org/index.php

http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8380226.stm

http://www.nytimes.com/2009/09/05/world/asia/ 05afghan.html

http://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1541&context=cilj

http://strategicstudiesinstitute. army.mil/pubs/parameters/Articles/1993/1993%20lorenz.pdf

https://www.theguardian.com/world/2016/jan/29/un-finds-more-cases-of-child-abuse-by-european-troops-in-car

http://unscol.unmissions.org/ portals/unscol/SC%20Resolutions%20425%20and%20426%20(1978)%20on%20Lebanon-Israel.pdf

http://unscr.com/en/resolutions/157

http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0443.pdf

http://www.delmkd.cec. eu.int/en/Concordia/main.htm,

http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA423617

http://www.eupol-proxima.org

http://www.eurofor.it/Concordia_Operation.htm,

http://www.fas.org/man/dod-101/ops/docs/DenyFlightFactSheet.htm

http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&k=4a&case= 49&code=ceun&p3=9

http://www.icj-cij.org/docket/?p1=3&p2=4&k=a7&case=53&code=nam&p3=4

http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&case=4&p3=4

http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=cd&case=1&code=cc&p 3=0

http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=66&case=70&code=nus& p3=0

http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&k=4a&case=49&code=ceun&p3=4

http://www.iihl. org/ wp-content/uploads/2015/12/ROE-HANDBOOK-ENGLISH.pdf

http://www.iihl.org/Default.aspx?pageid=page1

http://www.iihl.org/sanremo-handbook-on-roe

http://www.justitiaetpace.org/idiE/ resolutionsE/1971_zag_03_en.pdf

http://members.pcug.org.au/~wildwood/01decpkf.htm

http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/ UluslararasiKuruluslarlaIlıskiler/BM,

http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2016-yili-basinda-dis-politikamiz.pdf

https://www.militarydictionary.org/

www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_116072.htm?selectedlocale=en

http://www.nato.int/ifor/

http://www.nato.int/ifor/general/shrp-grd.htm

http://www.nato.int/sfor/

http://www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/PBPS/Library/ Authority,%20Command%20and%20Control%20in%20UN%20PKOs%20FINAL%20SIGN

ED%2015%20Feb%2008.pdf

http://www.rs.nato.int/

http://www.security councilreport. org/atf/cf/% 7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9 %7D/Chap%20VII%20S%2012611.pdf

http://www.shape.nato.int/page39511625

http://www.tsk.mil.tr/ uluslararasi/barisidestekharekatkatki/barisdestek katki. htm

http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions /uniimog.htm

http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosom2.htm

http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm,

http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unprofor.htm

http://www.un.org/Docs/scres/1994/scres94.htm.

http://www.un.org/documents/ga/res/43/a43r051.htm

http://www.un.org/en/ga/search/ view_ doc.asp?symbol=S/RES/814(1993)

http://www.un.org/en/ga/search/ view_doc.asp?symbol=A/RES/49/59

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1474(ES-IV)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/45/69

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1994/777

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1995/231&referer=

http://www.un.org/en/sc/ documents/sgreports/1995.shtml&Lang=E

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1031(1995)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/622(1988)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/622(1988)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/758(1992)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/770(1992)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/770(1992).

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/794 (1992)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/837(1993)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/897(1994)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/929(1994)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/998(1995)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1801(2008)

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmiss/documents/ unmiss_ sofa_08082011.pdf,

http://www.ijdh.org/wp-content/uploads/2014/03/MINUSTAH-SOFA-English.pdf.

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/etimor/docs/9931277E.htm

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unficyp/

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/uniimogbackgr.html

http://www.un.org/en/peacekeeping/ missions/past/unomig/

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/monuc/

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/onuc.htm

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unefi.htm

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2.htm

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2facts.html

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unamid/

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/

http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmiss/

http://www.un.org/ga/ search/ view_doc.asp?symbol=S%2F25354&Submit=Search&Lang=E

http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S%2F1994%2F653&Submit=Search&Lang=E

http://www.un. org/en/peacekeeping/missions/unmiss/documents/unmiss_ sofa_08082011.pdf

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1474(ES-IV)

http://www.unmultimedia.org/searchers/ yearbook/page.jsp?volume=1994&page=1

https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/10/IMG/NR001110.pdf?OpenElement

https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/226/18/IMG/N9322618.pdf?OpenElement

https://nso.nato.int/natoterm/Web.mvc.

https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?chapter=4&src=treaty&mtdsg_no=iv-4&lang=en

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-8&chapter=18&lang =en

https://unama.unmissions.org/

https://unsom.unmissions.org/

https://www.icrc.org/eng/home/languages/turkish/files/uluslararasi-insancil-hukuk-sorulariniza-cevaplar-ihl-answers.pdf (14.07.2016)

https://www.icrc.org/eng/resources/documents/ misc/ 57jmbh.htm

https://www.icrc.org/eng/resources/documents/ misc/ 57jmbh.htm

https://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jmbh.htm

https://www.jagcnet.army.mil/DOCLIBS/MILITARYLAW REVIEW.NSF/ 20a66345129fe3d885256e5b00571830/9efcb669c9aff55185256e5b00579183/$FILE/MLR% 2027-100-43% 2019940101.pdf

www.icj-cij.org>docket>case=4.

www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_116072.htm?selectedlocale=en

www.tdk.gov.tr

www.un.org/en/events/pastevents/brahimi_report.shtml.

YARGI KARARLARI

Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü'nün 12.10.2009 tarih ve 2009/24 Esas-2009/24 Karar sayılı kararı.

Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü'nün 20.12.1996 tarih ve 1996/47 Esas-1996/47 Karar sayılı kararı.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 08.05.2012 tarih ve 2011/1-436 Esas, 2011/190 Karar sayılı kararı.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 18.02.1991 tarih ve 1991/1-4 Esas, 1991/39 Karar sayılı kararı.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 15.02.2000 tarih ve 2000/ 1-22 Esas ve 2000/27 Karar sayılı kararı.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 08.05.2012 tarih ve 2011/1-436 Esas, 2011/190 Karar sayılı kararı.

Uluslararası Ceza Mahkemesi, BM'nin Belirli Masraflarına ilişkin 20 Temmuz 1962 tarihli tavsiye görüşü (17'nci Bölüm, 1'inci paragraf).

ÖZET

1939-1945 yılları arasında yaşanan olağanüstü şiddet dönemi sonrasında devletler kuvvet kullanımını sınırlamayı amaçlamışlardır. BM Anlaşmasında olmamasına rağmen barış harekâtları da bu ortamda ortaya çıkmış ve zamanla gelişmiştir.

Barış harekâtlarında başarıya ulaşılabilmesi için en önemli husus harekâtların hukuksal temellerinin sağlam olmasıdır. Bir başka deyişle, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak yani uluslararası hukuk düzenini korumak maksadıyla kullanılan enstrümanın bizatihi kendisinin de hukuki olması gerekmektedir.

Çalışmamızın temel varsayımı barış harekâtlarında kuvvet kullanımına ilişkin esaslar, harekâtların hukuki temellerini ve dolayısıyla harekâtların başarıya ulaşmasını doğrudan etkilemesi nedeniyle harekâtlar kapsamındaki kuvvet kullanımı hukuksal çerçevede gerçekleşmelidir.

Barış harekâtlarında her bir harekât öncesinde ulaşılmak istenen temel amaç dikkate alınarak gerekli yetkilendirme BM Güvenlik Konseyi tarafından yapılmalıdır. Harekâtlarda silah kullanma yetkisi düzenlenirken meşru müdafaa halleri hariç silah kullanma yetkisi mümkün olduğunca dar tutulmalıdır.

Çalışmamızda, öncelikle harekâtlara dair temel kavramlar açıklanmış, sonrasında temel kavramlar çerçevesinde harekâta başlayabilmek için başta BM Anlaşması olmak üzere uluslararası hukuk kapsamında hukuki gerekçeler ile başta angajman kuralları olmak üzere harekât esnasında

uyulması gereken hukuksal esaslar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Barış Harekatları, Barışı Koruma, Angajman Kuralları, Kuvvet Kullanma, Silahlı Çatışma Hukuku

SUMMARY

After the extreme violent period during 1939-1945's, nations aimed to limit the use of force. Despite there wasn't any regulation in UN Charter, peace operations have emerged at this occasion and evolved through time.

The most important thing for the success of peace operations is the legal foundations of the operations. In other words, the instrument that is used for the maintenance of the international peace and security- international law system must be itself in legal bases.

The main hypothesis of our thesis is, since the bases and principles of the use of force in peace operations effects the legal bases and success of the operations, the use of force in peace operations must be in legal frame. Before the authorization of the peace operations, the main aim for the operation must be taken in to account and the authorization must be done by UN Security Council. Rules of engagement for peace operations must be limited and should be as narrow as possible except self-defense.

In our study, first we explained the basic concepts about peace operations. After that the legal framework to deploy a peace operation by means of international law especially UN Charter was explained and finally foremost rules of engagement, the legal principles and the bases during peace operations were explained.

Keywords: Peace Operations, Pacekeeping, Rules of Engagement, Use of Force, Law of Armed Conflict.

EKLER

EK-1: TÜRKİYE'NİN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ HAREKÂTLARINA KATKI VE YAKLAŞIMLARI[795]:

Türkiye, uluslararası toplumun sorumlu bir üyesi olarak, örgütü her alanda desteklemekte ve çalışmalarına aktif bir biçimde katkı sağlamayı kendisine görev addetmekte; birçok alanda BM şemsiyesi altında ön alıcı bir rol üstlenmektedir[796].

Yarım asırlık BM tarihi boyunca barış ve güvenliğin korunması ve sosyo-ekonomik alanlarda tüm insanlığın daha da iyiye gitmesi için sarf edilen çabaları destekleyen Türkiye, BM Barış Güçleri'ne ve BM barışı koruma faaliyetlerine önemli katkılarda bulunmuştur. Bölgesinde bir istikrar unsuru olan Türkiye, mevcut anlaşmazlıkların çözümüne ve yenilerinin ortaya çıkmasının önlenmesine katkıda bulunmaya çalışmaktadır.

1. TÜRKİYE'NİN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BARIŞ HAREKÂTLARINA YAKLAŞIMLARI:

Doğu-Batı ve Kuzey-Güney eksenlerinin kesişme noktasında olan

---

[795] Bu bölümün hazırlanmasında; Dışişleri Bakanlığı'nın, http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/UluslararasiKuruluslarlaIlıskiler/BM, ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin http://www.tsk.mil.tr/uluslararasi/barisidestekharekatkatki/barisdestekkatki.htm resmi internet sayfalarındaki bilgiler esas alınmıştır.

[796] 2016 Yılı Başında Dış Politikamız, Mevlüt ÇAVUŞOĞLU (Dışişleri Bakanı), Dışişleri Bakanlığı'nın 2016 Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu'na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık, s.118. Bu kitapçık, Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun 5 Mart 2016 tarihinde TBMM Genel Kurul'unda yaptığı, T.C. Hükümetinin dış politika hedeflerine, uygulamalarına ve güncel konulara ilişkin değerlendirmelerini içeren takdimi tamamlayıcı nitelikte olup, çeşitli dış politika gelişmeleri hakkında, 1 Mart 2016 tarihi itibarıyla güncel ayrıntılı bilgi içermektedir. İnternetten erişim için; http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2016-yili-basinda-dis-politikamiz.pdf

Türkiye, böyle bir özel coğrafi konumu nedeni ile de Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasında kendiliğinden doğan hem kültürel hem de tarihi yükümlülükleri dünya barışı ve güvenliğine hizmet edebilmek amacı ile üstlenmeye çalışmaktadır[797].

Son yirmi beş yılda dünyadaki gelişmeler paralelinde, Soğuk Savaş döneminde Türkiye'ye yönelik büyük çaplı bir taarruzi tehditte azalma olsa da, diğer taraftan Kafkaslar, Ortadoğu ve Balkanlar'da istikrarsızlık ve belirsizlikler su yüzüne çıkmıştır. Bu doğrultuda gelişen şartların gereği olarak Türk Silahlı Kuvvetleri, güvenlik için yeni yaklaşımlar geliştirmek durumunda kalmıştır.

Türk Silahlı Kuvvetleri, ülke güvenliğinin bölgedeki istikrarın sağlanmasına, muhafazasına ve artırılmasına doğrudan bağlı olduğunun bilincindedir. Bu yaklaşımdan hareketle, Türk Silahlı Kuvvetleri giderek daha fazla artan oranla askeri eğitim işbirliği, barış için ortaklık programı, çok uluslu barış gücü teşkili faaliyetlerine önem vermeye ve barışı destekleme harekâtına daha fazla katkı sağlamaya başlamıştır.

Türkiye, BM misyonlarının bütçelerine ve bu misyonların barışı tesis etme ve yeniden imar faaliyetlerine kayda değer maddi katkılarda da bulunmaktadır. Bu kapsamda ülkemiz, Kosova'nın yanı sıra Afganistan'da da yeniden imar projelerine maddi kaynak tahsis etmiştir.

Türkiye; stratejik konumu, önemi ve sorumluluklarının farkında olarak bölgede ATATÜRK'ün gösterdiği "Yurtta barış, dünyada barış." ilkesi

[797] Siret Hürsoy, ''Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarının Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Sivil Katkıları'', **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 61-1, s.201-222

doğrultusunda birçok uluslararası oluşuma katılımda bulunmak ve/veya liderlik etmek suretiyle gerginliklerin azaltılmasına ve krizlerin çözülmesine aktif katkıda bulunma kararlılığındadır.

Atatürk, 1937 yılında Ankara'yı ziyaret eden Romanya Dışişleri Bakanı ile yaptığı görüşmede dünya siyasetine değinmiş ve düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

"İnsanlığın hepsini bir vücut ve her milleti bunun bir organı saymak icap eder; bir vücudun parmağının ucundaki acıdan, diğer bütün organlar etkilenir; dünyanın herhangi bir yerinde bir rahatsızlık var ise bundan bana ne? Dememeliyiz; böyle bir rahatsızlık varsa tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla meşgul olmalıyız."

Türkiye, barışı destekleme görevlerine Atatürk'ün yukarıda belirtilen sözleri doğrultusunda ve uluslararası yükümlülükleri, milli menfaatleri, imkân ve kabiliyetleri çerçevesinde iştirak etmektedir.

2. TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NİN BARIŞ HAREKÂTLARINA KATKILARI

Soğuk Savaş sonrası dönemde terörizm ve kitle imha silahlarının yayılması gibi risk ve tehditlerin yanı sıra, ülkesel ve bölgesel kriz ve çatışmalar ön plana çıkmış; bu kapsamda barışı destekleme harekâtlarında artış olmuştur.

Dış politikamızın temel unsurlarından biri olan, bölgemizde ve dünyada barış ve istikrarın tesis edilmesine ve güçlendirilmesine katkıda

bulunma hedefi doğrultusunda, ülkemiz, BM barışı koruma/destekleme harekâtlarına da iştirak etmektedir. Türkiye, Kore Savaşı'ndan bu yana BM'nin barışı koruma çabalarına özverili ve somut katkılarda bulunmuştur. 31 Aralık 2015 itibarıyla dünyanın çeşitli yerlerine konuşlandırılmış 10 BM barış operasyonuna ülkemiz 115 askeri personel, 77 sivil polis ve bir uzman olmak üzere toplam 193 personel ile katkıda bulunmaktadır[798].

Türk Silahlı Kuvvetlerinin katkı sağladığı barışı destekleme faaliyetlerini, birlik olarak iştirak edilen barış harekâtları ve personel ile iştirak edilen uluslararası gözlemci görevleri olmak üzere iki ana başlıkta toplamak mümkündür.

2.1. TÜRKIYE'NIN GEÇMİŞ DÖNEMLERDE BARIŞ HAREKÂTLARINA KATKILARI:

Dünya barışının korunmasına yönelik BM barışı koruma faaliyetlerine Türkiye'nin katkısı, Tugay seviyesindeki bir birlikle Kore savaşına katıldığı 1950 yılında başlamaktadır. Türkiye Kore'de 1950-1953 yılları arasında dönüşümlü olarak toplam 15.000 personel görevlendirilmiştir. Türkiye'nin katkı sağladığı barışı koruma harekâtları şunlardır:

Somali'de BM Harekâtı (UNOSOM)[799]**:** Somali'de düşmanlıkların durdurulması ve insani yardım harekâtı için güvenli bir ortam sağlanması maksadıyla Ümit Operasyonu adı altında icra edilen insani yardım ve barışı

[798] A.G.E. s.118.
[799] Daha fazla bilgi için; http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosomi.htm, http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosom2.htm

koruma harekâtına 02 Ocak 1993 - 22 Şubat 1994 tarihleri arasında 300 kişilik bir mekanize bölükle iştirak edilmiştir. UNOSOM II olarak adlandırılan barış gücünün komutanlığını belirli bir süre bir Türk Korgenerali yapmıştır.

BM Koruma Kuvveti (UNPROFOR) (Bosna Hersek)[800]: Bosna-Hersek'te insani yardım harekâtı için emniyetli bölgeler tesisi ve korunması maksadıyla UNPROFOR adı altında kurulan Birleşmiş Milletler Barış Gücü'ne katılım için Türkiye tarafından yapılan talep 22 Mart 1994'te Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından onaylanmıştır. Türkiye 04 Ağustos 1993 - 31 Aralık 1995 tarihleri arasında 1400 kişiden oluşan alay seviyesinde bir Görev Kuvveti ile UNPROFOR'a iştirak etmiştir.

NATO Uygulama/İstikrar Kuvveti (IFOR/SFOR) (Bosna Hersek)[801]: Dayton Barış Antlaşması'nın uygulanması görevinin NATO'ya verilmesi üzerine UNPROFOR'a tahsisli Türk Barış Gücü takviye edilerek Tugay seviyesine çıkarılmış ve 20 Aralık 1995'ten itibaren IFOR'a tahsis edilmiştir. 20 Aralık 1996 tarihinde IFOR görevini tamamlayarak yerini SFOR'a bırakmış ve Türk Tugayı da SFOR'a tahsis edilmiştir. Daha sonra yapılan indirimler kapsamında Türk Tugayı Tabur seviyesine düşürülmüştür. SFOR görevi, 02 Aralık 2004 tarihinden itibaren AB Kuvveti, EUFOR'a devredilmiştir.

Sharp Guard Harekâtı[802]**:** UNPROFOR ve IFOR harekâtı paralelinde Adriyatik'te STANAVFORMED tarafından icra edilen SHARP GUARD Harekâtına Türk Deniz Kuvvetlerinden görevde 1, hazırlık durumunda 1 olmak

[800] Daha fazla bilgi için; http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unprofor.htm
[801] Daha fazla bilgi için; http://www.nato.int/ifor/ http://www.nato.int/sfor/
[802] Daha fazla bilgi için; http://www.nato.int/ifor/general/shrp-grd.htm

üzere 2 firkateyn, akaryakıt gemileri, Mayın Karşı Tedbirleri gemileri görevlendirilmiş ve 13 Temmuz 1992 ile harekâtın sona erdiği 2 Ekim 1996 tarihleri arasında toplam 18 firkateyn/muhrip, 2 denizaltı, 4 akaryakıt gemisi ve yaklaşık 5.000 personel görev yapmıştır.

Deny Flight/Deliberate Forge/Joint Guardian Harekâtı[803]**:** Türk Silahlı Kuvvetleri, Bosna-Hersek'te görevlendirilen Birleşmiş Milletler Barış Gücü, NATO Uygulama Kuvveti ve NATO İstikrar Kuvvetinin deniz ve hava desteğini sağlamak için oluşturulan deniz ve hava güçlerine de katkı sağlamıştır. Ambargo harekâtının kontrolü için "Sharp Guard" harekâtına çeşitli sayıda firkateyn, denizaltı ve tanker gemileriyle katılmış, eski Yugoslavya hava sahasının kontrolü için tesis edilen "Deny Flight" harekâtına ise İtalya'da konuşlandırdığı bir F-16 filosu ile iştirak etmiştir.

Arnavutluk'taki ALBA Harekâtı[804]: Arnavutluk'taki olaylar üzerine, bu ülkeye yapılacak insani yardımın güvenle dağıtılabilmesi maksadıyla, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 28 Mart 1997 tarihinde 1101 sayılı kararı almış ve AGİT'e yetki devrederek İtalya'nın liderliğinde çok uluslu bir güç teşkil edilmesini kararlaştırmıştır. Türkiye teşkil edilen çok uluslu güce; 16 Nisan 1997 tarihinden itibaren 759 kişiden oluşan bir Deniz Piyade Tabur Görev Kuvveti ve karargâhta görevli 20 subay/astsubay (toplam 779 personel) ile iştirak etmiştir. Tiran ve kuzeyindeki bölgede görev yapan Türk Birliği, Arnavutluk'taki Türk vatandaşlarının emniyetle tahliyesini sağlamış, 01

[803] Daha fazla bilgi için; http://www.fas.org/man/dod-101/ops/docs/DenyFlightFactSheet.htm
[804] Daha fazla bilgi için; http://www.eurofor.it/Concordia_Operation.htm, http://www.delmkd.cec.eu.int/en/Concordia/main.htm, http://www.eupol-proxima.org

Ağustos 1997 tarihinde görevini tamamlayarak Türkiye'ye dönmüştür. Makedonya'daki Essential Harvest, Amber Fox, Allied Harmony, Concordia ve Proxima Harekâtı NATO'nun liderliğinde icra edilen Makedonya'daki silahlı militanlarını silahsızlandırmak maksadıyla 27 Ağustos 2001 tarihinde Essential Harvest harekâtı başlatılmış; bu maksatla oluşturulan Çokuluslu Tugay'a Türkiye, Petrovaç bölgesinde konuşlandırılan bir Bölük Timi ile 27 Ağustos-20 Ekim 2001 tarihleri arasında katılmıştır.

NATO, bölgedeki varlığını devam ettirmek ve Makedonya'daki uluslararası gözlemcilere destek sağlamak maksadıyla Eylül 2001'den itibaren Amber Fox harekâtına başlamıştır. Türkiye bu harekâtta, 1 Mknz. P.Tk. ve 4 Karargah personeli ile yer almıştır. Müteakiben başlayan ve 31 Mart 2003 tarihine kadar devam eden "Allied Harmony-Müttefik Uyumu" harekâtında ise sadece Karargâhta görevli 3 personel ile yer almıştır.

NATO'nun Müttefik Uyumu Harekâtı'nı 31 Mart 2003 tarihinden itibaren Avrupa Birliği devralmıştır. Türkiye, AB tarafından 15 Aralık 2003 tarihine kadar icra edilen "Concordia" harekâtına; iki Hafif İrtibat Timi (2 Sb. 2 Astsb. 4 Erb/Er), ayrıca AB Karargâhına 2 Subay ve NATO Üsküp Karargâhına 1 Subay ile katkı sağlamıştır. Türkiye, 15 Aralık 2003 tarihinde AB tarafından Makedonya'da oluşturulan PROXIMA Polis gücünde dört Jandarma personeli ve NATO Üsküp Karargâhında bir subay görevlendirmiştir. PROXIMA Polis Misyonu 15 Aralık 2005'de sona ermiştir. Bu tarihten itibaren EUPAT adıyla altı ay sürecek bir Polis Danışma Timi göreve başlamıştır. Türkiye bu misyona katılmamaktadır.

BM Kongo Demokratik Cumhuriyeti Misyonu (UN Mission in the Democratic Republic of the Congo - MONUC[805]): BM Güvenlik Konseyinin 1279 sayılı kararına istinaden Avrupa Birliği (AB) tarafından Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde yapılan seçimler nedeniyle BM Kongo Demokratik Cumhuriyeti Misyonu (MONUC) 30 Temmuz-30 Kasım 2006 döneminde dört ay süre ile takviye edilmiştir. Türkiye tarafından görevlendirilen bir adet C-130 askerî nakliye uçağı, 21 Temmuz-01 Aralık 2006 tarihleri arasında Libreville/Gabon'da görev yapmıştır. Ayrıca söz konusu harekât kapsamında, Almanya'da konuşlu Harekât Komutanlığı ile Libreville/Gabon'da konuşlanan Müşterek Kuvvet Hava Unsur Komutanlığında da birer subay görevlendirilmiştir.

BM Sudan Misyonu (UN Mission in Sudan - UNMIS[806]): BM Güvenlik Konseyinin 24 Mart 2005 tarih ve 1590 sayılı kararı ile BM Sudan Misyonu Sudan'ın başkenti Hartum'da teşkil edilmiştir. UNMIS, 27 Temmuz 2010 tarihinde kapatılmıştır. Türkiye, bu misyona 25 Nisan 2005 ve 27 Temmuz 2010 tarihleri arasında karargâh personeli ile katkı sağlamıştır.

NATO'nun Irak'a Eğitim Desteği (NATO Training Mission Iraq-NTM-I): NATO'nun Irak'a Eğitim Desteği, BM Güvenlik Konseyi'nin 1546 Sayılı Kararı ve NATO İstanbul Zirvesi "Irak Bildirisi"ne istinaden 2004 yılında tesis edilmiştir. Misyon, Aralık 2011 tarihinde sonlandırılmıştır. Türkiye, NTM-I misyonuna 2004-2011 yılları arasında personel desteği sağlamıştır.

[805] Daha fazla bilgi için; http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/monuc/
[806] Daha fazla bilgi için; http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmiss/

NATO Birleşik Koruyucu Harekâtı: Libya'da başlayan iç karışıklıkların uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmesi neticesinde, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından 1970 ve 1973 Sayılı Kararlar (2011) alınmıştır. Bu kararlara istinaden NATO tarafından Libya'ya yönelik olarak başlatılan NATO Birleşik Koruyucu Harekâtına (Operation Unified Protector-OUP) Türk Silahlı Kuvvetleri unsurları, 29 Mart-31 Ekim 2011 tarihi arasında, dört fırkateyn, bir denizaltı, bir lojistik destek gemisi, altı F-16 hava savunma uçağı, iki KC-135 tanker uçağı, Özel Kuvvet karargâh personeli ile gemilerde konuşlu helikopterler, Su Altı Taarruz (SAT), Amfibi ve Sualtı Görev Timleri ile katılım sağlamıştır.

BM-Afrika Birliği Darfur Misyonu (UN-African Union Mission in Darfur-UNAMID[807]): NATO, Haziran 2005-Aralık 2007 tarihleri arasında Afrika Birliğine eğitim ve ulaştırma desteği sağlamıştır. Bu süreçte Türkiye 24-29 Ekim 2006 tarihleri arasında bir C-160 nakliye uçağı ile katkı sağlamıştır. Türkiye, ayrıca UNAMID'e 2006-2011 yılları arasında personel katkısı sağlamıştır.

2.2. TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ TARAFINDAN HÂLEN KATKI SAĞLANAN HAREKÂTLAR:

Hâlihazırda Bosna-Hersek, Kosova, Afganistan, Lübnan ile Somali karasuları ve açıklarında icra edilen barışı destekleme harekâtlarına katkı sağlanmaktadır.

[807] Daha fazla bilgi için; http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unamid/

AB ALTHEA Harekâtı[808] (EU Operation ALTHEA): Bosna-Hersek'te barış gücü harekâtı görevi, BMGK'nın 1551 (2004) ve 1575 (2004) sayılı kararlarına istinaden 02 Aralık 2004 tarihinde Avrupa Birliği'nin teşkil ettiği Avrupa Birliği Gücü(European Force-EUFOR)'ne devredilmiştir. Türkiye; AB liderliğinde 02 Aralık 2004 tarihinden itibaren icra edilen ALTHEA Harekâtına, bir manevra bölüğü ve beş irtibat-izleme timi ile toplam 243 personel katkısı sağlamaktadır. Türk Birliği, Saraybosna'da konuşludur. BM Güvenlik Konseyinin 12 Kasım 2013 tarihli ve 2123 sayılı kararı ile harekâtın görev süresi uzatılmıştır.

NATO Kosova Gücü[809] (Kosovo Force - KFOR): BM Güvenlik Konseyinin 12 Haziran 1999'da aldığı 1244 sayılı karar ile NATO önderliğinde Kosova'da güvenliğin tesis edilmesi amacıyla Kosova Gücü (KFOR) oluşturulmuştur. Türkiye, BM Güvenlik Konseyi kararının yayımlanmasından sonra gecikmeksizin Kosova`ya birlik göndermiş, bu kapsamda Türk Tabur Görev Kuvvet Komutanlığı (KTTGK), 01-13 Temmuz 1999 tarihleri arasında intikalini tamamlayarak, bugünkü Kosova Türk Temsil Heyet Başkanlığı (KTTHB)'nın çekirdeğini oluşturmuştur. O tarihten günümüze kadar TSK'nın Kosova`ya desteği her alanda sürekli olmuş, KTTHB bünyesinde görev yapan Türk askerî personeli, diğer ülkelerin birlikleri ve personeli ile yakın bir işbirliği içinde, kendisine verilen tüm görevleri başarı ile icra etmiştir. KFOR harekâtı, halen 31 ülkenin katkılarıyla ortalama 5000 personelden oluşmakta ve iki çok uluslu muharebe grubu halinde icra edilmektedir. Prizren'de konuşlu 369

[808] Daha fazla bilgi için; http://www.shape.nato.int/page39511625
[809] Daha fazla bilgi için; http://jfcnaples.nato.int/kfor

personelden oluşan Kosova Türk Temsil Heyeti Başkanlığı kendisine bağlı bir motorlu piyade bölüğü, altı adet irtibat ve izleme timi ve destek unsurları ile Kosova genelinde görev icra etmektedir. Türkiye, ayrıca başkent Priştine'de konuşlu KFOR karargâhında etkin kadroları ile harekâtın sevk ve idaresine katkıda bulunmaktadır.

BM Kosova Misyonu[810] (United Nation Interim Administration Mission in Kosovo-UNMIK): UNMIK misyonu, BMGK'nın 10 Haziran 1999 yılında aldığı 1244 sayılı karara istinaden kurulmuştur. BM tarafından yapılan talebe istinaden, Türkiye'den bir subay, 2011 yılından itibaren BM Kosova Misyonu (UNMIK) Askerî İrtibat Subayı kadrosunda görev yapmaktadır.

Türkiye'nin Afganistan Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (International Security Assistance Force-ISAF) ve Kararlı Destek Misyonu'na (Resolute Support Mission-RSM) Katkıları[811]: Güvenliğin sağlanmasında Afgan Geçici Yönetimi'ne destek sağlamak maksadıyla, 05 Aralık 2001 tarihli Bonn Anlaşması ve BM Güvenlik Konseyinin 20 Aralık 2001 tarih ve 1386 sayılı kararı ile Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (UGYK-ISAF) teşkil edilmiş ve 16 Ocak 2002 tarihinde İngiltere'nin liderliğinde göreve başlamıştır. ISAF Harekâtının sorumluluk sahası başlangıçta sadece Afganistan'ın başkenti Kabil ve çevresi ile sınırlıyken, BM Güvenlik Konseyi'nin 18 Ekim 2003 tarihli ve 1510 sayılı kararı ile tüm Afganistan'ı kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Türkiye, başlangıçtan beri, ISAF Harekâtına aktif katkıda bulunan ülkelerden biri olarak; Haziran 2002-Şubat 2003 tarihleri arasında 1300 personelden

[810] Daha fazla bilgi için; http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/
[811] Daha fazla bilgi için; http://www.rs.nato.int/

oluşan katkısı ile ISAF-II dönemine başarı ile liderlik etmiş, ISAF-VII döneminde 3'üncü Kolordu Komutanlığı ile Şubat-Ağustos 2005 tarihleri arasında 30 ülkeden oluşan 1450'si Türk, 8000 personele komuta etmiş, aynı dönemde NATO komuta kontrol yapısı içerisinde bulunan Kabil Uluslararası Havaalanı da Türkiye tarafından işletilmiştir. 04 Ağustos 2008-04 Şubat 2009 tarihleri arasında ise 3'üncü Kolordu Komutanlığının 100 personeli ile ISAF Karargâhı desteklenmiştir. Ayrıca Ocak 2014 ayı itibarıyla bir yıl süreyle; 3'üncü Kolordu Komutanlığı tarafından ISAF Karargâhları desteklenmiş ve ISAF Kurmay Başkanlığı görevi 3'üncü Kolordu Komutanı tarafından yürütülmüştür. ISAF Harekâtının altı bölge komutanlığından biri olan Kabil Bölge Komutanlığının lider ülke sorumluluğu Türkiye tarafından 01 Kasım 2009'da devralınmıştır. Bu görev birer yıllık sürelerle uzatılarak 31 Aralık 2014 tarihine kadar sürdürülmüştür. Türkiye Afganistan'da; etnik kökeni ne olursa olsun halkın tamamına eşit yakınlıkta olacak şekilde, Afgan yönetimini desteklemek, Afganistan Milli Güvenlik Kuvvetlerini eğitmek ve Afganistan halkına güvenlik, istikrar ve gelişme konusunda yardım etmek maksadıyla bulunmaktadır. Türkiye'nin milli kısıtlamaları gereği; Türk birlikleri sorumluluk sahası dışında ve mayın temizleme, terörle mücadele, uyuşturucuyla mücadele faaliyetlerinde görev almamaktadır. Türkiye Afganistan'ın kuzeyinde Cevizcan ili Şibirgan ilçesinde kurduğu Bölgesel İmar Ekibi (BİE) ile 2010-2014 yılları arasında, Vardak ilinde kurduğu Bölgesel İmar Ekibi (BİE) ise 2006-2013 yılları arasında Afgan halkına destek sağlamıştır. TSK'nın Afganistan'da üstlendiği birçok görevden birisi de Afgan Milli Güvenlik Kuvvetlerinin Afganistan'ın güvenliğini tek başına sağlayabilecek yeterliliğe ulaştırılmasıdır.

Bu maksatla TSK tarafından Kabil'de açılan Gazi Askerî Eğitim Merkezinde 2010-2011 yılları arasında Afganistan Milli Ordusu Astsubayların temel eğitimleri Türkiye tarafından verilmiştir. Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (International Security Assistance Force-ISAF) harekâtı 31 Ocak 2014 tarihinde sona ermiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 12 Aralık 2014 tarihli ve 2189 (2014) sayılı kararı ile 01 Ocak 2015 tarihinde başlatılan Kararlı Destek Misyonu (Resolute Support Mission-RSM) ise muharip olmayan bir görevdir.

Türkiye RSM çerçevesinde;

- Başkent (Kabil) Eğitim, Yardım ve Danışma Komutanlığını (Train, Assist and Advise Command-Capital-TAAC-C) üstlenmiş,

- Kabil Uluslararası Havaalanı'nı (Kabul Afghanistan International Airport-KAIA) kuvvet koruması dâhil işletmeye başlamış,

- Afgan Eğitim Kurumlarına danışman görevlendirmiş,

- Kuzey Eğitim, Yardım ve Danışma Komutanlığına (Train, Assist and Advise Command-North/TAAC-N) Karargâh Subayı ve Afgan 209'uncu Kolordusuna danışman katkısı sağlamıştır.

- RSM döneminde Afganistan'daki toplam personel mevcudunun 900 civarında olması öngörülmektedir.

BM Afganistan Yardım Misyonu[812] (United Nations Assistance

[812] Daha fazla bilgi için; https://unama.unmissions.org/

Mission in Afghanistan-UNAMA): BM Afganistan Yardım Misyonu (UN Assistance Mission in Afghanistan-UNAMA), BMGK'nın 28 Mart 2002 yılında aldığı 1401 sayılı sayılı karara istinaden kurulmuştur. Türkiye, UNAMA'nın Kabil'deki ana karargâhına askerî danışman kadrosunda 2012 yılından itibaren bir karargâh personeli ile katkı sağlamaktadır.

BM Lübnan Geçici Kuvveti[813] (UN Interim Force in Lebanon-UNIFIL): BM Güvenlik Konseyi'nin 11 Ağustos 2006 tarihli 1701 sayılı kararı gereği Lübnan'da barışın tesisi ve idamesi maksadıyla uluslararası bir güvenlik gücü oluşturulmasına karar verilmiş; 14 Ağustos 2006'da taraflar arasında ateşkesin ilanı ile kararların uygulanmasına başlanmıştır.

Türkiye, UNIFIL harekâtına 15 Ekim 2006 tarihinden itibaren, UNIFIL Deniz Görev Kuvvetine, Deniz Kuvvetleri Komutanlığımıza ait bir fırkateyn görevlendirilerek katkı sağlamaya başlamıştır. 20 Ekim 2006 – 02 Eylül 2013 tarihleri arasında, Türk İstihkâm İnşaat Bölüğü, Sur şehri yakınlarındaki üs bölgesinde konuşlanarak UNIFIL kapsamında görev yapmıştır. Ayrıca, BM tarafından belirlenen esaslar dâhilinde UNIFIL Harekâtına katılan unsurların, Mersin Limanı'nı kullanmalarına müsaade edilmiştir.

Lübnan Türk İstihkâm İnşaat Bölüğünün icra ettiği destek faaliyetleri arasında karargâh binası inşası, atık su hattı inşası, çevre yolu inşası, helikopter pisti inşası, elektrik hattı inşası, bakım onarım tesisleri ofis binası inşası ve muhabere hatlarının yer altına alınması yer almıştır. Ayrıca, Lübnan Türk İstihkâm İnşaat Bölüğünce, Lübnan'da görev yapan diğer ülkelere çeşitli

[813] Daha fazla bilgi için; http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unifil/

projelerde istihkâm destek sağlanmıştır.

Hâlihazırda harekâta mevsimsel şartlara bağlı olarak yapılan planlamaya istinaden bir fırkateyn/bir korvet/bir hücumbot ile katkı sağlanmaktadır. Ayrıca UNIFIL Karargâhında iki Türk Subay görev yapmaktadır.

BM Somali Yardım Misyonu[814] (United Nations Assistance Mission in Somalia -UNSOM): BM Somali Yardım Misyonunda (United Nations Assistance Mission in Somalia-UNSOM) BMGK'nın 02 Mayıs 2013 tarihinde aldığı 2102 (2013) sayılı karara istinaden kurulmuştur. BM tarafından yapılan talebe istinaden, Türkiye'den bir personel, 2015 yılından itibaren UNSOM Askeri Danışman kadrosunda görev yapmaktadır.

Birleşik Görev Kuvveti 151 (Combined Task Force 151 -CTF 151) ve NATO Okyanus Kalkanı Harekâtı (Operation Ocean Shield): Türkiye, BM Güvenlik Konseyi'nin en son 2184 sayılı kararı çerçevesinde, korsanlık/deniz haydutluğu ve silahlı soygun eylemleriyle mücadele amacıyla yürütülen uluslararası çabalara destek vermek üzere, Türk Silahlı Kuvvetleri deniz unsurlarını dost ve müttefik ülke deniz kuvvetleri ile birlikte Aden Körfezi, Somali karasuları ve açıkları ile mücavir bölgelerde görevlendirmiştir. Türkiye bölgedeki faaliyetlere, NATO Okyanus Kalkanı Harekâtı ve Birleşik Görev Kuvveti-151 (CTF-151) kapsamında gemi görevlendirerek katkı sağlamaktadır. Türkiye, daha önce üç kez CTF-151 Komutanlığını ve bir kez

[814] Daha fazla bilgi için; https://unsom.unmissions.org/

de NATO Okyanus Kalkanı Harekâtı Komutanlığını deruhte etmiştir.

2.3. GEÇMİŞ DÖNEMDE KATKI SAĞLANAN ULUSLARARASI GÖZLEM GÖREVLERİ:

BM İran-Irak Askerî Gözlemci Grubu (UN Iran – Iraq Military Observer Group - UNIIMOG[815]): İran-Irak harbini müteakip, tarafların ateşkes anlaşmasına uymalarını gözlemlemek ve birliklerin çekilmesine nezaret etmek maksadıyla UNIIMOG misyonu tesis edilmiştir. Türkiye, Ağustos 1988-Mayıs 1991 tarihleri arasında misyona askerî gözlemci görevlendirmiştir. BM Irak-Kuveyt Askerî Gözlem Misyonu (UN Iraq – Kuwait Observation Mission - UNIKOM) Irak-Kuveyt sınırındaki askerden arındırılmış bölgeyi gözlemleyerek sınır ihlallerini caydırmak ve düşmanca eylemlerin rapor edilmesi amacıyla, Nisan 1991'de UNIKOM misyonu teşkil edilmiştir. Türkiye, UNIKOM'a Mayıs 1991-Mart 2003 arasındaki dönemde katkı sağlamıştır.

BM Gürcistan Gözlem Misyonu (UN Observer Mission in Georgia-UNOMIG): BM Güvenlik Konseyi'nin 24 Ağustos 1993 tarih ve 858 sayılı kararı ile UNOMIG teşkil edilmiştir. Türkiye, 2009 yılında kapanan misyona 1994-2009 yılları arasında personel katkısı sağlamıştır.

El Halil'deki Uluslararası Geçici Mevcudiyet (Temporary International Presence in Hebron -TIPH): İsrail ile Filistin Kurtuluş Örgütü arasında, 1985-1997 yılları arasında sürdürülen görüşmelerin sonucunda TIPH teşkil edilmiştir. TIPH adlı uluslararası gözlemcilik görevine, Şubat 1997-Nisan 2008

[815] Daha fazla bilgi için; http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions /uniimog.htm

tarihleri arasında personel katkısı sağlanmıştır.

AGİT Kosova Denetim Misyonu (OSCE Kosova Verification Mission – OSCE KVM): Kosova'da teşkil edilen Denetim Misyonuna, Mayıs-Eylül 1999 ayları arasında personel katkısı sağlanmıştır.

AGİT Gürcistan Sınır Gözlem Misyonu (OSCE Border Monitoring Operation - OSCE BMO): Rusya Federasyonu'nun Çeçenistan'a yönelik harekâtından kaynaklanan mülteci akını nedeniyle Gürcistan-Çeçenistan sınırında oluşturulan AGİT Gözlem Misyonunda Şubat 2000-Aralık 2004 arasında personel katkısı sağlanmıştır. Misyon, 2004 yılında görev ve sorumlulukları değiştirilerek genişletilmiştir. Bu kapsamda Gürcistan'daki gelişmelerin takip edilmesi amacıyla tesis edilen AGİT Gürcistan Gözlem misyonuna, Türkiye Haziran 2006-2009 döneminde personel katkısı sağlamıştır.

BM Doğu Timor Destek Misyonu (UN-Mission of Support in East Timor - UNMISET): Doğu Timor'da barış, güvenlik ve istikrarın sağlanması amacıyla, Ekim 1999'da UNTAET adı altında bir BM misyonu teşkil edilmiştir. Misyon, Mayıs 2002 tarihinde Doğu Timor'un bağımsızlığını kazanması ile UNMISET adını almıştır. Türkiye, Şubat 2000-Mayıs 2004 arasında (önce UNTAET, mütakiben UNMISET'e) katkı sağlamıştır.

BM Bosna-Hersek Misyonu (UN Mission in Bosnia-Herzegovina - UNMIBH): BM Bosna Hersek Misyonu "Askerî Danışmanlar Timi"ne Ocak 2001-Ocak 2002 tarihleri arasında katkı sağlanmıştır.

Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde AB Polis Misyonu (EUPOL KINSHASA): AB, BM ile koordineli olarak Nisan 2005 tarihinden itibaren Kinshasa/Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde polis misyonu başlatmıştır. Söz konusu misyona, Haziran 2006-Haziran 2007 tarihleri arasında personel katkısı sağlanmıştır.

3. TÜRKİYE'NİN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER HAZIR BARIŞ GÜCÜNE KATKISI:

Birleşmiş Milletler, uluslararası barış ve güvenliğe bir tehdit vaki olduğu takdirde derhal barış gücü harekâtı düzenleyebilme kapasitesine kavuşmak üzere BM Hazır Barış Gücü Düzenlemeleri Sistemi'nin (United Nations Standby Arrangements System) kurulmasını öngörmüştür. Türkiye, Mayıs 1997'de anılan Sistem'e bir tabur görev kuvveti tahsis etmek suretiyle katılacağını, Ocak 1999'da İçişleri Bakanlığımızın da 100 kişilik bir güçle anılan Sistem'e katkıda bulunmayı öngördüğünü BM Genel Sekreterliğine bildirmiştir.

Türkiye, BM barışı koruma operasyonlarına yaklaşımı kapsamında 14 Haziran 2000 tarihinde BM ile bir Ortak Niyet Beyanı imzalayarak, BM Hızlı Müdahale Sistemi'nin bir parçası olan Hazır Barış Gücü'ne dahil olmuş ve bu sistemdeki yerini kurumsallaştırmıştır. Ülkemiz, sisteme katılan 33'üncü ülke olmuştur.

Söz konusu Ortak Niyet Beyanı'nın onaylanmasına dair Kanun, Bakanlar Kurulu'nun 6 Şubat 2004 tarihli ve 2004/6848 sayılı Kararı ile onaylanmış ve 2 Mart 2004 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Sayın Bakanımız tarafından imzalanan onay belgesinin Birleşmiş Milletler'e 27 Mayıs

2004 tarihinde tevdi edilmesinin ardından Ortak Niyet Beyanı, ülkemiz açısından 29 Mart 2004 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

Türkiye, imzaladığı bu niyet beyanıyla BM Şartı esaslarına göre 14 ile 30 gün içerisinde konuşlandırılmak üzere Silahlı Kuvvetlerimizden ve emniyet mensuplarımızdan yaklaşık bin kişilik bir personeli BM barış misyonlarına göndermeyi taahhüt etmektedir. Birlik ve personel gönderme kararı, Türkiye'nin inisiyatifinde bulunmaktadır. BM'nin vaki güç taleplerinin karşılanıp karşılanmaması her seferinde Türk Hükümeti'nin vereceği kararla belirlenecektir.

EK-2:UNOSOM II HAREKATINA AİT ANGAJMAN KURALLARI

(Rules of engagement for UNOSOM II)

May 1993

1. UNOSOM personnel may use deadly force:

(a) To defend themselves, other UN lives, or persons and areas under their protection against hostile acts or hostile intent.

(b) To resist attempts by forceful means to prevent the Force from discharging its duties.

2. Challenging

(a) Whenever practicable, a challenge should be given before using deadly force.

(b) Challenging is done by:

(i) Shouting in English: ‘UN, STOP OR I FIRE’ or

(ii) Shouting in Somali ‘UN, KA HANAGA JOOGO AMA WAA GUBAN’

(iii) Firing warning shots in the air.

3. Principles for use of force When it becomes necessary to use force, the following principles may apply:

(a) Action may be reasonably be expected to cause excessive collateral damage is prohibited.

(b) Reprisals [are] forbidden.

(c) Minimum force is to be used at all times.

4. Specific rules

(a) UNOSOM Forces may use deadly force in response to a hostile act or when there is clear evidence of hostile intent.

(b) Crew-served weapons are considered a threat to UNOSOM Forces and the relief effort whether or not the crew demonstrates hostile intent. Commanders are authorized to use all necessary force to confiscate and demilitarize crew-served weapons in their area of operations.

(c) Within those areas under the control of UNOSOM Forces armed individuals may be considered a threat to UNOSOM and the relief effort whether or not the individual demonstrates hostile intent. Commanders are authorized to use all necessary force to disarm and demilitarize groups or individuals in those areas under the control of UNOSOM. Absent a hostile or criminal act,

individuals and associated vehicles will be released after any weapons are removed/demilitarized.

(d) If UNOSOM Forces are attacked or threatened by unarmed hostile elements, mobs and/or rioters, UNOSOM Forces are authorized to employ reasonable force to repel the attacks or threats. UNOSOM Forces may also employ the following procedures: verbal warnings to demonstrators, shows of force including use of riot control formations, and warning shots.

(e) UNATTENDED MEANS OF FORCE. Unattended means of force, including bobby [sic] traps, mines, and trip guns, are not authorized.

(f) DETENTION OF PERSONNEL. Personnel who interfere with the accomplishment of the mission or who otherwise use or threaten deadly force against UNOSOM, UN or relief material, distribution sites, or convoys may be detained. Persons who commit criminal acts in areas under the control of UN Forces may likewise be detained. Detained persons will be evacuated to a designated location for turn/over [sic] to military police.

5. Definitions The following definitions are used:

(a) SELF DEFENCE: Action to protect oneself or one’s unit against a hostile act or hostile intent.

(b) HOSTILE ACT The use of force against UNOSOM personnel or mission-essential property, or against personnel in an area under UNOSOM responsibility.

(c) HOSTILE INTENT The threat of imminent use of force against UNOSOM Forces or other persons in those areas under the control of UNOSOM.

(d) MINIMUM FORCE The minimum authorized degree of force which is necessary, reasonable and lawful in the circumstances.

6. Only the Force Commander, UNOSOM, may approve changes to these ROE.